

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΜΕ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

***«Τα εκλογικά συστήματα που ίσχυσαν στην Ελλάδα κατά την
μεταπολίτευση»***

Επιβλέπων Καθηγητής: Νικολόπουλος Ηλίας

Φοιτητής: Κλημέντζος Δημήτριος (Α.Μ:7112Μ005)

Πειραιάς-Ναύπλιο, Σεπτέμβριος 2015

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η προκείμενη διπλωματική εργασία, με θέμα: «Τα εκλογικά συστήματα που ίσχυσαν στην Ελλάδα, κατά την Μεταπολίτευση», εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εθνική και Κοινοτική Διοίκηση του Παντείου Πανεπιστημίου.

Σκοπός της είναι να καταστήσει κατανοητές τις βασικές αρχές που διέπουν τη λειτουργία των διάφορων εκλογικών συστημάτων και να αναλύσει τον τρόπο που τα επιμέρους χαρακτηριστικά τους επηρεάζουν την έκβαση του τελικού εκλογικού αποτελέσματος. Επιδιώκει επίσης, να τονίσει τη σημαντικότητα των εκλογικών συστημάτων στον καθορισμό της διαμορφούμενης κάθε φορά κοινοβουλευτικής εκπροσώπησης, αλλά και να προτείνει ρεαλιστικές λύσεις για την εφαρμογή ενός δικαιότερου εκλογικού συστήματος που θα σέβεται τις καθιερωμένες εκλογικές αρχές εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα σταθερές κυβερνήσεις. Η ανάλυση των θεμάτων αυτών αλλά και του γενικότερου πλαισίου εντός του οποίου εντάσσονται είναι σήμερα περισσότερο επίκαιρη από ποτέ λόγω μιας ενδεχόμενης συνταγματικής αναθεώρησης, που δύναται να συμβάλλει καθοριστικά στη θεσμική θωράκιση ενός πραγματικά αντιπροσωπευτικού εκλογικού συστήματος, το οποίο θα συνεισφέρει με τη σειρά του στην πιο εύρυθμη λειτουργία της δημοκρατίας και, κατ' επέκταση, του συνόλου του κρατικού μηχανισμού.

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να απευθύνω τις ευχαριστίες μου σε όλους τους καθηγητές του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, καθώς ο καθένας εξ αυτών συνέβαλε, με το δικό του τρόπο και μέσω των γνώσεων και της εμπειρίας του, στην εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας. Θα ήθελα, όμως να ευχαριστήσω, ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Νικολόπουλο Ηλία, για την απαράμιλλη προθυμία και την εξαιρετική διάθεση να προσφέρει την πολύτιμη καθοδήγησή του, όποτε αυτό του ζητήθηκε. Επίσης, ευχαριστώ τον κ. Παπαγιάννη Δονάτο, που κατόρθωσε, ως υπεύθυνος του προγράμματος, να το οργανώσει άψογα και χωρίς προβλήματα, παρόλες τις αντιξοότητες και τις δυσμενείς συνθήκες που επικρατούσαν. Τέλος, ειδική μνεία αξίζει στην αμέριστη συμπαράσταση που συνάντησα από την οικογένεια μου, καθόλη τη διάρκεια της μελέτης και της συγγραφής του εν λόγω εργασίας αλλά και στον Βασίλη που συνέβαλλε, ποικιλοτρόπως και καταλυτικά στην ολοκλήρωσή της.

Πίνακας περιεχομένων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	2
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	7
ABSTRACT.....	10
ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ.....	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	13
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Οι εκλογές ως θεμέλιο του πολιτεύματος

Εισαγωγή.....	15
1.1 Δημοκρατικό πολίτευμα και εκλογές.....	16
1.2 Οι εκλογείς ως φορείς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.....	17
1.3 Οι εκλογικές αρχές όπως θεμελιώνονται στο Σύνταγμα.....	18
1.4 Τα κόμματα ως φορείς διασφάλισης της δημοκρατικότητας του πολιτεύματος.....	21
1.5 Η Βουλή ως το αποτέλεσμα της εκλογικής διαδικασίας και εγγυητής της δημοκρατίας	23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Τα εκλογικά συστήματα

Εισαγωγή.....	26
2.1 Η έννοια του εκλογικού συστήματος και η σημασία του στην διαμόρφωση του εκλογικού αποτελέσματος.....	27
2.2 Τα κυριότερα εκλογικά συστήματα.....	30
2.2.1 Το αναλογικό εκλογικό σύστημα.....	31
2.2.1.1 Το εκλογικό μέτρο.....	32
2.2.1.2 Ενιαίο εκλογικό μέτρο ή αυτόματο σύστημα.....	32
2.2.1.3 Το σύστημα του μη προκαθορισμένου εκλογικού μέτρου.....	33
2.2.1.4 Ο τρόπος υπολογισμού των εδρών ("ακολουθούμενη μαθηματική μέθοδος").....	33
2.2.1.5 Το όριο εκπροσώπησης.....	37
2.2.1.6 Η Εκλογική περιφέρεια.....	38
2.2.1.7 Τα επίπεδα κατανομών.....	40
2.2.2 Το πλειοψηφικό σύστημα.....	41

2.2.2.1 Σύστημα σχετικής πλειοψηφίας (με ένα γύρο).....	42
2.2.2.2 Σύστημα απόλυτης πλειοψηφίας δύο γύρων.....	44
2.2.2.3 Εξαντλητική ψήφος.....	45
2.2.2.4 Εναλλακτική ψήφος.....	46
2.2.3 Μικτά Εκλογικά Συστήματα	46
2.2.3.1 Εφαρμογή των μικτών εκλογικών συστημάτων.....	47

Κεφάλαιο 3^ο

Εκλογικές αναμετρήσεις της Μεταπολίτευσης και οι αντίστοιχοι εκλογικοί νόμοι

Εισαγωγή.....	49
3.1 Εκλογές 17 ^{ης} Νοεμβρίου 1974 και το Ν.Δ. 65 του 1974	
3.1.1 Εκλογές 17 ^{ης} Νοεμβρίου 1974.....	50
3.1.2 Ν.Δ. 65 του 1974.....	51
3.2 Εκλογές 20 ^{ης} Νοεμβρίου 1977, 18 ^{ης} Οκτωβρίου 1981 και το Π.Δ. 626 του 1977	
3.2.1 Εκλογές 20 ^{ης} Νοεμβρίου 1977.....	54
3.2.2 Εκλογές 18 ^{ης} Οκτωβρίου 1981.....	54
3.2.3 Π.Δ. 626 του 1977.....	55
3.3 Εκλογές 2 ^{ας} Ιουνίου 1985 και ο Νόμος 1516 του 1985	
3.3.1 Εκλογές 2 ^{ας} Ιουνίου 1985.....	56
3.3.2 Νόμος 1516 του 1985.....	58
3.4 Εκλογές 18 ^{ης} Ιουνίου 1989, 5 ^{ης} Νοεμβρίου 1989, 8 ^{ης} Απριλίου 1990 και ο Νόμος 1847 του 1989	
3.4.1 Εκλογές 18 ^{ης} Ιουνίου 1989, 5 ^{ης} Νοεμβρίου 1989, 8 ^{ης} Απριλίου 1990.....	60
3.4.2 Νόμος 1847 του 1989.....	62
3.5 Εκλογές 10 ^{ης} Οκτωβρίου 1993, 22 ^{ης} Σεπτεμβρίου 1996, 9 ^{ης} Απριλίου 2000 7 ^{ης} Μαρτίου 2004 και ο Νόμος 1907 του 1990	
3.5.1 Εκλογές 10 ^{ης} Οκτωβρίου 1993.....	64
3.5.2 Εκλογές 22 ^{ης} Σεπτεμβρίου 1996.....	65
3.5.3 Εκλογές 9 ^{ης} Απριλίου 2000.....	65
3.5.4 Εκλογές 7 ^{ης} Μαρτίου 2004.....	66
3.5.5 Νόμος 1907 του 1990.....	67
3.6 Εκλογές 16 ^{ης} Σεπτεμβρίου 2007, 4 ^{ης} Οκτωβρίου 2009 και ο Νόμος 3231 του 2004	
3.6.1 Εκλογές 16 ^{ης} Σεπτεμβρίου 2007.....	69
3.6.2 Εκλογές 4 ^{ης} Οκτωβρίου 2009.....	70
3.6.3 Νόμος 3231 του 2004.....	71

3.7 Εκλογές 6 ^{ης} Μαΐου 2012, 17 ^{ης} Ιουνίου 2012, 25 ^{ης} Ιανουαρίου 2015 και ο Νόμος 3636 του 2008	
3.7.1 Εκλογές 6 ^{ης} Μαΐου 2012.....	73
3.7.2 Εκλογές 17 ^{ης} Ιουνίου 2012.....	73
3.7.3 Εκλογές 25 ^{ης} Ιανουαρίου 2015.....	74
3.7.4 Νόμος 3636 του 2008.....	75

Κεφάλαιο 4^ο

Η νομική προσέγγιση των επιμέρους στοιχείων των εκλογικών νόμων της μεταπολίτευσης

Εισαγωγή.....	79
4.1 Τα δικαστήρια ως όργανα ελέγχου των εκλογών.....	80
4.2 Τα όρια εκπροσώπησης στους εκλογικούς νόμους της μεταπολίτευσης.....	82
4.3 Η αντιμετώπιση των λευκών ψήφων.....	84
4.4 Οι συνασπισμοί κομμάτων.....	87
4.5 Η εφάπαξ καταβολή (bonus) εδρών στο πρώτο κόμμα.....	90
4.6 Η παρουσία των γυναικών στους εκλογικούς συνδυασμούς.....	91
4.7 Η "ρήτρα εξομάλυνσης" του Νόμου 1907 του 1990 (νόμος "Κούβελα").....	93
4.8 Πρώην πρωθυπουργοί και νόμοι της μεταπολίτευσης.....	96

Κεφάλαιο 5ο

Προτάσεις για ένα αποτελεσματικότερο εκλογικό νόμο

Εισαγωγή.....	98
5.1 Καθιέρωση σταθερού εκλογικού συστήματος συνταγματικά κατοχυρωμένου.....	100
5.2 Καθιέρωση απλής αναλογικής.....	101
5.3 Η θέση των βουλευτών στο νέο εκλογικό σύστημα.....	103
5.4 Αλλαγή του μεγέθους και του αριθμού των εκλογικών περιφερειών.....	105
5.5 Προς τη θεσμοθέτηση ενός "γερμανικού" εκλογικού συστήματος.....	107
5.6 Η δημοκρατικότερη λειτουργία των κομμάτων.....	109
5.7 Η ψήφος του απόδημου Ελληνισμού.....	111
5.8 Ενίσχυση του ρόλου του Π.τ.Δ.....	113
5.9 Πανευρωπαϊκό εκλογικό σύστημα.....	115

ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	119
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	120
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΡΘΡΑ.....	121
ΝΟΜΟΙ-ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ.....	122
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....	122
ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	123

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α.Ε.Δ. :	Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο
Α.Ε.Π. :	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
Α.Τ.Α. :	Αυτόματη Τιμαριθμική Αναπροσαρμογή
ΔΗ.ΑΝΑ. :	Δημοκρατική Ανανέωση
Δ.Ν.Τ. :	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
Ε.Δ.Α.Δ. :	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
Ε.Ε. :	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Κ.Τ. :	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
Ε.Ο.Κ. :	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
Ε.Σ.Υ. :	Εθνικό Σύστημα Υγείας
Κ.Κ.Ε. :	Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας
ΛΑ.Ο.Σ. :	Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός
Μ.Ο.Π. :	Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα
Μ.Μ.Ε. :	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
Ν.Δ. :	Νομοθετικό Διάταγμα
Ο.Ν.Ε. :	Οικονομική Νομισματική Ένωση
ΠΑ.ΣΟ.Κ. :	Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα
Π.Δ. :	Προεδρικό Διάταγμα
Π.Ν.Π. :	Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου
ΠΟ.ΛΑΝ. :	Πολιτική Άνοιξη
Π.τ.Δ. :	Πρόεδρος της Δημοκρατίας
Σ.Τ.Ε. :	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΣΥ.ΡΙΖ.Α. :	Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς
Ν.Α.Τ.Ο. :	North Atlantic Treaty Organization

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Κάθε ευνομούμενη κοινωνία, οργανωμένη βάσει των καθιερωμένων δημοκρατικών αρχών, θεμελιώνει την ίδια της την ύπαρξη στην απρόσκοπτη και ελεύθερη διεξαγωγή των εκλογών. Η θεμελιώδης αυτή προϋπόθεση για την ύπαρξη και λειτουργία ενός δημοκρατικού κράτους κατοχυρώνει συνταγματικά και εδραιώνει τη Λαϊκή βούληση ως κυρίαρχη εξουσία. Το δημοκρατικό πολίτευμα ως απόρροια της κυρίαρχης θέσης του Λαού, στηρίζεται στην παρουσία και δράση των πολιτικών κομμάτων που με τη σειρά τους εξασφαλίζουν την πολυφωνία και το σεβασμό στην έκφραση της διαφορετικότητας. Η ενεργός συμμετοχή των πολιτών στη διαμόρφωση των πολιτικών εξελίξεων αποτελεί το ζητούμενο για κάθε κοινωνία, που λειτουργεί εντός του γενικά αποδεκτού δημοκρατικού πλαισίου. Μέσω του αποτελέσματος της εκλογικής διαδικασίας, θα εκφραστεί η κυρίαρχη λαϊκή θέληση και θα προκύψει το Κοινοβούλιο. Ο ρόλος του Κοινοβουλίου, ως θεματοφύλακας του πολιτεύματος καθορίζεται από τις αρμοδιότητες που του αναγνωρίζονται και είναι καθοριστικός για τη θωράκιση της δημοκρατίας.

Η μέθοδος βάσει της οποίας μετατρέπονται οι ψήφοι των εκλογέων σε κοινοβουλευτική εκπροσώπηση αποτελεί το εκλογικό σύστημα, το οποίο και εξειδικεύεται, κάθε φορά, από τον ισχύοντα εκλογικό νόμο. Οι όροι «εκλογικό σύστημα» και «εκλογικός νόμος» όπως συναντώνται τουλάχιστον στα επιστημονικά κείμενα και στην εν γένει βιβλιογραφία, ουσιαστικά ταυτίζονται αν και εννοιολογικά δεν συμπίπτουν απολύτως. Καταχρηστικά όμως έχουν επιβληθεί σαν ταυτόσημες έννοιες και έτσι χρησιμοποιούνται και στο παρόν εκπόνημα.

Ο καθοριστικός ρόλος του εκλογικού συστήματος στη διαμόρφωση του τελικού εκλογικού αποτελέσματος το καθιστά πεδίο αντιπαράθεσης αλλά και σύνθεσης των αντίρροπων πολιτικών δυνάμεων που επιδιώκουν μέσω αυτού την επικράτηση ή τη διαιώνισή τους. Ο εκφυλισμός του εκλογικού συστήματος και η μετατροπή του από μέσο έκφρασης της κυρίαρχης βούλησης σε όργανο χειραγώγησης της ψήφου σε καμία περίπτωση δε συνάδει με τη φύση ενός δημοκρατικού πολιτεύματος, αλλά δυστυχώς παρατηρείται πολύ συχνά.

Τα κυριότερα εκλογικά συστήματα είναι το πλειοψηφικό, το αναλογικό και τα μικτά εκλογικά συστήματα, που διαθέτουν χαρακτηριστικά τόσο των πλειοψηφικών όσο και των

αναλογικών εκλογικών συστημάτων. Τα δικαιότερα εξ αυτών θεωρούνται τα αναλογικά, τα οποία όμως δεν εξασφαλίζουν σταθερές κυβερνήσεις. Αντίθετα, τα πλειοψηφικά που συνήθως συμβάλλουν στην εκλογή βιώσιμων κυβερνητικών σχημάτων χωρίς όμως να μπορούν να ικανοποιήσουν μια ισορροπημένη σχέση μεταξύ του εκλογικού αποτελέσματος και της κοινοβουλευτικής εκπροσώπησης. Τα μικτά, τέλος, εκλογικά συστήματα επιδιώκουν να συνδυάσουν τα θετικά στοιχεία και των δύο προαναφερθέντων εκλογικών συστημάτων, περιορίζοντας όσο το δυνατόν περισσότερο τα αρνητικά τους χαρακτηριστικά.

Στη χώρα μας, κατά την περίοδο της μεταπολίτευσης (από το 1974 έως σήμερα), παρατηρήθηκε έντονη απαξίωση του πολιτικού συστήματος αλλά και αδιαφορία για τις εκλογές, που εκφράστηκε και μέσω των μεγάλων ποσοστών αποχής, κατά την εκλογική διαδικασία. Την κρίσιμη αυτή ιστορική περίοδο, στην πατρίδα μας διεξήχθησαν εκλογές, βάσει εκλογικών συστημάτων που καταχρηστικά ονομάστηκαν «απλής αναλογικής» ή «ενισχυμένης αναλογικής» αφού τα έντονα πλειοψηφικά στοιχεία που διέθεταν καθιστούν το χαρακτηρισμό αυτό άστοχο. Οι ισχύουσες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, όπως εκδηλώθηκαν δια μέσου της βούλησης των διάφορων συντεχνιακών συμφερόντων, καθόρισαν σε σημαντικό βαθμό τη μορφή του συστήματος διεξαγωγής των εκλογών με απώτερο σκοπό τους την ενίσχυση της παρουσίας τους στο κοινοβούλιο. Επίσης, η πρόθεση του κάθε πολιτικού κόμματος να καθορίσει τον εκλογικό νόμο με τρόπο που θα διευκόλυνε την επικράτησή του οδήγησε, πολλές φορές, στα αντίθετα από τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Συχνά παρατηρείται δηλαδή τα εκλογικά επιτελεία των εκάστοτε κυβερνητικών κομμάτων, να μην είναι σε θέση να εκτιμήσουν ορθά την διαμορφούμενη πολιτική κατάσταση και το πώς αυτή επηρεάζει το εκλογικό σώμα, με αποτέλεσμα να θεσπίζουν εκλογικούς νόμους που στο μέλλον θα αποδειχτούν δυσμενείς για την παράταξή τους και όχι για τους αντιπάλους τους.

Το γεγονός ότι δεν καθορίζεται στο ελληνικό Σύνταγμα η μορφή που θα έχει το ισχύον κάθε φορά εκλογικό σύστημα αλλά αναγνωρίζεται στο κοινό νομοθέτη το δικαίωμα να το προσδιορίσει, καθιστά το ρόλο της δικαστικής εξουσίας καταλυτικό για τη νομιμοποίηση και αποδοχή του. Τα εκλογικά συστήματα αλλά και τα επιμέρους χαρακτηριστικά των εκλογικών νόμων οφείλουν, βέβαια, να είναι συμβατά με όσα ορίζουν οι γενικά καθιερωμένες συνταγματικές αρχές αλλά και να συμφωνούν με τη νομολογία των δικαστηρίων. Οι αρμοδιότητες όμως ελέγχου που σχετίζονται άμεσα με τις εκλογές και που διαθέτει τόσο το Α.Ε.Δ. όσο και ο Άρειος Πάγος αντιβαίνουν ως ένα βαθμό στην κυρίαρχη

θέση της λαϊκής βούλησης, που εκφράζεται με τις εκλογές και υπό προϋποθέσεις δύναται να ανατραπεί από μία δικαστική απόφαση.

Η φαλκίδευση της λαϊκής βούλησης, μέσω των καλπονοθευτικών χαρακτηριστικών των εκλογικών νόμων, η αδυναμία επίτευξης ισορροπημένης αντιστοίχισης μεταξύ των επιλογών των ψηφοφόρων και των εκλεγμένων βουλευτών καθώς και η αναγκαιότητα εκλογής σταθερών κυβερνήσεων καθιστά απαραίτητη τη δημιουργία ενός νέου εκλογικού συστήματος, που θα ενισχύει το ρόλο του κυρίαρχου Λαού και θα εκφράζει με δίκαιο τρόπο το εκλογικό αποτέλεσμα. Για την επίτευξη των παραπάνω, απαιτούνται βαθιές τομές στη λειτουργία του κράτους αλλά κυρίως η αλλαγή παγιωμένων αναχρονιστικών νοοτροπιών που εκπηγάζουν από την αντίληψη ότι το εκλογικό σύστημα πρέπει πρωτίστως να διαμορφώνει το πολιτικό σύστημα και δευτερευόντως να διαμορφώνεται από αυτό.

ABSTRACT

Every well governed society, organized according to established democratic principles, bases its very existence on the unhindered and free conduction of elections. This fundamental prerequisite for the existence and function of a democratic state constitutionally guarantees and consolidates the People's Will as the dominant power. The democratic regime, as a result of the dominant position of the People, is based on the presence and action of political parties, which in turn ensure pluralism and respect for the expression of diversity. Active citizen participation in the shaping of the political developments is essential to every society, operating within a generally accepted democratic framework. The elections reflect the sovereign will of the people and result in a Parliament. The role of the Parliament, as a guardian of the constitution, is determined by the responsibilities assigned to it and acts as an integral part in the protection of democracy.

The method by which the votes of the voters are translated into a parliamentary representation constitutes the electoral system, which is filtered, each time, by whichever electoral law is in effect. The terms "electoral system" and "electoral law", as we come across them in scientific texts and literature in general, are actually one and the same even though they are not entirely similar in concept. They have been misused as equivalent concepts and in this manner they will be used throughout this essay.

The crucial role of the electoral system in the formation of the final election result makes it a field for confrontation but also formulation of opposing political forces, who seek their prevalence or their perpetuation through it. The degeneration of the electoral system and its transformation from a means of expression of the sovereign will to a way to manipulate one's vote, is in no case consistent with the nature of a democratic regime, but unfortunately turns out to be the case very often.

The main electoral systems are the majority system, the proportional system and the mixed electoral systems, which combine characteristics from both the majority and the proportional systems. The most democratic are considered to be the proportional systems, even though they do not ensure stable governments. On the contrary, the majority systems usually contribute to the election of viable governments, but without a balanced relationship between election result and parliamentary representation. Finally, mixed electoral systems seek to combine the positive aspects of the two aforementioned electoral systems, reducing their negative traits as much as possible.

In our country, during the post-dictatorship regime change (from 1974 until today), there was a strong depreciation of the political system as well as indifference towards the elections, which was reflected in great abstention rates in the election process. During this critical period in history, elections were held in our country, under electoral systems that were misnamed as "plain proportional" or "reinforced proportional", given their strong majoritarian features. The standing socio-economic conditions, as manifested through the will of various corporatist interests, largely determined the form of the electoral system, in order to make their presence stronger in parliament. Also, the intention of all political parties to determine the electoral law in a way that would facilitate their own victory often had the opposite of the desired effect. Oftentimes we see electoral staff from each political party not being able to fairly evaluate the forming political situation and how it affects the electoral body, resulting in electoral laws that eventually prove to be unfavorable for their party and not for their opponents.

The fact that the Constitution of Greece does not determine the form of each electoral system in effect, but instead the legislators are the ones with the right to determine it themselves, makes the role of the judiciary power crucial to its legalization and acceptance. Electoral systems and the individual characteristics of electoral laws must certainly be compatible with everything determined by the well-established constitutional conventions, and should also agree with the jurisprudence of courts. However, these jurisdictions, that are directly related to the elections and belong both to the Supreme Special Court as well as the Hellenic Supreme Court of Civil and Penal Law (Areios Pagos), are to a certain extent contradictory to the dominant position of the popular will, voiced through elections.

The undermining of the popular will, through electoral laws that enable vote manipulation, the failure to achieve a balanced match between the choices of the voters and the elected members of Parliament, as well as the need to elect stable governments necessitates the creation of a new electoral system that will reinforce the role of the sovereign People and fairly reflect the election result. In order to achieve all of the above, radical changes need to be made in the way the state functions, but most importantly we need to change the established and anachronistic mentalities that arise from the perception that the electoral system should primarily shape the political system and secondarily be shaped by it.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Αναλογικό εκλογικό σύστημα
Εκλογές
Εκλογική περιφέρεια
Εκλογικό μέτρο
Εκλογική «λίστα»
Εκλογικός νόμος
Εκλογικός συνδυασμός
Επίπεδα κατανομών
Μεταπολίτευση
Μικτά εκλογικά συστήματα
Όριο εκπροσώπησης
Πολιτικά κόμματα
Πλειοψηφικό εκλογικό σύστημα
Σύνταγμα
Ψήφος

KEYWORDS

Proportional electoral system
Elections
Electoral district
Electoral quota
Electoral 'list'
Electoral law
Electoral candidates
Distribution levels
Post-junta period
Mixed electoral systems
Threshold of representation
Political parties
Majority electoral system
Constitution
Vote

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανάλυση των εκλογικών συστημάτων που ίσχυσαν, κατά την περίοδο της Μεταπολίτευσης, και ιδιαίτερα της επίδρασης των επιμέρους χαρακτηριστικών τους στο τελικό εκλογικό αποτέλεσμα δεν είναι δυνατόν να μην λάβει υπόψη της τον τρόπο διεξαγωγής των εκλογών και των βασικών αρχών που τις διέπουν. Τα εκλογικά συστήματα, που, σύμφωνα με μία προσέγγιση, ταυτίζονται με τους εκλογικούς νόμους αποτελούν ουσιαστικά το σύνολο των ρυθμίσεων που διέπουν, εν γένει, την εκλογική διαδικασία¹.

Τα εκλογικά συστήματα, λόγω του ότι μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά, αν όχι και να καθορίσουν, το τελικό εκλογικό αποτέλεσμα, τροποποιήθηκαν πολύ συχνά αντικατοπτρίζοντας με αυτό τον τρόπο τις διαμορφωμένες κάθε φορά κοινοβουλευτικές ισορροπίες. Οι διάφορες πολιτικές δυνάμεις και ο βαθμός που αυτές αντιπροσωπεύτηκαν στο Κοινοβούλιο επιδίωξαν τη δημιουργία ενός εκλογικού συστήματος που θα τους επέτρεπε να έχουν όσο το δυνατόν πιο ισχυρή πολιτική παρουσία. Οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που καθόρισαν το πλαίσιο εντός του οποίου διεξήχθησαν οι εκλογικές αναμετρήσεις είναι απαραίτητο να αναφερθούν, ώστε να γίνει κατανοητό πώς προέκυψε η συγκεκριμένη μορφή των εν λόγω εκλογικών συστημάτων και πώς αυτά συνέβαλλαν στη διαμόρφωση του γνωστού πολιτικού σκηνικού της Μεταπολίτευσης.

Επίσης, η αναγκαιότητα καθιέρωσης ενός δικαιότερου εκλογικού νόμου, ο οποίος όμως θα λειτουργεί σταθεροποιητικά για το πολιτικό σύστημα, κρίνεται ως άμεση αναγκαιότητα και ως εκ τούτου πρέπει να διατυπωθούν συγκεκριμένες προτάσεις που θα συμβάλλουν προς αυτήν την κατεύθυνση.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η εργασία ξεκινάει με μια γενική αναφορά της εκλογικής διαδικασίας.

¹ Νικολακόπουλος Ηλ., 1989, Εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική των εκλογικών συστημάτων, Σάκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή, σ.13.

Στη συνέχεια ακολουθεί αναλυτική περιγραφή των βασικών εκλογικών συστημάτων, των χαρακτηριστικών τους και του τρόπου που αυτά επηρεάζουν το τελικό αποτέλεσμα.

Στο τρίτο κεφάλαιο, αναφέρονται οι εκλογικοί νόμοι που ίσχυσαν, κατά την μεταπολίτευση, και επιχειρείται να αποδοθούν οι συνθήκες εντός των οποίων αυτοί λειτούργησαν.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, προσεγγίζονται τα επιμέρους χαρακτηριστικά των εκλογικών νόμων, κυρίως από νομικής άποψης και γίνεται μνεία σημαντικών δικαστικών αποφάσεων που επηρέασαν τη μορφή και τη λειτουργία τους.

Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύονται οι σημαντικότερες προτάσεις για τη βελτίωση του ισχύοντος εκλογικού νόμου που θα τον βοηθήσει να γίνει πιο δίκαιος και αποτελεσματικός και εν κατακλείδι γίνεται μία σύντομη ανασκόπηση της ανάλυσης που έχει προηγηθεί μέσω συμπερασμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Οι εκλογές ως θεμέλιο του πολιτεύματος

Εισαγωγή

Η απρόσκοπτη άσκηση του εκλογικού δικαιώματος αποτελεί το θεματοφύλακα της λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος. Η προστασία της εκλογικής διαδικασίας εκπηγάζει από το Σύνταγμα όπου προβλέπεται και καθιερώνεται η διεξαγωγή ελεύθερων εκλογών ως θεμελιώδης προϋπόθεση για την εξασφάλιση τόσο της ύπαρξης όσο και της λειτουργίας του κάθε δημοκρατικού κράτους. Ο τρόπος διεξαγωγής των εκλογών καθώς επίσης και ο βαθμός που τα αποτελέσματα της μπορούν να επιβάλλουν νέες εξελίξεις στην πολιτική και κοινωνική ζωή του τόπου αποτελούν μέτρο εκτίμησης της δημοκρατικότητας της κυρίαρχης, κάθε φορά, εξουσίας.

Η εύρυθμη λειτουργία της δημοκρατικής αρχής, μέσω της οποίας επιτυγχάνεται ουσιαστικά η λαϊκή κυριαρχία και κατοχυρώνεται η φύση του πολιτεύματος ως δημοκρατικού, επηρεάζεται με τη σειρά της και σε σημαντικό βαθμό από την απρόσκοπτη παρουσία των πολιτικών κομμάτων. Η ίδρυση αλλά κυρίως η δράση των πολιτικών κομμάτων, ως απόρροια της αρχής του κράτους δικαίου και της δημοκρατικής αρχής, εξυπηρετεί μία ιδιότυπη αμφίδρομη σχέση με τις ως άνω αρχές, επιβάλλοντας εκείνους τους όρους στην πολιτική ζωή του τόπου που εξασφαλίζουν τις συνταγματικά επιβεβλημένες επιταγές οι οποίες εκπηγάζουν από την ίδια τη δημοκρατία. Τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα ίδρυσης και συμμετοχής στα πολιτικά κόμματα αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία της σύγχρονης, ομαδικά δομημένης κοινωνίας που οφείλει να επιζητεί την ενεργό συμμετοχή του πολίτη στη διαμόρφωση της πολιτειακής βούλησης.

Το αποτέλεσμα της εκλογικής διαδικασίας ορίζει τα κόμματα που θα εκπροσωπούνται στη Βουλή και που, ανάλογα με την κοινοβουλευτική τους δύναμη, επιδιώκουν να μετουσιώσουν τις πολιτικές τους προτεραιότητες σε κρατικές πρωτοβουλίες. Ο ρόλος της Βουλής, ως συνταγματικά καθιερωμένης υπέρτατης αρχής ελέγχου του κυβερνητικού έργου, την τοποθετεί στην κορωνίδα των θεσμών διασφάλισης του δημοκρατικού πολιτεύματος και την καθιστά σε πρωταγωνιστικό πεδίο διαμόρφωσης των πολιτικών εξελίξεων. Οι αποφάσεις της, που εντέλλονται από τις ιδεολογικές ή μη προτεραιότητες της κυρίαρχης έκφρασης του κοινοβουλίου, μετατρέπουν ουσιαστικά τις επικρατούσες αντιλήψεις σε νόμους, επιβάλλοντας έτσι μία σχέση υποχρεωτικότητας στην αποδοχή και τη διασφάλισή τους. Ο τρόπος με τον οποίο λαμβάνονται οι

κοινοβουλευτικές αποφάσεις απηχεί το βαθμό του νομικού πολιτισμού της αντίστοιχης κοινωνίας και οφείλει να δηλώνει την σχέση υπεροχής που χαρακτηρίζει τη θέση της πλειοψηφίας αλλά και το σεβασμό στα δικαιώματα της μειοψηφούσας άποψης.

1.1 Δημοκρατικό πολίτευμα και εκλογές.

Η δημοκρατική παράδοση του τόπου μας έχει τις απαρχές της στην αρχαία Αθήνα, η οποία και θεωρείται γενέτειρα της δημοκρατίας, «του χειρότερου πολιτεύματος εξαιρουμένων όλων των υπολοίπων», όπως σκωπτικά την χαρακτήρισε ο αείμνηστος πρωθυπουργός της Μεγάλης Βρετανίας Ουίνστον Τσώρτσιλ. Το δημοκρατικό πολίτευμα, ως βάση οργάνωσης του ελληνικού κράτους, προβλεπόταν τόσο στο Σχέδιο του Συντάγματος του Ρήγα Φεραίου όσο και στα πρώτα επαναστατικά Συντάγματα. Τα μετέπειτα Συντάγματα, όπως αυτά επιβλήθηκαν κυρίως από τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής, προέβλεπαν την «ελέω θεού μοναρχία» ενώ από το Σύνταγμα του 1864 και ύστερα καθιερώνεται ουσιαστικά το δημοκρατικό πολίτευμα, είτε με σαφείς αναφορές σε αυτό είτε με άρθρα που η πρόδηλη ερμηνεία τους οδηγεί σε αυτό το συμπέρασμα.

Ανώτατο όργανο του κράτους αναγνωρίζεται ο Λαός, αναφορά που συναντάται σε όλα τα «δημοκρατικά» Συντάγματα. Η έννοια του «Λαού»², ταυτίζεται με την έννοια του Έθνους, αν και είναι επιστημονικά ορθότερη³, καθώς αυτός αποτελεί το πρωτογενές όργανο από όπου εκπηγάζουν όλες οι κρατικές εξουσίες. Απόρροια της ως άνω αρχής αποτελεί η άσκηση της εξουσίας από τα εκλεγμένα όργανα υπέρ των καλώς νοουμένων συμφερόντων του Λαού. Υπό αυτό το πρίσμα και με δεδομένο ότι Λαός και εκλογικό σώμα ταυτίζονται καθιερώνεται η άρρηκτη σχέση μεταξύ Λαού, εκλογών και δημοκρατικού πολιτεύματος.

Το ελληνικό πολίτευμα, που χαρακτηρίζεται ως «προεδρευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία» αναγνωρίζει τον Π.τ.Δ. ως Ανώτατο Άρχοντα αλλά η θέση του Λαού ως ανώτατου οργάνου του Κράτους παραμένει ακλόνητη. Ο όρος «κοινοβουλευτική» έγκειται στη δέσμευση της Κυβέρνησης να χαίρει της εμπιστοσύνης της Βουλής⁴ και να παραιτείται, όταν τη χάνει. Έτσι, ο Λαός μέσω της εκλογικής διαδικασίας που προσδιορίζεται από το δημοκρατικό πολίτευμα είναι αυτός που επιβάλλει και τη κοινοβουλευτική μορφή του πολιτεύματος. Η συνταγματική αναθεώρηση του 1986 κατήργησε τις όποιες ουσιαστικές, εναπομείνουσες προεδρικές αρμοδιότητες ενισχύοντας αναπόφευκτα το ρόλο της Βουλής

² ο Λαός, υπό στενή έννοια, ταυτίζεται με το εκλογικό σώμα.

³ Ράικος Γ. Αθανάσιος, 2002, Συνταγματικό Δίκαιο τόμος Ι, Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ 198.

⁴ «αρχή της δεδηλωμένης».

και κατ' επέκταση του εκλογικού σώματος, όπως αυτό έχει ήδη προσδιοριστεί. Ο αντιπροσωπευτικός χαρακτήρας του πολιτεύματος, σε καμία περίπτωση, δεν περιορίζει την παρουσία του Λαού αφού αυτός, μέσω των αιρετών αρχόντων, εξακολουθεί να ασκεί όλες τις εξουσίες που είτε του αναγνωρίζονται απευθείας από το Σύνταγμα είτε δεν προβλέπεται να ασκούνται από άλλους⁵. Μέσω των αιρετών αρχόντων, ο Λαός εμμέσως νομοθετεί επιβάλλοντας στο Κράτος κανόνες που οφείλει αυτό να σεβαστεί, κατά την άσκηση της θεσμοθετημένης εξουσίας του. Τα όρια εντός των οποίων επιτρέπεται να κινηθεί η κρατική εξουσία είναι αυτά που ορίζονται από τον ίδιο το Λαό και εκφράζονται δια μέσου της δεδηλωμένης θέλησής τους. Η θέληση αυτή πρέπει να αποτυπώνεται με σαφήνεια σύμφωνα με ένα δίκαιο εκλογικό σύστημα και με τις δημοκρατικές αρχές που διέπουν κάθε ευνομούμενη κοινωνία.

1.2 Οι εκλογείς ως φορείς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.

Σύμφωνα με το ισχύον Σύνταγμα, δικαίωμα ψήφου έχουν όλοι οι Έλληνες πολίτες ενώ ο κοινός νομοθέτης ορίζει επιπλέον ότι πρέπει να έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους και να είναι εγγεγραμμένοι στους αντίστοιχους εκλογικούς καταλόγους. Η ελληνική ιθαγένεια ως ουσιαστικό προσόν είναι ανεξάρτητη από το χρόνο και τον τρόπο απόκτησής της, το φύλο, τη θρησκεία, τη γλώσσα ή την εθνικότητα. Επίσης, στο Σύνταγμα γίνεται ρητή αναφορά στο θέμα της μη διάκρισης ως συνέπεια των θρησκευτικών πεποιθήσεων του καθενός⁶. Για τον προσδιορισμό της εκλογικής ενηλικίωσης, λαμβάνεται υπόψη η 1^η Ιανουαρίου του έτους που έλαβε χώρα η γέννηση του κάθε ψηφοφόρου. Η εξουσία που αναγνωρίζεται στον κοινό νομοθέτη, για να προσδιορίσει το εκλογικό σώμα, δεν είναι απεριορίστη, αλλά αφορά περιπτώσεις κατά τις οποίες ο εκλογέας δεν έχει ενηλικιωθεί, είναι ανίκανος προς δικαιοπραξία ή έχει καταδικαστεί αμετάκλητα για ορισμένα εγκλήματα⁷.

Για να εγγραφεί κάποιος στους εκλογικούς καταλόγους της περιφέρειάς του, ώστε να μπορεί να λάβει μέρος στις εκλογές, οφείλει να το αιτηθεί ο ίδιος. Μάλιστα, σειρά κυρώσεων προβλέπεται για όσους επιδιώξουν σκόπιμα να μην εγγραφούν στους εκλογικούς καταλόγους.

Ως μέλος, λοιπόν, του εκλογικού σώματος νοείται οποιοσδήποτε πληροί τις συγκεκριμένες, εκ του νόμου, προϋποθέσεις. Στην πράξη, όμως, τίθεται μία επιπλέον

⁵ Τεκμήριο αρμοδιότητας υπέρ του Λαού.

⁶ Άρθρο 13 παρ.1 εδαφ.β' του Συντάγματος.

⁷ Άρθρο 53 παρ.3 εδαφ. β' του Συντάγματος.

προϋπόθεση και αφορά στη φυσική παρουσία του εκλογέα στην Ελλάδα, κατά την ημέρα διεξαγωγής της ψηφοφορίας. Επιπλέον, χρήζει αναφοράς ότι παρέχεται η δυνατότητα από το Σύνταγμα συμμετοχής στην εκλογική διαδικασία και όσων μελών του εκλογικού σώματος, κατά την ημέρα των εκλογών, βρίσκονται εκτός Ελλάδος, μέσω της επιστολικής ψήφου. Μια τέτοια εξέλιξη θα επέβαλλε την καθιέρωση εξαίρεσης από την αρχή της ταυτόχρονης διεξαγωγής των εκλογών εφόσον βέβαια η καταμέτρηση των ψήφων και η ανακοίνωση των αποτελεσμάτων της εκλογικής διαδικασίας θα πραγματοποιούνταν, την ίδια χρονική στιγμή. Αν και δεν έχει προωθηθεί μια τέτοια νομοθετική ρύθμιση, παρόλο που η αντίστοιχη συνταγματική πρόβλεψη έλαβε χώρα πριν περίπου τέσσερις δεκαετίες, κρίνεται επιβεβλημένο να γίνει, εφόσον αυτή εντέλλεται από την αρχή της καθολικότητας της ψηφοφορίας.

Η δυνατότητα συμμετοχής στην εκλογική διαδικασία και κατ' επέκταση η άσκηση του εκλογικού δικαιώματος από όσους επιτρέπεται νομικά να το πράξουν, πυροδότησε σειρά συζητήσεων για τη φύση αυτού του δικαιώματος. Οι δύο διαφορετικές απόψεις που επικράτησαν τελικά αφορούν στην προσέγγιση του ως θεμελιώδους δικαιώματος ή λειτουργήματος. Σύμφωνα με την κυρίαρχη άποψη στην πατρίδα μας, η οποία συνάδει με τα κελεύσματα του ελληνικού νομικού πολιτισμού, το εκλογικό δικαίωμα έχει διφυή χαρακτήρα εφόσον κατορθώνει και εμπεριέχει την έννοια του δικαιώματος αλλά και αυτή του λειτουργήματος. Επιπλέον, διακρίνεται για την καθολικότητά του, αλλά και προϋποθέτει συγκεκριμένα προσόντα για τον εκλογέα.

1.3 Οι εκλογικές αρχές όπως θεμελιώνονται στο Σύνταγμα.

Αναφορικά με την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος, καθιερώνονται στο Σύνταγμα ορισμένες βασικές αρχές, οι οποίες ουσιαστικά αποτελούν το πλαίσιο εντός του οποίου οφείλουν να κινηθούν οι «τρεις εξουσίες» (νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική). Το Σύνταγμα ορίζει τον κοινό νομοθέτη ως υπεύθυνο να συγκεκριμενοποιήσει τις αρχές αυτές και να καθορίσει το περιεχόμενό τους, μέσω της ερμηνείας που θα τους προσδώσει. Ο βαθμός που επιτρέπεται στο νομοθέτη να καθορίσει το περιεχόμενο των αρχών αυτών δεν είναι απεριόριστος αλλά οροθετείται από τον υπέρτατο νόμο του κράτους. Οι βασικές αυτές αρχές, οι οποίες και θεμελιώνονται συνταγματικά θα μπορούσαν να προσδιοριστούν ως εξής:

- 1) Η αρχή της καθολικότητας.
- 2) Η αρχή της αμεσότητας
- 3) Η αρχή της μυστικότητας
- 4) Η αρχή της υποχρεωτικότητας
- 5) αρχή της ελευθερίας
- 6) Η αρχή της γνησιότητας
- 7) Η αρχή της ισότητας
- 8) Η αρχή της ατομικότητας

Πέραν αυτών των βασικών συνταγματικών αρχών, ως βασική εκλογική αρχή νοείται κι αυτή της προσωπικής ψηφοφορίας, η οποία όμως ουσιαστικά απορρέει από τον εκάστοτε εκλογικό νόμο.

Οι τρεις πρώτες αρχές βρίσκουν ρητή εφαρμογή στο ισχύον Σύνταγμα⁸ όπου προσδιορίζεται ότι η εκλογή των βουλευτών γίνεται με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία. Ειδικά η αρχή της μυστικής ψηφοφορίας σημαίνει ότι μόνο ο εκλογέας γνωρίζει το περιεχόμενο της ψήφου του⁹. Απαντώνται, επίσης, αυτούσιες και στα Συντάγματα και άλλων ευρωπαϊκών χωρών, με μακρά παράδοση δημοκρατικών αρχών, όπως η Αυστρία η Γερμανία και η Ιταλία.

Η υποχρεωτική άσκηση του εκλογικού δικαιώματος έχει παύσει ουσιαστικά να υφίσταται, αφού οι συναφείς διατάξεις των προηγούμενων Συνταγμάτων έχουν καταργηθεί. Σύμφωνα με το νομοθέτη είναι τελείως αντιφατική η επιβολή διοικητικών κυρώσεων λόγω της μη άσκησης ενός δικαιώματος και δη του εκλογικού.

Μέχρι το 2001, στο κείμενο του Συντάγματος, και συγκεκριμένα στο άρθρο 51 παρ. 5 υπήρχε η εξής διάταξη: «Η άσκηση του εκλογικού δικαιώματος είναι υποχρεωτική. Νόμος ορίζει κάθε φορά τις εξαιρέσεις και τις ποινικές κυρώσεις». Όμως, με τη Συνταγματική Αναθεώρηση του 2001, αφαιρέθηκε η τελευταία φράση περί κυρώσεων και διατηρήθηκε μόνον η εξαγγελία περί υποχρεωτικότητας της ψήφου, καθιστώντας έτσι τη διάταξη αυτή ατελή (lex imperfecta) και χωρίς κανονιστικό περιεχόμενο, δηλαδή υποχρεωτικότητα μέσω συστήματος κυρώσεων ή άλλων διατυπώσεων, και εννόμων συνεπειών. Έτσι, με την απαλοιφή από το Σύνταγμα της δυνατότητας έκδοσης

⁸ Άρθρο 51 παρ.3 εδάφ. α' του Συντάγματος.

⁹ Δερβιτισιώτης Ν. Άλκης, 2005, Ήμειώσεις Συνταγματικού Δικαίου, Π.Ν. Σάκουλας, Αθήνα, σελ.79.

εκτελεστικού νόμου για την υποχρεωτικότητα της ψήφου, υπερισχύει η διάσταση της ψήφου ως δικαιώματος παρά ως πολιτειακής υποχρέωσης για την εκδήλωση της λαϊκής κυριαρχίας.

Το γεγονός αυτό έχει πλέον ως συνέπεια κάθε νόμος ή διάταξη που προβλέπει κυρώσεις να στερείται Συνταγματικού ερείσματος και συνεπώς να τίθεται ζήτημα αντισυνταγματικότητας τους. Οι κυρώσεις που συνεχίζει να προβλέπει το αρ. 117 του ΠΔ 26/2012 στερούνται νομιμότητας, καθότι το ισχύον Σύνταγμα δεν προβλέπει πλέον τον δια νόμου, περιορισμό του δικαιώματος της ψήφου, είτε με τη θετική του διάσταση (συμμετοχή) είτε με την αρνητική του (αποχή). Συνεπώς, η θέσπιση εξαιρέσεων για τη συμμετοχή στην εκλογική διαδικασία, όπως η ηλικία άνω των 70 ετών, η απόσταση, την ημέρα των εκλογών, από το εκλογικό τμήμα που οφείλει να ψηφίσει ο ψηφοφόρος άνω των 200 χλμ, καθώς και οι κυρώσεις που προβλέπει ο εκλογικός νόμος και η συνταγματική διάταξη στην οποία στηρίζονται, λογίζονται ως παραινετικές. Για το λόγο αυτό, από το 2001 μέχρι και σήμερα, δεν έχουν εφαρμοστεί ποτέ στην πράξη, αλλά και ούτε θα μπορούσαν, αφού στερούνται πλέον κανονιστικότητας ή εκτελεστότητας.

Οι αρχές της ελευθερίας και της γνησιότητας της ψηφοφορίας διατυπώνονται με σαφήνεια στο άρθρο 52 του Συντάγματος, όπου γίνεται αναφορά στην «ελεύθερη και ανόθευτη εκδήλωση της λαϊκής κυριαρχίας». Το σύνολο των μελετητών αποδέχεται τις αρχές αυτές ως αυτονόητες, αλλά ο νόμος έσπευσε να τις θωρακίσει επιπλέον προβλέποντας αυστηρές ποινές σε όσους επιδιώκουν να τις καταστρατηγήσουν. Δυστυχώς στη χώρα μας η ελευθερία και η γνησιότητα της ψηφοφορίας δεν έχαιρε πάντα της απαιτούμενης προστασίας, αλλά ειδικά σε δύσκολες πολιτειακά εποχές ποδηγετήθηκε, έτσι ώστε το εκλογικό αποτέλεσμα να είναι συμβατό με τις προθέσεις της αντίστοιχης απολυταρχικής εξουσίας. Η αναμφίβολη αρχή της ισότητας της ψήφου αναφέρεται στο Σύνταγμά μας όπως επίσης και σε Συντάγματα άλλων χωρών της Κεντρικής Ευρώπης με μακρά δημοκρατική παράδοση. Οι απαρχές της ανατρέχουν στην εκκλησία του Δήμου της αρχαίας Αθήνας όπου όλοι οι πολίτες διέθεταν μία ψήφο, ισότιμη με αυτή των υπολοίπων, που εκφραζόταν με ανάρτηση χειρός («χειροτονία»). Εάν, όμως, η ισότητα της ψήφου στον ελλαδικό χώρο είναι αυτονόητη κι απόλυτα συμβατή με την ελληνική πολιτειακή κουλτούρα, έχουν παρατηρηθεί περιπτώσεις που αμφισβητήθηκε, ιδίως σε περιοχές αγγλοσαξωνικής επιρροής. Πιο συγκεκριμένα, σε νεοσύστατες αποικίες του Νέου Κόσμου, στο Βέλγιο και στη Σαξωνία καθιερώθηκε η «διπλή ψήφος» στους έχοντες μεγάλο μερίδιο

ιδιοκτησίας επί των εδαφών ή ακόμη χειρότερα αποκλείστηκαν οι ακτήμονες από την εκλογική διαδικασία¹⁰.

Συχνά επέρχεται σύγχυση μεταξύ της καθολικότητας της ψηφοφορίας και της ισότητας της ψήφου. Η προηγούμενη, βέβαια, αναφορά σε περιοχές όπου η ισοτιμία της ψήφου τέθηκε υπό αμφισβήτηση καθιστά σαφές ότι πρόκειται για δύο διαφορετικές αρχές. Συναφής με την αρχή της ισότητας της ψήφου είναι η αρχή της ίσης μεταχείρισης των υποψηφίων και των πολιτικών κομμάτων¹¹. Η εκλογική ισότητα, όμως, δεν έχει περιεχόμενο απόλυτο και ασφαλές εξ ορισμού και εντάσσεται στη λογική της αναλογικής ισότητας, που είναι δεκτική αποκλίσεων για λόγους γενικού συμφέροντος¹². Χρονολογία σταθμός για την εκλογική ιστορία του τόπου μας αποτελεί η 19^η Φεβρουαρίου 1956 οπότε και ψηφίζουν για πρώτη φορά οι γυναίκες που αποτελούσαν τότε και την πλειοψηφία του πληθυσμού. Είναι εξόφθαλμο ότι αντίκειται ευθέως στην αρχή της καθολικότητας της ψηφοφορίας η διάταξη που απαγόρευε τη συμμετοχή των γυναικών στις εκλογές. Χρήζει αναφοράς ότι και το πρώτο ελληνικό Σύνταγμα, το γνωστό ως «Σύνταγμα της Επιδάου», παραχωρούσε δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες. Επειδή, όμως, η συγκεκριμένη διάταξη θεωρήθηκε ιδιαίτερα προοδευτική για την εποχή, οι τότε Μεγάλες Δυνάμεις παρενέβησαν και με τις μεθοδεύσεις την κατέργησαν.

Στα άρθρα 51 και 54 του Συντάγματος, καθιερώνεται η αρχή της ατομικότητας της ψηφοφορίας, η οποία ορίζει πως ο ψηφοφόρος επιλέγει το τι θα ψηφίσει ως άτομο και όχι ως μονάδα κάποιας συλλογικότητας της οποίας αποτελεί μέλος. Ο εκλογέας, λοιπόν, λειτουργεί ως ανεξάρτητος πολίτης και όχι ως συμμετέχοντας σε κάποια κοινωνική, επαγγελματική ή θρησκευτική ομάδα.

Τέλος, ως εκλογική αρχή που δε θεμελιώνεται στο Σύνταγμα, όπως οι προαναφερθείσες, αλλά κατοχυρώνεται από τον Εκλογικό Κώδικα προκύπτει η αρχή της προσωπικής ψηφοφορίας. Η άσκηση του εκλογικού δικαιώματος δεν επιδέχεται εκπροσώπησης, αλλά μπορεί να ασκηθεί αποκλειστικά και μόνο από αυτόν που το έχει θεμελιώσει.

1.4 Τα κόμματα ως φορείς διασφάλισης της δημοκρατικότητας του πολιτεύματος.

¹⁰ Ράικος Γ. Αθανάσιος, 2002, σελ. 249 οπ.π.

¹¹ Ράικος Αθαν., 1997, «Δικονομικόν Εκλογικόν Δίκαιον», Σάκουλας, Αθήνα,

¹² Βενιζέλος Ε.Β., 1985, Εκλογικό Σύστημα ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΓΚΥΡΙΑ, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, σελ. 45.

Ο ρόλος των κομμάτων είναι καθοριστικής σημασίας για τη σύγχρονη δημοκρατία η οποία για αυτό το λόγο έχει χαρακτηριστεί ως «δημοκρατία των κομμάτων»¹³. Το ισχύον Σύνταγμα θεμελιώνει την ελευθερία ιδρύσεως των πολιτικών κομμάτων¹⁴ και τα κατοχυρώνει ως απαραίτητα «κύτταρα» της πολιτειακής ζωής του τόπου. Αντίθετα, στον υπέρτατο νόμο του κράτους δεν περιλαμβάνονται διατάξεις περί αναγκαστικής διάλυσης των πολιτικών κομμάτων, οι οποίες όμως απαντώνται σε χώρες, που κατά την πρόσφατη, ιστορία τους, βίωσαν την καταστροφή ως συνέπεια ανεξέλεγκτων συμπεριφορών συγκεκριμένων κομμάτων, ακραίας ιδεολογίας .

Ως κόμμα ορίζεται η ένωση Ελλήνων εκλογέων που συμβάλλει στη διαμόρφωση της πολιτικής βούλησης του Λαού επιδιώκοντας τη διακυβέρνηση της χώρας, βάσει των πολιτικών του αρχών και αξιών. Αλλοδαπός δε δύναται να ιδρύσει και να συμμετάσχει σε ελληνικό πολιτικό κόμμα. Αντίθετα, με το Ν.2077/1992 αναγνωρίζεται το δικαίωμα του «εκλέγειν και εκλέγεσθαι» στους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις δημοτικές εκλογές και τις Ευρωεκλογές.

Η ύπαρξη, βέβαια, πολλών κομμάτων κι όχι μόνο ενός αποτελεί ανεπιφύλακτα δεδομένο για τη θωράκιση της δημοκρατίας. Αδιαπραγμάτευτη προϋπόθεση για την απρόσκοπτη δράση τους είναι η ένταξη των αρχών και των αξιών τους, που αποτυπώνονται μέσω του πολιτικού τους προγράμματος, σε ένα ευρύτερο πλαίσιο συμβατό με την εξυπηρέτηση της ελεύθερης λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Για να είναι σε θέση τα κόμματα να λειτουργούν σύμφωνα με τις αρχές τους και να μην εξαρτώνται από συγκεκριμένα συμφέροντα συντεχνιών, καθιερώνονται περιορισμοί στη συμμετοχή τους σε αυτά ορισμένων επαγγελματικών ομάδων, όπως στρατιωτικοί ή δικαστικοί λειτουργοί. Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, που εκφράστηκε και με Δικαστική Απόφαση, η συμμετοχή των δημοσίων υπαλλήλων στα πολιτικά κόμματα είναι ανεμπόδιστη¹⁵. Οι δημόσιοι υπάλληλοι οφείλουν να αναλάβουν μόνο τη δέσμευση ότι η εκδήλωση και δράση τους υπέρ πολιτικών κομμάτων δε θα λαμβάνει χώρα, κατά την άσκηση των υπηρεσιακών τους καθηκόντων. Η όποια δέσμευση που οφείλουν να αναλάβουν οι δημόσιοι υπάλληλοι, αναφορικά με τη μη εκδήλωση και δράση τους υπέρ πολιτικών κομμάτων, περιορίζεται μόνο στο ότι αυτές δε θα λαμβάνουν χώρα, κατά την άσκηση των υπηρεσιακών τους καθηκόντων.

¹³ Richard S. Katz, 1980, A theory of parties and electoral systems, The John Hopkins University Press, σελ. 1.

¹⁴ Άρθρο 29 παρ. 1 του Συντάγματος

¹⁵ Απόφαση 320/1980 του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών.

Η ιδιαίτερη έμφαση που δίνεται από το νόμο στη διαφάνεια της προέλευσης των πόρων χρηματοδότησης των κομμάτων έγκειται στο ότι οι σχέσεις διαπλοκής που αναπτύσσονται μεταξύ οργανωμένων επιχειρηματικών συμφερόντων και πολιτικών κομμάτων αποτελεί καθοριστικό παράγοντα αποσταθεροποίησης του πολιτεύματος και ουσιαστικά καταστρατήγησης της εύρυθμης δημοκρατικής λειτουργίας. Γι' αυτό το λόγο, επιβάλλεται από το νόμο η υποχρέωση του κράτους να ενισχύσει οικονομικά τα πολιτικά κόμματα για οικονομική ενίσχυση των πολιτικών κομμάτων, όχι μόνο κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου αλλά και για την κάλυψη μέρους των λειτουργικών τους δαπανών. Οι λεπτομέρειες που σχετίζονται με τον τρόπο χρηματοδότησης και το ύψος της αφήνονται στον κοινό νομοθέτη, που οφείλει όμως να κινηθεί σύμφωνα με τη Συνταγματική επιταγή της ίσης μεταχείρισης των πολιτικών κομμάτων. Επιπλέον, το Σύνταγμα ορίζει την ύπαρξη ανώτατου ορίου εκλογικών δαπανών και ως εκ τούτου η όποια απόκλιση της κομματικής χρηματοδότησης επισείει σημαντικές ποινές.

Χωρίς την παρουσία των κομμάτων δε θα ήταν δυνατή η αναφορά στην ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος, αφού αποτελούν ουσιαστικά τους εκφραστές της βούλησης του κυρίαρχου Λαού. Για το λόγο αυτό, απαραίτητη προϋπόθεση για την ίδρυσή τους συνιστά η κατάθεση στον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου δήλωση νομιμοφροσύνης τους στο δημοκρατικό πολίτευμα¹⁶. Η δράση των κομμάτων εντός ενός δημοκρατικού καθεστώτος είναι ανεμπόδιστη, εκτός βέβαια από τους περιορισμούς που θέτουν οι ισχύουσες συνταγματικές και νομοθετικές διατάξεις. Προκύπτει αβίαστα, λοιπόν, η αρχή της αυτονομίας των πολιτικών κομμάτων δηλαδή η δυνατότητα που έχουν να ρυθμίζουν ελεύθερα τη δράση και την ευρύτερη λειτουργία τους. Σε αυτό το πνεύμα κινείται και η αρχή της ίσης μεταχείρισης των πολιτικών κομμάτων, αρχή που όχι απλά εκπηγάζει από τις θεμελιώδεις αρχές του δημοκρατικού πολιτεύματος και είναι σύμφυτη με αυτές, αλλά αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα εχέγγυά του. Ανάλογα, τέλος, με την κοινοβουλευτική τους δύναμη, λαμβάνουν μερίδιο από την κρατική χρηματοδότηση και ραδιοτηλεοπτικό χρόνο για την προβολή των θέσεων τους κατά την προεκλογική περίοδο.

Αναμφίβολα λοιπόν τα πολιτικά κόμματα αποτελούν στην χώρα μας ένα συνταγματικό καθιερωμένο θεσμό¹⁷.

1.5 Η Βουλή ως το αποτέλεσμα της εκλογικής διαδικασίας και εγγυητής της δημοκρατίας.

¹⁶ Σύμφωνα με το Ν.Δ. 59/1974

¹⁷ Ράικος Γ. Αθανάσιος, 2002, σελ. 273, οπ.π.

Το Ελληνικό Κοινοβούλιο συγκροτείται, κατόπιν των εκλογών, σε μία Βουλή, αντίθετα με το σύστημα που ισχύει στα περισσότερα σύγχρονα κράτη, όπου προβλέπονται δύο Βουλές (δικαμεραλισμός). Άξιο υπενθύμισης αποτελεί το γεγονός ότι στην Ελλάδα προβλεπόταν ύπαρξη Γερουσίας δύο φορές, κατά το παρελθόν, σύμφωνα με τα προϊσχύσαντα του 1844 και του 1927. Βάσει, μάλιστα, του Συντάγματος του 1844, τους Γερουσιαστές διορίζε ο μονάρχης¹⁸.

Η ανάδειξη των μελών της Βουλής γίνεται απευθείας από το εκλογικό σώμα ενώ ο αριθμός τους δεν προσδιορίζεται επακριβώς από το Σύνταγμα, το οποίο προβλέπει ότι δεν μπορεί να είναι λιγότεροι από διακόσιοι (200) αλλά ούτε και περισσότεροι από τριακόσιοι (300)¹⁹. Η εκλογή του κάθε μέλους γίνεται στην αντίστοιχη εκλογική του περιφέρεια, της οποίας ο εκλέξιμος αριθμός είναι ανάλογος με τον πληθυσμό της. Μέρος του συνολικού αριθμού των βουλευτών και όχι μεγαλύτερο των δεκαπέντε (15) αποτελείται από τους βουλευτές Επικρατείας και καθορίζεται σε συνάρτηση πάντα με τη συνολική εκλογική δύναμη των κομμάτων.

Ο κάθε υποψήφιος βουλευτής πρέπει να είναι Έλληνας, να επιτρέπεται να εκλεγεί και να έχει συμπληρώσει το 25ο έτος της ηλικίας του. Επίσης, θα πρέπει κατά την ημέρα της εκλογής του να μην εμπίπτει σε κάποιο κώλυμα εκλογιμότητας.

Η συμπλήρωση του 25^{ου} έτους της ηλικίας του υποψήφιου βουλευτή καθιερώνεται για πρώτη φορά με την αναθεώρηση του Συντάγματος του 1911, η οποία περιορίστηκε ουσιαστικά σε μη θεμελιώδεις διατάξεις του Συντάγματος του 1864. Οι εν λόγω διατάξεις αφορούσαν στην απαγόρευση της ανάμιξης επαγγελματιών στρατιωτικών στην πολιτική, στην καθιέρωση του ασυμβίβαστου της βουλευτικής ιδιότητας με ορισμένες θέσεις, καθώς και στην κατοχύρωση επίσης του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι των λαϊκών μαζών και ιδιαίτερα των εργαζομένων²⁰.

Η συγκρότηση της Βουλής σε σώμα απηχεί, λοιπόν, τη βούληση του συνόλου των πολιτών που επέλεξαν συγκεκριμένους αντιπροσώπους. Εφόσον ο ψηφοφόρος λειτουργεί σε καθεστώς όπου εφαρμόζονται οι δημοκρατικές αρχές διεξαγωγής των εκλογών, τότε επιλέγει ελεύθερα και καταλήγει σε ένα αντιπροσωπευτικό σώμα που θεωρεί πως μπορεί να εκφράσει καλύτερα τις απόψεις και τις πολιτικές του προτεραιότητες. Στο Σύνταγμα

¹⁸ Δερβιτσιώτης Ν. Άλκης, 2005, σελ. 85, οπ.π.

¹⁹ Παρ. 1 άρθρο 51 του Συντάγματος.

²⁰ Βουρνάς Τάσος, 1977, “Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδος”, Αφοί Τολίδη, Αθήνα, σελ.51.

μας υπάρχουν διατάξεις οι οποίες με πασιφανή τρόπο εγγυώνται την ελεύθερη και ανόθευτη εκδήλωση της λαϊκής θέλησης ως έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας²¹.

Αυτονόητο, οπωσδήποτε, είναι ότι η κυρίαρχη αντίληψη που επικρατεί στο κοινοβούλιο είναι αυτή που εκφράζεται από την πλειοψηφία της Βουλής, που κατά κανόνα, ταυτίζεται με τη βούληση της πλειοψηφίας της κοινωνίας. Βασική όμως αρχή για την εξασφάλιση της δημοκρατικότητας μιας κοινωνίας είναι ο σεβασμός της μειοψηφίας και η δυνατότητα ελεύθερης έκφρασης.

Εν κατακλείδι, η Βουλή είναι αυτή που θα αναλάβει να μετατρέψει μέσω των κοινοβουλευτικών διαδικασιών και με δημοκρατικό τρόπο, τα «θέλω» του λαού σε νόμους και να εδραιώσει νομικά και πολιτικά τη σχέση: «κυρίαρχος ΛΑΟΣ- Βουλή-Δημοκρατία».

²¹ Άρθρο 52 του Συντάγματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Τα εκλογικά συστήματα

Εισαγωγή

Θεμέλιο του πολιτεύματος είναι η λαϊκή κυριαρχία²² και η εκλογική διαδικασία αποτελεί ουσιαστικά τον τρόπο με τον οποίο αυτή εκδηλώνεται, τουλάχιστον σε ένα δημοκρατικά λειτουργόν κράτος. Στη χώρα μας, κατά πάγια συνταγματική παράδοση και αντίθετα με άλλες χώρες που γίνεται σαφής αναφορά στα αντίστοιχα συνταγματικά τους κείμενα, δεν ορίζεται από το Σύνταγμα το εκλογικό σύστημα, αλλά επαφίεται ο καθορισμός του στην εκάστοτε νομοθετική λειτουργία²³. Η Συνταγματική Επιτροπή και η Ολομέλεια της Ε' Αναθεωρητικής βουλής απέρριψαν την πρόταση περί συνταγματικής πρόβλεψης η οποία θα όριζε διεξαγωγή εκλογών, βάσει συγκεκριμένου εκλογικού συστήματος, και ως εκ τούτου θα περιοριζόταν η βούληση του «εκάστοτε κοινού νομοθέτη».

Το Σύνταγμα της χώρας μας, μετά την αναθεώρηση του 2001, περιορίζει τον κοινό νομοθέτη τουλάχιστον αναφορικά με το χρόνο ψήφησης του εκλογικού νόμου και του παρέχει τη δυνατότητα καθορισμού των εκλογικών περιφερειών κατόπιν δικής του εξουσιοδοτήσεως. Τα περιθώρια κίνησης και οι νομοθετικές επιλογές της εκάστοτε εξουσίας δεν είναι απεριορίστες ή ανεξάντλητες αφού με σαφήνεια οριοθετούνται και περιχαράκωνονται από τις συνταγματικές αρχές που κάθε φορά ισχύουν.

Το πώς και με ποια διαδικασία οι ψήφοι αντιστοιχίζονται με αιρετούς αντιπροσώπους, η κοινωνική βούληση και το «ρεύμα» μετατρέπονται σε πολιτική βάση εξουσίας, η απήχηση των κομμάτων σε κοινοβουλευτική παρουσία και οντότητα²⁴ αποτελεί μια σύνθετη διαδικασία, η οποία επιδιώκεται να επιτευχθεί, μέσω του «ορθότερου» εκλογικού συστήματος²⁵ σύμφωνα πάντα με τα δεδομένα που επικρατούν κάθε φορά σε μια οργανωμένη κοινωνία. Άλλωστε, στη χώρα μας το εκλογικό σύστημα αποτελούσε ανέκαθεν ένα από τα κύρια πεδία σύγκρουσης των πολιτικών δυνάμεων και μάλιστα με όρους σαφώς δυσμενέστερους για τους εξουσιαζόμενους²⁶.

²² Παρ.2 άρθρο 1 του Συντάγματος.

²³ Ράικος Γ. Αθανάσιος, 2002,σελ.386, οπ.π.

²⁴ Διαμαντόπουλος Θανάσης, 2010, Εκλογικά Συστήματα: θεωρία και πρακτικές εφαρμογές, Ανάδειξη Κοινοβουλίων και προέδρων Δημοκρατίας: συγκριτική προσέγγιση, Πατάκης, Αθήνα, σελ.27.

²⁵ Δημητρώπουλος Α., 2004, Γενική συνταγματική Θεωρία, Σάκουλας Ν. Αντ. Αθήνα, σελ.514.

²⁶ Αναστασιάδης Γ.Ο.- Ε.Β. Βενιζέλος-Γ. Κοντογιώργης, 1985, Εκλογικό Σύστημα ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΓΚΥΡΙΑ, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, σελ. 35.

Το εκλογικό σύστημα, λοιπόν, ως η μέθοδος για το μετασχηματισμό της λαϊκής βούλησης σε κοινοβουλευτική εκπροσώπηση και την κατανομή των εδρών της Βουλής, με βάση την εκλογική δύναμη του κάθε κόμματος²⁷, διαμορφώνει, αλλά πρωτίστως διαμορφώνεται από το πολιτικό σύστημα. Η μορφή και δευτερευόντως τα επιμέρους χαρακτηριστικά του είναι αυτά που θα επηρεάσουν σημαντικά την έκβαση του τελικού εκλογικού αποτελέσματος, αντικατοπτρίζοντας ουσιαστικά τη δυνατότητα διαμόρφωσης των εξελίξεων από την εκάστοτε κυρίαρχη εξουσία που παραδοσιακά επιδιώκει μέσω του εκλογικού συστήματος τη διαιώνιση και αναπαραγωγή της. Ο βαθμός δε επηρεασμού της έκβασης των εκλογών και χειραγώγησης της βούλησης των εκλογέων μέσω του εκλογικού συστήματος, αποτελεί επιπροσθέτως ένδειξη του βαθμού σεβασμού που επιδεικνύει η κοινοβουλευτικά εκφρασμένη πλειοψηφία στο Δημοκρατικό πολίτευμα. Η σημασία του εκλογικού συστήματος για τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος είναι υπό οποιανδήποτε εκδοχή καθοριστική, και, υπό ορισμένα συγκυριακά δεδομένα καταλυτική²⁸.

2.1 Η έννοια του εκλογικού συστήματος και η σημασία τους στη διαμόρφωση του εκλογικού αποτελέσματος.

Καθοριστικό ρόλο για τη δικαιότερη αποτύπωση της λαϊκής βούλησης διαδραματίζει η εφαρμογή του εκλογικού συστήματος. Δεδομένου ότι ο λαός αποφασίζει, στο βαθμό που του επιτρέπεται, τόσο για το μέλλον του όσο και για τους αιρετούς άρχοντες που θα καθορίσουν τις συνθήκες διαβίωσης του, προκύπτει το ερώτημα ποιο είναι το καταλληλότερο εκλογικό σύστημα που ανταποκρίνεται πιο πιστά στις αρχές της δημοκρατίας, καθώς και σε κάθε σύγχρονη κοινωνία η λαϊκή θέληση δεν είναι μοναδική, ενιαία ή αδιαίρετη.

Ως εκλογικό σύστημα, λοιπόν, νοείται ο προσδιορισμός των γενικών όρων διεξαγωγής εκλογών, ιδιαίτερα όμως ο καθορισμός της μαθηματικής μεθόδου και των λοιπών τεχνικών παραμέτρων ανάδειξης αιρετών αντιπροσώπων, μέσω διαδικασιών ψηφοφορίας²⁹. Με πιο απλά λόγια αποτελεί τη μέθοδο κατανομής των βουλευτικών εδρών στα κόμματα και τους υποψηφίους που μετέχουν στις εκλογές, με βάση τις ψήφους που έλαβαν³⁰. Το εκλογικό σύστημα, επομένως, «δίνει» το τελικό εκλογικό αποτέλεσμα³¹ και,

²⁷ Παπαδημητρίου Γ., 1981, Συνταγματικό Δίκαιο. Τα όργανα του κράτους, τεύχος α', Το εκλογικό σώμα, Αθήνα-Κομοτηνή, σ. 65.

²⁸ Παπαδημητρίου Γ., 1990, Εκλογές και κόμματα στη δεκαετία του '80, ΘΕΜΕΛΙΟ, Αθήνα, σελ. 314.

²⁹ Διαμαντόπουλος Θαν., 2010, σελ. 28, οπ.π.

³⁰ Ράικος Γ. Αθανάσιος, 2002, σελ. 371, οπ.π.

³¹ Παντελής Μ. Αντώνης, 2007, Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου, Α.Α. Λιβάνης, Αθήνα, σελ. 120.

μέσω αυτού, αναζητάται η επίτευξη του πλουραλισμού, ως δομικού συστατικού για κάθε δημοκρατική κοινωνία.

Σκοπός του είναι η εξεύρεση του «κοινού» μεταξύ των διαφόρων συμφερόντων, της απαραίτητης και αμοιβαίας δηλαδή συνθήκης που θα επιτρέψει σε κάθε κοινωνία να συνεχίσει να υπάρχει³². Το εκλογικό σύστημα και το ισχύον κάθε φορά πολιτικό σύστημα χαρακτηρίζονται από άρρηκτη σχέση εξάρτησης και αλληλοεπίδρασης, ενώ το πολιτικό σύστημα με τη σειρά του καθορίζεται από το ιστορικό, πολιτιστικό και θεσμικό πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσεται και λειτουργεί³³.

Το εκλογικό σύστημα αναφέρεται στους κανόνες αλλά και στους μηχανισμούς κατανομής. Για αυτόν το λόγο λαμβάνει υπόψη του την κρίσιμη σημασία που έχουν για την εύρυθμη λειτουργία του στοιχεία όπως το μέγεθος ή ο αριθμός των εκλογικών περιφερειών, οι προϋποθέσεις που απαιτούνται, για να συμμετάσχει κάποιος στις εκλογές είτε ως ψηφοφόρος είτε ως υποψήφιος καθώς επίσης οι όροι διαφάνειας στη χρηματοδότηση των διάφορων πολιτικών κομμάτων.

Μια πιο ρεαλιστική προσέγγιση του ζητήματος καταδεικνύει ότι το εκλογικό σύστημα δεν αποτελεί απλά ένα μηχανισμό αντιστοίχισης ψήφων και αιρετών αρχόντων μέσω του οποίου μετουσιώνεται απλά η λαϊκή βούληση σε έκφραση κυρίαρχης εξουσίας. Είναι, ίσως, εκείνος ο καθοριστικός παράγοντας που επιβάλλει τις επιλογές του στο εκλογικό σώμα, «υποχρεώνοντάς» του να κινηθεί σύμφωνα με τις προτεραιότητες, του πολιτικές ή μη. Η επίδραση αυτή του εκλογικού συστήματος εκτιμάται από πολλούς μελετητές ως η σημαντικότερη συγκριτικά με τις υπόλοιπες παραμέτρους διαμόρφωσης της μορφής λειτουργίας του πολιτικού συστήματος. Ο βαθμός, εν τούτοις, που ένα εκλογικό σύστημα μπορεί να επικαθορίσει τους γενικούς και σταθερούς πολιτικούς συσχετισμούς καθώς και τη διαμόρφωση του κομματικού συστήματος σε μια χώρα, αμφισβητείται έντονα³⁴.

Οι διάφορες κυρίαρχες τάσεις που επικρατούν στις εκάστοτε κοινωνίες μπορούν, ουσιαστικά, και διαμορφώνουν μόνιμους πολιτικούς συσχετισμούς, εκφρασμένους μέσω της παρουσίας των κομματικών φορέων, καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο το εκλογικό σύστημα ως δευτερεύοντα παράγοντα των όποιων κοινωνικών εξελίξεων. Καθιερώνεται, λοιπόν, μια σχέση ιεραρχίας σύμφωνα με την οποία το εκλογικό σύστημα έπεται του

³² Rousseau στο Κοινωνικό Συμβόλαιο.

³³ Ivor Crewe and David Denver, 1985, Electoral change in Western Democracies patterns and sources of electoral volatility, Croom Helm Ltd, σελ.411.

³⁴ Διαμαντόπουλος Θαν. 2010, σελ.31, οπ.π.

αντίστοιχου κομματικού. Απόρροια αυτής της εξέλιξης είναι το ενδεχόμενο επιβολής από τα ισχυρά εκλογικά κόμματα εκείνου του εκλογικού συστήματος που ευνοεί τη διαιώνιση της ηγεμονίας τους. Ο τρόπος, επομένως που κατανέμονται οι εκλογικές έδρες αποτελεί αναμφισβήτητο ένα ισχυρό όπλο στη διάθεση των κυβερνώντων κομμάτων, για να εξασφαλίσουν την πρωταγωνιστική τους παρουσία στην πολιτική σκηνή, δεδομένου ότι οι υπόλοιπες παράμετροι που επηρεάζουν την εκλογική διαδικασία χειραγωγούνται σαφώς σε πολύ μικρότερο βαθμό. Παρόλα αυτά κανένα εκλογικό σύστημα δεν μπορεί να λειτουργήσει σε τόσο δεσμευτικό βαθμό ώστε να κατορθώσει να επιβάλλει, από μόνο του, το εκλογικό αποτέλεσμα. Η κοινωνία αποδεικνύεται πως διαθέτει τα πολιτικά αντανάκλαστικά που συχνά την οδηγούν σε ευθεία αμφισβήτηση καθιερωμένων μορφών και τρόπων εξουσίας. Η εκλογική, βέβαια, ιστορία του τόπου διαθέτει πλήθος παραδειγμάτων χειραγώγησης της κυρίαρχης πολιτικής τάσης μέσω της καθιέρωσης συγκεκριμένων εκλογικών συστημάτων. Έχει, όμως καταγράψει και περιπτώσεις κατά τις οποίες κόμματα έπесαν θύματα των δικών τους επινοήσεων και μηχανορραφιών αφού επέβαλλαν, όταν βρίσκονταν στην εξουσία, εκλογικούς νόμους που στη συνέχεια αποδείχτηκαν καταστροφικοί για τα ίδια. Η τελευταία, μάλιστα εκλογική αναμέτρηση στην χώρα μας απέδειξε πως η παραδοσιακή, επί δεκαετίες, εναλλαγή στην εξουσία συγκεκριμένων κομμάτων, συναφούς ιδεολογίας και πρακτικών, οφειλόταν, ως ένα βαθμό, και στο στρεβλό εκλογικό σύστημα που είχε επιλεγεί από τα ίδια με σκοπό την αυτοαναπαραγωγή και αναδιαμόρφωσή τους.

Σε χώρες με γενικά αποδεκτό υψηλό επίπεδο νομικού πολιτισμού, το εκλογικό σύστημα αποτελεί δυσμετάβλητο παράγοντα, αφού το Σύνταγμά τους προσδιορίζει τη γενική μορφή του, παρόλο που αναγνωρίζει στο κοινό νομοθέτη η δυνατότητα να παρέμβει σε επουσιώδεις, όμως, παραμέτρους ρυθμιστικού χαρακτήρα³⁵. Η αντίστοιχη δεσμευτικότητα που συναντάται στο ελληνικό σύνταγμα εξαντλείται στο χρόνο ψήφισης του εκλογικού νόμου, και αυτό όμως υπό προϋποθέσεις, αλλά και στην αδυναμία θέσπισης ενιαίας εκλογικής περιφέρειας, δυνατότητα που ισχύει σε άλλες χώρες, όπως το Ισραήλ.

Αναφορικά με τη συχνότητα αλλαγής των εκλογικών νόμων, η επιστημονική μελέτη έχει αποδεχτεί ότι με αυτόν τον τρόπο υποδηλώνεται έμμεσα και το επίπεδο πολιτικού πολιτισμού της χώρας που προβαίνει σε αυτές. Πιο συγκεκριμένα οι πολύ συχνές τροποποιήσεις ή και αντίθετα η «απροθυμία» προσαρμογής στις τρέχουσες συνθήκες δηλώνουν δημοκρατικό έλλειμμα και προσπάθεια χειραγώγησης της λαϊκής έκφρασης. Η

³⁵ Χρυσόγονος Κ., 1996, Εκλογικό σύστημα και σύνταγμα, Σάκουλας Αντ. Ν., Αθήνα- Κομοτηνή, σελ. 95.

ισορροπία μεταξύ των «εύκολων» και των «απαγορευτικών» αλλαγών έγκειται στην εξεύρεση εκείνου του «κρίσιμου σημείου» που δε θα καθιστά το πολιτικό σύστημα εξαιρετικά δύσκαμπτο, αλλά και θα αποτρέπει την εκάστοτε κυβέρνηση από το να το μετατρέψει σε εργαλείο διεκπεραίωσης ιδίων σκοπών και συμφερόντων. Ο υγιής πολιτικός ανταγωνισμός απαιτεί το σεβασμό σε μία θεμελιώδη αρχή, ότι το εκλογικό σύστημα, ως βασική παράμετρος της δημοκρατικής λειτουργίας, δε θα πρέπει να αλλάζει συχνά³⁶. Δυστυχώς στη χώρα μας παρουσιάζονται πολύ συχνές αλλαγές του εκλογικού νόμου, των οποίων, μάλιστα, η συχνότητα πραγματοποίησής τους συναντάται σε ελάχιστες άλλες χώρες. Αντίθετα, στις χώρες που κινούνται στο λεγόμενο «δημοκρατικό φάσμα» δε παρατηρείται κάποιο ανάλογο φαινόμενο τόσο συχνών αλλαγών, παρά μόνο για τη ρύθμιση δευτερευούσης σημασίας ζητημάτων της εκλογικής διαδικασίας. Αναφοράς, τέλος, χρήζει το γεγονός ότι, μεταξύ των 28 χωρών της Ε.Ε., μόνο η Γαλλία έχει να επιδείξει επίσης πολλές αλλαγές του εκλογικού της συστήματος που όμως δεν ξεπερνούν σε αριθμό αλλά και σε ένταση τις αντίστοιχες που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα κατά την ίδια χρονική περίοδο.

Η λειτουργία, λοιπόν, των εκλογικών συστημάτων, τα οποία βασίζονται στις αρχές των μαθηματικών³⁷, δεν εξαντλείται σε μια τεχνικής φύσεως ρύθμιση της εκλογικής διαδικασίας αλλά αποτελεί πεδίο εκδήλωσης των εκάστοτε πολιτικών συσχετισμών και των απορροεόντων εξ αυτών συγκρούσεων. Ο ρόλος τους, αναφορικά με τη διαμόρφωση του εκάστοτε πολιτικού συστήματος έχει καταφανή σημασία³⁸.

2.2 Τα κυριότερα εκλογικά συστήματα.

Το πλήθος των εκλογικών συστημάτων, σε συνδυασμό με τις παραμέτρους που τα καθορίζουν, είναι τέτοιο που δεν επιτρέπει με ασφαλή τρόπο την ταξινόμησή τους σε κατηγορίες, με σαφή χαρακτηριστικά διαφοροποίησης μεταξύ τους. Παρόλα αυτά είναι γενικά αποδεκτό ότι υφίστανται τρεις βασικές κατηγορίες εκλογικών συστημάτων με πλήθος υποπεριπτώσεων και παραλλαγών η καθεμία. Υπό αυτή τη διάσταση και με δεδομένο ότι ο σκοπός της παρούσας εργασίας αφορά στην ανάλυση των εκλογικών συστημάτων, σύμφωνα με τα οποία πραγματοποιήθηκαν οι κοινοβουλευτικές εκλογές της μεταπολίτευσης, επιβεβλημένη θεωρείται η αναφορά στα εξής:

³⁶ Arend Lijphart, 1994, Electoral Systems and party Systems, study of twenty-seven democracies 1945-1990, Oxford University Press, σελ. 151.

³⁷ Παντελής Μ. Αντ., 2007, σελ.120, οπ.π.

³⁸ Διαμαντόπουλος Θαν., 2010, σελ.37, οπ.π.

2.2.1 Το αναλογικό εκλογικό σύστημα

Αναλογικό ονομάζεται το εκλογικό σύστημα κατά το οποίο οι έδρες κάθε εκλογικής περιφέρειας κατανέμονται στους συνδυασμούς και τους μεμονωμένους υποψήφιους, οι οποίοι μετέχουν στις εκλογές, ανάλογα με τις ψήφους που αυτοί που έλαβαν³⁹.

Το πλήθος των συστημάτων αναλογικής αντιπροσώπευσης είναι τόσο μεγάλο που ειρωνικά έχει αναφερθεί ότι ταυτίζεται, αριθμητικά, με το σύνολο των συγγραφέων που έχουν καταπιαστεί με αυτά⁴⁰. Θεωρούνται τα «δικαιότερα» εκλογικά συστήματα⁴¹, από άποψη βέλτιστης αντιπροσώπευσης της λαϊκής βούλησης, και η δυνατότητά τους να προσαρμόζονται στις εκάστοτε «πολιτειακές συνθήκες» αποτελεί το αποτέλεσμα πολυετούς επιστημονικής διεργασίας⁴². Στη συνείδηση των υποστηρικτών τους έχουν καθιερωθεί ως έκφραση της επικράτησης των δημοκρατικών θεσμών, που κατόπιν σκληρών αγώνων κατόρθωσαν να παραγκωνίσουν τα όποια αντιδραστικά και παρωχημένα εκλογικά συστήματα που προϋπήρχαν. Για πρώτη φορά αναλογικό σύστημα εφαρμόστηκε το 1865 στη Δανία για την εκλογή των 2/3 των μελών του εθνικού κοινοβουλίου⁴³. Στην υπόλοιπη Δυτική Ευρώπη καθιερώνονται για την ανάδειξη μελών στα αντίστοιχα εθνικά κοινοβούλια, μεταξύ του 1899 και του 1920⁴⁴. Στη χώρα μας, η αναλογική εκλογή ίσχυσε για πρώτη φορά, το 1926, με το νόμο 3363 της 2ας Σεπτεμβρίου του 1926⁴⁵.

Το βασικό πλεονέκτημα των αναλογικών συστημάτων αποτελεί η επιδίωξη εκπροσώπησης όλων των πολιτικών τάσεων και η δυνατότητα κοινοβουλευτικής έκφρασης ακόμα και των μειοψηφιών. Η αντιστοίχιση αυτή ψήφων και μεριδίου εξουσίας αποτελεί εκδήλωση «πολιτικής δικαιοσύνης» που όσο πιο έντονη είναι τόσο περισσότερο φανερώνει ένα υψηλό επίπεδο νομικού πολιτισμού. Ουσιώδη, εξάλλου, ανάγκη της δημοκρατίας είναι η εκπροσώπηση της θέλησης των μειοψηφιών⁴⁶. Εκ των πραγμάτων, τέλος, η εφαρμογή τους προϋποθέτει πολυεδρικές περιφέρειες, αφού μόνο υπό αυτές τις συνθήκες μπορούν να λειτουργήσουν.

³⁹ Ράϊκος Γ. Αθαν., 2002, σελ. 373, ο.π.

⁴⁰ Γεωργαντάς Μιχ, 1928, Περί αναλογικής εκπροσώπησης μειοψηφιών, β' έκδοσης, Αθήνα, σελ. 20.

⁴¹ Μυλωνάς Αλ. Γεωργίου, 1946, Εκλογικά Συστήματα, το Τετράδιο, σελ. 71.

⁴² Παπαναστασίου Αλ., 1923, Δημοκρατία και εκλογικό σύστημα, εκδοτικός συνεταιρισμός ο Προμηθεύς, Αθήναι σελ.75.

⁴³ Διαμαντόπουλος Θαν., 2010, σελ.123, ο.π.

⁴⁴ Andrew Mc Laren Carstairs, 1980, A short history of electoral systems in Western Europe, George Allen & Unwin LTD, σελ. 9.

⁴⁵ Μυλωνάς Αλ. Γεωργίου, 1946, σελ. 117, ο.π.

⁴⁶ Μυλωνάς Αλ. Γεωργίου, 1946, σελ. 76, ο.π.

Ο βαθμός «αναλογικότητας», δηλαδή το κατά πόσο ικανοποιείται η σχέση ψήφων-εκπροσώπησης, αποτελεί συνισταμένη πολλών παραγόντων, από τους οποίους ο κυριότερος είναι η «μαθηματική μέθοδος» που εφαρμόζεται κάθε φορά. Δηλαδή η προβλεπόμενη διαδικασία, βάσει της οποίας γίνεται η αντιστοίχιση ψήφων και αιρετών αντιπροσώπων, παίζει το σημαντικότερο ρόλο στο προσδιορισμό της «έντασης» ενός εκλογικού συστήματος ως «περισσότερο» αναλογικού ή μη.

Δε θα μπορούσαν, βέβαια, να αγνοηθούν και άλλοι παράγοντες επηρεασμού του, που σαφώς όμως δεν έχουν την ίδια σημαντικότητα και τον ίδιο βαθμό επίδρασης πάνω στο τελικό αποτέλεσμα. Υπό αυτό το πρίσμα σκόπιμο είναι να αναφερθούν η ύπαρξη ή μη «νομικού φραγμού» (ορίου εκπροσώπησης), το μέγεθος των εκλογικών περιφερειών, ο αριθμός των κατανομών ή ακόμα και η παρουσία «διορθωτικών ρητρών εκπροσώπησης».

2.2.2.1 Το εκλογικό μέτρο.

Η κατανομή των εδρών μιας εκλογικής διαδικασίας γίνεται σύμφωνα με τον εκλογικό νόμο ή εκλογικό διαιρέτη. Εκλογικός νόμος ή εκλογικός διαιρέτης ονομάζεται ο ελάχιστος αριθμός ψήφων που απαιτείται για την κατάληψη μιας βουλευτικής έδρας στην αντίστοιχη περιφέρεια⁴⁷.

Για τον υπολογισμό των εδρών που αναλογούν σε ένα κόμμα σε μία εκλογική περιφέρεια, απαιτείται η διαίρεση του συνόλου των ψήφων που έλαβε αυτό δια του εκλογικού μέτρου. Εφαρμογή της αναλογικής σε μονοεδρική περιφέρεια δε νοείται⁴⁸.

Ο τρόπος καθορισμού του εκλογικού μέτρου ορίζεται από τον ισχύοντα εκλογικό νόμο. Το εκλογικό μέτρο, λοιπόν, μπορεί να καθορίζεται απευθείας από τον εκλογικό νόμο (σύστημα του «ενιαίου εκλογικού μέτρου» ή «αυτόματο σύστημα») και να είναι το ίδιο για το σύνολο της επικράτειας ή να προκύπτει από το σύνολο των ψηφοφόρων κάθε περιφέρειας, σε συνάρτηση με τον αριθμό των εδρών αυτής οπότε και θα διαφέρει ανά περιφέρεια.

2.1.2.2 Ενιαίο εκλογικό μέτρο ή αυτόματο σύστημα.

Απαραίτητο στοιχείο για την εφαρμογή του ενιαίου εκλογικού μέτρου ή αυτόματου συστήματος συνιστά ο μη προσδιορισμός εκ των προτέρων του συνόλου των εδρών της επικράτειας. Εφαρμόστηκε στη Γερμανία στο πλαίσιο του Συντάγματος της Βαϊμάρης με το νόμο της 27^{ης} Απριλίου, που οδήγησε με τη σειρά του στη δημιουργία της «Δημοκρατίας

⁴⁷ Ράικος Γ. Αθην., 2002, σελ.374, οπ.π.

⁴⁸ Μυλωνάς Αλ. Γεωργίου, 1946, σελ. 69, ο.π.

της Βαϊμάρης»⁴⁹. Σύμφωνα με το νόμο αυτό το εκλογικό μέτρο αποτελείται από 60.000 ψήφους. Για να προκύψει λοιπόν ο αριθμός των εδρών του γερμανικού κοινοβουλίου, θα διαιρεθεί ο συνολικός αριθμός των ψήφων με τον αριθμό 60.000. Επίσης ενιαίο εκλογικό μέτρο προσδιόριζε και το άρθρο 22 «Περί της εθνικής παραστήσεως» του Σχεδίου Συντάγματος του Ρήγα⁵⁰. Συνέπεια του συγκεκριμένου τρόπου καθορισμού του εκλογικού μέτρου είναι ότι προκύπτει, κάθε φορά, ένας ασαφής αριθμός βουλευτικών εδρών, εξαρτώμενος από το σύνολο των εκάστοτε ψηφοφόρων. Προκαλείται, έτσι, πολιτική σύγχυση τόσο μεταξύ των υποψηφίων και των ψηφοφόρων όσο και στην κυβέρνηση για την άσκηση του μελλοντικού κυβερνητικού έργου. Όμως, δεν μπορεί να αγνοηθεί ότι το σύστημα αυτό είναι ιδιαίτερα απλό και κατανοητό, ενώ ανταποκρίνεται καλύτερα από κάθε άλλο στην αρχή της ισότητας του εκλογικού δικαιώματος.

2.2.1.3 Το σύστημα του μη προκαθορισμένου εκλογικού μέτρου.

Το εν λόγω σύστημα εφαρμόζεται, όταν ο εκλογικός νόμος καθορίζει εκ των προτέρων το σύνολο των εδρών της Βουλής. Εφαρμόζεται και στη χώρα μας, όπου ο εκλογικός νόμος ορίζει 300 βουλευτές εξειδικεύοντας ουσιαστικά την αντίστοιχη διάταξη του Συντάγματος η οποία επιτρέπει στον κοινό νομοθέτη να καθορίσει το σύνολο των αιρετών του κοινοβουλίου, το οποίο όμως υποχρεωτικά θα κυμαίνεται μεταξύ 200 και 300 βουλευτών⁵¹.

2.2.1.4 Ο τρόπος υπολογισμού των εδρών (“ακολουθούμενη μαθηματική μέθοδος”).

Η θεμελιώδης αρχή βάσει της οποίας δομήθηκαν τα αναλογικά συστήματα ήταν η όσο το δυνατόν πιο «δίκαιη» αντιστοίχιση ψήφων και εκλογικών εδρών. Ο τρόπος, όμως,

⁴⁹ «Δημοκρατία της Βαϊμάρης» ονομάστηκε το πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης της μεσοπολεμικής Γερμανίας, από το 1919 έως το 1933. Το όνομά του προήλθε από το Σύνταγμα που συντάχθηκε στην ομώνυμη πόλη τον Ιούλιο του 1919. Η πόλη της Βαϊμάρης επιλέχθηκε διότι το Βερολίνο θεωρούνταν επικίνδυνο μέρος για να συνέλθει η γερμανική Εθνοσυνέλευση που θα δημιουργούσε ένα νέο Σύνταγμα μετά την διάλυση της Γερμανικής Αυτοκρατορίας. Το κράτος που συστάθηκε αποτέλεσε επομένως, άμεση συνέπεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Η δε πτώση του συνδέθηκε άμεσα με την άνοδο των εθνικοσοσιαλιστών στην εξουσία. Μία άποψη υποστήριζε ότι η ριζοσπαστικοποίηση του εκλογικού σώματος και η άνοδος του εθνικοσοσιαλισμού ήταν άμεση απόρροια του εκλογικού συστήματος που είχε επιβληθεί, της απλής αναλογικής. Η αποτυχία της κοινοβουλευτικής διακυβέρνησης της δημοκρατίας της Βαϊμάρης προήλθε από τον κατακερματισμό του κομματικού συστήματος που προκάλεσε η αναλογική εκπροσώπηση στο Κοινοβούλιο, τη στιγμή που μια σχετική πλειοψηφική εκλογή θα οδηγούσε σε σταθερή αυτοδύναμη κοινοβουλευτική πλειοψηφία και θα εμπόδιζε την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία. Οι απόψεις αυτές έχουν πλέον εγκαταλειφθεί αφού παραβλέπουν στις κοινωνικές, οικονομικές και ιστορικές συνθήκες που επικρατούσαν, την ήδη από την εποχή της Γερμανικής Αυτοκρατορίας «ανομοιογενή δομή του κομματικού συστήματος» και την ανάπτυξη διαφόρων οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων που συνέβαλαν στην διαμόρφωση ενός πολυκομματικού συστήματος. Συγχρόνως υπερβάλλουν ως προς τη δύναμη του εκλογικού συστήματος, αναζητώντας σε μια και μόνο αιτία την κατάρρευση της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης.

⁵⁰ «Σαράντα χιλιάδες υποκείμενα, έχουν να εκλέξουν έναν απ' αναμεταξύ των δια να γένη απεσταλμένος εις το νομοθετικό σώμα».

⁵¹ Παράγραφος 1 άρθρο 51 του Συντάγματος.

που τελικά επιλέγεται για την επίτευξη το σκοπού αυτού δεν είναι ο ίδιος σε όλα τα αναλογικά συστήματα και αποτυπώνει, ως ένα βαθμό, τους συσχετισμούς των διάφορων κοινωνικών ομάδων που είναι σε θέση, κάθε φορά, να επιβάλλουν τους όρους τους. Οι διάφορες τεχνικές με τις οποίες προσδιορίζεται το εκλογικό μέτρο προσδίδει και στο σύστημα διαφορετικό βαθμό αναλογικότητας⁵².

Οι κυριότερες κατηγορίες για τον προσδιορισμό των εδρών μιας εκλογικής περιφέρειας είναι η μέθοδος των «μεγαλύτερων υπολοίπων» και του «μεγαλύτερου μέσου όρου». Οι πιο διαδεδομένες τεχνικές που στηρίχθηκαν στις εν λόγω μεθόδους και οι οποίες φέρουν το όνομα των επιστημόνων που τις ανέλυσαν είναι οι εξής:

Μέθοδος Hare

Αποτελεί την απλούστερη των μεθόδων και ως συνέπεια αυτού την πιο κατανοητή για το εκλογικό σώμα. Για τον καθορισμό του εκλογικού μέτρου διαιρείται το σύνολο των έγκυρων ψήφων όλων των κομμάτων με τον αριθμό των εκλογικών εδρών της συγκεκριμένης περιφέρειας. Στη συνέχεια, διαιρούνται οι ψήφοι του κάθε κόμματος προς το εκλογικό μέτρο και προκύπτει το σχετικό πηλίκο. Το ακέραιο μέρος του πηλίκου αποτελεί και τις έδρες που καταλαμβάνει το κάθε κόμμα στην εν λόγω περιφέρεια. Όσες έδρες παραμένουν αδιάθετες είτε «μεταφέρονται» για την επόμενη κατανομή, αν και εφόσον κάτι τέτοιο προβλέπεται από τον ισχύοντα εκλογικό νόμο, ή προσκυρώνονται στα κόμματα τα οποία διαθέτουν τα μεγαλύτερα υπόλοιπα. Ιστορικά ήταν το πρώτο αναλογικό σύστημα που αποτέλεσε πεδίο ιδεολογικής αντιπαράθεσης των οπαδών αλλά και των αντιπάλων της αναλογικής εκλογής⁵³.

Μέθοδος Droop

Η μέθοδος αυτή αποτελεί ουσιαστικά παραλλαγή της μεθόδου Hare και δηλώνει την πρόθεση του νομοθέτη για μια πιο «αντιπροσωπευτική παρουσία» των μικρών κομμάτων στο κοινοβούλιο. Για τον υπολογισμό του εκλογικού μέτρου, ο παρονομαστής της προηγούμενης μεθόδου (δηλ. ο αριθμός των εδρών της περιφέρειας) προσαυξάνεται κατά τον αριθμό 1. Ως εκ τούτου ο αυξανόμενος κατά μία μονάδα παρονομαστής μειώνει το πηλίκο και «δίνει» μικρότερο εκλογικό μέτρο. Προκύπτει, έτσι, η δυνατότητα περισσότερων κομμάτων να εκλέξουν βουλευτή. Η «αχίλλειος πτέρνα» της μεθόδου Droop είναι ότι ενδέχεται να «κατέβει» τόσο πολύ το εκλογικό μέτρο και, έτσι, τα κόμματα να κατακτήσουν περισσότερες έδρες από αυτές που προβλέπονται για την κάθε περιφέρεια.

⁵² Διαμαντόπουλος Θαν., 2010, σελ.138, ο.π.

⁵³ Μυλωνάς Αλ. Γεωργίου, 1946, σελ. 90, ο.π.

Για να αποφευχθεί όμως μια τέτοια εξέλιξη συνήθως προστίθεται στο τελικό πηλίκο που προέκυψε από την ως άνω μέθοδο ο αριθμός 1 αυξάνοντας έτσι το εκλογικό μέτρο και κάνοντας δυσκολότερη την κατάληψη εδρών.

Μέθοδος Imperiali

Πρόκειται για παραλλαγή της μεθόδου Hare με τη μόνη διαφορά ότι στον παρονομαστή του πηλίκου από τον οποίο προκύπτει το εκλογικό μέτρο, δεν προστίθεται ο αριθμός 1 αλλά μεγαλύτεροι αυτού αριθμοί (συνήθως το 2 ή το 3).

Μέθοδος d'Hondt

Η μέθοδος αυτή που αποτελεί τη συνηθέστερη μέθοδο της κατηγορίας των «μεγαλύτερων πηλίκων» και συχνά αναφέρεται, ιδίως από Αμερικανούς μελετητές, ως «μέθοδος Jefferson», ίσχυσε στη Γερμανία, μέχρι το 1985, για την εκλογή των μελών της Ομοσπονδιακής Βουλής (Bundestag)⁵⁴.

Σύμφωνα με τη μέθοδο d'Hondt σε κάθε κόμμα προσκυρώνονται τόσες έδρες όσες χρειάζεται για να μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως διαιρέτης των ψήφων του και το πηλίκο το οποίο προκύπτει να είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο πηλίκο των υπόλοιπων κομμάτων. Πιο απλά και για την εξεύρεση των εδρών που αντιστοιχούν σε κάθε κόμμα ακολουθείται η εξής πρακτική: Οι ψήφοι του κάθε κόμματος διαιρούνται διαδοχικά με όλους τους ακέραιους αριθμούς, μέχρι να φτάσουν τον αριθμό που αντιστοιχεί στο σύνολο των εδρών της περιφέρειας. Σε μία, δηλαδή «7εδρική» περιφέρεια, οι ψήφοι του κάθε κόμματος θα διαιρεθούν διαδοχικά με το: 1,2,3,...,7. Τα επτά μεγαλύτερα πηλίκια διαφόρων κομμάτων που θα προκύψουν θα αντιστοιχηθούν με τις επτά έδρες της περιφέρειας.

Ένας διαφορετικός τρόπος προσκύρωσης των εδρών, σύμφωνα πάντα με την μέθοδο d'Hondt και στο παράδειγμα της 7εδρικής περιφέρειας, θα ήταν η διαίρεση των ψήφων του κάθε κόμματος όχι διαδοχικά με τους αριθμούς 1 έως 7 αλλά με το "νιοστό" πηλίκο που προέκυψε διαιρώντας ψήφους κόμματος με το μεγαλύτερο αριθμό (στο παράδειγμά μας τον αριθμό 7). Ανάλογα με το πόσες φορές διαιρούνται οι ψήφοι του κάθε κόμματος με αυτό το πηλίκο προκύπτουν και οι έδρες που θα κατακτήσει.

Οποιαδήποτε τεχνική κι αν χρησιμοποιηθεί για τον υπολογισμό των εδρών που προσκυρώνονται σε κάθε κόμμα, σύμφωνα πάντα με την μέθοδο d' Hondt, είναι αποδεκτό ότι η εν λόγω μέθοδος αποτελεί την δυσμενέστερη των αναλογικών συστημάτων για τα

⁵⁴ Ράικος Γ . Αθην., 2002, σελ.376, οπ.π.

μικρά κόμματα. Αυτό οφείλεται στο ότι δίνει μεγάλα “εκλογικά μέτρα” που μπορούν να καλυφθούν μόνο από τους συνδυασμούς που συγκεντρώνουν μεγάλο αριθμό ψήφων. Με αυτό τον τρόπο, δε διευκολύνεται η κοινοβουλευτική επιβίωση πολλών μικρών κομμάτων και, έτσι, μετριάζεται ο πολυκομματισμός⁵⁵.

Μέθοδος Niemeyer ή «μαθηματικής αναλογίας»

Σύμφωνα με τη μέθοδο Niemeyer, για να προκύψει ο αριθμός των εδρών που θα κατακτήσει το κάθε κόμμα σε μια εκλογική περιφέρεια ακολουθείται η εξής διαδικασία: Αρχικά, πολλαπλασιάζεται ο αριθμός των ψήφων του κάθε κόμματος με το συνολικό αριθμό των εδρών της περιφέρειας. Εν συνεχεία, το γινόμενο που προκύπτει διαιρείται δια του συνολικού αριθμού των ψήφων όλων των κομμάτων. Το ακέραιο μέρος της διαίρεσης αποτελεί τις έδρες που καταλαμβάνει το κάθε κόμμα. Οι αδιάθετες έδρες προσκυρώνονται σε κάθε κόμμα σύμφωνα με τα μεγαλύτερα υπόλοιπα που προέκυψαν από την ως άνω διαδικασία. Οι μέθοδοι Niemeyer και Hare καταλήγουν πάντα στο ίδιο αποτέλεσμα⁵⁶.

Ανεξάρτητα από ποια από τις παραπάνω μεθόδους ακολουθείται για την προσκύρωση των εδρών μιας περιφέρειας σε ένα κομματικό σχηματισμό κρίσιμο ζήτημα αποτελεί το ποιοι υποψήφιοι βουλευτές θα κατακτήσουν τις έδρες που αναλογούν στην παράταξή τους. Οι δύο τρόποι που υπάρχουν είναι η μέθοδος των ελευθέρων συνδυασμών (με σταυρό προτίμησης) και το σύστημα των δεσμευμένων συνδυασμών (με «λίστα»). Στην πρώτη περίπτωση, οι ίδιοι οι ψηφοφόροι επιλέγουν κατά το δοκούν ποιοι θα τους εκπροσωπήσουν και η επιλογή αυτή χαίρει συνταγματικής κατοχύρωσης, βάσει της αρχής της αμεσότητας της ψηφοφορίας⁵⁷. Πέραν της «συνταγματικής της θωράκισης» η μέθοδος των ελευθέρων συνδυασμών χαρακτηρίζεται από μια εγγενή παθογένεια που δεν είναι άλλη από την καταλυτική σημασία που έχει για αυτήν το λεγόμενο «πολιτικό χρήμα». Οι πολιτικοί που διαθέτουν μεγαλύτερη οικονομική άνεση είναι αυτοί που «προηγούνται» ουσιαστικά των υπολοίπων, ανεξάρτητα από το αν είναι σε θέση να ανταποκριθούν καλύτερα στα πολιτικά τους καθήκοντα, το κριτήριο επιλογής δηλαδή που θα έπρεπε να είναι και το βασικό για κάθε ψηφοφόρο. Αναπτύσσονται, έτσι, μεταξύ των υποψηφίων ανταγωνιστικές συμπεριφορές που σε καμία περίπτωση δε συνάδουν με το πολιτικό ήθος που θα πρέπει να επικρατεί σε μια εκλογική διαδικασία.

⁵⁵ Διαμαντόπουλος Θαν., 1989, ΚΟΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΟΜΜΑΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ Συγκριτική προσέγγιση και θεωρία, ΕΞΑΝΤΑΣ, Αθήνα, σελ. 208.

⁵⁶ Ράικος Γ Αθαν., 2002, σελ. 377, οπ.π.

⁵⁷ Παρ.3 του άρθρου 51 του Συντάγματος.

2.2.1.5 Το όριο εκπροσώπησης.

Ο βαθμός αναλογικότητας που χαρακτηρίζει ένα εκλογικό σύστημα έχει άμεση συνάφεια με την ύπαρξη ή μη νομικού φραγμού ή σωστότερα «ορίου εκπροσώπησης». Κατά κανόνα, οι χώρες που δε χρησιμοποιούν κάποιο όριο εκπροσώπησης, δηλαδή ένα ελάχιστο ποσοστό ως «κατώφλι» εισόδου στο Κοινοβούλιο, είναι ελάχιστες.

Αντίθετα, η επιδίωξη αποκλεισμού και μη εκπροσώπησης των λεγόμενων ακραίων περιθωριακών δυνάμεων «εξασφαλίζεται», ως ένα βαθμό, με την ύπαρξη κάποιου ορίου εκπροσώπησης. Εύκολα γίνεται κατανοητό ότι όσο μεγαλύτερο είναι αυτό το όριο τόσο περισσότερες πολιτικές δυνάμεις, ακραίες ή μη, δε χαίρουν αντιπροσώπευσης και αναπόφευκτα υπερεκπροσωπούνται όσες καταφέρνουν να το υπερβούν.

Επιπροσθέτως, παρατηρείται το φαινόμενο, στις χώρες με μεγάλη δημοκρατική παράδοση και με ψηφοφόρους που έχουν συνειδητοποιήσει την κρισιμότητα της εκλογικής διαδικασίας, να περιορίζεται το συνολικό ποσοστό ψήφων που τελικά δε θα κατορθώσει να εκπροσωπηθεί, που δε θα υπερβεί δηλαδή τον θεσμοθετημένο νομικό φραγμό. Η εξήγηση αυτής της εκλογικής συμπεριφοράς έχει να κάνει με την εγγενή τάση των πολιτών να επιδιώκουν να εκφραστούν μέσω πολιτικών φορέων που έχουν «βάσιμες ελπίδες» εκπροσώπησης, και να αποφεύγουν τα λεγόμενα «μικρά κόμματα», των οποίων η κοινοβουλευτική παρουσία είναι εξαιρετικά αμφίβολη. Υπό αυτό το πρίσμα, δημιουργούνται ευρύτατες πολιτικές συμμαχίες, που παρουσιάζουν χαρακτηριστικά ιδεολογικής σύνθεσης και μετριοπάθειας σε σύγκριση πάντα με τα επιμέρους κόμματα που τις απαρτίζουν.

Τα διάφορα όρια συναντώνται σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο προσδιορίζοντας ουσιαστικά ένα ελάχιστο απαιτούμενο αριθμό ψήφων που, ορισμένες φορές, λειτουργεί ως «διαβατήριο» για τη συμμετοχή του κομματικού σχηματισμού στα επόμενα στάδια της εκλογικής διαδικασίας. Αξίζει να σημειωθεί όμως ότι η ίδια η φύση του συστήματος θέτει περιορισμούς εκπροσώπησης που δε σχετίζονται άμεσα με τη νομική θεσμοθέτηση του εκλογικού ορίου και περιορίζουν σημαντικά τις δυνατότητες συμμετοχής στην εκλογική διαδικασία.

Η θέσπιση του εκλογικού ορίου μπορεί να «επιβληθεί» από τα κυρίαρχα κόμματα, που νέμονται το μεγαλύτερο μερίδιο της εξουσίας, και ουσιαστικά να λειτουργήσει ως ένας μηχανισμός διαιώνισης τους, αποτρέποντας παράλληλα εκείνες τις πρωτοεμφανιζόμενες πολιτικές δυνάμεις που αποσκοπούν στην αμφισβήτηση της διαμορφωμένης

«κοινοβουλευτικής ηγεμονίας». Ιστορικά αποδεικνύεται ότι το πολιτικό κατεστημένο ξέρει να κάνει επιτυχημένη χρήση του νομικού αυτού «όπλου»⁵⁸.

Αδιαμφισβήτητα και ανεξάρτητα από τους σκοπούς που επιδιώκει να εξυπηρετήσει η ύπαρξη ορίου εκπροσώπησης, η παρουσία του και μόνο λειτουργεί στρεβλωτικά ως προς το τελικό αποτέλεσμα, κατευθύνοντας το εκλογικό σώμα προς ένα εκλογικά «πιο πιθανό αποτέλεσμα». Η χειραγώγηση, με αυτόν τον τρόπο, της λαϊκής βούλησης περιορίζει το κύριο πλεονέκτημα του αναλογικού συστήματος που δεν είναι άλλο από την εξασφάλιση της δίκαιης κοινοβουλευτικής εκπροσώπησης όλων των πολιτικών τάσεων του Λαού⁵⁹. Ως εκ τούτου, το θεσπιζόμενο κάθε φορά όριο εκπροσώπησης δε θα πρέπει να απαγορεύει την κοινοβουλευτική εκπροσώπηση κομμάτων που έχουν υπαρκτή πολιτική δύναμη⁶⁰.

2.2.1.6 Η Εκλογική περιφέρεια.

Ως εκλογική περιφέρεια νοείται η γεωγραφική περιοχή της χώρας που ορίζεται για την εκλογή βουλευτών και, κατά κανόνα, ακολουθεί τη βασική κρατική διοικητική δομή, αν και έχουν προσδιορισθεί περιφέρειες ακόμα και με βάση εθνολογικά ή φυλετικά κριτήρια.

Οι συνέπειες του καθορισμού της μορφής των εκλογικών περιφερειών είναι πολύπλευρες και σημαντικές⁶¹. Ως εκ τούτου, καθίσταται σαφές ότι η πολιτική εξουσία που είναι σε θέση να καθορίζει, κατά το δοκούν, τις εκλογικές περιφέρειες αποκτά αυτόματα ένα ισχυρό προβάδισμα έναντι των υπόλοιπων ανταγωνιστών της, ως προς τη διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος. Ο καθορισμός, επομένως των εκλογικών περιφερειών, ο οποίος δεν υπαγορεύεται από ιστορικά δεδομένα ή από υφιστάμενες διοικητικές διαιρέσεις, ουσιαστικά αποδεικνύει το χαμηλό επίπεδο του νομικού πολιτισμού της χώρας και φανερώνει τη διάθεση της εν λόγω εξουσίας να καταστρατηγήσει το εκλογικό αποτέλεσμα. Είναι προφανές, βέβαια, ότι η επίδραση που έχουν τέτοιου είδους μεθοδεύσεις, στη μετέπειτα σύνθεση του κοινοβουλίου είναι ιδιαίτερα έντονη, όταν πρόκειται για εκλογές που διεξάγονται σύμφωνα με το πλειοψηφικό σύστημα, και φθίνει, όταν αυτές πραγματοποιούνται, με την εφαρμογή κάποιου αναλογικού. Η εκλογική περιφέρεια συνθέτει ένα βασικό μέσο φαλκίδευσης του εκλογικού αποτελέσματος, όχι μόνο γιατί καταστρατηγεί την ισότητα της ψήφου, αφού η ψήφος του πολίτη μιας

⁵⁸ Διαμαντόπουλος Θαν. 2010, σελ. 136, οπ.π.

⁵⁹ Ράικος Γ. Αθαν., 2002, σελ.381, οπ.π.

⁶⁰ Αναστασιάδης Γ.Ο.1985, Εκλογικό Σύστημα ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΓΚΥΡΙΑ, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, σελ.59.

εκλογικής περιφέρειας διαφέρει σε επιρροή και αποτελεσματικότητα από την ψήφο του πολίτη μιας άλλης περιφέρειας αλλά και γιατί η χάραξη μιας εκλογικής περιφέρειας οριοθετεί και το χώρο της εκλογικής πελατείας, κάνοντας την πολιτική σχέση περισσότερο προσωπική⁶². Η πρόθεση για συρραφές ή και διαιρέσεις προϋφιστάμενων περιφερειών συναντάται ως πρακτική που κινείται σύμφωνα με την παραπάνω λογική, ακόμα και στη χώρα μας⁶³. Ο βαθμός επηρεασμού της εκλογικής διαδικασίας, μέσω των περιφερειών δεν συνίσταται μόνο στον τρόπο καθορισμού των γεωγραφικών συνόρων αυτών αλλά έχει να κάνει και με καλπονοθευτικές πρακτικές που εφαρμόστηκαν. Πιο συγκεκριμένα, στην μεταμφυλιακή Ελλάδα παρατηρήθηκαν, συχνά, μετακινήσεις «ειδικών πληθυσμών», κυρίως στρατιωτικών, με σκοπό την αλλοίωση του εκλογικού αποτελέσματος⁶⁴.

Το μέγεθος της εκλογικής περιφέρειας αποτελεί και αυτό με τη σειρά του ένα ισχυρό παράγοντα στην ανάδειξη του νικητή, υποδηλώνοντας μια ευθεία σχέση μεταξύ της όσο το δυνατόν μεγαλύτερης περιφέρειας και της δικαιότερης κοινοβουλευτικής εκπροσώπησης. Με αυτό τον τρόπο, διευκολύνεται η εκλογή βουλευτών από τη μειοψηφία αφού το «όριο εκπροσώπησης» φθίνει όλο και περισσότερο και είναι αντιστρόφως ανάλογο του αριθμού των βουλευτών που εκλέγει η κάθε περιφέρεια. Απαραίτητη συνθήκη αποτελεί η θεσμοθέτηση αναλογικού συστήματος γιατί σε αντίθετη περίπτωση θα προέκυπτε υπεραντιπροσώπηση συγκεκριμένων κομμάτων και αναπόφευκτα υποαντιπροσώπηση των ανταγωνιστών τους. Ακραίο σενάριο και υπαγορευόμενο από την ακριβώς αντίθετη λογική είναι η θεσμοθέτηση μιας και μόνο εκλογικής περιφέρειας η οποία αντιστοιχεί στο σύνολο της επικράτειας.

Η εκπροσώπηση, επομένως, των μικρών κομμάτων είναι πιο εύκολη στις μεγάλες πολυεδρικές περιφέρειες, που κατά κανόνα ταυτίζονται με τα μεγάλα αστικά κέντρα. Όμως, δε μπορεί να αγνοηθεί η αρνητική επίδραση που θα έχει στη «δίκαιη» διεξαγωγή των εκλογών ο παράγοντας «πολιτικό χρήμα», που σχετίζεται πιο έντονα με τις πολυεδρικές περιφέρειες αλλά και με το «σταυρό προτίμησης».

Η σημασία του μεγέθους των εκλογικών περιφερειών είναι καθοριστική αν και εφόσον προβλέπεται επιμερισμός όλων των βουλευτικών εδρών σε ένα και μόνο αρχικό στάδιο. Αντίθετα, αν προβλέπεται επιμερισμός εδρών και σε επόμενα στάδια τα οποία

⁶² Κοντογιώργης Δ. Γιώργος, 1985, Εκλογικό Σύστημα ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΓΚΥΡΙΑ, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, σελ.82.

⁶³ Εκλογές 1934.

⁶⁴ Διαμαντόπουλος Θαν., 2010, σελ.190, ο.π.π.

σχετίζονται άμεσα με ανώτερου επιπέδου περιφέρειες, τότε η επίδραση του μεγέθους της εκλογικής περιφέρειας είναι ουσιαστικά αδιάφορη.

Οι συνέπειες, λοιπόν, του καθορισμού της μορφής των εκλογικών περιφερειών είναι πολύπλευρες και σημαντικές⁶⁵.

2.2.1.7 Τα επίπεδα κατανομών.

Ως κατανομές νοούνται οι βαθμοί και τα γεωγραφικά επίπεδα στα οποία γίνεται η προσκύρωση των εδρών⁶⁶.

Στις περισσότερες περιπτώσεις που εφαρμόζεται «αναλογικό εκλογικό σύστημα» όλες οι έδρες προσκυρώνονται σε ένα και μόνο επίπεδο κατανομής. Είναι αυτονόητο ότι, όταν ολόκληρη η χώρα αποτελεί μία περιφέρεια, δεν δύναται να εφαρμοσθεί «ανώτερη κατανομή», αφού η δημιουργία μεγαλύτερης, σε γεωγραφικούς όρους, εκλογικής περιφέρειας από την αρχική είναι ανέφικτη.

Όταν, λοιπόν, εξαντλείται ο επιμερισμός όλων των εδρών σε κατανομή ενός βαθμού, ταυτιζόμενος με τις αντίστοιχες γεωγραφικές περιφέρειες οι οποίες είναι «ισόβαθμες μεταξύ τους», γίνεται σαφές πως προκύπτει μια ευθεία σχέση μεταξύ αναλογικότητας και μεγέθους της αντίστοιχης περιφέρειας.

Αντίθετα, λιγότερο συχνό είναι η κατανομή των εδρών να γίνεται και σε ανώτερες γεωγραφικές περιφέρειες, οι οποίες κατά κανόνα αποτελούνται από τις μικρότερες, του προηγούμενου επιπέδου, «πρωτοβάθμιες». Η διάρθρωση των περιφερειών αυτών δε γίνεται πάντα με αντικειμενικά κριτήρια, τα οποία θεμελιώνονται πάνω σε κατεξοχήν γεωγραφικά ερείσματα ή πληθυσμιακά δεδομένα, αλλά ενδέχεται να εκφράζουν την πρόθεση της κυρίαρχης εξουσίας να διατηρηθεί στο βάθρο του πολιτικού στίβου. Απόρροια τέτοιου είδους παρωχημένων νοοτροπιών αποτελεί η δημιουργία εκλογικών περιφερειών, με τρόπο τέτοιο, ώστε να εξυπηρετούνται προθέσεις συγκεκριμένων πολιτικών συμφερόντων. Σε αυτές τις μεγαλύτερες περιφέρειες, είτε ακολουθώντας τον τρόπο κατανομής που προβλεπόταν στις πρωτοβάθμιες είτε κάποιον διαφορετικό, πραγματοποιείται η δεύτερη κατανομή.

Ο αριθμός των εδρών της δεύτερης κατανομής ενδέχεται να έχει προσδιοριστεί από πριν, σύμφωνα με τον ισχύοντα εκλογικό νόμο ή να αποτελείται από αυτές που δεν «κατακτήθηκαν» από τα κόμματα κατά την αμέσως προηγούμενη κατανομή. Αξίζει να

⁶⁵ Κοντογιώργης Δ. Γιώργος, 1985, Πολιτικό Σύστημα και Πολιτική, Πολύτυπο, Αθήνα, σελ. 56.

⁶⁶ Διαμαντόπουλος Θαν., 2002, σελ.198, οπ.π.

επισημανθεί ότι ισχύει μια αντιστρόφως ανάλογη σχέση μεταξύ των μεταφερόμενων αδιάθετων εδρών, σε επόμενο βαθμό, και του μεγέθους των εκλογικών πρωτοβάθμιων περιφερειών. Με άλλα λόγια, όσο πιο μικρές είναι οι πρωτοβάθμιες περιφέρειες τόσο πιο πολλές έδρες μεταφέρονται για κατανομή στην ευρύτερη. Έτσι, ενισχύεται, η αναλογικότητα του συστήματος, αφού παρέχεται η δυνατότητα και στα μικρότερα κόμματα τα οποία είχαν διάσπαρτες ψήφους στις πρωτοβάθμιες περιφέρειες που δεν ήταν όμως αρκετές ώστε να κατακτήσουν εκεί κάποια έδρα, να συγκεντρώσουν τις ψήφους αυτές και να κατακτήσουν έδρα στην επόμενη κατανομή.

Αμοιβαία και ικανή, όμως, συνθήκη, για να επέλθει ενίσχυση της αναλογικότητας του συστήματος είναι η απρόσκοπτη είσοδος όλων των κομμάτων στη επόμενη φάση της εκλογικής διαδικασίας. Τα θηριώδη ποσοστά των νομικών φραγμών που συχνά ισχύουν για τα κόμματα και ιδίως για τους συνασπισμούς κομμάτων, ως «εκλογικά διαβατήρια» συμμετοχής στο επόμενο στάδιο της εκλογικής διαδικασίας, λειτουργούν προς την αντίθετη κατεύθυνση⁶⁷. Ομοίως, ο επαναυπολογισμός των ήδη καταμετρημένων ψήφων και όχι μόνο αυτών που αποτέλεσαν υπόλοιπο της προηγούμενης κατανομής οδηγεί στον εκφυλισμό της αναλογικότητας των εκλογών. Με αυτόν τον τρόπο ισχυροποιούνται τα μεγάλα κόμματα εις βάρος των μικρών με μια εξόφθαλμη αδικία, που ουσιαστικά καταστρατηγεί την αρχή της ισότητας της ψήφου, αφού οι ψήφοι των μεγάλων κομμάτων, οι οποίες ήδη έχουν υπολογισθεί για την «κατάκτηση» μίας έδρας, καταμετρούνται δύο φορές.

Ανάλογα, βέβαια, με το βαθμό που επιδιώκεται η εξασφάλιση κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας ή, αντίθετα, η όσο το δυνατόν δικαιότερη εκπροσώπηση της μειοψηφίας, εφαρμόζονται και οι λεγόμενες «ρήτρες εξομάλυνσης», οι οποίες ορίζονται από τον εκάστοτε εκλογικό νόμο με σκοπό να εξυπηρετηθούν οι προτεραιότητες που αποκρυσταλλώνονται σε αυτόν. Η χρησιμοποίηση λοιπόν των επάλληλων κατανομών σε γεωγραφικά ευρύτερες κάθε φορά περιφέρειες μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την άμβλυνση ή το μετριασμό του αναλογικού χαρακτήρα του συστήματος⁶⁸.

2.2.2 Το πλειοψηφικό σύστημα.

Ως πλειοψηφικό ορίζεται το εκλογικό σύστημα σύμφωνα το οποίο, εντός μιας εκλογικής περιφέρειας, «δίνει» την έδρα ή τις έδρες αυτής στο κόμμα που πλειοψήφησε.

⁶⁷ Το όριο 17% που ίσχυε για τα κόμματα ώστε να «εισέλθουν» στην δεύτερη κατανομή αποτέλεσε στοιχείο όλων των εκλογικών νόμων που εφαρμόστηκαν στην χώρα μας μέχρι το 1985. Το αντίστοιχο όριο για τους συνασπισμούς κομμάτων ήταν πολύ μεγαλύτερο (25% για τους δικομματικούς και 30% για τους τρικομματικούς και άνω).

⁶⁸ Διαμαντόπουλος Θαν., 2010, σελ.208, οπ.π.

Αποτελεί το αρχαιότερο εκλογικό σύστημα⁶⁹ και εφαρμοζόταν ανελλιπώς στην χώρας μας σε όλες τις εκλογές που διεξήχθησαν μέχρι το πρώτο τέταρτο του προηγούμενου αιώνα. Είναι το επικρατέστερο εκλογικό σύστημα και συναντάται με διάφορες μορφές στην πλειοψηφία των χωρών του πλανήτη⁷⁰ και έχει στενή διασύνδεση με το δικομματισμό⁷¹.

Είναι άμεσα συνδεδεμένο με την έννοια της εκλογικής περιφέρειας και μπορεί να εφαρμοσθεί είτε σε μονοεδρικές είτε σε πολυεδρικές περιφέρειες. Βασικό επιχείρημα των υποστηρικτών του εν λόγω συστήματος είναι ότι προκύπτουν ισχυρές κυβερνήσεις, συνήθως μονοκομματικές. Αντιθέτως, αποκλείονται οι μειοψηφίες από την κοινοβουλευτική εκπροσώπηση και επέρχεται, κατά συνέπεια, έλλειμμα δημοκρατικότητας στη λειτουργία του κοινοβουλίου αλλά και συνολικά της κοινωνίας. Όσο, μάλιστα, μεγαλύτερη είναι η περιφέρεια τόσο ευκολότερα εξαφανίζονται οι μειοψηφίες⁷². Εγγενής παθογένεια του συστήματος αυτού αποτελεί η ισχυρή πιθανότητα η κυβέρνηση που θα προκύψει να είναι «κυβέρνηση μειοψηφίας», να έχει λάβει δηλαδή λιγότερες ψήφους από τους πολιτικούς της ανταγωνιστές. Αυτό οφείλεται γιατί συχνά παρατηρείται άνετη επικράτηση ενός κόμματος, με μεγάλη εκλογική διαφορά, στις λεγόμενες «μικρές» περιφέρειες ενώ ο βασικός του αντίπαλος διαθέτει οριακή πλειοψηφία ψήφων στις «μεγάλες», πολυεδρικές. Στη χώρα μας ιστορικό προηγούμενο μιας τέτοιας εξέλιξης αποτελούν οι εκλογές του 1956, όταν το κόμμα που συγκέντρωσε τις περισσότερες ψήφους, λόγω του ιδιόμορφου εκλογικού νόμου, κατετάγη στη δεύτερη κοινοβουλευτική θέση.

Η βασική του αρχή, η οποία έγκειται στο ότι επικρατεί σε κάθε περιφέρεια αυτός ο συνδυασμός ή ο υποψήφιος που υπερβαίνει των υπολοίπων, ενώ όλοι οι υπόλοιποι χάνουν, καθορίζει και τις δύο κύριες μορφές του που είναι: το σύστημα σχετικής πλειοψηφίας και το σύστημα απόλυτης πλειοψηφίας.

2.2.2.1 Σύστημα σχετικής πλειοψηφίας (με ένα γύρο)

Αποτελεί τη συνηθέστερη έκφραση των πλειοψηφικών συστημάτων και βρίσκει εφαρμογή, κατά κανόνα, σε μονοεδρικές περιφέρειες. Για την εκλογή του νικητή δεν

⁶⁹ Παντελής Μ. Αντων., 2007, σελ. 120, οπ.π.

⁷⁰ Διαμαντόπουλος Θαν., 2010, σελ.232, οπ.π.

⁷¹ Διαμαντόπουλος Θαν., 1989, σελ. 209, οπ.π.

⁷² Παντελή Μ. Αντώνη, 1988, ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ (1926-1985) ΣΤΟΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ, Νέα Σύνορα Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, σελ. 104.

απαιτείται η απόλυτη πλειοψηφία αλλά απλά να προηγείται, κατά την τελική αναμέτρηση, των υπολοίπων, έστω και με μία ψήφο.

Το εν λόγω σύστημα έχει συνήθως ως αποτέλεσμα τη δημιουργία δύο «μεγάλων παρατάξεων», γύρω από τις οποίες συσπειρώνονται όλα τα υπόλοιπα κόμματα «δορυφόροι», τα οποία, συνειδητοποιώντας την αδήριτη ανάγκη να εκπροσωπηθούν, εντάσσονται υποχρεωτικά σε κάποιον εκ των δύο μεγάλων συνδυασμών.

Στα θετικά του συστήματος συγκαταλέγεται ότι, συνήθως, εκλέγεται αυτός που είναι επιλογή της πλειοψηφίας των ψηφοφόρων. Με αυτόν τον τρόπο, επιτυγχάνεται η συνειδητοποίηση του εκλογικού σώματος ότι οφείλει να επιλέξει εκείνον τον υποψήφιο που έχει «ελπίδες εκλογής». Έτσι, αποφεύγονται οι ψήφοι διαμαρτυρίας που έχουν χαρακτήρα άρνησης και προκύπτει αντιπροσώπευση των πιο μετριοπαθών θέσεων. Οι κυβερνήσεις που εκλέγονται διαθέτουν σταθερότητα, αφού εκφράζουν απόψεις ευρέως αποδεχτές και αποκλείουν τις ακραίες πολιτικές αντιλήψεις, που δεν συμβάλουν συνθετικά στη διαμόρφωση της ιδεολογικής ταυτότητας του κάθε κόμματος. Δυστυχώς, όμως, μέσω της πολιτικής περιθωριοποίησης των μειοψηφιών, οι οποίες ενδέχεται να αποτελούν σημαντικό μέρος των ψηφοφόρων, η εκπροσώπηση του εκλογικού σώματος αποβαίνει άδικη.

Το βασικό μειονέκτημα του συστήματος της σχετικής πλειοψηφίας είναι η αλλοίωση της πολιτικής βούλησης του λαού. Οι πολίτες, σε μεγάλο βαθμό, δεν επιλέγουν σύμφωνα με τις πολιτικές του προτεραιότητες και το ποιος είναι αυτός που μπορεί να τις υπηρετήσει με πιο αποτελεσματικό τρόπο, αλλά καταλήγουν σε αυτόν που διαφαίνεται πως θα επικρατήσει. Ο τρόπος με τον οποίο χειραγωγούνται οι μάζες στο εν λόγω σύστημα παίζει καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος. Όσοι διαθέτουν εξουσία επηρεασμού των εκλογών, κυρίως ιδιοκτήτες Μ.Μ.Ε., προβάλλουν ως πιθανούς νικητές όσους αυτοί επιθυμούν, για διάφορους λόγους. Η χώρα μας, όμως, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα συχνής διάψευσης των προεκλογικών εκτιμήσεων των λεγόμενων πολιτικών επιτελείων των καναλιών.

Ο αναπόφευκτος, βέβαια, αποκλεισμός της μειοψηφίας, για τους λόγους που εκτέθηκαν ανωτέρω, ωθεί την κυβέρνηση σε επιλογές που συμβάλλουν σε περαιτέρω περιθωριοποίηση της άποψης που δεν εκφράζεται κοινοβουλευτικά. Η αυταρχική, όμως, αντιμετώπιση ενός μέρους του πληθυσμού ενδέχεται να οδηγήσει σε έντονες αντιδράσεις εκ μέρους του και να επιφέρει αντιπαραθέσεις που θα αποσυντονίσουν την εύρυθμη λειτουργία του ίδιου του κράτους.

2.2.2.2 Σύστημα απόλυτης πλειοψηφίας δύο γύρων.

Κατά τη διεξαγωγή της εκλογικής διαδικασίας με το συγκεκριμένο σύστημα, επιλέγεται ένας υποψήφιος ή ένας εκλογικός συνδυασμός. Η έδρα ή το σύνολο των εδρών της συγκεκριμένης εκλογικής περιφέρειας καταλαμβάνεται από αυτόν που κατέκτησε την απόλυτη πλειοψηφία των ψήφων, απ' όποιον δηλαδή κατόρθωσε να συγκεντρώσει έστω και μία ψήφο περισσότερη από το 50% των επιλογών του εκλογικού σώματος. Αν κανένας από τους συμμετέχοντες στη διαδικασία δεν κατορθώσει να υπερβεί αυτό το όριο, τότε, κατά κανόνα, αποκλείονται όλοι εκτός των δύο επικρατέστερων. Επόμενο στάδιο είναι η διεξαγωγή εκλογών μεταξύ των δύο κυρίαρχων του πρώτου γύρου. Σε αυτήν τη φάση, είναι αναμενόμενο, κάποιος εκ των δύο, θα συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία των ψήφων.

Λόγω της κρισιμότητας του δεύτερου γύρου των εκλογών και της καθοριστικής σημασίας του στη διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι τα κόμματα με μεγάλα ποσοστά, κατά την αρχική αναμέτρηση, αποτελούν το «πολιτικό βαρόμετρο» και είναι αυτά που ορίζουν το νικητή. Αναπόφευκτα, δημιουργούνται σχέσεις «πολιτικών συναλλαγών» σε σχέση με το πού θα κατευθυνθούν οι ψηφοφόροι των κομμάτων αυτών και δυστυχώς παρατηρούνται συμπεριφορές που σε καμία περίπτωση δε συνάδουν με το ήθος που θα πρέπει να επικρατεί σε μια εκλογική διαδικασία. Το παραπάνω, αρνητικό φαινόμενο ενδέχεται να αφορά και άλλα εκλογικά συστήματα αλλά στο συγκεκριμένο, λόγω των ιδιαιτεροτήτων που το χαρακτηρίζουν και εκτέθηκαν προηγουμένως, είναι ιδιαίτερα έντονο.

Το σύστημα απόλυτης πλειοψηφίας των «δύο γύρων» συναντάται σε διάφορες εκδοχές. Δεν είναι λίγες οι χώρες όπου, για να κατορθώσει ένα κόμμα ή υποψήφιος να συμμετάσχει στο δεύτερο γύρο των εκλογών, αρκεί να ξεπεράσει ένα ορισμένο όριο ψήφων, ανεξάρτητα από το αν συγκαταλέγεται στους δύο επικρατέστερους συνδυασμούς⁷³. Σε μια τέτοια περίπτωση, η νίκη επέρχεται όταν κάποιος υποψήφιος επικρατήσει και ως μην έχει συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία.

Στην περίπτωση διεξαγωγής εκλογών με δύο γύρους, δεν παρατηρείται, κατά τον πρώτο γύρο, «καταναγκασμός» του ψηφοφόρου να επιλέξει εκ των διαφαινόμενων επικρατέστερων γιατί γνωρίζει πως θα του δοθεί η δυνατότητα αυτή αργότερα. Έτσι, προβαίνει σε επιλογές που τον καλύπτουν ιδεολογικά και η απήχηση των αντίστοιχων

⁷³ Στη Γαλλία κατά την διεξαγωγή των προεδρικών εκλογών και για να συμμετάσχει ένας υποψήφιος στο β' γύρο αρκεί να έχει συγκεντρώσει το 12,5% των ψήφων του πρώτου γύρου.

πολιτικών θέσεων καταγράφεται, αφού αποφεύγεται ο όποιος πολιτικός συμβιβασμός του ψηφοφόρου.

Επιπλέον, είναι σύνηθες πολλοί πολιτικοί φορείς να συσπειρώνονται, υπό κοινή «κομματική σκέπη», ώστε να προσεγγίσουν το πολυπόθητο εκλογικό όριο. Μπορεί, με αυτό τον τρόπο, να καθιερώνεται ο δικομματισμός. αλλά προκύπτουν «χαλαρές» κυβερνήσεις, αφού η εκλογική τους βάση δεν είναι συμπαγής λόγω της υποχρεωτικής παρουσίας ετερόκλητων ιδεολογικά πολιτικών σχηματισμών.

Αρνητική, βέβαια, συνέπεια της συγκεκριμένης εκλογικής διαδικασίας αποτελεί ο αποκλεισμός των μειοψηφιών κυρίως όταν εφαρμόζεται σε πολυεδρικές περιφέρειες, και το υψηλό κόστος διεξαγωγής της σε σύγκριση με την διεξαγωγή εκλογών ενός και μόνο γύρου.

2.2.2.3 Εξαντλητική ψήφος.

Κατά τη διεξαγωγή ψηφοφορίας σύμφωνα με τη μέθοδο της εξαντλητικής ψήφου και για να συμμετάσχει κάποιος υποψήφιος στον επόμενο γύρο αρκεί να μην έχει λάβει το μικρότερο αριθμό ψήφων κατά τον προηγούμενο γύρο. Η εν λόγω μέθοδος προβλέπει τόσα στάδια εκλογικής διαδικασίας όσα απαιτούνται, ώστε να συγκεντρώσει κάποιος υποψήφιος την απόλυτη πλειοψηφία. Ουσιαστικά, κάθε φορά, αποκλείεται αυτός που έχει λάβει τις λιγότερες ψήφους.

Η ειδοποιός διαφορά του, συγκριτικά με το σύστημα της απόλυτης πλειοψηφίας, είναι ότι μπορεί να συμμετάσχει στο επόμενο στάδιο της διαδικασίας, πέραν των δύο επικρατέστερων υποψηφίων, και όποιος δεν κατέλαβε την τελευταία θέση των ψήφων.

Η εξαντλητικής ψήφος συναντάται σε διάφορες εκφράσεις, που επιδιώξή τους είναι η όσο το δυνατόν πιο «αναλογική» προσέγγιση των πλειοψηφικών συστημάτων. Η πιο συνηθισμένη εξ αυτών των μεθόδων είναι η **Μέθοδος Condorcet**. Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή, ο ψηφοφόρος κατατάσσει τους υποψηφίους κατά σειρά προτίμησης. Ανάλογα με τη νομοθεσία της κάθε χώρας επιτρέπεται οι επιλογές να είναι από όλους τους εκλογικούς συνδυασμούς ή να εξαντλούνται αριθμητικά σύμφωνα με το πλήθος των εδρών της κάθε περιφέρειας. Επικρατέστερος ή επικρατέστεροι θεωρούνται αυτοί που, συγκρινόμενοι κάθε φορά ανά ζεύγη με όλους τους υπόλοιπους υπερέρχουν τις περισσότερες φορές.

2.2.2.4 Εναλλακτική ψήφος.

Σύμφωνα με τη μέθοδο της «εναλλακτικής ψήφου», οι ψήφοι που αναφέρονται σε υποψηφίους που, λόγω σειράς προτίμησης, κατετάγησαν τελευταίοι μεταφέρονται σε αυτόν που αποτελεί την αμέσως επόμενη επιλογή του ψηφοφόρου. Οι λίστες, μάλιστα, των υποψηφίων δεν είναι απαραίτητο να καταρτίζονται από υποψηφίους του ίδιου κόμματος.

Η εναλλακτική ψήφος γνωστή και ως «απλή μεταφερόμενη ψήφος» (single transferable vote) αποτελεί ουσιαστικά μία μέθοδο η οποία αποσκοπεί στο να εξασφαλίσει αναλογική εκπροσώπηση, χρησιμοποιώντας μία διαδικασία ψηφοφορίας για μεμονωμένα άτομα και όχι για κομματικές λίστες⁷⁴. Επίσης, είναι ευνοϊκή για τα κόμματα με συγγενή ιδεολογική ταυτότητα και, αντίθετα, αποτελεί τροχοπέδη εκλογής για όσα κόμματα κινούνται σε αντίθετες πολιτικές κατευθύνσεις. Αυτό έγκειται στο γεγονός ότι τα κόμματα που έχουν μια «κοινή πολιτική συνισταμένη» μπορούν εύκολα να αποτελέσουν την επόμενη επιλογή όσων ψηφοφόρων κατέληξαν αρχικά, σε κάποιο αποκλειόμενο υποψήφιο. Τέλος, πρέπει να τονιστεί ότι η εναλλακτική ψήφος λειτουργεί προς την κατεύθυνση δημιουργίας ισχυρών πολυκομματικών συμμαχιών, που με τη σειρά της οδηγεί σε έκφραση κλασσικού δικομματισμού.

Στα αρνητικά της μεθόδου αυτής συγκαταλέγεται η σύναψη υπόγειων εκλογικών συμμαχιών και κυρίως πολιτικών συναλλαγών, με σκοπό τη χειραγώγηση εκείνων των ψηφοφόρων που οι πρώτες τους επιλογές δεν επικράτησαν.

2.2.3 Μικτά Εκλογικά Συστήματα

Τα Μικτά Εκλογικά Συστήματα αποτελούν ουσιαστικά μια έκφραση σύνθεσης των αναλογικών και πλειοψηφικών συστημάτων. Ο βαθμός ή σωστότερα η αναλογία με την οποία παρουσιάζονται τα δύο επικρατέστερα εκλογικά συστήματα είναι αποτέλεσμα της διάθεσης του εκάστοτε νομοθέτη να διαμορφώσει ένα μικτό εκλογικό σύστημα το οποίο θα εξυπηρετεί, όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτικά, τις κυρίαρχες πολιτικές τάσεις.

Ο χαρακτηρισμός των διαφόρων εκλογικών συστημάτων ως μικτών συναντά εγγενείς δυσχέρειες αφού δεν είναι εύκολος ο διαχωρισμός τους σύμφωνα πάντα με σαφή κριτήρια. Οι περισσότεροι μελετητές, ανάλογα με τα εκλογικά αποτελέσματα που εξάγονται βάση του κάθε μικτού εκλογικού συστήματος, το κατατάσσουν στα αναλογικά ή στα πλειοψηφικά. Σε αυτή την περίπτωση, ως κριτήρια θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί το

⁷⁴ Andrew Mc Laren Carstairs, 1980, ό.π. σελ. 36.

αν το εκλογικό σύστημα έχει ως αποτέλεσμα την ενίσχυση των καθιερωμένων, «παραδοσιακών πολιτικών δυνάμεων», αν οδηγεί σε ισχυρές μονοκομματικές κυβερνήσεις ή, αν αντίθετα, διασφαλίζεται σε ικανοποιητικό βαθμό η εκπροσώπηση των μικρών κομμάτων.

Παρόλη την ασάφεια αναφορικά με τα χαρακτηριστικά που επιτρέπουν σε ένα εκλογικό σύστημα να χαρακτηριστεί μικτό, οι μελετητές έχουν καταλήξει σε μια διάκριση των μικτών συστημάτων στις παρακάτω κατηγορίες:

α) σε αυτά που συνυπάρχουν τόσο τα αναλογικά όσο και τα πλειοψηφικά συστήματα και διαφέρουν μόνο επειδή εφαρμόζονται σε ξεχωριστές γεωγραφικές περιοχές.

β) σε αυτά που η συνύπαρξή των αναλογικών και πλειοψηφικών, ναι μεν υφίσταται στην ίδια γεωγραφική περιφέρεια, αλλά διαφέρει η εφαρμογή τους στα όποια επίπεδα κατανομών ή επάλληλων περιφερειών.

γ) τέλος, σε αυτά που ανάλογα με την έκβαση των αποτελεσμάτων της εκλογικής διαδικασίας ενεργοποιούν κάποιο αναλογικό ή πλειοψηφικό τρόπο κατανομής των εδρών.

Η πιο χαρακτηριστική περίπτωση μικτού εκλογικού συστήματος στη χώρα μας αποτελεί αυτό που εφαρμόστηκε, το 1956, και είναι γνωστό ως «τριφασικό». Πιο συγκεκριμένα ήταν, απόλυτα πλειοψηφικό για τις περιφέρειες που διέθεταν μία έως τρεις έδρες, σχετικής πλειοψηφίας για τις περιφέρειες τεσσάρων έως δέκα εδρών και αναλογικό για τις περιφέρειες με πιο πολλές από δέκα έδρες αλλά, ουσιαστικά, μόνο για τα δύο μεγαλύτερα κόμματα.

Στα μειονεκτήματα των μικτών εκλογικών συστημάτων συγκαταλέγεται το γεγονός ότι ενδέχεται να συνυπάρχουν βουλευτές που έχουν εκλεγεί με διαφορετικό τρόπο, κάποιοι με αναλογικό σύστημα και κάποιοι άλλοι με πλειοψηφικό, να ισχύει δηλαδή η αντιδημοκρατική αρχή γνωστή και ως «δύο μέτρα και δύο σταθμά». Το παραπάνω επιτείνεται κυρίως για τα εκλογικά συστήματα της δεύτερης από τις περιπτώσεις που αναφέρθηκαν.

2.2.3.1 Εφαρμογή των μικτών εκλογικών συστημάτων.

Όλο και πιο συχνά συναντάται, τα τελευταία χρόνια, η εφαρμογή των μικτών εκλογικών συστημάτων και εγκαταλείπονται τα πλειοψηφικά και τα αναλογικά συστήματα,

η σύνθεση των οποίων έχει ως αποτέλεσμα τις διάφορες μορφές μικτών εκλογικών συστημάτων.

Θεμελιώδης παράγοντας, πάνω στον οποίο, δομείται η λειτουργία ενός μικτού εκλογικού συστήματος αποτελεί η ψυχολογική επίδραση που ασκείται στον ψηφοφόρο από τη συνύπαρξη τόσο του αναλογικού όσο και του πλειοψηφικού συστήματος. Η συγκεκριμένη επίδραση επιφέρει τη διασπορά ψήφων των διαφόρων κομμάτων και συνήθως συγκροτείται, με αυτό τον τρόπο, ένα πολυκομματικό σκηνικό.

Η αποδοχή των εν λόγω συστημάτων έγκειται στο γεγονός ότι είναι δυνατόν να συνδυάσουν τα πλεονεκτήματα των δύο υπολοίπων, και ως εκ τούτου, να προκύψουν κοινωνικά πιο αποδεκτές μέθοδοι εκπροσώπησης. Παρόλα αυτά, λόγω της ιδιαιτερότητας της φύσης τους και της επίδρασής τους στο τελικό εκλογικό αποτέλεσμα, οδηγούν συχνά στην καταστρατήγηση της λαϊκής βούλησης.

Γεγονός αδιαμφισβήτητο είναι ότι, πλέον, η επιστημονική κοινότητα δεν αντιμετωπίζει με την επιφυλακτικότητα που αντιμετώπιζε μέχρι προσφάτως τα μικτά εκλογικά συστήματα αλλά τα αποδέχεται ως «ομότιμα» τόσο των πλειοψηφικών όσο και των αναλογικών συστημάτων.

Κεφάλαιο 3^ο

Εκλογικές αναμετρήσεις της Μεταπολίτευσης και οι αντίστοιχοι εκλογικοί νόμοι.

Εισαγωγή

Οι εκλογικές αναμετρήσεις που πραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο που οριοθετείται από την παλινόρθωση της δημοκρατίας στην Ελλάδα δηλαδή από το 1974 έως και σήμερα, χαρακτηρίζονται από έντονο πολιτικό ανταγωνισμό και κλίμα πόλωσης. Η παρατηρούμενη ένταση που διακρίνει τις εν λόγω εκλογικές αναμετρήσεις ακολουθεί φθίνοντα ρυθμό, γεγονός κάτι που μπορεί εξάλλου να διαπιστωθεί από το καταγεγραμμένα ποσοστά αποχής, που βρίσκονται αυξανόμενα όσο πλησιάζουμε το σήμερα και αποτυπώνουν, ως ένα βαθμό, τη γενικότερη πεποίθηση ότι το εκλογικό αποτέλεσμα δε μπορεί να επανακαθορίσει σημαντικά τα ήδη διαμορφωμένα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα.

Ποτέ άλλοτε, στην ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας, οι εκλογές ως θεσμός αλλά και εν γένει το πολιτικό σύστημα δε δέχτηκαν πιο έντονη κριτική και δεν απαξιώθηκαν τόσο στη συνείδηση του απλού πολίτη, όσο την περίοδο αυτή. Οι κυριότεροι λόγοι για αυτήν την εξέλιξη μπορούν να αποδοθούν την όλο και μεγαλύτερη ανάμειξη αιρετών αρχόντων σε οικονομικά και όχι μόνο σκάνδαλα, στην «ηθική επικράτηση» της οικονομίας επί της πολιτικής αλλά και στην αδυναμία να δοθούν ρεαλιστικές πολιτικές λύσεις στα διογκούμενα κοινωνικά προβλήματα που κατά καιρούς «μάστιζαν» την πατρίδα μας.

Σημαντικά στοιχεία της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας, όπως ονομάζεται δηλαδή η περίοδος από το 1974 έως σήμερα, είναι ότι το καθιερωμένο κομματικό δίπολο, με τις συνεχείς εναλλαγές στην εξουσία των δύο κομμάτων που το αποτελούσαν, πλέον έχει πάψει να υφίσταται και επιπροσθέτως διαπιστώνεται η υιοθέτηση μιας όλο και περισσότερο ταυτιζόμενης «κοινής πολιτικής γραμμής» από τα κόμματα που αναλαμβάνουν και ασκούν την εξουσία. Η πολιτική κυριαρχία των πρώτων τουλάχιστον μεταδικτατορικών χρόνων είχε σαφώς πιο φιλελεύθερο πολιτικά και συναινετικό κοινωνικά χαρακτήρα συγκριτικά πάντα με τα χρόνια που προηγήθηκαν της επταετούς δικτατορικής διακυβέρνησης⁷⁵.

⁷⁵ Διαμαντόπουλος Θαν., 1988, σελ. 258, οπ.π.

Τα εκλογικά συστήματα, λοιπόν, που ίσχυσαν στις εκλογές που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια των τελευταίων σαράντα χρόνων ήταν κατά βάση αναλογικά, αλλά διέθεταν έντονα στοιχεία πλειψηφικότητας τα οποία, οπωσδήποτε, καθιστούν αδόκιμο, αν όχι καταχρηστικό, το χαρακτηρισμό τους ως «αναλογικά». Κατά την περίοδο 1989-1990 εφαρμόστηκε η πιο “έντονα” αναλογική μέθοδος η οποία όμως δεν επέτρεψε τη δημιουργία βιώσιμων κυβερνήσεων.

Μετά το 1990, ακολουθεί η θέσπιση εκλογικών νόμων οι οποίοι διαθέτουν έντονα πλειοψηφικά χαρακτηριστικά, που φτάνουν στα όρια της σκανδαλώδους ενίσχυσης του πρώτου κόμματος εις βάρος, συνήθως, του δεύτερου και κινούνται στις «παρυφές» της συνταγματικότητας. Η επιδιωκόμενη κυβερνητική σταθερότητα καταστρατηγεί, με αυτό τον τρόπο, καθιερωμένες συνταγματικές αρχές και αντικατοπτρίζει το σκοπό των κομμάτων εξουσίας να «γαντζωθούν» από αυτή θέτοντας παράλληλα εμπόδια στους πολιτικούς τους αντιπάλους για κατάληψη του κυβερνητικού θώκου.

Η ανάλυση των ισχυσάντων εκλογικών συστημάτων, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, δε μπορεί, βέβαια, να είναι επαρκής, αν δε ληφθούν υπόψη τα κοινωνικά δεδομένα που επικρατούσαν, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο τα διάφορα αντικρουόμενα συμφέροντα καθόρισαν, στο βαθμό που για αυτά ήταν εφικτό ένα εκλογικό σύστημα που εξασφάλιζε κάθε φορά την διαιώνισή και ισχυροποίηση τους. Θεωρήθηκε σκόπιμο λοιπόν, στο παρόν κεφάλαιο, να γίνει αναφορά και στο τρόπο που οι πολιτικές δυνάμεις, υπό τις δεδομένες πολιτικές συνθήκες, που παρατίθενται συνοπτικά, επιχείρησαν να καθορίσουν ένα “φιλικό” για τις ίδιες εκλογικό σύστημα. Για αυτό το λόγο κρίθηκε αναγκαίο, πέραν από τη παράθεση των χαρακτηριστικών των εκλογικών συστημάτων και του τρόπου λειτουργίας τους, να περιγραφεί και το πολιτικοοικονομικό πλαίσιο εντός του οποίου αυτά διαμορφώθηκαν αλλά και εφαρμόστηκαν.

3.1 Εκλογές 17^{ης} Νοεμβρίου 1974 και το Ν.Δ. 65 του 1974.

3.1.1 Εκλογές 17^{ης} Νοεμβρίου 1974.

Κατά γενική ομολογία, οι κρισιμότερες εκλογές που έλαβαν χώρα στη διάρκεια της μεταπολίτευσης, ήταν οι εκλογές της 17^{ης} Νοεμβρίου του 1974. Η χώρα εξερχόταν από μια επταετή περίοδο αυταρχικής διακυβέρνησης και ανηλεών διώξεων των πολιτικών διαφωνούντων, η οποία είχε ήδη κοστίσει την εθνική τραγωδία της Κύπρου. Η σημαντικότητα, μάλιστα, της εκλογικής αναμέτρησης αποδόθηκε με το αμφιλεγόμενο σύνθημα «Καραμανλής ή τανκς».

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής μετά την κατάρρευση της δικτατορίας, επιστρέφει από το Παρίσι, όπου είχε διαφύγει, και συγκροτεί κυβέρνηση εθνικής ενότητας. Οι εκλογές διεξάγονται κατόπιν ανασχηματισμού της κυβέρνησης και με υπηρεσιακούς υπουργούς την 17^η Νοέμβρη του 1974, και βάσει του Ν.Δ. 65 του 1974 το οποίο τροποποίησε ουσιαστικά το Βασιλικό Διάταγμα 65 του 1963.

Οι εκλογές της 17ης Νοεμβρίου 1974 ανέδειξαν νικήτρια τη Νέα Δημοκρατία με αρχηγό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή επιτυγχάνοντας συντριπτική κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Η αδήριτη ανάγκη ομαλοποίησης της πολιτικής ζωής του τόπου, που επιβαλλόταν όλο και πιο επιτακτικά λόγω των ευμετάβλητων κοινωνικοοικονομικών συνθηκών, σε συνδυασμό με ένα εκλογικό σύστημα με ιδιαίτερα έντονα στοιχεία πλειοψηφικότητας, ανέδειξε την ισχυρότερη κυβέρνηση της νεότερης πολιτειακής ιστορίας της Ελλάδας. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής είχε κατορθώσει να επιστρέψει θριαμβευτής αφού επιπλέον μπόρεσε να εξουδετερώσει και τις πολιτικές δυνάμεις της Αριστεράς η οποία είχε, ως τότε, καθιερωθεί ως ηγέτιδα ηθική δύναμη στη συνείδηση του Λαού. Με τη νομιμοποίηση κάθε Αριστερής πολιτικής έκφρασης επέτυχε να κατακερματίσει τα ποσοστά ενός υπολογίσιμου αντιπάλου με τρόπο σχεδόν απολύτως δημοκρατικά αποδεκτό. Περιπαικτικά οι πολιτικοί αναλυτές της εποχής δήλωναν: «ένα τόσο άδικο μέτρο με ένα τόσο δίκαιο τρόπο».

Στα αξιοσημείωτα των εκλογών αυτών ήταν το μικρό ποσοστό αποχής(20,47%), το ότι η Κυβέρνηση που προέκυψε ανέδειξε την Ε' Αναθεωρητική Βουλή και το γεγονός ότι κατά την προεκλογική περίοδο χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τα κόμματα το τηλεοπτικό δίκτυο⁷⁶.

3.1.2 Ν. Δ. 65 του 1974.

Σύμφωνα με το «εκλογικό σύστημα» που επέβαλε το Ν.Δ. 65 του 1974 και χαρακτηρίστηκε ως «ενισχυμένη αναλογική» προέβλεπε τρία επίπεδα κατανομών εδρών και ήταν εξαιρετικά ευνοϊκό για το πρώτο σε ψήφους κόμμα. Για πρώτη φορά εισάγεται ο θεσμός των Βουλευτών Επικρατείας ενώ όλοι οι Έλληνες και οι Ελληνίδες που είχαν συμπληρώσει το 21^ο έτος της ηλικίας τους έχαιραν του δικαιώματος του «εκλέγειν». Η υποχρεωτικότητα της συμμετοχής στην εκλογική διαδικασία δεν ίσχυε για όσους κατά την ημέρα των εκλογών είχαν συμπληρώσει το 70^ο έτος της ηλικίας τους ή βρίσκονταν σε

⁷⁶ Χατζηβασιλείου Ευάνθης, 2000, «Η ολοκλήρωση του Ελληνικού θαύματος, 1974-75», Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τομ. ΙΣΤ 2000, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, σελ.303-304.

απόσταση μεγαλύτερη των 200 χιλιομέτρων από το εκλογικό τμήμα που όφειλαν να ψηφίσουν.

Η πρώτη κατανομή γινόταν σε κάθε εκλογική περιφέρεια που αντιστοιχούσε, κατά κανόνα στους νομούς της χώρας. Ο συνολικός αριθμός των εγκύρων ψηφοδελτίων διαιρείτο με τον αριθμό των βουλευτικών εδρών της περιφέρειας. Το πηλίκο της διαίρεσης το οποίο δε λάμβανε υπόψη τα κλάσματα αποτελούσε το εκλογικό μέτρο. Το σύνολο των ψήφων του κάθε κόμματος διαιρείτο με το εκλογικό μέτρο και ο αριθμός που προέκυπτε αποτελούσε τις έδρες που καταλάμβανε το κάθε κόμμα. Αναγνωριζόταν, επίσης, η δυνατότητα να καταλάβει έδρα και μεμονωμένος υποψήφιος, αν φυσικά είχε κατακτήσει το εκλογικό μέτρο. Στις μονοεδρικές περιφέρειες ίσχυσε σχετικά πλειοψηφικό σύστημα, αρκούσε δηλαδή μία και μόνη ψήφος, για να υπερβεί ο πρώτος συνδυασμός τους υπολοίπους και να καταλάβει την αντίστοιχη έδρα.

Κατά τη δεύτερη κατανομή, ολόκληρη η επικράτεια χωριζόταν σε εννέα μείζονες περιφέρειες οι οποίες συνολικά περιλάμβαναν όλες τις ελάσσονες (νομούς) της πρώτης κατανομής. Για να συμμετάσχει ένα κόμμα στη δεύτερη κατανομή απαιτείτο, σε όλη την επικράτεια, να είχε συγκεντρώσει ποσοστό 17% αν ήταν αυτοτελής, αν αποτελούσε συνασπισμό δύο κομμάτων θα έπρεπε να είχε καταλάβει το 25% των ψήφων και αν τα κόμματα του συνασπισμού υπερέβαιναν τα δύο τότε το πολυπόθητο όριο συμμετοχής για τη δεύτερη κατανομή εκτοξευόταν στο 30%! Τα θηριώδη όρια τα οποία προέβλεπε το εκλογικό σύστημα του 1974 κάλλιστα θα μπορούσαν να θεωρηθούν αντιδημοκρατικά αφού ουσιαστικά επέτρεπαν μόνο στους μεγάλους συνδυασμούς να καρπωθούν έδρες, κατά τη δεύτερη κατανομή, αδιαφορώντας επιδεικτικά για το αν αντιπροσωπεύεται ισότιμα η βούληση των ψηφοφόρων που επέλεξαν κάποιο μικρό κόμμα. Επιπλέον δινόταν σε ένα κόμμα η δυνατότητα, ανεξαρτήτως από τις προαναφερθείσες προϋποθέσεις, να συμμετάσχει στη δεύτερη κατανομή της μείζονος περιφέρειας, εφόσον είχε κερδίσει τουλάχιστον μία έδρα σε ελάσσονα περιφέρεια ή συγκέντρωνε συνολικά το 10% των ψήφων της μείζονος. Τα συγκεκριμένα στοιχεία του εκλογικού συστήματος το καθιστούσαν εξαιρετικά πλειοψηφικό και καταστρατηγούσαν, εν τέλει, σε μεγάλο βαθμό τη λαϊκή ετυμηγορία.

Οι αδιάθετες έδρες της δεύτερης κατανομής μεταφέρονταν σε τρίτη κατανομή. Στην κατανομή αυτή όλη η επικράτεια αποτελούσε μία ενιαία εκλογική περιφέρεια και δικαίωμα συμμετοχής είχαν μόνο τα κόμματα τα οποία κατόρθωσαν να συμμετάσχουν στη δεύτερη κατανομή. Στη συνέχεια, αθροίζονταν οι έγκυροι ψήφοι που είχαν λάβει όλα τα

κόμματα και διαιρούνταν με τον αριθμό των αδιάθετων εδρών, που είχαν προκύψει από τη δεύτερη κατανομή. Με αυτόν τον τρόπο προσδιοριζόταν το εκλογικό μέτρο. Έπειτα, διαιρούνταν οι ψήφοι του κάθε κόμματος με το εκλογικό μέτρο και ανάλογα με το πόσες φορές αυτό καλυπτόταν, κατακτούνταν και οι αντίστοιχες έδρες. Οι αδιάθετες έδρες της τρίτης κατανομής προσκυρώνονταν στο κόμμα που είχε συγκεντρώσει τις περισσότερες ψήφους σε όλη τη χώρα. Έτσι, η τρίτη κατανομή προσέδιδε ένα επιπλέον στοιχείο πλειοψηφικότητας στο χαρακτήρα του εκλογικού νόμου.

Ο εκλογικός νόμος προέβλεπε 12 βουλευτές Επικρατείας. Οποιοδήποτε κόμμα ή συνασπισμός κομμάτων θα μπορούσε να εκλέξει κάποιον βουλευτή επικρατείας αν είχε φυσικά συγκροτήσει ψηφοδέλτιο Επικρατείας και επιπλέον, αν είχε, συμμετάσχει στις μισές τουλάχιστον ελάσσονες περιφέρειες. Η σειρά κατάταξης των βουλευτών στο ψηφοδέλτιο επικρατείας, είχε άμεση σχέση με το ποιος βουλευτής θα εκλεγόταν. Το γεγονός ότι η σειρά αφορούσε επιλογή του κάθε κόμματος, καθιστούσε απαγορευτικό στον κάθε ψηφοφόρο να επιλέξει σύμφωνα με την κρίση του, ποιόν βουλευτή Επικρατείας θεωρεί καταλληλότερο για να τον εκπροσωπήσει. Στην ανάδειξη των βουλευτών Επικρατείας συμμετείχαν μόνο τα κόμματα ή οι συνασπισμοί της δευτέρας κατανομής αλλά όχι όσα από αυτά συμμετείχαν μεμονωμένα σε κάποια μείζονα περιφέρεια. Πιο συγκεκριμένα, τα έγκυρα ψηφοδέλτια που είχε λάβει κάθε κόμμα σε όλη την επικράτεια υπολογίζονταν για την εκλογή των βουλευτών Επικρατείας. Το σύνολο των εγκύρων ψήφων διαιρείτο με τον αριθμό 12 και προέκυπτε το εκλογικό μέτρο. Το πηλίκο των εγκύρων ψηφοδελτίων του κάθε κόμματος δια του εκλογικού μέτρου προσδιόριζε και το σύνολο των βουλευτών επικρατείας που του αναλογούσαν. Τυχόν αδιάθετες έδρες προσκυρώνονταν στους συνδυασμούς σύμφωνα με τα μεγαλύτερα κατά σειρά αδιάθετα υπόλοιπα.

Ο εκλογικός νομοθέτης προχώρησε σε περαιτέρω διάσπαση των μεγάλων περιφερειών, που είχαν προκύψει με γεωγραφικά-διοικητικά κριτήρια. Ενώ ως εκλογική περιφέρεια οριζόταν ο νομός, οι νομοί Αττικής και Θεσσαλονίκης κατ' εξαίρεση, επιμεριζόταν σε περισσότερες εκλογικές περιφέρειες από αυτές που ίσχυαν μέχρι τις προηγούμενες εκλογές. Η ενέργεια αυτή, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το εκλογικό μέτρο δεν προσδιοριζόταν με τη ρήτρα +1, έκανε ακόμα δυσκολότερη την κατάκτηση εδρών από τα λεγόμενα μικρά κόμματα. Επιπλέον, το υψηλό εκλογικό μέτρο σε περιοχές που παραδοσιακά είχαν ισχυρή παρουσία πολιτικές δυνάμεις που χαρακτηρίζονταν «προοδευτικές», στερούσε από τις δυνάμεις αυτές ισχυρή εκπροσώπηση στο κοινοβούλιο

αφού τώρα η κατάκτηση εδρών γινόταν ακόμα πιο δύσκολη, λόγω του περιορισμού του αριθμού των εκλογίμων βουλευτών της κάθε περιφέρειας.

3.2 Εκλογές 20^{ης} Νοεμβρίου 1977, 18^{ης} Οκτωβρίου 1981 και το Π.Δ. 626 του 1977.

3.2.1 Εκλογές 20^{ης} Νοεμβρίου 1977.

Οι εκλογές πραγματοποιήθηκαν ένα χρόνο νωρίτερα από τις προγραμματισμένες του Νοεμβρίου του 1978. Η επίσπευση των εκλογών θεμελιώθηκε, από τον Πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Καραμανλή, στην αναγκαιότητα να χειριστεί η κυβέρνηση με νωπή εντολή κρίσιμα ζητήματα που την απασχολούσαν. Οι συνομιλίες για την είσοδο της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, η οποία ήδη είχε συνάψει από το 1961 συμφωνία συνδέσεως⁷⁷, βρίσκονταν σε κρίσιμη καμπή. Επιπλέον, το ζήτημα της Κύπρου ήτανε στην επικαιρότητα και μία πολεμική σύρραξη με την Τουρκία αποτελούσε πιθανή εξέλιξη ιδιαίτερος μετά την αποχώρηση της χώρας μας από το στρατιωτικό σκέλος του Ν.Α.Τ.Ο.

Η Νέα Δημοκρατία αναδείχτηκε, όπως αναμενόταν, νικητής περιορίζοντας όμως κατά πολύ τα ποσοστά που είχε λάβει το 1974. Βασική αιτία της εκλογικής της συρρίκνωσης, πέραν της ύπαρξης του κόμματος της «Εθνικής Συμμαχίας» που κινήθηκε ιδεολογικά σε ομοειδείς αν όχι πιο ακραίους πολιτικά χώρους ήταν η μεγάλη εκλογική άνοδος του ΠΑ.ΣΟ.Κ. .

Αξιοσημείωτα των εκλογών του 1977 αποτελούσαν η συμμετοχή των πολιτικών Στέφανου Στεφανόπουλου και Κωνσταντίνου Μητσotάκη που είχαν παίξει ιδιαίτερα αρνητικό ρόλο στην Αποστασία του 1965, που αποτελούσε «κορυφαίο ιστορικό γεγονός του σύγχρονου ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού»⁷⁸.

3.2.2 Εκλογές 18^{ης} Οκτωβρίου 1981

Οι εκλογές της 18^{ης} Οκτωβρίου του 1981 διεξήχθησαν υπό την πρωθυπουργία του Γ. Ράλλη. Αποτελούν ορόσημο για την κοινοβουλευτική ιστορία του τόπου αφού ουσιαστικά, για πρώτη φορά, την εξουσία καταλαμβάνει ένα κόμμα που είχε παρουσιασθεί με σαφή κεντρο-αριστερά χαρακτηριστικά και πρότεινε λύσεις που για την εποχή του τουλάχιστον κρίνονταν ριζοσπαστικές.

⁷⁷ Παπαγιάννης Δονάτος, 2011, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Τέταρτη Έκδοση , Αντ.Ν.Σάκουλας Αθήνα-Κομοτηνή ,σελ.21.

⁷⁸ Βερναδάκης Χριστόφορος - Γιάννης Μαυρήs, 1991, Κόμματα και Κοινωνικές Συμμαχίες στην Προδικτατορική Ελλάδα, Εξάντας, Αθήνα, σελ. 239.

Οι εκλογές έχρισαν νικητή τον Ανδρέα Παπανδρέου και το ΠΑ.ΣΟ.Κ. και ανέδειξαν το σύνθημα «ΑΛΛΑΓΗ»⁷⁹ ως την κύρια υπόσχεση της νέας κυβέρνησης. Επίσης, σηματοδότησαν την «πολιτική κατάργηση» του χώρου που αναφερόταν ως «παραδοσιακό κέντρο» και που όλα αυτά τα χρόνια παρουσιαζόταν ως απόπειρα να διαμορφωθεί μια εναλλακτική αστική λύση απέναντι στο μπλοκ της «Δεξιάς»⁸⁰. Επιπλέον καθιέρωσαν, για σχεδόν μία τριακονταετία, το δικομματισμό με την εναλλαγή στην εξουσία του τύπου της Νέας Δημοκρατίας και του ΠΑ.ΣΟ.Κ. .

Η πόλωση, βέβαια, που επικράτησε δεν επέτρεψε στα λεγόμενα μικρά κόμματα να έχουν ικανοποιητική κοινοβουλευτική παρουσία και για αυτό το λόγο μόλις τρεις κομματικοί σχηματισμοί κατόρθωσαν να περάσουν το κατώφλι της Βουλής.

3.2.3 Π.Δ. 626 του 1977.

Οι εκλογές της 20^{ης} Νοεμβρίου 1977 και της 18^{ης} Οκτωβρίου 1981 διεξήχθησαν με το Π.Δ. 626 του 1977. Το εκλογικό σύστημα χαρακτηρίστηκε ως «ενισχυμένη αναλογική» και κρίθηκε «αναλογικότερο» του προϊσχύσαντος αφού ο αναλογικός του χαρακτήρας ενισχύθηκε με τη ρήτρα +1, για την πρώτη κατανομή. Πιο απλά, το εκλογικό μέτρο γινόταν μικρότερο και αυτό επέτρεψε σε κόμματα με λιγότερους ψήφους και σχετικά μικρή κοινοβουλευτική δύναμη να εκλέξουν πιο εύκολα αντιπροσώπους. Για τις μονοεδρικές περιφέρειες εξακολούθησε να ισχύει το πλειοψηφικό σύστημα.

Στο εν λόγω εκλογικό σύστημα, που προέβλεπε πολύ μεγάλα όρια ψήφων για τη συμμετοχή των κομμάτων στη διαδικασία της δεύτερης κατανομής, ήταν ιδιαίτερα σημαντικός ο προσδιορισμός μικρότερου εκλογικού μέτρου, αφού ουσιαστικά δε δινόταν η δυνατότητα στα μικρότερα κόμματα να εκλέξουν αντιπροσώπους σε άλλο επίπεδο κατανομών πέραν του πρώτου.

Οι εκλογές του 1977 και του 1981 διεξήχθησαν σύμφωνα με αυτά που ίσχυαν και για τις εκλογές του 1974. Μοναδικές εξαιρέσεις αποτέλεσαν η διαφοροποίηση του εκλογικού μέτρου και η παραχώρηση δικαιώματος ψήφου στους Έλληνες και στις Ελληνίδες που είχαν συμπληρώσει το 20^ο έτος της ηλικίας τους⁸¹. Η συγκεκριμένη διάταξη εκτός του ότι δηλώνει τη πρόθεση του κοινού νομοθέτη να αναγνωρίσει το δικαίωμα σε όλο και πιο μικρές ηλικίες να καθορίσουν, στο βαθμό που τους αναλογεί, το μέλλον τους, αποτελεί και στοιχείο αναλογικότητας. Παραδοσιακά οι ψηφοφόροι των μικρότερων

⁷⁹ Η Καθημερινή, *Ιστορικό Λεύκωμα 1981*, Έκδοση Καθημερινής, Αθήνα 1999.

⁸⁰ Βερναδάκης- Μαυρίης, 1991, σελ. 188, οπ.π.

⁸¹ Άρθρο 1 του Π.Δ. 626 του 1977.

ηλικιών κινούνταν πολιτικά στα λεγόμενα «μικρά κόμματα» αλλά οι επιλογές τους, λόγω του ορίου ηλικίας, δεν είχαν κοινοβουλευτική αντιστοίχιση. Η διαπίστωση αυτή επαληθεύτηκε, όμως, μόνο το 1977 οπότε και πέρασαν το «κατώφλι της Βουλής» πολλά περισσότερα κόμματα συγκριτικά με τον αντίστοιχο αριθμό μικρών κομμάτων της Βουλής του 1974.

3.3 Εκλογές 2^{ας} Ιουνίου 1985 και ο Ν.1516 του 1985.

3.3.1 Εκλογές 2^{ας} Ιουνίου 1985.

Στις εκλογές της 2^{ας} Ιουνίου 1985, για πρώτη φορά, ο Κωσταντίνος Μητσοτάκης και ο Ανδρέας Παπανδρέου, για πρώτη φορά, θα διασταύρωναν τα πολιτικά τους ξίφη καθιερώνοντας τη γνωστή αντιπαράθεση των δύο κομματικών αρχηγών που θα διαρκέσει σχεδόν μία δεκαετία. Η κοινωνική πόλωση που κυοφορήθηκε κατά τη διάρκεια της πρώτης τετραετίας του ΠΑΣΟΚ, θα αποτυπωθεί τώρα και εκλογικά προσδίδοντας στις εκλογές σαφή ταξικά χαρακτηριστικά⁸². Στις εκλογές του 1985 κρίθηκε η σύγκρουση δύο τελείως διαφορετικών προσεγγίσεων, όσον αφορά στη διαχείριση της κρατικής εξουσίας και της οικονομικής κρίσης, ως διαμάχη δύο ριζικά διαφορετικών εκδοχών διακυβέρνησης. Πλέον το όραμα του ΠΑ.ΣΟ.Κ. που αποτυπωνόταν στο προεκλογικό του πρόγραμμα ως: «αναδιανομή του εισοδήματος και του κοινωνικού πλούτου με θεσμική διεύρυνση της Δημοκρατίας» έβρισκε απέναντί του, την πιο νεοφιλελεύθερη πρόταση, που μέχρι τότε είχε διατυπωθεί αναφορικά με την οργάνωση και λειτουργία της ελληνικής κοινωνίας. Η πρόταση αυτή συνοψιζόταν στα βασικά της σημεία, στον περιορισμό του κράτους και απελευθέρωση των αγορών.

Οι συνθήκες πρωτοφανούς πόλωσης διαμορφώθηκαν, σε μεγάλο βαθμό, λόγω της επεισοδιακής εκλογής του Π.τ.Δ. που είχε επιτευχθεί δύο μήνες πριν. Στα αξιοσημείωτα της οριακής προεδρικής εκλογής (181 ψήφοι στη τρίτη εκλογή) συγκαταλέγεται η συνεργασία της κοινοβουλευτικής ομάδας του Κ.Κ.Ε., που αριθμούσε τότε 13 βουλευτές, με το ΠΑ.ΣΟ.Κ. Έκτοτε, οι βουλευτές του Κ.Κ.Ε. δε συνεργάστηκαν με κανένα κόμμα για εκλογή Π.τ.Δ.

⁸² Οι εκλογές του 1985, Το απόγειο της εκλογικής-κοινωνικής πόλωσης και η πρόοιμη ήττα του ελληνικού νεοφιλελευθερισμού, Ανάλυση του ΓΙΑΝΝΗ ΜΑΥΡΗ, Δημοσιεύθηκε στην ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ (25/7/2014).

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ., ήδη στην κυβέρνηση από το 1981, είχε κατορθώσει να εισαγάγει σημαντικές μεταρρυθμίσεις που το κατέστησαν εξαιρετικά δημοφιλές στις λαϊκές μάζες. Διπλασίασε τους κατώτερους μισθούς, καθιέρωσε την Αυτόματη Τιμαριθμική Αναπροσαρμογή (Α.Τ.Α.), υπέγραψε το μνημόνιο με την τότε Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.) για μεταφορά κοινοτικών πόρων, δημιούργησε το Εθνικό Σύστημα Υγείας (Ε.Σ.Υ.), προέβη σε μια σειρά ευνοϊκών ρυθμίσεων για την παιδεία, αναγνώρισε την Εθνική Αντίσταση κι εκσυγχρόνισε το οικογενειακό δίκαιο.

Οι εκλογές του 1985 πραγματοποιήθηκαν, για πρώτη και μοναδική φορά στην ιστορία του Ελληνικού κοινοβουλευτισμού με «λίστα» (δεσμευμένες επιλογές) και όχι με σταυρό προτίμησης. Η επιλογή της λίστας δημιούργησε περισσότερα προβλήματα από αυτά που επιδίωξε να λύσει και, γι' αυτό καταργήθηκε στις επόμενες εκλογές. Τα βασικότερα εξ αυτών ήταν συνταγματικής υφής. Με την καθιέρωση της λίστας ο βουλευτής χάνει ουσιαστικά το απεριόριστο δικαίωμα της γνώμης και της ψήφου κατά συνείδηση⁸³ και καταστρατηγείται η διάταξη του Συντάγματος που ορίζει ότι ο βουλευτής εκλέγεται με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία από τους πολίτες⁸⁴.

Επιπλέον, οι εκλογές της 2ας Ιουνίου 1985 ήταν οι πρώτες στις οποίες άσκησαν το δικαίωμα ψήφου οι νέοι και νέες 18 ετών⁸⁵. Το μέτρο αυτό θεωρήθηκε ένα εξαιρετικά προοδευτικό μέτρο κι εξίσωνε τους Έλληνες νέους με τους νέους της υπόλοιπης Ευρώπης, οι οποίοι διέθεταν, κατά κανόνα, δικαίωμα ψήφου από τα 18 τους χρόνια. Η ψήφος από την πλειοψηφία των ατόμων νεότερης ηλικίας προς το ΠΑ.ΣΟ.Κ. θεωρήθηκε ως έμμεση επικρότηση της συγκεκριμένης νομικής επιλογής.

Όπως αναμενόταν, το ΠΑ.ΣΟ.Κ. κέρδισε τις εκλογές με ποσοστό 45,82%, καταγράφοντας μικρές απώλειες από την προηγούμενη του επικράτηση του, το 1981. Η κυβέρνηση, όμως, που προέκυψε εγκατέλειψε οριστικά τις δεσμεύσεις της για αποσύνδεση της Ελλάδας από την Ε.Ο.Κ. καθώς επίσης και από το Ν.Α.Τ.Ο. Η εισροή, από 1-1-1986, πόρων από τα Μ.Ο.Π. έχουν ως αποτέλεσμα την ουσιαστική αναθεώρηση της στάσης του ΠΑ.ΣΟ.Κ. απέναντι στην Ευρώπη⁸⁶.

⁸³ Άρθρο 60 παρ.1 του Συντάγματος.

⁸⁴ Άρθρο 51 παρ.3 του Συντάγματος.

⁸⁵ Άρθρο 4 παρ.1 του Π.Δ. 152/1985.

⁸⁶ Από το «Σοσιαλισμός στις 18» του Αντρέα στην «Αυτοδύναμη Ελλάδα» του Βενιζέλου Χρύσανθος Δημ. Τάσσης, Εφημερίδα "Η Αυγή", 01.09.2014.

3.3.2 Νόμος 1516 του 1985.

Στον εκλογικό νόμο του 1985 καθιερώθηκαν τρεις κατανομές για τις βουλευτικές έδρες. Για τις έδρες των βουλευτών Επικρατείας, προβλεπόταν ξεχωριστή διαδικασία. Στην πρώτη κατανομή εξακολουθούσε να ισχύει ό,τι ίσχυε και με τον προηγούμενο εκλογικό νόμο που καθόριζε εκλογικό μέτρο με τη ρήτρα + 1. Προβλεπόταν όμως και ρήτρα αφαιρέσεως όσον αφορά στις επιπλέον έδρες που καταλάμβανε ένα κόμμα. Στις μονοεδρικές περιφέρειες, συνέχισε να ισχύει σύστημα σχετικής πλειοψηφίας.

Κατά τη δεύτερη κατανομή, η χώρα χωριζόταν σε εννέα μείζονες περιφέρειες. Για τη συμμετοχή στη δεύτερη κατανομή, δεν υφίστατο κάποιος περιορισμός που να αφορά συγκεκριμένο εκλογικό ποσοστό που το κόμμα όφειλε να έχει κατακτήσει, κατά τη πρώτη κατανομή. Όλα τα κόμματα ή οι συνασπισμοί κομμάτων είχαν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν αλλά όχι οι μεμονωμένοι υποψήφιοι. Για τον υπολογισμό του μέτρου στη β' κατανομή δεν λαμβανόταν υπόψιν η ρήτρα + 1. Η παραπάνω πρόβλεψη σε συνδυασμό με το ότι μεταφέρονται όλοι οι έγκυροι ψήφοι όλων των κομμάτων προκειμένου να υπολογισθεί το μέτρο της β' κατανομής, περιορίζουν κατά πολύ το αναλογικό χαρακτήρα του εκλογικού νόμου. Το εκλογικό μέτρο γίνεται έτσι υψηλότερο ευνοώντας τα μεγάλα κόμματα έναντι των μικρών. Η κατά ουσίαν διπλοκαταμέτρηση των ψήφων της πρώτης κατανομής, και πιο συγκεκριμένα αυτών που ήδη έχουν «δώσει» έδρα σε κάποιο κόμμα, καθιστά την θέση των μικρών κομμάτων ακόμα δυσμενέστερη. Πρόκειται, ουσιαστικά για ευθεία αμφισβήτηση της αρχής της ισότητας της ψήφου αφού η ψήφος των μεγάλων κομμάτων υπολογίζεται δύο φορές, τόσο στην πρώτη όσο και στη δεύτερη κατανομή, ενώ των μικρών που δεν κατόρθωσαν να εκλέξουν βουλευτή κατά την πρώτη κατανομή προσμετράται μόνο μία φορά! Η πρόβλεψη αυτή υποδηλώνει τη διάθεση από την πλευρά του νομοθέτη να ενισχύσει τα μεγάλα κόμματα και να αποκλείσει το δικαίωμα έκφρασης των μειοψηφιών.

Προκειμένου να γίνει η τρίτη κατανομή, που αφορούσε τις αδιάθετες έδρες της δεύτερης, θα έπρεπε να έχει προηγηθεί η προσκύρωση των εδρών στις ελάχιστονες περιφέρειες της κάθε μείζονος. Επομένως για κάθε έδρα που κατακτήθηκε στη μείζονα περιφέρεια, κατά τη διαδικασία της δεύτερης κατανομής, αυτή θα έπρεπε να έχει κατακυρωθεί πρώτα σε συγκεκριμένη πρωτοβάθμια περιφέρεια.

Η κατανομή των εδρών της μείζονας περιφέρειας στις ελάχιστονες οριζόταν από τις παρ. 4 και 5 του άρθρου 89 του Π.Δ. 152/1985. Η έδρα που δικαιούται κάθε κόμμα σε διεδρική περιφέρεια κατακυρωνόταν στο συνδυασμό του κόμματος που παρουσίαζε το

μεγαλύτερο μέσο όρο ψήφων ανά βουλευτή, συγκριτικά με το σύνολο των ψηφοδελτίων οποιοδήποτε άλλου κόμματος της ίδιας περιφέρειας το οποίο μετείχε στη δεύτερη κατανομή. Αν, με αυτήν τη διαδικασία προσκυρώνονταν σε ένα κόμμα περισσότερες έδρες από αυτές που είχαν οριστεί, τότε αυτές αφαιρούνται από το εν λόγω κόμμα. Η ελάχισσυνα περιφέρεια από την οποία θα αφαιρείτο η επιπλέον έδρα του κόμματος, που κακώς κατακυρώθηκε, καθοριζόταν από το μικρότερο μέσο όρο ψήφων, ανά εκλεγμένο βουλευτή, που προκύπτει για το συγκεκριμένο κόμμα σε κάθε ελάχισσυνα περιφέρεια.

Κατά τη τρίτη κατανομή, προβλέπονταν δύο ξεχωριστές διαδικασίες. Αν το κόμμα που επικράτησε στην ελάχισσυνα περιφέρεια είναι το ίδιο με αυτό που επικράτησε και σε όλη την Επικράτεια τότε όλες οι αδιάθετες έδρες της κατακυρώνονταν στο κόμμα αυτό. Έτσι, προσεδιδόταν ένα επιπλέον στοιχείο πλειοψηφικότητας στον εκλογικό νόμο. Στην περίπτωση που το κόμμα που πλειοψήφησε σε μία ελάχισσυνα περιφέρεια είναι διαφορετικό από αυτό που πλειοψήφησε στην Επικράτεια τότε υπολογιζόταν εκ νέου το εκλογικό μέτρο, διαιρώντας το σύνολο των έγκυρων ψήφων με τις αδιάθετες έδρες. Εν συνεχεία, οι έγκυροι ψήφοι του κάθε συνδυασμού διαιρούνταν με εκλογικό μέτρο. Ανάλογα με το πηλίκο, προέκυπτε ο αριθμός των εδρών που κέρδιζε το κάθε κόμμα. Οι τυχόν αδιάθετες έδρες αυτής της κατανομής προσκυρώνονταν στο κόμμα που πλειοψήφησε σε όλη την επικράτεια. Κατά την τρίτη κατανομή, μεταφερόταν εκ νέου το σύνολο των ψήφων που ήδη έχει υπολογισθεί σε προηγούμενες κατανομές για κατάληψη εδρών. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η εν λόγω πρόβλεψη μειώνει τον αναλογικό χαρακτήρα του εκλογικού νόμου.

Για τον υπολογισμό του μέτρου των εδρών της Επικρατείας, ακολουθείτο η ίδια διαδικασία με αυτήν της τρίτης κατανομής. Το σύνολο των έγκυρων ψήφων διαιρείτο με το δώδεκα, που αποτελούσε το σύνολο των βουλευτών Επικρατείας. Έπειτα, τα έγκυρα ψηφοδέλτια του κάθε κόμματος διαιρούνταν με το εκλογικό μέτρο και κατανέμονταν οι έδρες σε κάθε κόμμα, ανάλογα με το πόσες φορές εμπεριεχόταν το εκλογικό μέτρο στην εκλογική του δύναμη. Οι αδιάθετες έδρες κατακυρώνονταν, κατά σειρά και μέχρι να εξαντληθούν, στα κόμματα που διέθεταν μεγαλύτερο μέσο όρο ψήφων, ανά βουλευτή επικρατείας.

3.4 Εκλογές 18^{ης} Ιουνίου 1989, 5^{ης} Νοεμβρίου 1989, 8^{ης} Απριλίου 1990 και ο νόμος 1847 του 1989.

3.4.1. Εκλογές 18^{ης} Ιουνίου 1989, 5^{ης} Νοεμβρίου 1989, 8^{ης} Απριλίου 1990.

Οι εκλογές του 1989-1990 πραγματοποιήθηκαν με τον πιο αναλογικό, εφαρμοσμένο, εκλογικό νόμο, έως τώρα. Καταχρηστικά αναφέρονται, λόγω των έντονων στοιχείων αναλογικής που διέθετε ο εκλογικός νόμος 1847/1989, ως εκλογές «απλής αναλογικής».

Η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ., επικαλούμενη τα «κενά» του προηγούμενου εκλογικού νόμου (1516/1985), προχώρησε στην ψήφιση νέου. Ο νόμος 1847/1989 απέτρεπε ουσιαστικά τις συνεργασίες μεταξύ των διαφόρων κομμάτων κάτι όμως που ήταν επιβεβλημένο να συμβεί αφού ήταν αδύνατο κάποιο κόμμα να κατακτήσει την πολυπόθητη αυτοδυναμία. Αναπόφευκτα, λοιπόν, η χώρα οδηγήθηκε σε μια παρατεταμένη προεκλογική περίοδο και χρειάστηκαν τρεις εκλογικές αναμετρήσεις για να εκλεγεί αυτοδύναμη κυβέρνηση.

Η ψήφιση του εκλογικού νόμου έγινε, λίγο πριν την διεξαγωγή των εκλογών οι οποίες ήταν οι πρώτες εκλογές της μεταπολίτευσης που διεξήχθησαν μετά την ολοκλήρωση της προβλεπόμενης συνταγματικά τετραετίας. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ., αξιοποιώντας τη δυνατότητα που του έδινε το Σύνταγμα για αλλαγή του εκλογικού νόμου και άμεση εφαρμογή του στις αμέσως επόμενες εκλογές ψήφισε το νόμο 1847/1989, συγκεντρώνοντας την απαιτούμενη ειδική κοινοβουλευτική πλειοψηφία, με την αρωγή των κομμάτων της Αριστεράς.

Οι εκλογές του 1989-1990 πραγματοποιούνται εν μέσω κατηγοριών για συμμετοχή των στελεχών του ΠΑ.ΣΟ.Κ. σε οικονομικά σκάνδαλα και κυρίως στο σκάνδαλο «Κοσκωτά». Επιπλέον το κυβερνών κόμμα ενοχοποιείται για την άνευ προγραμματισμού πρόσληψη δημοσίων υπαλλήλων και την πλήρη κομματικοποίηση του κρατικού μηχανισμού.

Όπως ήταν αναμενόμενο το ΠΑ.ΣΟ.Κ. χάνει τις εκλογές της 18^{ης} Ιουνίου. Η Νέα Δημοκρατία, παρά το γεγονός ότι συγκέντρωσε το 44,25% των ψήφων, λόγω του εκλογικού συστήματος, εκλέγει 145 βουλευτές έναντι του ΠΑ.ΣΟ.Κ. που συγκεντρώνοντας το 39,15% των ψήφων εξέλεξε 125 βουλευτές. Για πρώτη φορά, επομένως, μετά τη μεταπολίτευση το πρώτο κόμμα δεν εκλέγεται με αυτοδυναμία.

Ενεργοποιήθηκε, λοιπόν, η προβλεπόμενη από το Σύνταγμα διαδικασία των «διερευνητικών εντολών» και τη Παρασκευή 30 Ιουνίου 1989 σχηματίστηκε κυβέρνηση με «κορμό» τη Νέα Δημοκρατία του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη και τη συμμετοχή του ενιαίου

Συνασπισμού. Ουσιαστικά η συνεργασία αυτή αποτέλεσε την άτυπη λήξη μιας μεταμφυλιακής αντιπαράθεσης που μάστιζε τον τόπο για δεκαετίες και έμεινε στην πολιτειακή ιστορία γνωστή ως «**Ελληνικός Ιστορικός Συμβιβασμός**» μεταξύ των δύο αντιθέτων πολιτικών χώρων. Όμως, η κυβέρνηση συνεργασίας, υπό την πρωθυπουργία του Τζανή Τζανετάκη, η οποία ορκίστηκε στις 2 Ιουλίου, δεν εξάντλησε το πολιτικό χρόνο για τον οποίο είχε εκλεγεί.

Στις 5 Νοεμβρίου 1989 πραγματοποιούνται νέες εκλογές. Νικητής των εκλογών αναδεικνύεται πάλι η Νέα Δημοκρατία, χωρίς όμως να εξασφαλίζει την απόλυτη πλειοψηφία στη Βουλή. (ΝΔ 46,19% - 148 έδρες, ΠΑΣΟΚ 40,67% - 128 έδρες, Συνασπισμός 10,97% - 21 έδρες. Οι τρεις πολιτικοί αρχηγοί -Κωνσταντίνος Μητσοτάκης, Ανδρέας Παπανδρέου και Χαρίλαος Φλωράκης- αποφασίζουν τη σύσταση οικουμενικής κυβέρνησης υπό τον ακαδημαϊκό, καθηγητή Ξενοφώντα Ζολώτα. Η κυβέρνηση που προέκυψε είχε την πιο ευρεία κοινοβουλευτική αποδοχή που διέθετε ποτέ κυβέρνηση στο Ελληνικό Κοινοβούλιο μιας και η πρόταση εμπιστοσύνης που κατέθεσε υπερψηφίστηκε από 296 Βουλευτές! Η κυβέρνηση Ζολώτα θα παραμείνει στην εξουσία, μέχρι την 12^η Φεβρουαρίου του 1990. Η χώρα, λόγω αδυναμίας εκλογής Π.τ.Δ. οδηγείται εκ νέου σε εκλογές την 8^η Απριλίου 1990.

Η τρίτη, λοιπόν, εκλογική αναμέτρηση, εντός περιόδου δέκα μηνών, πραγματοποιείται την Κυριακή των Βαΐων στις 8 Απριλίου 1990, τέσσερις μόλις μήνες μετά την ορκωμοσία της «οικουμενικής κυβέρνησης» Ζολώτα. Η Νέα Δημοκρατία φτάνει το 46.89%, αλλά εκλέγει 150 βουλευτές. Η πολυπόθητη κυβερνητική πλειοψηφία επιτυγχάνεται, με την προσχώρηση στη Νέα Δημοκρατία του βουλευτή Υπολοίπου Αττικής της ΔΗ.ΑΝΑ. Θεόδωρου Κατσίκη. Μετά από τρεις συνεχόμενες αναμετρήσεις, ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης κατορθώνει να γίνει πρωθυπουργός.

Οι εκλογές του 1989-1990 οι οποίες διεξήχθησαν με σταυρό προτίμησης, καταργώντας το αναχρονιστικό σύστημα της «λίστας»⁸⁷, δεν κατόρθωσαν να πείσουν για το εγχείρημα της απλής αναλογικής, αφού οδήγησαν σε παρατεταμένη προεκλογική περίοδο. Οι αιτίες, όμως, αποτυχίας δεν πρέπει να αναζητηθούν αποκλειστικά στη φύση του συγκεκριμένου εκλογικού νόμου αλλά κυρίως στο κλίμα πόλωσης και οξύτατης αντιπαράθεσης που επικρατούσε. Ίσως ήταν ιδιαίτερα πρώιμη για την ελληνική, εκλογική κουλτούρα η συνεργασία μεταξύ κομμάτων που κινούνταν σε αντίπερα «ιδεολογικά όχθες» με αναπόφευκτο αποτέλεσμα το αίολο των συμμαχιών που προέκυψε. Επιπλέον, η μη εκπροσώπηση στη Βουλή, με ισχυρή παρουσία των λεγόμενων «μικρών κομμάτων»,

⁸⁷ Άρθρο 2 παρ. 1 του Ν.1847/1989.

παρά το ευνοϊκό για αυτά εκλογικό σύστημα, απέδειξε ότι, η απλή αναλογική για να αποδώσει όσα υπόσχεται απαιτείται να εφαρμοστεί υπό κατάλληλες συνθήκες, που δεν είχαν καμία σχέση με το πολιτικό περιβάλλον που είχε διαμορφωθεί το 1989.

3.4.2 Νόμος 1847 του 1989.

Ο εκλογικός νόμος 1847 του 1989 προέβλεπε ψηφοφορία με σταυρό προτίμησης και δύο επίπεδα κατανομών. Κατά την πρώτη κατανομή ο αριθμός των έγκυρων ψηφοδελτίων διαιρείτο με τον αριθμό των βουλευτικών εδρών της περιφέρειας προσαυξημένο κατά μία (η ρήτρα του +1). Η πρόβλεψη αυτή αποτελεί στοιχείο αναλογικότητας, αφού, «χαμηλώνοντας» το εκλογικό μέτρο κάνει πιο εύκολη την κατάκτηση έδρας από τα μικρά κόμματα. Το πηλίκο της διαίρεσης, στο οποίο δε λαμβάνονται υπόψη τα κλάσματα, αποτελεί το εκλογικό μέτρο της περιφέρειας. Το άθροισμα των ψήφων κάθε συνδυασμού διαιρείται με το εκλογικό μέτρο και ο συνδυασμός λαμβάνει τόσες έδρες, όσες φορές και το εκλογικό μέτρο περιέχεται στην εκλογική του δύναμη. Μεμονωμένη υποψηφιότητα θεωρείται επιτυχούσα, αν λάβει ψήφους ίσες ή ανώτερες από το εκλογικό μέτρο. Στις μονοεδρικές περιφέρειες η έδρα παραχωρείται στον υποψήφιο που έρχεται πρώτος σε ψήφους από τον πρώτο συνδυασμό ακολουθείται δηλαδή το πλειοψηφικό σύστημα.

Κατά τη δεύτερη κατανομή, η χώρα από εννέα μείζονες περιφέρειες χωρίζεται πλέον σε 13 μείζονες περιφέρειες. Η παραχώρηση των εδρών σε κάθε μείζονα περιφέρεια γίνεται με βάση τα υπόλοιπα, αχρησιμοποίητες ψήφους από την πρώτη κατανομή, όλων των εκλογικών σχηματισμών, οι οποίοι συμμετέχουν αυτοδίκαια στη β' Κατανομή, χωρίς περιορισμό εκλογικού ποσοστού. Οι αχρησιμοποίητες ψήφοι των μονοεδρικών περιφερειών δε λαμβάνονται υπόψη για τις ανάγκες της δεύτερης κατανομής. Αντίθετα με προηγούμενους εκλογικούς νόμους, στους οποίους παρατηρείτο μεταφορά στη δεύτερη κατανομή των έγκυρων ψήφων της πρώτης κατανομής αλλά και των αχρησιμοποίητων, με το νόμο 1847/1989, επιτυγχάνεται η αποκατάσταση της αδικίας της διπλοκαταμέτρησης των ίδιων ψήφων, που αντιβαίνει στην θεμελιώδη εκλογική αρχή της ισότητας της ψήφου. Έτσι, ο εκλογικός νόμος, στο σημείο αυτό, γίνεται πιο αναλογικός και συμβάλλει στην πιο ισορροπημένη αντιστοίχιση ψήφων και κοινοβουλευτικής παρουσίας. Ο υπολογισμός του εκλογικού μέτρου της δεύτερης κατανομής γίνεται χωρίς τη ρήτρα του +1 και οι έδρες που δεν προσκυρώνονται, με βάση αυτό το εκλογικό μέτρο παραχωρούνται ανά μία κατά σειρά στους εκλογικούς σχηματισμούς που παρουσιάζουν τα μεγαλύτερα αντίστοιχα υπόλοιπα

ψηφών. Με τον τρόπο αυτό, η δεύτερη κατανομή ολοκληρώνεται στο πλαίσιο κάθε μείζονος εκλογικής περιφέρειας, χωρίς να προβλέπεται ανώτερο επίπεδο κατανομής. Κατά κανόνα, τα πολλά επίπεδα κατανομών λειτουργούν υπέρ των μεγάλων κομμάτων και νοθεύουν ουσιαστικά τη λαϊκή ετυμηγορία. Στον εξεταζόμενο νόμο, τα μικρά κόμματα που έχουν συγκεντρώσει το 1% ή 2% των ψηφών σε εθνικό επίπεδο και έχουν καταρτίσει συνδυασμούς τουλάχιστον στα τρία τέταρτα του συνόλου των εκλογικών περιφερειών της χώρας αλλά δεν έχουν πάρει έδρα από τις δύο κατανομές κατανομές δικαιούνται από μία έως τρεις έδρες⁸⁸.

Στην κατανομή των εδρών επικρατείας μετέχουν όλα τα κόμματα και οι συνασπισμοί. Τα έγκυρα ψηφοδέλτια που έλαβε κάθε κόμμα ή συνασπισμός σε όλη την επικράτεια αθροίζονται και διαιρούνται με τον 12 (αριθμός εδρών επικρατείας). Το πηλίκο της διίρεσης, απαλλαγμένο από τους δεκαδικούς, αποτελεί το εκλογικό μέτρο με το οποίο διαιρείται η εκλογική δύναμη σε όλη την επικράτεια κάθε κόμματος ή συνασπισμού που μετέχει σε αυτή την κατανομή. Κάθε κόμμα ή συνασπισμός λαμβάνει τόσες έδρες, όσες φορές το εκλογικό μέτρο περιέχεται στην εκλογική του δύναμη. Οι έδρες που τυχόν μείνουν αδιάθετες παραχωρούνται στα κόμματα και τους συνασπισμούς που εμφανίζουν το μεγαλύτερο (ισχυρότερο) μέσο όρο εγκύρων ψηφοδελτίων σε ολόκληρη την επικράτεια ανά έδρα βουλευτή επικρατείας. Διαιρείται, δηλαδή, το σύνολο των εγκύρων ψηφοδελτίων κάθε κόμματος ή συνασπισμού με τον αριθμό εδρών επικρατείας που του έχουν παραχωρηθεί, αυξημένο κατά μία μονάδα. Η πρώτη από τις αδιάθετες έδρες παραχωρείται στο κόμμα ή το συνασπισμό που εμφανίζει το μεγαλύτερο πηλίκο. Οι τυχόν υπόλοιπες παραχωρούνται στα κόμματα ή τους συνασπισμούς κομμάτων ανά μία και διαδοχικά, αφού επαναληφθεί η ίδια διαδικασία.

Στα νέα δεδομένα που επιβάλει ο εκλογικός νόμος συγκαταλέγεται η καθιέρωση ενός και μόνο σταυρού προτίμησης για τις περιφέρειες που εκλέγουν μέχρι 10 Βουλευτές, δύο για την Α' Θεσ/νίκης και τρεις για Α' και Β' Αθήνας. Το μέτρο εκτιμάται πως κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση, αφού περιορίζει τις υπόγειες προεκλογικές συνεργασίες και την εκδήλωση πολιτικών τυχοδιωκτικών συμπεριφορών οι οποίες νοθεύουν την λαϊκή βούληση.

⁸⁸ Άρθρο 3 του Ν.1847/1989.

3.5 Εκλογές 10^{ης} Οκτωβρίου 1993, 22^{ης} Σεπτεμβρίου 1996, 9^{ης} Απριλίου 2000, 7^{ης} Μαρτίου 2004 και Νόμος 1907 του 1990.

3.5.1. Εκλογές 10^{ης} Οκτωβρίου 1993.

Μετά τις εκλογές του 1990 η Κυβέρνηση Μητσοτάκη, με την ισχύη κοινοβουλευτική πλειοψηφία που διέθετε, βρέθηκε μπροστά σε ανυπέρβλητες δυσκολίες, που οφείλονταν στην υποχρέωσή της να τηρήσει τις προεκλογικές υποσχέσεις της. Οι «υποσχέσεις» αυτές σε μεγάλο βαθμό εκπήγαζαν από νεοφιλελεύθερες προσεγγίσεις για τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας της οικονομίας αλλά και της κοινωνίας εν γένει.

Η κυβερνητική ηγεμονία δέχτηκε το πρώτο μεγάλο πλήγμα κατά τη διαδικασία εκλογής Π.τ.Δ. ενώ ακολουθεί το μαθητικό κίνημα που αντιδρά στον υπό ψήφιση εκπαιδευτικό νόμο που τελικά αποσύρεται. Η αθώωση του πρώην πρωθυπουργού, Ανδρέα Παπανδρέου, από το Ειδικό Δικαστήριο, για την ανάμειξή του στο σκάνδαλο Κοσκωτά, εξελίσσεται σε μεγάλη πολιτική ήττα για τη κυβέρνηση. Το πολιτικό κλίμα αλλάζει υπέρ του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και η μεταστροφή αυτή θα αποτυπωθεί έντονα κατά την επαναληπτική εκλογή στην Β' Αθήνας που εμμέσως καταδικάζει και την μέχρι τότε εφαρμοζόμενη, αντιλαϊκή, κυβερνητική πολιτική⁸⁹. Τέλος, η εισοδηματική πολιτική που επιδιώχθηκε να επιβληθεί σε συνδυασμό με τις διαφωνίες στο εσωτερικό της Ν.Δ. για την ονομασία των Σκοπίων, προδιαγράφει την εκλογική ήττα της, η οποία θα επισπευθεί από την ανεξαρτοποίηση του βουλευτή του Κιλκίς, Γιώργου Συμπιλίδη .

Ο εκλογικός νόμος «Κούβελα» εξελίχθηκε σε παγίδα για όσους τον εμπνεύστηκαν. Το εκλογικό επιτελείο της Νέας Δημοκρατίας αδυνατώντας να εκτιμήσει σωστά τα πολιτικά δεδομένα και διαβλέποντας λανθασμένα πως το κόμμα τους θα κέρδιζε τις επόμενες εκλογές προέβη στην κατάρτιση ενός νόμου που ευνοούσε σκανδαλωδώς το πρώτο κόμμα κυρίως εις βάρος του δεύτερου.

Στις 9 Σεπτεμβρίου προκηρύσσονται πρόωρες εθνικές εκλογές που πραγματοποιούνται σχεδόν ένα μήνα μετά, στις 30 Οκτωβρίου. Όπως ήταν αναμενόμενο, ανέδειξαν νικητή το ΠΑ.ΣΟ.Κ με 47% και 170 έδρες στην πεντακομματική βουλή. Πρωθυπουργός, για τρίτη και τελευταία φορά, εκλέγεται ο Ανδρέας Παπανδρέου. Στα αξιοσημείωτα των εκλογών, η αδυναμία του «Συνασπισμού» να υπερβεί το όριο του 3% και να εκπροσωπηθεί κοινοβουλευτικά.

⁸⁹ Στις 17 Ιανουαρίου 1992 το Ειδικό Δικαστήριο καταδικάζει τον Δ. Τσοβόλα σε εξαγοράσιμη ποινή και τριετή στέρηση των πολιτικών του δικαιωμάτων. Καθαιρώντας τον από βουλευτή, δρομολογεί την επαναληπτική εκλογή στην Β' Αθηνών, που θα οδηγήσει σε μία σαρωτική εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ το οποίο αύξησε την εκλογική του δύναμη συγκριτικά με τις προηγούμενες εκλογές κατά 35%! Ταυτόχρονα αποτέλεσε πολιτική νίκη του Ανδρέα Παπανδρέου έναντι της εσωκομματικής του αντιπολίτευσης και προλείανε το έδαφος για την επάνοδό του στη πρωθυπουργία.

3.5.2. Εκλογές 22^{ης} Σεπτεμβρίου 1996.

Η επάνοδος του ΠΑ.ΣΟ.Κ. στην εξουσία επανάφερε ουσιαστικά την αναγκαιότητα να κινηθεί το κόμμα στο πλαίσιο των θεμελιωδών αρχών του 1981 και 1985.

Όμως, τα δεδομένα τόσο στην παγκόσμια πολιτική σκηνή όσο και στο εσωκομματικό μέτωπο έχουν αλλάξει άρδην. Αναπόφευκτα επέρχεται στροφή του κόμματος προς την «Σοσιαλοδημοκρατία» και επιλέγονται πιο συντηρητικοί δρόμοι για τη διεκπεραίωση του κυβερνητικού έργου. Οι εσωκομματικές εκλογές, μετά την αποχώρηση από την εξουσία του Ανδρέα Παπανδρέου, θα ορίσουν νέο αρχηγό τον Κωνσταντίνο Σημίτη τον οποίο ο Π.τ.Δ. θα τον διορίσει πρωθυπουργό της χώρας⁹⁰.

Μέσα στο επόμενο εξάμηνο, υιοθετείται ως κεντρικό σύνθημα και στρατηγική ο «Εκσυγχρονισμός» και το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ευθυγραμμίζεται σαφώς με τα βασικά κόμματα της νέας Ευρωπαϊκής Σοσιαλδημοκρατίας. Το κόμμα θεσμικά παρακάμπτεται και οι βασικές λειτουργίες του παραχωρούνται στα ολοένα και πιο ισχυρά στελέχη⁹¹. Επιπλέον, ο βαθμός ανάμειξης του κοινού στην πολιτική εμφανίζεται, αισθητά μειωμένος τις παραμονές των εκλογών του Σεπτεμβρίου 1996 και για το λόγο αυτό θα καθιερωθούν στην πρόσφατη δημοσιολογία ως «εκλογές του καναπέ»⁹².

Τελικά, νικητές των εκλογών αναδεικνύεται το ΠΑ.ΣΟ.Κ. του Κωνσταντίνου Σημίτη που συγκέντρωσε 41,49% ως πανελλαδικό ποσοστό και κατέλαβε 162 έδρες, ενώ δεύτερο κόμμα αναδείχθηκε η Νέα Δημοκρατία με το Μιλιτιάδη Έβερτ συγκεντρώνοντας ποσοστό 38,12% και καταλαμβάνοντας 108 έδρες.

Στα αξιοσημείωτα των εκλογών συμπεριλαμβάνονται η επάνοδος του ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ στη Βουλή, η αδυναμία της ΠΟ.ΛΑΝ. του Αντώνη Σαμαρά να ξεπεράσει το εκλογικό εμπόδιο του 3%, η πρώτη συμμετοχή σε εκλογές της Χρυσής Αυγής και η μετάδοση, για πρώτη φορά, των εκλογικών αποτελεσμάτων μέσω ίντερνετ.

3.5.3 Εκλογές 9^{ης} Απριλίου 2000.

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια της κυβέρνησης για σαφή φιλοευρωπαϊκή πολιτική και την αποξένωσή της από ένα μεγάλο μέρος του παραδοσιακού του ακροατηρίου.

⁹⁰ Άρθρο 37 παρ. 2 του Συντάγματος.

⁹¹ Από το «Σοσιαλισμός στις 18» του Αντρέα στην «Αυτοδύναμη Ελλάδα» του Βενιζέλου Χρύσανθος Δημ. Τάσσης, Εφημερίδα «Η Αυγή», 01.09.2014.

⁹² ΕΚΛΟΓΕΣ 1996: ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ, σελ.247, Δημοσθένης Λώδος, Παναγιώτης Καφετζής, Ηλίας Νικολακόπουλος, 1997.

Κατά την τετραετία, λοιπόν, αυτή λαμβάνεται η απόφαση για είσοδο της χώρας μας στην Ο.Ν.Ε. αλλά δεν πραγματοποιείται η πολυπόθητη κάθαρση και απαγκίστρωση της κυβέρνησης από τα ισχυρά συμφέροντα του εγχώριου οικονομικού κατεστημένου.

Ήδη από το Μάρτιο του 1997, την ηγεσία της Νέας Δημοκρατίας, είχε αναλάβει ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Άφθαρτος και πολλά υποσχόμενος θα κατορθώσει να ανασυγκροτήσει ένα ισχυρό πολιτικό κόμμα. Ο Πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης, αντιλαμβανόμενος την ολοένα και μεγαλύτερη ισχυροποίηση της αντιπολίτευσης προκηρύσσει πρόωρες εκλογές για τις 9 Απριλίου 2000.

Οι εκλογές που θα ακολουθήσουν θα μείνουν στην ιστορία από το φιάσκο των εταιρειών δημοσκοπήσεων και των αντίστοιχων exit-polls, που παρουσίαζαν, έως την τελευταία στιγμή, να επικρατεί η Νέα Δημοκρατία. Τελικά, το ΠΑ.ΣΟ.Κ. καταλαμβάνει την πρώτη θέση με 43,8 % και 158 έδρες στην πιο αμφίρροπη αναμέτρηση της μεταπολίτευσης, που ανέδειξε πρώτο κόμμα με την ελάχιστη καταγεγραμμένη διαφορά από το δεύτερο.

3.5.4 Εκλογές 7^{ης} Μαρτίου 2004.

Η δεύτερη περίοδος διακυβέρνησης υπό τον Κώστα Σημίτη κινήθηκε πολύ μακριά από τις προεκλογικές εξαγγελίες. Το αρχικό πανηγυρικό κλίμα από την ένταξη της χώρας στη Ο.Ν.Ε. εγκαταλείπεται σταδιακά και τα λαϊκά εισοδήματα υφίστανται, μέσα σε ένα εξάμηνο, τεράστιο πληθωρισμό που τα απαξιώνει δραματικά. Επιπλέον, μια σειρά καταγγελιών για αδιαφανείς αναθέσεις και παράτυπες συμβάσεις ακολουθούν τα έργα των Ολυμπιακών Αγώνων, ενώ στα εθνικά θέματα παρατηρείται στροφή προς τον αμερικανικό παράγοντα, που θα απογοητεύσει το μεγαλύτερο μέρος των ψηφοφόρων του ΠΑ.ΣΟ.Κ. Για πρώτη φορά, λοιπόν, καταγράφεται τόσο έντονα στις έρευνες πολιτικής συμπεριφοράς η ύπαρξη μιας ψήφου, η οποία κατευθύνεται προς την αξιωματική αντιπολίτευση, χωρίς όμως να έχει ιδεολογική συγγένεια με αυτήν, αλλά αποτελούσε έκφραση αποδοκimasίας, προτάσσοντας την τακτική επιλογή «να αλλάξει η άρχουσα πολιτική ομάδα και το κόμμα της»⁹³.

Έτσι, υπό την ηγεσία του Κώστα Καραμανλή, η Νέα Δημοκρατία εκλέγεται με 45,36% και 165 έδρες, ενώ το ΠΑ.ΣΟ.Κ. καταλαμβάνει ποσοστό 40,55% και 117 έδρες. Η εκλογική νίκη της Νέας Δημοκρατίας ήταν αποτέλεσμα ενός ισχυρού και διάχυτου

⁹³ Βερναδάκης Χριστόφορος, Βουλευτικές Εκλογές 2004: μια αποτίμηση της προεκλογικής περιόδου και των εκλογικών αποτελεσμάτων, Περιοδικό "ΘΕΣΕΙΣ", τεύχος 87, 2004.

κοινωνικού ρεύματος, που δε διαμορφώθηκε ευκαιριακά, αλλά ήταν το αποτέλεσμα μακροπρόθεσμων κοινωνικών αναδιαρθρώσεων, που είχαν συντελεστεί κατά την τελευταία δεκαετία στην ελληνική κοινωνία⁹⁴.

Οι Βουλευτικές εκλογές του Μαρτίου 2004, πέραν της πολιτικής αλλαγής σηματοδότησαν και μια σημαντική αλλαγή στην κοινωνική - εκλογική βάση των πολιτικών κομμάτων⁹⁵. Οι εξελίξεις, όμως, των επόμενων χρόνων θα δείξουν ότι η αλλαγή αυτή ήταν έκφραση συγκυριακής μετατόπισης κοινωνικών δυνάμεων και δεν εξέφραζε βαθύτερες και άρα μονιμότερες διεργασίες.

3.5.5 Νόμος 1907 του 1990.

Ο εκλογικός νόμος 1907/1990 χαρακτηρίστηκε ως «ενισχυμένη αναλογική» και έμεινε γνωστός ως «νόμος Κούβελα» λόγω του εισηγητή του Σωτήρη Κούβελα, υπουργού Εσωτερικών της τότε Κυβερνήσεως. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά του νόμου αυτού ήταν η πριμοδότηση του πρώτου κόμματος, καθώς του επέτρεπε να σχηματίσει κυβέρνηση αυτοδύναμη έστω και με διαφορά 0,10% από το δεύτερο (7.000 ψήφοι), ανεξαρτήτως του ποσοστού των μικρότερων κομμάτων. Στοιχείο αναλογικότητας του νόμου αποτελεί η ρήτρα εξομάλυνσης του 70% που πρακτικά σημαίνει ότι τα κόμματα που θα εκπροσωπηθούν στη Βουλή θα καταλάβουν τουλάχιστον το 70% των εδρών που θα καταλάμβαναν αν ίσχυε η απλή αναλογική. Επιπλέον, το δεύτερο κόμμα χάνει 20 περίπου έδρες προς όφελος των μικρότερων κομμάτων που θα υπερκεράσουν το όριο του 3%.

Ο εκλογικός νόμος «Κούβελα» προέβλεπε τρία επίπεδα κατανομών. Στην πρώτη κατανομή, η χώρα διαιρείται σε 56 πρωτοβάθμιες περιφέρειες, που ουσιαστικά ταυτίζονται με το σύνολο των νομών της χώρας. Η Αττική χωρίζεται σε τέσσερις περιφέρειες και ο νομός Θεσσαλονίκης σε δύο. Για τον υπολογισμό του εκλογικού μέτρου, κατά την πρώτη κατανομή, διαιρούνται τα έγκυρα ψηφοδέλτια της κάθε περιφέρειας με τον αριθμό των εδρών της, προσαυξημένες κατά μία. Όσες φορές περιέχεται το εκλογικό μέτρο στη εκλογική δύναμη των κομμάτων τόσες έδρες καταλαμβάνει το κόμμα αυτό στην εν λόγω περιφέρεια. Μεμονωμένος υποψήφιος μπορεί να εκλεγεί αν και εφόσον υπερβεί

⁹⁴ Μαυρής Γιάννης, 2000-2004: Τι άλλαξε στην κοινωνική βάση των κομμάτων, εφημερίδα «Η Καθημερινή», 14/5/2004.

⁹⁵ Βερναδάκης Χριστόφορος, Βουλευτικές Εκλογές 2004. Οι κοινωνικές διαφοροποιήσεις στην εκλογική βάση των κομμάτων και η τοπογραφία του κομματικού συστήματος, περιοδικό ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ, τ. 1, σελ. 11 Αθήνα: Σάκκουλας, 2005.

το εκλογικό μέτρο⁹⁶. Στις μονοεδρικές περιφέρειες, ισχύει σχετική πλειοψηφία. Για να καταλάβει κάποιο κόμμα, συνασπισμός κομμάτων ή μεμονωμένος υποψήφιος έδρα σε αυτήν την κατανομή απαιτείται να έχει συγκεντρώσει πανελλαδικά τουλάχιστον το 3% της συνολικής εκλογικής δύναμης.

Κατά τη δεύτερη κατανομή, η χώρα διαιρείται σε 13 μείζονες εκλογικές περιφέρειες. Στη συνέχεια, διαιρείται το σύνολο των ψήφων που έλαβαν όλα τα κόμματα με τον αριθμό των εδρών της κάθε μείζονος περιφέρειας. Το προκύπτον πηλίκο αποτελεί το εκλογικό μέτρο της περιφέρειας και διαιρώντας τους ψήφους του κάθε κόμματος με αυτό προσδιορίζεται ο αριθμός των εδρών που καταλαμβάνει το κάθε κόμμα καθώς και το πόσες έδρες μεταφέρονται στην επόμενη κατανομή.

Οι έδρες που προσκυρώθηκαν σε κάθε κόμμα, σύμφωνα με την παραπάνω διαδικασία, κατανέμονται ως εξής: Σε κάθε εκλογική περιφέρεια αθροίζονται όλοι οι ψήφοι και διαιρούνται δια του αριθμού των αδιάθετων εδρών προσδιορίζοντας έτσι το εκλογικό μέτρο. Στη συνέχεια, κάθε κόμμα λαμβάνει τόσες έδρες όσες φορές περιέχεται το εκλογικό μέτρο στην εκλογική του δύναμη. Οι αδιάθετες έδρες αυτής της διαδικασίας παραχωρούνται κατά σειρά στους συνδυασμούς με το μεγαλύτερο υπόλοιπο.

Στις διεδρικές περιφέρειες το κόμμα που έχει καταλάβει ήδη μία έδρα καταλαμβάνει και δεύτερη αρκεί να έχει μέσο όρο ψηφοδελτίων ανά εκλεγόμενο βουλευτή μεγαλύτερο των άλλων συνδυασμών που μετέχουν και αυτοί στη δεύτερη κατανομή.

Αν κατακυρωθούν σε κάποιο κόμμα περισσότερες έδρες από αυτές που δικαιούται τότε αφαιρούνται κατά σειρά και σύμφωνα με το μικρότερο μέσο όρο ανά βουλευτή και παραχωρούνται στο κόμμα που τις δικαιούται⁹⁷. Οι έδρες που παραχωρήθηκαν με τη διαδικασία των αξιοποιημένων υπολοίπων δεν αφαιρούνται.

Για να κατανεμηθούν οι αδιάθετες έδρες στις ελάχιστον περιφέρειες, προσδιορίζεται το εκλογικό μέτρο, διαιρώντας το σύνολο όλων των ψήφων δια των αδιάθετων εδρών της πρώτης κατανομής. Εν συνέχεια οι αδιάθετες έδρες της πρώτης κατανομής κατανέμονται με το κριτήριο του αξιοποιημένου υπολοίπου της εκλογικής δύναμης του κάθε κόμματος.

Η κατανομή των εδρών της πρώτης και δεύτερης κατανομής γίνεται μέχρι εξαντλήσεως των εδρών που δικαιούνται τα κόμματα βάσει των αξιοποιημένων υπολοίπων. Οι αξιοποιημένες έδρες μεταφέρονται στην τρίτη κατανομή.

Η τρίτη κατανομή είναι δυσμενής για τους Συνασπισμούς κομμάτων αφού, κατά την πρώτη φάση αυτής, αναγνωρίζεται η δυνατότητα να λάβει έδρα μόνο κάποιο

⁹⁶ Άρθρο 88 του ΠΔ 152/1985.

⁹⁷ Άρθρο 89 παρ.5 του ΠΔ 152/1985.

αυτοτελές κόμμα⁹⁸, το οποίο θα πρέπει να έχει πλειοψηφήσει τόσο πανελλαδικά όσο και στη μείζονα περιφέρεια στην οποία έχουν μείνει αδιάθετες έδρες από τη δεύτερη κατανομή. Στη δεύτερη φάση της τρίτης κατανομής προβλέπεται, η δυνατότητα να λάβει έδρες κάποιος συνασπισμός κομμάτων, αρκεί οι έδρες να προέρχονται από μείζονες περιφέρειες όπου όμως δεν πρώτευσε το κόμμα που ήρθε πρώτο σε όλη την Επικράτεια.

Αν και κατόπιν της τρίτης κατανομής παραμένουν αδιάθετες έδρες, αυτές προσκυρώνονται στο αυτοτελές κόμμα που συγκέντρωσε τις περισσότερες ψήφους στην Επικράτεια.

Στην κατανομή των εδρών της επικρατείας μετέχουν όλα τα κόμματα και οι συνασπισμοί εφόσον έχουν συγκεντρώσει τουλάχιστον το 3% επί των έγκυρων στο σύνολο της επικρατείας. Το εκλογικό μέτρο προκύπτει διαιρώντας το σύνολο των έγκυρων ψηφοδελτίων με τον αριθμό 12 που αποτελεί τον αριθμό των βουλευτών Επικρατείας. Οι έδρες του κάθε κόμματος προκύπτουν διαιρώντας το άθροισμα των έγκυρων ψηφοδελτίων του με το αντίστοιχο εκλογικό μέτρο, που προέκυψε σύμφωνα με την παραπάνω διαδικασία.

Οι έδρες που τυχόν μείνουν αδιάθετες παραχωρούνται στα κόμματα και τους συνασπισμούς που εμφανίζουν το μεγαλύτερο μέσο όρο έγκυρων ψηφοδελτίων σε ολόκληρη την επικράτεια ανά έδρα βουλευτή επικρατείας.

3.6 Εκλογές 16^{ης} Σεπτεμβρίου 2007, 4^{ης} Οκτωβρίου 2009 και ο Νόμος 3231 του 2004.

3.6.1 Οι εκλογές της 16^{ης} Σεπτεμβρίου 2007.

Ενώ η Κυβέρνηση Καραμανλή εισήλθε στο κοινοβουλευτικό βίο, με το πρόσταγμα «σεμνά και ταπεινά» του Πρωθυπουργού προς τα στελέχη του, μια σειρά σκανδάλων θα κλονίσουν την κυβερνητική συνοχή. Η μείζονος αντιπολίτευση αποκομμένη από τα λαϊκά της ερείσματα και χωρίς πολιτική παρουσία στους χώρους που μέχρι πρόσφατα θεωρούνταν για αυτήν προνομιακοί, δεν είχε να αντιπαραθέσει τίποτα ουσιαστικό, τουλάχιστον σε επίπεδο ιδεολογικό.

Οι εκλογές της 16ης Σεπτεμβρίου συνιστούν τις πρώτες εκλογές της μεταπολιτευτικής περιόδου που διεξάγονταν χωρίς κεντρικό, ισχυρό και διακριτό πολιτικό διακύβευμα. Πλέον δεν εκφράζονται τα δύο διαφορετικά κοινωνικά μπλοκ πολιτικών

⁹⁸ Άρθρο 1 παρ.1 εδάφιο ε του Ν.1907/1990.

εκπροσωπήσεων μέσω των γνωστών και σε μεγάλο βαθμό τυποποιημένων αντιπαραθέσεων: «αλλαγή – συντήρηση», «κοινωνικό κράτος – λιγότερο κράτος»⁹⁹.

Οι εκλογές, λοιπόν, διεξήχθησαν για άλλη μια φορά πριν την προβλεπόμενη λήξη της θητείας της κυβέρνησης Καραμανλή, που είχε οριστεί για το Μάρτιο του 2008. Το αποτέλεσμα των εκλογών ήταν νίκη του κόμματος της Νέας Δημοκρατίας, υπό την ηγεσία του Κωνσταντίνου Καραμανλή, με ποσοστό 41,84% και 152 έδρες, έναντι 38,1% του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και 102 έδρες.

Οι βουλευτικές εκλογές της 16ης Σεπτεμβρίου 2007 απέδειξαν, για δεύτερη φορά μετά τις νομαρχιακές εκλογές του Οκτωβρίου 2006, ότι κατά τη διάρκεια της πρώτης ανολοκλήρωτης κυβερνητικής θητείας της Νέας Δημοκρατίας δεν υπήρξε ουσιαστική μεταστροφή του εκλογικού σώματος, ούτε αμφισβητήθηκε ποτέ το διακριτό προβάδισμα του κυβερνώντος κόμματος¹⁰⁰.

Στα αξιοσημείωτα των εκλογών ήταν η είσοδος του ακροδεξιού κόμματος «Χρυσή Αυγή» στη Βουλή, για πρώτη φορά στην μεταπολιτευτική ιστορία του τόπου. Βέβαια, το έντονα ευρωσκεπτιστικό ΛΑ.Ο.Σ. με την προβολή των ακραίων θέσεων του και με την εν γένει παρουσία του στο δημόσιο βίο, νομιμοποιημένη πια και από το εκλογικό αποτέλεσμα, προλείανε την είσοδο στο Κοινοβούλιο του νεοναζιστικού μορφώματος της «Χρυσής Αυγής».

3.6.2 Εκλογές 4^{ης} Οκτωβρίου 2009.

Η διετής περίοδος διακυβέρνησης 2007-2009, της δεύτερης Κυβέρνησης Καραμανλή ταυτίζεται με την εκτόξευση του χρέους της χώρας, ως ποσοστό του Α.Ε.Π. , στο 5,2%. Επιπροσθέτως παρατηρείται μεγάλη αύξηση στα πρωτογενή ελλείματα και οι αρχικά προϋπολογισθείσες δανειακές ανάγκες σημειώνουν απόκλιση της τάξεως του 50%. Είναι χαρακτηριστικό ότι μεγάλη μερίδα επιφανών οικονομολόγων, μεταξύ των οποίων και ο μετέπειτα υπουργός Οικονομικών Γιάννης Στουρνάρας, θα θεωρήσουν τη συγκεκριμένη περίοδο διακυβέρνησης ως υπεύθυνη για την είσοδο της χώρας μας στο καθεστώς μνημονίων και επιτήρησης από το Δ.Ν.Τ. .

⁹⁹ Βερναδάκης Χριστόφορος, Εκλογές 2007: κρίση του δικομματισμού, κοινωνική διαμαρτυρία και εκλογικές τάσεις, 2007.

¹⁰⁰ Μαυρίης Γιάννης, Οι βουλευτικές εκλογές της 16ης Σεπτεμβρίου 2007: προέκταση και φθίνουσα αναπαραγωγή του 2004, Δευτέρα 20 Ιουνίου 2011, mavris.gr.

Ο πρωθυπουργός αντιλαμβανόμενος την αδυναμία του να αναστρέψει το δυσμενές για την παράταξή του πολιτικό κλίμα, καταφεύγει στη λύση των πρόωρων εκλογών, παρά τις αντίθετες εσωκομματικές εισηγήσεις. Προκηρύσσονται εκλογές για την 4^η Οκτωβρίου λόγω της δυσχερούς κατάστασης της ελληνικής οικονομίας ως συνέπεια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008. Τις εκλογές κερδίζει το ΠΑ.ΣΟ.Κ. με συντριπτική διαφορά 10 ποσοστιαίων μονάδων, συγκεντρώνοντας το ποσοστό 43,92% και καταλαμβάνοντας 160 έδρες έναντι του 33,47% της Νέας δημοκρατίας που αντιστοιχεί σε μόλις 91.

3.6.3 Νόμος 3231 του 2004.

Ο νόμος 3231/2004, αν και ψηφίστηκε πριν τη διεξαγωγή των εκλογών της 7^{ης} Μαρτίου 2004 δεν εφαρμόστηκε στις αμέσως επόμενες εκλογές, γιατί η ψήφισή του δε συγκέντρωσε την απαιτούμενη κοινοβουλευτική πλειοψηφία των 2/3 του συνόλου των Βουλευτών¹⁰¹. Ο νόμος καταψηφίστηκε από τους βουλευτές των μικρών κομμάτων και της αντιπολίτευσης, οι οποίοι επικαλέστηκαν διαφορετικούς λόγους ο καθένας για την κοινή επιλογή τους. Κύρια χαρακτηριστικά του είναι η διατήρηση της ρήτρας εκπροσώπησης του 3% του προηγούμενου εκλογικού νόμου, ότι δεν ανακυκλώνει ψήφους, μεταφέροντας υπόλοιπα ψήφων σε επόμενες κατανομές, και η καθιέρωση του bonus επιπλέον εδρών στο πρώτο κόμμα, λόγω της αναγκαιότητας «δημιουργίας σταθερής, βιώσιμης, μονοκομματικής κυβέρνησης»¹⁰².

Σύμφωνα με το νόμο 3231/2004, ολόκληρη η χώρα χωρίζεται σε 57 πρωτοβάθμιες περιφέρειες, οι οποίες ταυτίζονται με τους νομούς της χώρας. Οι νομοί Αττικής και Θεσσαλονίκης χωρίζονται σε πέντε και σε δύο πρωτοβάθμιες περιφέρειες αντίστοιχα. Εξακολουθεί να ισχύει η ρήτρα εκπροσώπησης, προκειμένου ένα κόμμα να μπορέσει να καταλάβει βουλευτικές έδρες, και προσδιορίζεται στο 3% του συνόλου των εγκύρων ψηφοδελτίων.

Στα θετικά του νόμου συγκαταλέγεται ο εκ των προτέρων υπολογισμός των εδρών που θα καταλάβει το κάθε κόμμα. Για να προσδιοριστεί ο αριθμός αυτός ακολουθείται η εξής διαδικασία: Το σύνολο των ψήφων κάθε κόμματος πολλαπλασιάζεται με τον αριθμό 260, που αποτελεί τον αριθμό των προς διάθεση εδρών. Οι 40 έδρες που υπολείπονται, για να συμπληρωθεί ο αριθμός των 300 εδρών, προορίζονταν για το bonus κατάκτησης της πρώτης θέσης. Το γινόμενο που προκύπτει διαιρείται με το σύνολο των ψήφων που

¹⁰¹ Άρθρο 54 παρ.1 του Συντάγματος.

¹⁰² Βλ. Αιτιολογική έκθεση του Ν. 3231/2004.

έλαβαν τα κόμματα που ξεπέρασαν το όριο του 3%. Το ακέραιο μέρος της διαίρεσης αντιστοιχεί στο σύνολο των εδρών που δικαιούται το κάθε κόμμα. Σε περίπτωση που το άθροισμα των προς διάθεση εδρών υπολείπεται του αριθμού 260 τότε αυτές παραχωρούνται, μέχρι να συμπληρωθεί ο αριθμός 260, σύμφωνα με τα μεγαλύτερα δεκαδικά υπόλοιπα που αντιστοιχούν σε κάθε κόμμα¹⁰³.

Οι βουλευτές επικρατείας κατανέμονται σε κάθε κόμμα αφού προηγουμένως προσδιοριστεί το εκλογικό μέτρο που τους αφορά. Πιο συγκεκριμένα, διαιρείται το σύνολο των έγκυρων ψηφοδελτίων των κομμάτων που υπερέβησαν το 3%, με τον αριθμό 12, που αποτελεί το σύνολο των βουλευτών επικρατείας. Οι ψήφοι του κάθε κόμματος, στη συνέχεια, διαιρούνται με το εκλογικό μέτρο και αντίστοιχα καταλαμβάνονται οι έδρες. Οι τυχόν αδιάθετες κατανέμονται, βάσει, των μεγαλύτερων αξιοποιημένων υπολοίπων.

Οι εκλογές διενεργούνται με σταυρό προτίμησης, εκτός κι αν πραγματοποιηθούν εντός 18 μηνών από τις αμέσως προηγούμενες, οπότε σε διεξάγονται με το σύστημα των δεσμευμένων επιλογών (λίστα).

Η κατανομή των εδρών που έλαβε κάθε κόμμα στην κάθε περιφέρεια που αυτές αντιστοιχούν και αφαιρουμένων των εδρών επικρατείας ακολουθούν την παρακάτω διαδικασία. Αρχικά, προσδιορίζεται το εκλογικό μέτρο της κάθε περιφέρειας που λαμβάνει υπόψη του όλες τις έγκυρες ψήφους ακόμα και αυτές που ανήκουν σε κόμματα που δεν ξεπέρασαν το 3%. Οι λευκές ψήφοι δεν συνυπολογίζονται.

Αν προκύψουν αδιάθετες έδρες, σύμφωνα με την πρώτη κατανομή, σε διεδρικές και τριεδρικές περιφέρειες, αυτές διατίθενται ανά μία σε κάθε κόμμα που εμφανίζει τα μεγαλύτερα υπόλοιπα σε κάθε περιφέρεια.

Οι τυχόν υπεράριθμες έδρες από αυτές που δε δικαιούται το κάθε κόμμα, αφαιρούνται, κατά σειρά, αρχικά από τις τριεδρικές και, στη συνέχεια, από τις διεδρικές περιφέρειες όπου το κόμμα εμφανίζει τα μικρότερα χρησιμοποιούμενα υπόλοιπα.

Τέλος, δίνονται οι 40 έδρες στο κόμμα που πλειοψήφησε.

¹⁰³ Άρθρο 6 παρ. 1 του Ν.3231/2004.

3.7 Εκλογές 6^{ης} Μαΐου 2012, 17^{ης} Ιουνίου 2012, 25^{ης} Ιανουαρίου 2015 και ο Νόμος 3636 του 2008.

3.7.1 Εκλογές 6^{ης} Μαΐου 2012.

Την επαύριο των εκλογών του 2009 ξεκίνησε η Πρωθυπουργία του Γεώργιου Παπανδρέου με τις καλύτερες προϋποθέσεις. Η άνετη εκλογική νίκη του κόμματός του στην πρόσφατη εκλογική αναμέτρηση, λόγω του εκλογικού νόμου που ενίσχυε σκανδαλωδώς το πρώτο κόμμα ουσιαστικά εις βάρος του δεύτερου, του επέτρεπε να προβεί σε τολμηρές πολιτικές κινήσεις. Όμως, η αδυναμία, της κυβέρνησης να δώσει ουσιαστικές λύσεις στα προβλήματα και τις παθογένειες της ελληνικής οικονομίας, κατά πολλούς αποτέλεσμα της προηγούμενης θητείας Καραμανλή, έφεραν τη χώρα στη δεινή θέση να προσφύγει σε δανεισμό από την Τρόικα (Ε.Ε., Δ.Ν.Τ. και Ε.Κ.Τ.).

Για την εξασφάλιση της πολυπόθητης χρηματοδότησης δόθηκε ως αντάλλαγμα μια σειρά σκληρών μέτρων που επέφεραν την επιβάρυνση των μεσαίων και μικρών εισοδημάτων. Η ψήφιση των μέτρων, που καθιερώθηκε ως «πρώτο μνημόνιο», προκάλεσε θύελλα αντιδράσεων τόσο εντός όσο και εκτός Βουλής. Οι συνέπειες έγιναν εμφανείς λίγους μήνες αργότερα αφού τα εισπρακτικά μέτρα είχαν εξαθλιώσει τον πληθυσμό και η ανεργία είχε «σκαρφλώσει» στα ύψη.

Υιοθετείται, λοιπόν, η λύση της κυβέρνησης «ειδικού σκοπού» με πρωθυπουργό τον Λουκά Παπαδήμο, μια επιλογή προσβλητική σε σχέση με τη λαϊκή ετυμηγορία που είχε εκφραστεί ξεκάθαρα στις προηγούμενες εκλογές και είχε επιλέξει μια άλλη κυβέρνηση. Η νέα κυβέρνηση, που δεν έχαιρε της αποδοχής του ελληνικού λαού, οδηγήθηκε στην ψήφιση και νέου μνημονίου, στις 12 Φεβρουαρίου, το οποίο περιλάμβανε επαχθέστερους όρους από το πρώτο.

Η αδιέξοδη κατάσταση οδήγησε σε εκλογές, που ορίστηκαν, για τις 6 Μαΐου 2012. Νικήτρια αναδείχτηκε η Νέα Δημοκρατία με 18,85% και 108 έδρες έναντι του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. με 16,78% και 52 έδρες. Το αποτέλεσμα των εκλογών κατέστησε σαφές το καλπονοθευτικό χαρακτήρα του εκλογικού νόμου, μιας και το πρώτο κόμμα επιτυγχάνοντας μικρή διαφορά, σχεδόν 2 ποσοστιαίων μονάδων, καταλάμβανε υπερδιπλάσιο αριθμό εδρών.

3.7.2 Εκλογές 17^{ης} Ιουνίου 2012.

Τα αποτελέσματα των εκλογών της 6^{ης} Μαΐου δεν επέτρεψαν σε κανένα κόμμα να συγκροτήσει αυτοδύναμη κυβέρνηση. Ο Π.τ.Δ. σύμφωνα με τη προβλεπόμενη

διαδικασία¹⁰⁴, ανέθεσε διερευνητικές εντολές για την συγκρότηση κυβέρνησης στα τρία πρώτα κόμματα που είχαν συγκεντρώσει κατά σειρά τις περισσότερες ψήφους στις εκλογές. Κανένα δεν κατόρθωσε να συγκροτήσει κυβέρνηση και έτσι προκηρύχθηκαν εκλογές για τις 17 Ιουνίου με υπηρεσιακό πρωθυπουργό τον Παναγιώτη Πικραμένο πρόεδρο του Σ.τ.Ε.¹⁰⁵. Οι εκλογές αυτές θα είναι οι δεύτερες στην μεταπολιτευτική ιστορία του τόπου, μετά από αυτές του 1985, οι οποίες θα διεξαχθούν με το σύστημα των δεσμευμένων επιλογών (λίστα) όπως εξάλλου επέτασσε ο εκλογικός νόμος ¹⁰⁶. Θα διεξαχθούν σε κλίμα έντονης πόλωσης, και για πρώτη φορά, σε πανευρωπαϊκό μάλιστα επίπεδο, ένα κόμμα της ριζοσπαστικής Αριστεράς θα διεκδικήσει με αξιώσεις το πρωθυπουργικό θώκο.

Η Νέα Δημοκρατία, με βασική της δέσμευση ότι θα επαναδιαπραγματευτεί για να βελτιώσει τους όρους της δανειακής σύμβασης, θα κερδίσει τις εκλογές με 29,66% και 129 έδρες, έναντι 26,89 του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. και 71 έδρες. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. καταγράφει το μέχρι τότε χαμηλότερο ποσοστό του σε εκλογική αναμέτρηση, ενώ η κυβέρνηση που θα προκύψει θα στηρίζεται στους βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας, του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και της Δημοκρατικής Αριστεράς.

3.7.3 Εκλογές 25^{ης} Ιανουαρίου 2015.

Μετά τις εκλογές της 16^{ης} Ιουνίου, η χώρα εισήλθε ουσιαστικά σε μια μακρά, άτυπη προεκλογική περίοδο, με συνεχείς διαγραφές βουλευτών από τα κόμματά τους γιατί δεν συμμορφώθηκαν με την «κομματική γραμμή» αλλά και ψηφίσεις νομοσχεδίων που προέβλεπαν ακόμα πιο επαχθή μέτρα. Η λαϊκή δυσaréσκεια αποτυπώνεται έντονα στα αποτελέσματα των ευροεκλογών της 26^{ης} Μαΐου 2014, στις οποίες ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α. αναδεικνύεται πρώτο κόμμα, με διαφορά σχεδόν τεσσάρων ποσοστιαίων μονάδων από τη δεύτερη Νέα Δημοκρατία. Τα αποτελέσματα των περιφερειακών εκλογών αποδίδουν αντίστοιχα την εικόνα αλλαγής στον εκλογικό χάρτη της χώρας με την επικράτηση του τότε κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης στη μεγαλύτερη περιφέρεια της χώρας και σε μια σειρά μεγάλων δήμων.

Τα συμφωνημένα μέτρα μεταξύ κυβέρνησης και Τροϊκα εκτιμάται ότι είναι αδύνατον να εγκριθούν από τη Βουλή και η αδυναμία εκλογής Π.τ.Δ. έχει ως αποτέλεσμα την προκήρυξη πρόωγων εκλογών, για τις 25 Ιανουαρίου του 2015.

¹⁰⁴ Άρθρο 37 παρ. 2 και 3 του Συντάγματος.

¹⁰⁵ Άρθρο 37 παρ. 3 του Συντάγματος.

¹⁰⁶ Άρθρο 10 του Ν. 3231 του 2004.

Κατά την τριετία, λοιπόν, 2012-2015 αυτή η κυβέρνηση θα εκδώσει τόσες Π.Ν.Π. όσες δεν εξέδωσαν όλες οι μεταπολιτευτικές κυβερνήσεις μαζί και θα διαμορφωθεί, για πρώτη φορά σε αυτήν την έκταση, μια ευρύτατη κοινωνική συμμαχία, κατά της πολιτικής της λιτότητας ¹⁰⁷.

Η λαϊκή ετυμηγορία στις εκλογές της 25^{ης} Ιανουαρίου αναδεικνύει νικητή το ΣΥ.ΡΙΖ.Α. , και για πρώτη φορά στη μεταπολιτευτική ιστορία της Ελλάδος, ένα κόμμα της ριζοσπαστικής αριστεράς είναι νικητής των εκλογών με 36,34% και 149 έδρες έναντι της Νέας Δημοκρατίας με 27,81% και 76 έδρες. Ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α. εκμεταλλευόμενος ένα ευνοϊκό για το πρώτο κόμμα εκλογικό νόμο και πριν ευδοκιμήσουν οι συζητήσεις για αλλαγή του χάνει οριακά την αυτοδυναμία και συγκροτεί κυβέρνηση με τους Ανεξάρτητους Έλληνες.

3.7.4 Νόμος 3636 του 2008.

Ο εκλογικός νόμος 3636 του 2008 τροποποίησε ουσιαστικά τον προηγούμενο εκλογικό νόμο, αναφορικά με το μέγεθος των εδρών που δίνονται ως εφάπαξ καταβολή στο πρώτο κόμμα. Επανάφερε, επίσης, με τις διατάξεις του τη δυσμενή αντιμετώπιση που είχαν οι συνασπισμοί κομμάτων συγκριτικά με τα αυτοτελή κόμματα και καθιέρωσε την υποχρεωτική παρουσία στα ψηφοδέλτια των γυναικών σε αναλογία 1/3.

Ο εκλογικός αυτός νόμος, γνωστός και ως νόμος «Παυλόπουλος», λόγω της νομοθετικής πρωτοβουλίας του τότε υπουργού Εσωτερικών Προκόπη Παυλόπουλου αποτελεί ουσιαστικά τροποποίηση του προηγούμενου εκλογικού νόμου 3231 του 2004. Οι μόνες διαφορές που εισάγει ο εν λόγω νόμος είναι:

α) η μετατροπή της εφάπαξ καταβολής εδρών στο πρώτο κόμμα, από 40 σε 50. Η ανάγκη θέσπισης της ανωτέρω νομοθετικής διάταξης θεμελιώνεται στο επιχείρημα ότι κατ' αυτόν τον τρόπο εξυπηρετείται η κυβερνητική σταθερότητα, στόχος συνταγματικά κατοχυρωμένος¹⁰⁸.

β) Οι επιπλέον έδρες δίνονται μόνο σε αυτοτελές κόμμα, αντίθετα με τον προηγούμενο νόμο, που προέβλεπε πριμοδότηση ακόμα και σε συνασπισμό κομμάτων. Πριμοδότηση προβλέπεται και για συνασπισμό κομμάτων στην περίπτωση που ο μέσος όρος ψήφων των συμμετεχόντων στο συνασπισμό κομμάτων υπερβαίνει τις ψήφους του δεύτερου

¹⁰⁷ Μανρής Γιάννης, Οι κοινωνικές δυνάμεις της αντιμνημονιακής συμμαχίας ,Κοινωνική δομή της ψήφου στον ΣΥΡΙΖΑ και μεταβολές 2012-2015, Δευτέρα, 09 Φεβρουαρίου 2015,(site: mavris.gr).

¹⁰⁸ Βολουδάκη, Γνωμοδότηση, ΤοΣ, 1991, σελ.52 & Α.Ράικο, Γνωμοδότηση, ΤοΣ, 1991, σελ.69.

κόμματος¹⁰⁹. Πρακτικά μια τέτοια περίπτωση, όμως, δε μπορεί να βρει εφαρμογή, σύμφωνα πάντα με τα ελληνικά εκλογικά δεδομένα, και ούτε έχει υπάρξει ποτέ ανάλογη περίπτωση, κατά την οποία, συνασπισμός κομμάτων που πρώτευσε να έχει μέσο όρο ψήφων, ανά κόμμα, μεγαλύτερο από το σύνολο των ψήφων του δεύτερου κόμματος.

γ) Επιβάλλεται πλέον η υποχρέωση συμμετοχής των γυναικών, κατά 1/3 του συνολικού αριθμού των υποψηφίων, στους εκλογικούς συνδυασμούς¹¹⁰. Η παραπάνω ρύθμιση αποτελεί ουσιαστικά συνταγματική επιταγή που διατυπώνεται με το άρθρο 116 παρ.2 αλλά και τις διατάξεις του άρθρου 22 παρ.3 του Ν.3051/2002 και του άρθρου 75 του Ν. 2910/2001.

Για τον υπολογισμό των εδρών που καταλαμβάνει το κάθε κόμμα ακολουθείται ακριβώς η ίδια διαδικασία που περιγράφεται στο άρθρο 6 του Ν.3231/2004 με τη μόνη διαφορά ότι οι προς διάθεση έδρες από 260 γίνονται τώρα 250, αφού η πριμοδότηση του πρώτου κόμματος εκτοξεύεται στις 50 έδρες.

Ο νόμος «Παυλόπουλου» μείωσε το ποσοστό που απαιτείται για αυτοδυναμία συγκριτικά με τον προηγούμενο νόμο καθιστώντας έτσι πιο εύκολη την επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου. Ακόμη, ανήγαγε το ρόλο των μικρών κομμάτων, που θα μείνουν εκτός Βουλής, σε ρυθμιστή της εκλογικής αυτοδυναμίας, αφού όσο μεγαλύτερο συνολικό ποσοστό συγκεντρώνεται από τα κόμματα αυτά τόσο πιο εύκολη καθίσταται η πολυπόθητη αυτοδυναμία.

Τέλος, απέτρεψε τη συνεργασία μεταξύ κομμάτων και ενδεχόμενες υπόγειες συμφωνίες, που δε συνάδουν με το πνεύμα και τις αρχές της εκλογικής διαδικασίας, αφού το πρώτο κόμμα για να πριμοδοτηθεί, έπρεπε να είναι αυτοτελές.

Στο εν λόγω εκλογικό σύστημα τίθενται πολλαπλά ζητήματα συνταγματικότητας. Το πιο σημαντικό από αυτά είναι ότι δεν καθορίζεται ως προϋπόθεση για την απόκτηση του bonus των 50 εδρών η επίτευξη ενός ελάχιστου εκλογικού ποσοστού. Επίσης, η καθιέρωση μιας ιδιαιτέρως δυσανάλογης πλειοδοσίας εδρών διαστρεβλώνει πλήρως την αρχή της ισοδυναμίας της ψήφου και αναιρεί κάθε ιδέα εκλογικής δικαιοσύνης. Επιπλέον, με την εφαρμογή του καταστρατηγείται η αρχή της αντιπροσώπευσης στο επίπεδο των επί μέρους εκλογικών περιφερειών, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα την περίπτωση των τετραεδρικών εκλογικών περιφερειών, όπου είναι πολύ πιθανό το πρώτο κόμμα, ακόμη και εάν έχει συγκεντρώσει ποσοστό γύρω στο 30%, να καταλάβει όλες τις έδρες που

¹⁰⁹ Εδάφιο 2^ο, παρ.3, άρθρου 1, του νόμου 3636/2008.

¹¹⁰ Άρθρο 3, παρ.2 του Ν. 3636/2008.

αντιστοιχούν στις περιφέρειες αυτές. Τέλος, με τη δυσμενή ρύθμιση σε βάρος των συνασπισμών συνεργαζόμενων κομμάτων, παραβιάζεται κατάφωρα η αρχή της ισότητας των ευκαιριών μεταξύ των πολιτικών κομμάτων.

Η επίτευξη αυτοδυναμίας στο ισχύον εκλογικό σύστημα συνιστά περίπλοκη διαδικασία, η οποία εξαρτάται σημαντικά από πληθώρα άλλων παραγόντων. Υπό «ακραίες συνθήκες» το πρώτο κόμμα μπορεί να σχηματίσει αυτοδύναμη κυβέρνηση, ακόμα και με ποσοστό 33% καταλαμβάνοντας 152 βουλευτικές έδρες, αρκεί τα κόμματα που θα μείνουν εκτός βουλής να συγκεντρώσουν το 19% των ψήφων, «εκλογικό σενάριο» όμως που έγινε πραγματικότητα στις εθνικές εκλογές της 6^{ης} Μαΐου 2012, όταν τα εκτός βουλής κόμματα συγκέντρωσαν το 19,02% των ψήφων .

Το ποσοστό για την εξασφάλιση 151 εδρών από το πρώτο κόμμα προσδιορίζεται περίπου στο 40,4% και μπορεί να υποχωρήσει πολύ περισσότερο, αν συγκεντρωθεί μεγάλος αριθμός ψήφων από κόμματα που δε θα κατορθώσουν να ξεπεράσουν το όριο του 3% και θα μείνουν εκτός Κοινοβουλίου. Το απαιτούμενο ποσοστό αυτοδυναμίας υποχωρεί κατά 0,4% – από το 40,4% που θεωρείται ως αρχικό όριο- για κάθε 1% επιπλέον ψήφων που θα συγκεντρώνουν κόμματα τα οποία δε θα κατορθώσουν να μπουν στη Βουλή. Στην περίπτωση που το ποσοστό ψήφων των χωρίς κοινοβουλευτική αντιπροσώπευση κομμάτων υπερβεί το 10% τότε ένα κόμμα μπορεί να κατακτήσει την αυτοδυναμία και με ποσοστό που δε θα υπερβαίνει το 36%. Δηλαδή, η αυτοδυναμία δεν εξαρτάται από τον αριθμό των κομμάτων που θα εισέλθουν στη Βουλή, όπως πολύ συχνά αναφέρεται, αλλά επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό από το συνολικό αριθμό ψήφων που θα συγκεντρώσουν τα εκτός βουλής κόμματα. Όσες περισσότερες, βέβαια, είναι οι ψήφοι που θα συγκεντρώσουν τα κόμματα που δεν θα εισέλθουν στο Κοινοβούλιο, τόσο μικρότερο ποσοστό απαιτείται ώστε να προκύψει αυτοδυναμία. Στην περίπτωση μιας πεντακομματικής, μάλιστα, βουλής , εκτιμάται ότι η αυτοδυναμία μπορεί να επιτευχθεί με ποσοστό γύρω στο 36,5% . Το ποσοστό αυτό, τέλος, «αγγίζει» το 38,1% αν πρόκειται για μια βουλή έξι κομμάτων.

Επίσης, ο εν λόγω νόμος προκαλεί στρεβλώσεις αναφορικά στην κατανομή των εδρών σε κάθε εκλογική περιφέρεια και τίθεται υπό αμφισβήτηση το κατά πόσο η κατανομή αυτή ανταποκρίνεται στα αντίστοιχα ποσοστά που έχουν λάβει τα κόμματα στη συγκεκριμένη περιφέρεια. Για να συμπληρωθεί, άλλωστε, το bonus των 50 επιπλέον εδρών, θα πρέπει να αφαιρεθούν έδρες από το δεύτερο κόμμα σε περιφέρειες όπου αυτή

ενδέχεται αυτό να έχει υπερισχύσει, πρακτική που συνιστά νόθευση της λαϊκής ετυμηγορίας σε τοπικό, τουλάχιστον, επίπεδο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εκλογική περιφέρεια της Μεσσηνίας όπου κατά την εκλογική αναμέτρηση της 25ης Ιανουαρίου 2015, ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α., πρώτο κόμμα στην Επικράτεια αλλά δεύτερο μετά τη Νέα Δημοκρατία στην εν λόγω περιφέρεια, κατέλαβε τις τέσσερις από τις πέντε έδρες του νομού.

Κεφάλαιο 4^ο

Η νομική προσέγγιση των επιμέρους στοιχείων των εκλογικών νόμων της μεταπολίτευσης.

Εισαγωγή

Το ελληνικό Σύνταγμα αντίθετα με σειρά Συνταγμάτων άλλων Ευρωπαϊκών κρατών¹¹¹ δεν προσδιορίζει το εκλογικό σύστημα, αλλά αναγνωρίζει τη δυνατότητα περί καθορισμού του στον κοινό νομοθέτη¹¹². Όμως, η διακριτική ευχέρεια του κοινού νομοθέτη να καθορίσει, κάθε φορά, τον ισχύοντα εκλογικό νόμο περιορίζεται από τη πάγια νομολογία του Α.Ε.Δ.¹¹³.

Επιπροσθέτως, οι συνταγματικές αρχές που διέπουν την εκλογική διαδικασία όπως η αρχή της καθολικότητας και της ισότητας της ψήφου καθώς επίσης και οι βασικές αρχές του πολιτεύματος όπως η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, η δημοκρατική και αντιπροσωπευτική αρχή προσδιορίζουν τα όρια που θα κινηθεί ο εκλογικός νομοθέτης. Επιβάλλεται, τέλος, να διασφαλίζεται η λειτουργική εξισορρόπηση μεταξύ της αναλογικής εκπροσώπησης ή αντιπροσώπευσης και της κυβερνητικής σταθερότητας¹¹⁴.

Καθοριστικό ρόλο στη λειτουργία και στον προσδιορισμό ενός δίκαιου εκλογικού συστήματος παίζει το Α.Ε.Δ., στο οποίο αναγνωρίζεται συνταγματικά ο ρόλος του ως εκλογοδικείου αλλά και ο Άρειος Πάγος λόγω των αρμοδιοτήτων που διαθέτει και έχουν άμεση σχέση με τις εκλογές. Η δυνατότητα που έχει όμως η δικαστική εξουσία να κρίνει ουσιαστικά το κύρος των εκλογών και να μπορεί να ανατρέψει ακόμα και το εκλογικό αποτέλεσμα, εγείρει ερωτηματικά για τη συμβατότητα αυτής της λειτουργίας με τις επιταγές του δημοκρατικού πολιτεύματος, που προσδιορίζει ως κυρίαρχη πολιτειακή βούληση τη εκλογικά εκφρασμένη βούληση του Λαού.

Οι εκλογικοί νόμοι της μεταπολίτευσης, τόσο ως μέσο έκφρασης της κυρίαρχης αντίληψης αλλά και ως εργαλείο χειραγώγησης και επηρεασμού των διαθέσεων της πλειοψηφίας, εμπεριέχουν διατάξεις που ελέγχονται για το αν είναι σύμφωνες με τα όσα ορίζονται από τις δημοκρατικά καθιερωμένες αρχές. Συχνά η επίδρασή τους στην έκβαση

¹¹¹ Σύνταγμα της Αυστρίας άρθρο 26 παρ.1, Ομοσπονδιακό Σύνταγμα της Ελβετίας άρθρο 149 παρ. 2, Σύνταγμα της Σουηδίας κεφ.3 άρθρα 7-8, Σύνταγμα της Πορτογαλίας άρθρο 113 παρ. 5.

¹¹² Εξαίρεση από τον κανόνα θα μπορούσε να θεωρηθεί η πρόβλεψη του εδ. α' του άρθρου 35 του Συντάγματος του 1925. όπου προβλέφθηκε ότι οι βουλευτές εκλέγονται «επί τη βάσει της αναλογικής αντιπροσωπείας».

¹¹³ Βλ. ενδεικτικά: ΑΕΔ 4,11,14/1944, ΔΔΙΚΗ 1944, σελ 892,898 και 896 αντιστοίχως ΑΕΔ 12/1994. Αρμ. 1994, σελ 882.

¹¹⁴ Ξηρού Θ. , Οι συνασπισμοί κομμάτων στο νέο εκλογικό σύστημα, Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου (2008), σ. 24 .

του εκλογικού αποτελέσματος είναι καθοριστική και η στρεβλωτική τους δράση δημιουργεί εύλογα ερωτηματικά για το πραγματικό σκοπό θέσπισή τους. Αδιαμφισβήτητα, με αυτόν τον τρόπο, δηλώνεται και η ικανότητα των κυρίαρχων τάσεων να διαμορφώνουν κατά το δοκούν ένα μηχανισμό, που τους επιτρέπει να υπερισχύουν έναντι των υπόλοιπων αντίπαλων δυνάμεων. Έτσι, το εκλογικό σύστημα, δομημένο με συγκεκριμένο τρόπο, μπορεί να δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες, για μελλοντική επικράτηση αυτών που επιθυμεί και, εν προκειμένω, το έχουν καθορίσει, ανεξάρτητα αν αυτό είναι αποδεκτό από την πλειοψηφία ή όχι. Σε μια του ακραία έκφραση, είναι δυνατόν να επιτρέψει την υπεροχή της μειοψηφίας έναντι της πλειοψηφούσας τάσης ως συνέπεια των καλπονοθευτικών χαρακτηριστικών που θα διαθέτει.

4.1 Τα δικαστήρια ως όργανα ελέγχου των εκλογών.

Ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων απορρέει από την αυξημένη τυπική ισχύ του συντάγματος και ασκείται προκειμένου να διαπιστωθεί αν οι κανόνες που θεσπίζει ο κοινός νομοθέτης ¹¹⁵ είναι σύμφωνοι με το πλαίσιο που χαράσσει το σύνταγμα. Τα παραπάνω καταचुरुώνονται συνταγματικά στο άρθρο 93 παρ. 4, όπου ορίζεται ότι τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενό του είναι αντίθετο προς τον Υπέρτατο Νόμο του κράτους.

Ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων είναι συγκεκριμένος και όχι αφηρημένος. Αυτό σημαίνει ότι δεν ελέγχεται ο νόμος στο σύνολό του αλλά η συγκεκριμένη εφαρμογή του σε κάθε περίπτωση. Ο έλεγχος, δηλαδή, είναι στοχευμένος και το δικαστήριο κρίνει τη συνταγματικότητα της επίμαχης και μόνο διάταξης χωρίς να επεκτείνεται στα υπόλοιπα μέρη του νόμου. Ο ίδιος νόμος μπορεί άλλοτε να εφαρμόζεται κατά τρόπο συνταγματικά ανεκτό και άλλοτε, ενόψει των συνθηκών και των αποτελεσμάτων της εφαρμογής του, να καταλήγει αντισυνταγματικός. Γι' αυτό άλλωστε, αν ένας νόμος κριθεί αντισυνταγματικός, δεν ακυρώνεται αλλά απλώς δεν εφαρμόζεται στη συγκεκριμένη περίπτωση που η εφαρμογή του κρίθηκε αντισυνταγματική. Ο νόμος, λοιπόν, κατά τα λοιπά, παραμένει σε ισχύ και μπορεί να εφαρμοστεί σε άλλες περιπτώσεις, όπου ενδεχομένως η εφαρμογή του δεν θα είναι αντισυνταγματική.

Ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων διακρίνεται σε προληπτικό και σε κατασταλτικό. Κατά τη διάρκεια της καταρχήν συζήτησης νομοσχεδίου ή πρότασης νόμου, ο Π.τ.Δ. και κάθε βουλευτής ή μέλος της κυβέρνησης μπορούν να προβάλλουν ένσταση

¹¹⁵ Χρυσόγονος Κ, 1996, σ. 36, οπ.π.

αντισυνταγματικότητας. Για την προταθείσα αντισυνταγματικότητα αποφασίζει, κατά προτεραιότητα, η βουλή.

Ο δικαστικός έλεγχος εμφανίζεται και οργανώνεται σε δύο επίπεδα. Ο συγκεντρωτικός έλεγχος συνιστά το σύστημα στο οποίο ο δικαστικός έλεγχος συνταγματικότητας του νόμου ασκείται από συνταγματικό δικαστήριο. Το σύστημα αυτό υιοθετείται κατ' εξαίρεση στο άρθρο 100 του Συντάγματος που προβλέπει τις δικαιοδοτικές αρμοδιότητες του Α.Ε.Δ. Ο έλεγχος, στο πλαίσιο του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας του νόμου κι όπως έχει θεσπισθεί από το άρθρο 93 παρ. 4 του Συντάγματος, χαρακτηρίζεται ως διάχυτος, παρεμπίπτων και συγκεκριμένος. Σύμφωνα με το άρθρο 93 παρ. 4 και με το άρθρο 100 παρ. 1 στοιχ. ε', τα δικαστήρια και το Α.Ε.Δ. ελέγχουν την αντισυνταγματικότητα του περιεχομένου του νόμου, δηλαδή την ουσιαστική αντισυνταγματικότητα. Τα δικαστήρια δε μπορούν να ελέγξουν την τυπική αντισυνταγματικότητα. Δεν εμπίπτουν στην τυπική αντισυνταγματικότητα και άρα επιδέχονται δικαστικού ελέγχου, τα απαιτούμενα για το κύρος του νόμου εξωτερικά στοιχεία, όπως είναι η υπογραφή του Π.τ.Δ. που εκδίδει και δημοσιεύει το νόμο, και η υπουργική προσυπογραφή για τις πράξεις του Π.τ.Δ. .

Στην αρμοδιότητα του Α.Ε.Δ., ως μόνιμου ειδικού δικαστηρίου, υπάγεται η εκδίκαση των υποθέσεων που αφορούν στην εκδίκαση ενστάσεων, κατά το άρθρο 58 του Συντάγματος¹¹⁶, ο έλεγχος του κύρους των αποτελεσμάτων δημοψηφίσματος που διενεργείται κατά το άρθρο 44 παρ. 2 (γ) του Συντάγματος, και η κρίση για τα ασυμβίβαστα ή την έκπτωση βουλευτή. Η ένσταση κατά του κύρους των εκλογών προϋποθέτει την ύπαρξη έννομου συμφέροντος του αιτούντος¹¹⁷.

Αντίθετες με τις ανωτέρω διατάξεις, που καθιερώνουν το Α.Ε.Δ. ως εκλογοδικείο, καθώς αυτό είναι αρμόδιο και για τον έλεγχο και την εκδίκαση των βουλευτικών εκλογών, είναι οι διατάξεις των εκλογικών νόμων που ορίζουν το Α' τμήμα του Αρείου Πάγου ως υπεύθυνο να αποφανθεί για το ποια κόμματα θεωρούνται αυτοτελή ή ποια προέκυψαν από συγχωνεύσεις άλλων κομμάτων. Τίθεται, έτσι, το ερώτημα αν είναι δυνατόν σε ένα δημοκρατικό καθεστώς τα δικαιοδοτικά όργανα να έχουν την εξουσία να ελέγξουν υπό ποιους όρους και προϋποθέσεις μπορούν να συνεργάζονται τα κόμματα, αν αυτά έχουν κοινό πρόγραμμα ή όχι και αν είναι εύλογη ή σκόπιμη η συνεργασία τους. «Τα θέματα

¹¹⁶ « Ο έλεγχος και η εκδίκαση των βουλευτικών εκλογών, κατά του κύρους των οποίων ασκούνται ενστάσεις που αναφέρονται είτε σε εκλογικές παραβάσεις σχετικές με την ενέργεια των εκλογών είτε σε έλλειψη των νόμιμων προσόντων, ανατίθεται στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο του άρθρου 100».

¹¹⁷ Ράικος Γ. Αθανάσιος, 2011, Γενική Πολιτειολογία και Συνταγματικό Δίκαιο (Τρίτο Μέρος), Αντ.Ν.Σάκουλας Αθήνα- Κομοτηνή, σελ.413

αυτά είναι πολιτικά και μαζί με άλλα λαμβάνονται υπόψη κυριαρχικά και αποκλειστικά από το λαό, μόνο αρμόδιο κατά το άρθρο 1 παρ. 2 του Συντάγματος»¹¹⁸.

Ενδέχεται, λοιπόν, να κληθεί να απαντήσει το αρμόδιο δικαιοδοτικό όργανο στο κρίσιμο ερώτημα αν ένα κόμμα είναι συνασπισμός και δε δικαιούται την εφάπαξ καταβολή των εδρών, σε χρόνο ίσως να μεταγενέστερο της εκλογικής διαδικασίας και αφού θα έχει συγκροτηθεί ήδη η βουλή. Είναι, όμως, δυνατόν λοιπόν οποιοδήποτε δικαστήριο να ακυρώσει απόφαση που έχει τη νομιμοποίηση της πλειοψηφίας του ελληνικού λαού; Η απάντηση είναι προφανέστατα αρνητική.

Ειδικά ο νόμος 3636/2008 αναφέρεται σε συνασπισμούς κομμάτων, όπως διαφαίνεται από την ανακήρυξη των κομματικών συνδυασμών. Αν για κάποιο κόμμα, όμως, αναζητηθεί η φύση του διαμέσου του βασικού κριτηρίου του νόμου, που είναι η αποτροπή ευκαιριακών προεκλογικών συμπράξεων, με ασαφές ωστόσο πολιτικό πλαίσιο, τότε ο ρόλος του δικαστηρίου περιπλέκεται σημαντικά. Σε αυτήν την περίπτωση ο νόμος θα μπορούσε ενδεχομένως να εφαρμοστεί, με την έννοια ότι δεν αποκλείει από το bonus εδραιωμένους συνασπισμούς κομμάτων με κάποια διάρκεια, κοινοβουλευτική παρουσία, συμμετοχή σε προηγούμενες εκλογές και αποσαφηνισμένο πλαίσιο πολιτικού προγράμματος. Το κριτήριο της πολιτικής σαφήνειας στερείται πολιτικής βαρύτητας και αδίκως δεν έχει καθολική ισχύ, μιας και δεν εφαρμόζεται, ανάλογα, σε αστραπιαίες πολιτικές μεταμορφώσεις άλλων, «αυτοτελών», κομματικών σχηματισμών.

4.2 Τα όρια εκπροσώπησης στους εκλογικούς νόμους της μεταπολίτευσης.

Οι εκλογικοί νόμοι επικαλούμενοι συνήθως την κυβερνητική σταθερότητα και την αναγκαιότητα συγκρότησης ισχυρής κυβέρνησης θέτουν όρια εκλογικής εκπροσώπησης δηλαδή ορίζουν συγκεκριμένα ποσοστά ψήφων που θα πρέπει να συγκεντρώσει ένα κόμμα για να εκλέξει βουλευτές. Τα όρια αυτά είτε τίθενται ως απαραίτητη προϋπόθεση για να έχει ένα κόμμα κοινοβουλευτική εκπροσώπηση, ή είναι απαραίτητα, για να εκλέξει βουλευτές σε κάποιο ανώτερο επίπεδων κατανομών.

Με το Ν.Δ. 65 του 1974 το οποίο δεν τροποποιήθηκε με το Π.Δ. 626 του 1977 όσον αφορά στα όρια εκπροσώπησης, διεξήχθησαν οι εκλογικές αναμετρήσεις του 1974, 1977 και 1981.

¹¹⁸ ΑΕΔ 32, 33, 34, 35/1990.

Κατά τις αναμετρήσεις αυτές, προβλεπόταν συγκεκριμένο ποσοστό ψήφων, που θα έπρεπε να συγκεντρώσει ένα κόμμα, σε επίπεδο επικράτειας, ώστε να μπορέσει να συμμετάσχει στη δεύτερη κατανομή. Το όριο αυτό τοποθετείται στο 17%, αν το κόμμα είναι αυτοτελές, στο θηριώδες 25, αν πρόκειται για δικομματικό συνασπισμό, και στο 30% για τους συνασπισμούς που αποτελούνταν από τρία ή περισσότερα κόμματα.

Στις εκλογικές αναμετρήσεις του 1989 και 1990, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν σύμφωνα με το Ν.1847/1989, προβλεπόταν ότι ένα κόμμα, για να λάβει έδρες κατά τη δεύτερη κατανομή θα έπρεπε να είχε συγκεντρώσει το 1% ή 2% του συνόλου των ψήφων και, επιπλέον, να διαθέτει συνδυασμούς στα $\frac{3}{4}$ της Επικράτειας.

Τέλος, όλοι οι μετέπειτα εκλογικοί νόμοι, που καθόρισαν τον τρόπο διεξαγωγής των εκλογών από το 1993 έως και το 2015, όρισαν την περιβόητη ρήτρα 3%. Αυτή αντιστοιχούσε στο ποσοστό ψήφων στην Επικράτεια το οποίο θα έπρεπε να είχε συγκεντρώσει ένας κομματικός συνδυασμός, όχι απλά για να συμμετάσχει σε κάποιο ανώτερο επίπεδο κατανομής αλλά και για να εκλέξει βουλευτή.

Με τα όρια, όμως, εκπροσώπησης επέρχεται εξόφθαλμη παραβίαση της αρχής της ισότητας-ισοδυναμίας της ψήφου¹¹⁹. Ψήφοι κομμάτων που το άθροισμά τους δεν υπερβαίνει συγκεκριμένο όριο εκμηδενίζονται με αποτέλεσμα την παραχάραξη της λαϊκής ετυμγορίας.

Το Α.Ε.Δ., όμως, με τις αποφάσεις του 11 και 13 του 2004 και ύστερα από ενστάσεις που κατατέθηκαν για τη συνταγματικότητα του ορίου του 3%, επικύρωσε την συνταγματικότητα της συγκεκριμένης διάταξης. Σε μεταγενέστερη απόφασή του έκρινε ότι το όριο αυτό τίθεται αντικειμενικά και απρόσωπα, αποβλέπει στην αποφυγή καταθρυματισμού των πολιτικών δυνάμεων και συνδέεται με τη δυνατότητα σχηματισμού βιώσιμων κυβερνήσεων¹²⁰.

Η ρήτρα, βέβαια, αφορά στην απόκτηση έδρας από την πρώτη κατανομή. Με αυτόν τον τρόπο, αποκλείεται ουσιαστικά η εκλογή υποψήφιου ανεξάρτητου συνδυασμού ή ακόμα και μεμονωμένου υποψηφίου. Ο κάθε υποψήφιος πρακτικά «υποχρεώνεται» να συμμετάσχει σε κάποιο κόμμα και καταστρατηγείται, επομένως, η βασική αρχή του Συντάγματος που αναφέρεται στη δυνατότητα ελεύθερης ίδρυσης και ενασχόλησης των

¹¹⁹ Μάνεσης Αρ., Αι εγγυήσεις τηρήσεως του Συντάγματος, ΙΙ, έκδοση: Κλασική Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα-Κομοτηνή 1991, σ. 248.

¹²⁰ Ράικος Αθαν., «Ο έλεγχος του κύρους των βουλευτικών εκλογών της 22^{ας} Σεπτεμβρίου 1996», ΣΤ' συμπλήρωμα δικονομικού εκλογικού δικαίου, Αντ. Ν.Σάκουλας, 1999, σελ. 253

Ελλήνων με τα πολιτικά κόμματα¹²¹. Πρακτικά, δηλαδή, για να μετάσχει κάποιο κόμμα έστω και στην πρώτη κατανομή, θα πρέπει να έχει υπερβεί πανελλαδικά το ποσοστό του 3%, να έχει συγκεντρώσει περίπου 205.000 ψήφους! Άρα, μεμονωμένος υποψήφιος, μόνο στην περιφέρεια Β' Αθήνας μπορεί ουσιαστικά να έχει αξιώσεις εκλογής αλλά για να συμβεί αυτό θα πρέπει να συντρέξουν και πάρα πολλές άλλες προϋποθέσεις.

Το Α.Ε.Δ., όμως, με την απόφαση 11/2004 έκρινε ότι η ρήτρα του 3% δε συγκρούεται με την αρχή της ίσης μεταχείρισης των πολιτικών κομμάτων και της παροχής σε αυτά ίσων ευκαιριών, που αποτελεί, βέβαια, θεμελιώδη κανόνα του δημοκρατικού πολιτεύματος, αφού η θέσπισή της στηρίζεται σε κριτήρια «αντικειμενικά και εύλογα».

Η συνταγματικότητα της συγκεκριμένης διάταξης θεμελιώθηκε στο ότι το Σύνταγμα δεν κατοχυρώνει ορισμένο εκλογικό σύστημα αλλά αναθέτει στον κοινό νομοθέτη να επιλέξει κάθε φορά το προσφορότερο και μάλλον ενδεδειγμένο από τις περιστάσεις εκλογικό σύστημα, αφού λάβει υπόψη του τις κρατούσες πολιτικές συνθήκες και επιπλέον στηρίχθηκε στο ότι οι βουλευτές εκπροσωπούν το Έθνος και όχι την εκλογική περιφέρεια στην οποία εκλέγονται. Τα παραπάνω οπωσδήποτε ισχύουν, με την επιφύλαξη της αρχής της ισότητας και της ισοδυναμίας της ψήφου. Το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η ρήτρα του 3% δεν προσβάλλει την αρχή της ισότητας του εκλογικού δικαιώματος, αφού το όριο αυτό τίθεται «αντικειμενικά και απρόσωπα, αποβλέπει στην αποφυγή καταθρυμματισμού των πολιτικών δυνάμεων και συνδέεται με τη δυνατότητα σχηματισμού βιώσιμων κυβερνήσεων».

Οι εν λόγω αποφάσεις θεώρησαν, επίσης, συνταγματική την εκλογή βουλευτή που προκύπτει από τις ψήφους που έλαβε το κόμμα του στην Επικράτεια, ανεξάρτητα από το αν στην ελάχιστο περιφέρεια που αυτός εκλέχτηκε ή σε άλλες περιφέρειες ο εκλεγείς βουλευτής έλαβε λιγότερες ψήφους συγκριτικά με άλλους υποψηφίους.

4.3 Η αντιμετώπιση των λευκών ψήφων.

Η ελληνική εκλογική νομοθεσία, για μεγάλο χρονικό διάστημα, δεν καθόριζε ρητά αν οι λευκοί ψήφοι θα έπρεπε να συνυπολογισθούν ώστε να προκύψει το εκλογικό μέτρο. Είχε γίνει όμως αποδεκτό ότι για τον υπολογισμό του εκλογικού μέτρου λαμβάνονται υπόψη τα “έγκυρα” ψηφοδέλτια. Μέχρι πρόσφατα παρατηρείτο διχογνωμία στην Νομολογία των Δικαστηρίων για το αν θα πρέπει η λευκή ψήφος να θεωρείται έγκυρη και κατά συνέπεια να προσμετράται σε αυτές.

¹²¹ Άρθρο 29 παρ.1 του Συντάγματος.

Το εν λόγω θέμα που δημιουργείται με την προσμέτρηση ή μη των λευκών, πέραν του ότι συσχετίζεται άμεσα με το χαρακτήρα της λευκής ψήφου, καθορίζει σε σημαντικό βαθμό τη διαμόρφωση του εκλογικού μέτρου και κατ' επέκταση στην εξαγωγή του τελικού εκλογικού αποτελέσματος. Το εκλογικό, βέβαια, μέτρο για την κατανομή εδρών σε μια εκλογική περιφέρεια προκύπτει από το πηλίκο του αθροίσματος όλων των έγκυρων ψήφων, διά του αριθμού των εδρών της περιφέρειας αυτής. Αν, όμως, στις έγκυρες ψήφους συνυπολογισθούν οι λευκές, τότε αυξάνει το εκλογικό μέτρο και, αντίστοιχα ο αριθμός ψήφων που απαιτείται για κάθε κόμμα, ώστε να καταλάβει έδρα στην περιφέρεια αυτή. Κατ' αυτόν τον τρόπο τα μικρότερα κόμματα θα αντιμετώπιζαν δυσκολίες στο να καταλάβουν περισσότερες έδρες σε μία περιφέρεια και θα επερχόταν έμμεση ενδυνάμωση των μεγάλων κομμάτων. Μάλιστα, και οι, αδιάθετες έδρες θα αυξάνονταν και κατά συνέπεια, η μεταφορά τους σε επόμενες κατανομές θα ευνοούσε τα μεγάλα κόμματα, αφού αυτά ευνοούνται από μια τέτοια εξέλιξη.

Το Α.Ε.Δ., ενεργώντας ως Εκλογοδικείο, με την υπ' αριθμ. 12/2005 απόφαση του έκρινε ότι η λευκή ψήφος δεν αποτελεί στατιστική καταγραφή διαμαρτυρίας, αλλά έκφραση του κυρίαρχου λαού και της βούλησης των εκλογέων για μη επιλογή των προτεινόμενων υποψηφίων. Συνεπώς θα πρέπει να θεωρείται ως έγκυρη και να προσμετράται ως ισόκυρη με τις υπόλοιπες έγκυρες ψήφους στην διαμόρφωση του εκλογικού μέτρου. Διαφορετικά θα παραβιαζόταν η αρχή της ισότητας της ψήφου που αποτελεί βασική συνταγματική αρχή¹²². Η απόφαση αυτή που λήφθηκε με οριακή πλειοψηφία, έξι ψήφων υπέρ έναντι πέντε κατά, είχε ως αποτέλεσμα να αλλάξει ο τρόπος επιμερισμού των εδρών της τρίτης κατανομής, σε τρεις νομούς της περιφέρειας της Κεντρικής Μακεδονίας κατά τις εκλογές της 7^{ης} Μαρτίου του 2004, υπέρ του κόμματος της Νέας Δημοκρατίας¹²³.

Ο νομοθέτης, όμως, λειτουργώντας σύμφωνα με τη δυνατότητα που του παρέχεται από το Σύνταγμα και του επιτρέπει την αυθεντική ερμηνεία των νόμων¹²⁴, ανέτρεψε τη νομολογία του Α.Ε.Δ. Με το άρθρο, λοιπόν, 1 του Ν.3434/06 επανάφερε ουσιαστικά την παλαιότερη νομολογία του Σ.τ.Ε., ορίζοντας πλέον ότι τα λευκά ψηφοδέλτια δε θα προσμετρούνται στα έγκυρα και τούτο διότι δεν αποτελούν προτίμηση προς έναν

¹²² Σγουρίτσα Χρ., 1965, Συνταγματικών Δίκαιον, Τόμος Α', Σάκουλας Ν. Αντ., Έκδοσις Τρίτη, Αθήναι, σ. 222

¹²³ Στους νομούς Πέλλας και Σερρών η έδρα που έχανε το ΠΑΣΟΚ κατοχυρωνόταν στη Νέα Δημοκρατία ενώ το αντίθετο συνέβη στην περιφέρεια Α' Θεσσαλονίκης.

¹²⁴ Άρθρο 77 παρ. 1 του Συντάγματος.

υποψήφιο ή προς ένα συνδυασμό¹²⁵. Ο αποκλεισμός των λευκών ψηφοδελτίων από την καταμέτρηση στηρίζεται στο ότι κάθε ψήφος λειτουργεί σύμφωνα με τα πλαίσια της ψηφοφορίας στην οποία ασκείται. Η ψήφος, δηλαδή, σε δημοψήφισμα είναι ψήφος-απόφαση, ενώ η ψήφος σε εκλογές είναι ψήφος-αντιπροσώπευση. Επομένως, εφόσον η ψήφος σε εκλογές ανάδειξης αντιπροσώπων δε λειτουργεί προς την αντιπροσώπευση κάποιου υποψηφίου, τότε δε θα πρέπει να συμμετέχει στη διαμόρφωση του αποτελέσματος της αντιπροσώπευσης¹²⁶. Άλλωστε, σε αντίθετη περίπτωση και εφόσον ο εκλογέας επιθυμούσε να συμμετείχε στο καθορισμό του αποτελέσματος, θα εκδήλωνε ρητά τη βούληση του και δε θα κατάφευγε στην επιλογή της λευκής ψήφου.

Αποτέλεσμα αυτής της αλλαγής του εκλογικού νόμου, είναι ότι πλέον η λευκή ψήφος δε συνυπολογίζεται στην διαμόρφωση του εκλογικού μέτρου και ως εκ τούτου δεν παράγει κανένα αποτέλεσμα στον επηρεασμό της δύναμης των κομμάτων, ούτε στα μεγαλύτερα ούτε στα μικρότερα. Η λευκή, λοιπόν, ψήφος αν εξαιρεθεί το πολιτικό μήνυμα που εμπεριέχει, με τη μη προσμέτρηση της, καθίσταται πρακτικά ισοδύναμη με την αποχή. Έτσι, ενισχύει αναλογικά τα κοινοβουλευτικά κόμματα, αφού, αυξάνονται οι ψήφοι ψήφοι που απαιτούνται, για να κατοχυρώσουν μία έδρα, σε σχέση με την περίπτωση που ο εκλογέας, αντί για λευκό, ψήφιζε κάποιο κόμμα. Άρα με την αύξηση του εκλογικού μέτρου ανεβαίνει ο «εκλογικός πήχης» και γίνεται πιο εύκολη η κατάληψη έδρας από τα λεγόμενα μεγάλα κόμματα.

Με τη ψήφιση του νόμου 3434/2006, η οποία συντελέστηκε υπό την πίεση των αντιδράσεων της αντιπολίτευσης, επιδιώχθηκε να αποτραπεί η επικράτηση των νομολογιακών προσεγγίσεων. Η θέσπιση της νέας ρύθμισης ή και οποιασδήποτε άλλης δεν λύνει οριστικά το πρόβλημα, καθώς δεν αποκλείεται στο μέλλον, παρά την εκφρασμένη ρητή βούληση του κοινού νομοθέτη, νέα δικαστική κρίση με το ίδιο ή αντίθετο περιεχόμενο.

Οπωσδήποτε, η επίδραση των λευκών στο τελικό αποτέλεσμα αποτελεί προσφιλές θέμα των πολιτικών αναλύσεων. Συχνό ερώτημα που τίθεται είναι αν ο Π.τ.Δ., βάσει της αρχής της Δεδηλωμένης, πρέπει να προκηρύξει εκλογές στην περίπτωση που οι λευκές ψήφοι ξεπεράσουν το 50%. Οι λευκές, βέβαια, ψήφοι όπως εξάλλου και οι άκυρες, βάσει του άρθρου 1 του Ν. 3434/06 δεν προσμετρώνται στο εκλογικό αποτέλεσμα αντίθετα

¹²⁵ «κατά την αληθή έννοια των ορισμών που διέπουν τη σύνταξη των πινάκων αποτελεσμάτων στις βασικές εκλογικές περιφέρειες, την εξαγωγή του εκλογικού μέτρου και την κατανομή των βουλευτικών εδρών- δεν προσμετρούνται στα έγκυρα ψηφοδέλτια».

¹²⁶ Ράικος Γ Αθανάσιος., 2007, «Ο έλεγχος του κύρους των βουλευτικών εκλογών της 7^{ης} Μαρτίου 2004», Η' συμπλήρωμα του δικονομικού εκλογικού δικαίου, Αντ. Ν.Σάκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 110-122

με τις έγκυρες. Άλλωστε, και στο Σύνταγμα δεν προβλέπεται επανάληψη των εκλογών λόγω αποχής ή λευκών ψήφων ανεξάρτητα από το ποσοστό που θα συγκεντρώσουν αυτές αθροιστικά. Στην περίπτωση, ωστόσο, που το ποσοστό άκυρων και λευκών θα υπερβεί κατά πολύ το ήμισυ του συνόλου των ψήφων θα τεθεί ζήτημα έλλειψης πολιτικής νομιμοποίησης του εκλογικού αποτελέσματος, όχι όμως και της νομιμότητας του, καθώς η ουσιαστική νομιμοποίηση μια έννομης τάξης, δεν προκύπτει μόνον από τη τήρηση του Θεμελιώδους Νόμου αλλά και από τη συναίνεση των κυβερνωμένων σε αυτήν. Μια δυσαρμονία επομένως, του εκλογικού σώματος προς την κυβέρνηση δημιουργεί αναπόφευκτα έλλειμμα Δημοκρατίας.

Επιπλέον, τα κόμματα με στέρα εκλογική βάση όμως ευνοούνται από την ενίσχυση του ποσοστού των λευκών ψηφοδελτίων με την προϋπόθεση βέβαια ότι θα είναι σε θέση να διατηρήσουν το μεγαλύτερο μέρος των ψηφοφόρων τους. Στο υποθετικό παράδειγμα 100 ψηφοφόρων, που μετέχουν σε μια εκλογική διαδικασία, σύμφωνα με το ισχύον εκλογικό σύστημα, που τοποθετεί την αυτοδυναμία περίπου στο 42%, θα έπρεπε να ψηφίσουν κάποιο κόμμα 43 τουλάχιστον ψηφοφόροι. Τα μεγάλα κόμματα, λόγω των παραδοσιακών σχέσεων που έχουν αναπτύξει με τους ψηφοφόρους τους, θα μπορούσαν διατηρώντας μία βάση ψηφοφόρων 20 ατόμων να πείσουν εύκολα χρησιμοποιώντας τις γνωστές μεθόδους επηρεασμού των εκλογέων, άλλους 23. Με αυτό τον τρόπο θα επερχόταν η συγκέντρωση των πολυπόθητων 43 ψήφων. Στην περίπτωση που τα λευκά ψηφοδέλτια θα κινούνταν στο, υπερβολικό αλλά για τις ανάγκες του παραδείγματος αποδεκτό ποσοστό του 40% το ποσοστό αυτοδυναμίας θα απαιτούσε μόλις 26 ψήφους.

Ίδια συμπεριφορά με τα λευκά ψηφοδέλτια έχουν τα άκυρα, καθώς κι αυτά δεν αθροίζονται, για να υπολογισθεί το εκλογικό μέτρο. Υπό αυτήν την έννοια, τα άκυρα θα μπορούσαν να εξισωθούν με τα λευκά.

4.4 Οι συνασπισμοί κομμάτων.

Με το Ν.Δ. 65 του 1974, το οποίο δεν τροποποίησε το Π.Δ. 626 του 1977, όσον αφορά στο σύνολο της εκλογικής δύναμης που θα πρέπει να έχει συγκεντρώσει, ανά την Επικράτεια, ένας συνασπισμός κομμάτων, προκειμένου να συμμετάσχει στη δεύτερη κατανομή, ορίζεται ότι, για να λάβει έδρες ένας συνασπισμός κομμάτων σε αυτήν την κατανομή θα πρέπει, αν πρόκειται για συνεργασία δύο κομμάτων, να έχει λάβει το 17% του συνόλου των εθνικών ψήφων και 25%, αν στο συνασπισμό συμμετέχουν τρία ή περισσότερα κόμματα. Με το νόμο 1907/1990, αποκλείονται ουσιαστικά οι συνασπισμοί κομμάτων από την τρίτη κατανομή. Τέλος, οι νόμοι 3231/2004 και 3636/2008 καθορίζουν

το προκλητικό bonus εδρών που ανερχόταν σε 40 και 50 έδρες αντίστοιχα, ως εφάπαξ καταβολή, μόνο στο πρώτο κόμμα, αν ήταν αυτοτελής. Οι προϋποθέσεις που θέτουν για πριμοδότηση συνασπισμού κομμάτων καθιστούν ουσιαστικά ανεφάρμοστη για αυτούς τη συγκεκριμένη διάταξη.

Για να αποφευχθεί να κριθούν αντισυνταγματικές οι συγκεκριμένες διατάξεις διατυπώθηκαν επιχειρήματα όπου στο πυρήνα τεκμηρίωσης των οποίων κυριαρχούσε η θέση, ότι με αυτόν τον τρόπο, εξυπηρετείται η κυβερνητική σταθερότητα. Η πρακτική του bonus, που επέβαλε ο συνταγματικά επιβεβλημένος αυτός στόχος ενισχυόταν από το γεγονός ότι η διαφορετική μεταχείριση συνασπισμών και αυτοτελών κομμάτων συναντάται και σε προγενέστερα εκλογικά συστήματα¹²⁷.

Αντίθετα, και αναφορικά με τη θεμελίωση της αντισυνταγματικότητας των συγκεκριμένων ρυθμίσεων, χρησιμοποιήθηκε το εξωσυνταγματικό ποιοτικό κριτήριο για την κυβερνητική σταθερότητα, η φύση δηλαδή του κόμματος, ενώ το Σύνταγμα θέτει μόνο το αριθμητικό κριτήριο της ύπαρξης ή μη κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας¹²⁸.

Λόγω, όμως, των προαναφερθεισών νομοθετικών διατάξεων, ελλοχεύει ο κίνδυνος ένας συνασπισμός κομμάτων που ήρθε πρώτος στις εκλογές να καταταγεί δεύτερος, σε κοινοβουλευτική δύναμη, καταστρατηγώντας έτσι βασικές εκλογικές αρχές όπως της λαϊκής κυριαρχίας, της αρχής της ισοδυναμίας της ψήφου και την αρχή της ίσης μεταχείρισης των κομμάτων. Υπό αυτές τις συνθήκες, λοιπόν, θα μπορούσε να μετατραπεί η πλειοψηφία των ψήφων σε μειοψηφία εδρών¹²⁹. Άλλωστε, και η πλειονότητα της επιστημονικής κοινότητας έχει θεωρήσει «κραυγαλέα αντισυνταγματική» τη μεταχείριση των συνασπισμών κομμάτων¹³⁰. Τέλος, η διατύπωση της άποψης ότι η δυσμενής μεταχείριση των συνασπισμών κομμάτων δεν εκφράζεται, με την καθιέρωση ενός ποσοστού ψήφων ως «εκλογικού διαβατηρίου» για κάποια επόμενη κατανομή, αλλά έγκειται στον αποκλεισμό του συνασπισμού κομμάτων από την τελευταία κατανομή, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει συνταγματική ισχύ.

Η ελληνική, βέβαια, εκλογική νομοθεσία, και για να εξασφαλίσει την πολυπόθητη κυβερνητική σταθερότητα είθισται να παρακάμπτει την αρχή της ισότητας της ψήφου και της ίσης μεταχείρισης των πολιτικών κομμάτων¹³¹. Οποιαδήποτε απόκλιση όμως από την ισότητα της ψήφου είναι θεμιτή μόνο όταν δεν προσβάλλει την αρχή της λαϊκής

¹²⁷ Βλ. Βολουδάκης, Γνωμοδότηση, ΤοΣ, 1991, σελ.52.

¹²⁸ Τσάτσος Δ, 1993, Συνταγματικό Δίκαιο, τ.Β', Οργάνωση και Λειτουργία της Πολιτείας, Σάκουλας Αντ. Αθήνα-Κομοτηνή, σελ.197-198.

¹²⁹ Παντελής Αντ., 2007, σελ 302, οπ.π.

¹³⁰ ο χαρακτηρισμός είναι του Δ. Τσάτσου, Συντ. Δίκ Β', 1993, σ. 197 -198.

¹³¹ Μαυριάς Κ. , 2005, Συνταγματικό Δίκαιο, 4^η έκδοση, Σάκουλας Ν. Αντώνης, Αθήνα, σελ. 458.

κυριαρχίας, όπως αυτή εκδηλώνεται ταυτόχρονα με την αντιπροσωπευτική και κοινοβουλευτική αρχή¹³².

Σε όσους εκλογικούς νόμους πριν την μεταπολίτευση προβλεπόταν όριο για συνασπισμούς κομμάτων, αυτό εξαντλείτο στο προσδιορισμό υψηλότερου ποσοστού συγκριτικά με τα αυτοτελή κόμματα, προκειμένου οι συνασπισμοί κομμάτων να συμμετάσχουν σε υψηλότερα επίπεδα κατανομών¹³³. Νομοθετική όμως, πρόβλεψη για αποκλεισμό συνασπισμού κομμάτων, με μοναδικό κριτήριο τη μορφή του κόμματος, δεν είχε θεσμοθετηθεί ούτε κατά αυτήν την περίοδο. Επιπλέον, με αποφάσεις, το Εκλογοδικείο έκρινε πως δεν είναι αντίθετη προς το Σύνταγμα η δυσμενής μεταχείριση την οποία έχουν οι συνασπισμοί κομμάτων έναντι των αυτοτελών κομμάτων¹³⁴. Επισημαίνεται, όμως, ότι ανάλογη συμπεριφορά παρατηρείται σε σειρά εκλογικών νόμων που εφαρμόστηκαν κατά καιρούς σε ευρωπαϊκά κράτη όπου τα αυτοτελή κόμματα αντιμετωπίζονται με εύνοια έναντι των συνασπισμών κομμάτων.

Η νομολογία του Α.Ε.Δ., αναφορικά με την εφάπαξ καταβολή εδρών σε αυτοτελές πρωτεύον κόμμα και όχι σε συνασπισμό, θεωρεί συνταγματικά ανεκτή την ιδιαίτερη μεταχείριση των αυτοτελών κομμάτων, θεμελιώνοντας την απόκλιση από την αρχή της ίσης μεταχείρισης των κομμάτων στην αναγκαιότητα εξασφάλισης κυβερνητικής σταθερότητας αλλά και τη δυνατότητα που αναγνωρίζεται από το Σύνταγμα στο κοινό νομοθέτη να διαμορφώνει, κατά το δοκούν, το εκλογικό σύστημα.

Ειδικά, ο νόμος «Παυλόπουλου», που προέβλεπε bonus 50 εδρών στο πρώτο αυτοτελές κόμμα, επικαλείται στην αιτιολογική του έκθεση την κυβερνητική σταθερότητα και προσθέτει ότι με τη ρύθμιση αυτή «αποθαρρύνεται η σύμπληξη, προεκλογικώς, ευκαιριακού χαρακτήρα συνασπισμού κομμάτων με στόχο την άσκηση κυβερνητικής εξουσίας χωρίς τη συνδρομή σταθερού και ενιαίου προγραμματικού πλαισίου, το οποίο θα ήταν ευχερώς δυνατόν να επιτευχθεί με την ευθεία συνένωσή τους σε ενιαίο, αυτοτελές, κόμμα. Επισημαίνεται ότι μια τέτοια ευθεία συνένωση προ των εκλογών συνάδει πληρέστερα προς την ίδια τη δημοκρατική αρχή, η οποία επιβάλλει την ολοκληρωμένη ενημέρωση του εκλογικού σώματος ως προς το πολιτικό πλαίσιο εντός του οποίου πρόκειται να κινηθούν τα κόμματα τα οποία διεκδικούν την ψήφο του». Διακηρυγμένος, λοιπόν, σκοπός του νόμου είναι, με βάση το συγκεκριμένο σημείο, η αποτροπή των ευκαιριακού χαρακτήρα προεκλογικών συμπράξεων με ασαφές πολιτικό πλαίσιο.

¹³² Βενιζέλος Ε.Β., 1985, οπ.π., σελ. 50.

¹³³ Νόμοι 1878/1951 και 3822/1958.

¹³⁴ 20,30 και 31 του 1951 και 13 του 1958.

Οι εν λόγω διατάξεις των εκλογικών νόμων της μεταπολίτευσης που αφορούσαν στη δυσμενή αντιμετώπιση των συνασπισμών κομμάτων θίγουν άμεσα και ατομικά το δικαίωμα των συγκεκριμένων πολιτικών φορέων να έχουν ίσες ευκαιρίες με τα υπόλοιπα κόμματα. Η ευνοϊκή μεταχείριση των αυτοτελών κομμάτων έναντι των συνασπισμών αμφισβητεί το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα των Ελλήνων πολιτών να μπορούν να επιλέγουν ελεύθερα και έρχεται σε ευθεία αντιπαράθεση με καθιερωμένες συνταγματικές αρχές, καθώς λειτουργεί εις βάρος αυτών των πολιτών που δραστηριοποιούνται εκλογικά μέσω ενός συνασπισμού κομμάτων και όχι ενός αυτοτελούς κόμματος. Άλλωστε, αμφισβητείται, και η ισότητα της ψήφου αμφισβητείται με αποτέλεσμα να αμφισβητείται έντονα η δημοκρατική νομιμοποίηση του εκλογικού αποτελέσματος.

4.5 Η εφάπαξ καταβολή (bonus) εδρών στο πρώτο κόμμα.

Οι εκλογικοί νόμοι 3131/2004 και 3636/2008 προέβλεπαν, εφάπαξ καταβολή επιπλέον, σαράντα και πενήντα αντίστοιχα, εδρών στο πρώτο κόμμα, με την προϋπόθεση βέβαια ότι πρόκειται για αυτοτελές κόμμα και όχι για συνασπισμό κομμάτων.

Με τις διατάξεις αυτές επέρχεται παρέκκλιση από τις αρχές της ισότητας της ψήφου, της ίσης μεταχείρισης των πολιτικών κομμάτων και φαλκίδευσης κατ' επέκταση των αντίστοιχων πολιτικών δικαιωμάτων. Βέβαια, κάθε παρέκκλιση από συνταγματική αρχή και κάθε περιορισμός συνταγματικού δικαιώματος δεν είναι υποχρεωτικά και αντισυνταγματικός. Ζητήματα αντισυνταγματικότητας τίθενται εφόσον οι παρεκκλίσεις ή οι περιορισμοί δε δικαιολογούνται από την ανάγκη εξυπηρέτησης ενός αντίρροπου συνταγματικού σκοπού.

Επειδή, όμως, οι αποκλίσεις από τις παραπάνω αρχές λειτουργούν ουσιαστικά και ως παρέκκλιση από τη δημοκρατική αρχή θα πρέπει να διαθέτουν σαφή συνταγματική τεκμηρίωση και ο σκοπός για τον οποίο επιβάλλονται να είναι ιδιαίτερος σημαντικός. Η θεμελίωση, λοιπόν, των διατάξεων αυτών συνίσταται στην εξασφάλιση της κυβερνητικής σταθερότητας μέσω της ενίσχυσης του πρώτου κόμματος. Η κοινοβουλευτική αυτοδυναμία, επομένως, του πρώτου κόμματος αποτελεί τον ουσιαστικό σκοπό και των δύο νόμων ¹³⁵. Η συνταγματικότητα, λοιπόν, των συγκεκριμένων διατάξεων έγκειται στην εξασφάλιση της ευρύτερης κοινοβουλευτικής αυτοδυναμίας, εφόσον αυτή επιτυγχάνεται. Δηλαδή, όταν το πρώτο κόμμα καταλαμβάνει ένα σημαντικό αριθμό εδρών, θα μπορεί με

¹³⁵ Η εισηγητική έκθεση του νόμου 3636/2008 αναφορικά με το bonus των 50 εδρών ορίζει: πρέπει να επιτυγχάνεται ευρύτερη κοινοβουλευτική αυτοδυναμία και εντεύθεν να διασφαλίζεται κυβερνητική σταθερότητα.

την επιπλέον προνομή να συγκροτήσει αυτοδύναμη κυβέρνηση. Ο σκοπός αυτός επιτεύχθηκε στις εκλογές του 2007, όταν το πρώτο κόμμα από τις 112 έδρες έφτασε τις 152 αλλά και του 2009 όταν το πρώτο κόμμα με το bonus κατέκτησε 160 έδρες.

Ζήτημα αντισυνταγματικότητας τίθεται όμως όταν οι συγκεκριμένες διατάξεις δεν κατορθώνουν να λειτουργήσουν για το σκοπό για τον οποίο θεσπίστηκαν και επέρχεται έτσι τεράστια στρέβλωση της αντιπροσωπευτικότητας της εθνικής ψήφου. Όταν, λοιπόν, το bonus δε συμβάλλει στη συγκρότηση ευρύτερων αυτοδύναμων κυβερνήσεων αλλά απλά ενισχύει το πρώτο κόμμα σκανδαλωδώς, τότε προκύπτει το ερώτημα για το σκοπό της ύπαρξής του κι αν αυτό πρέπει να διατηρηθεί. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελούν οι εκλογές της 6^{ης} Μαΐου 2012, όταν η Νέα Δημοκρατία, ως πρώτο κόμμα και καταλαμβάνοντας 58 έδρες, έφτασε στις 108 έδρες, χωρίς να μπορέσει φυσικά να συγκροτήσει ευρύτερη αυτοδύναμη κυβέρνηση ή να προκύψει τουλάχιστον μια εμφανής δυνατότητα εκλογικής συνεργασίας, σκοποί βάσει των οποίων θεσπίστηκαν οι εξεταζόμενες διατάξεις.

Οι εφάπαξ επιδοτήσεις τόσο των σαράντα όσο και των πενήντα εδρών, θεσπίστηκαν σε μια πολιτική περίοδο κατά την οποία ο δικομματισμός ξεπερνούσε ακόμα και το 85% του συνόλου των ψήφων και το πρώτο κόμμα μπορούσε να αποκτήσει σχετικά εύκολα την πολυπόθητη αυτοδυναμία. Σε αυτές τις συνθήκες, η θέσπισή τους διέθετε μια δικαιολογημένη συνταγματική βάση, διότι το κόμμα της σχετικής πλειοψηφίας ήταν κάποιο μεγάλο κόμμα και με την προνομή του εκλογικού νόμου μπορούσε να αποκτήσει κοινοβουλευτική αυτοδυναμία. Το ερώτημα που τίθεται, όμως, είναι αν, υπό τα νέα δεδομένα το bonus, των επιπλέον εδρών ανταποκρίνεται στο σκοπό για τον οποίο θεσπίστηκε, κι αν συμβάλλει ουσιαστικά στην απόκτηση κοινοβουλευτικής αυτοδυναμίας. Από τη στιγμή, ωστόσο, που το bonus έχει καταστεί, λόγω ουσιαστικής μεταβολής των δεδομένων, απρόσφορο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου αποτελέσματος, η αφαίρεση ουσιαστικά από τα υπόλοιπα κόμματα των απαραίτητων εδρών, ώστε αυτό να σχηματιστεί, εξακολουθεί να έχει κάποιο συνταγματικό έρεισμα; Η τεχνητή υπεραντιπροσώπευση του πρώτου κόμματος εξυπηρετεί κάποιο συνταγματικό σκοπό ή υφίσταται παρά μόνο για να καταστήσει δεσπόζουσα τη θέση του πρώτου κόμματος στις διαδικασίες σχηματισμού κυβέρνησης συνεργασίας; Στα ερωτήματα αυτά καλείται να απαντήσει ο κοινός νομοθέτης, όταν τεθεί το ζήτημα της εκ νέου αλλαγής του υπάρχοντος εκλογικού νόμου.

4.6 Η παρουσία των γυναικών στους εκλογικούς συνδυασμούς.

Η πρώτη αναφορά σε εκλογικό νόμο της μεταπολίτευσης για υποχρεωτική παρουσία γυναικών σε εκλογικούς συνδυασμούς και μάλιστα σε αναλογία τουλάχιστον 1/3 συγκριτικά με αυτή των ανδρών απαντάται στο άρθρο 3 του νόμου 3636 του 2008, όπου ορίζονται τα εξής: «Για την ανακήρυξη των εκλογικών συνδυασμών αυτοτελών Κομμάτων, συνασπισμού συνεργαζόμενων Κομμάτων και ανεξαρτήτων, ο αριθμός των υποψηφίων βουλευτών, από κάθε φύλο, πρέπει να ανέρχεται σε ποσοστό τουλάχιστον ίσο με το 1/3 του συνολικού αριθμού των υποψηφίων τους, αντιστοίχως, σε όλη την Επικράτεια. Τυχόν δεκαδικός αριθμός στρογγυλοποιείται στην επόμενη ακέραιη μονάδα, εφόσον το κλάσμα είναι ίσο με μισό της μονάδας και άνω.»

Η διάταξη αυτή θεσπίστηκε κατά αναλογία διατάξεων που ισχύουν για τις νομαρχιακές και δημοτικές εκλογές, όπως επίσης και για την στελέχωση των συνδυασμών τοπικών συμβουλίων¹³⁶, και κινείται στο πνεύμα του άρθρου 116 παρ.2 του Συντάγματος που καθιερώνει θετικά μέτρα για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Αν και, εκ πρώτης όψεως, η συγκεκριμένη νομοθετική πρόβλεψη είναι επιβεβλημένη για λόγους ισότητας φύλων και αποτελεί αίτημα πολύχρονων αγώνων εγείρονται σοβαρά ζητήματα συνταγματικότητας και παραβιάζονται καθιερωμένες εκλογικές αρχές. Η υποχρεωτικότητα της παρουσίας γυναικών στους εκλογικούς συνδυασμούς περιορίζει την ελευθερία δράσης των πολιτικών κομμάτων και επιβάλλει σε αυτά να απορρίψουν από τους συνδυασμούς τους άτομα του άλλου φύλου που ενδέχεται η παρουσία τους να κρίνεται πιο ουσιώδης και απαραίτητη. Το να απορρίπτεται κάποιος από ένα συνδυασμό, με μοναδικό κριτήριο το φύλο, δεν μπορεί, βέβαια, να χαίρει συνταγματικής κατοχύρωσης.

Το Σ.τ.Ε., με σειρά αποφάσεών του για τις ποσοστώσεις στους συνδυασμούς των δημοτικών και νομαρχιακών εκλογών, έκρινε ότι μπορεί μεν να περιορίζεται το θεμελιώδες δικαίωμα των Ελλήνων πολιτών για συμμετοχής τους στην πολιτική ζωή της χώρας, οι εν λόγω, όμως περιορισμοί είναι θεμιτοί, καθώς έχουν συνταγματική επιταγή. Επιπροσθέτως ο κοινός νομοθέτης δύναται να καθορίζει κατά το δοκούν το εκλογικό σύστημα εντός των πλαισίων που του καταλείπονται από το Σύνταγμα, και να επιλέγει περιορισμούς «ήπιους και ανεκτούς» που να ευνοούν το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Η εκ του νόμου, άλλωστε, επιβεβλημένη χαμηλή ποσόστωση αφορά μόνο την κατάρτιση των εκλογικών ψηφοδελτίων και όχι τη στελέχωση των αιρετών αρχόντων και ως εκ τούτου δεν επηρεάζει

¹³⁶ Άρθρο 75 του ν.2910/2001 και άρθρο 22 παρ.3 του ν.3051/2002.

σημαντικά τη βούληση του εκλογέα, ο οποίος θα μπορούσε να επιλέξει να ψηφίσει άνδρες υποψηφίους.

Επικράτησε, λοιπόν, η άποψη ότι, με τα οριζόμενα στο άρθρο 3 του νόμου 3636 του 2008 και με τη θέσπιση προσωρινού θετικού μέτρου υπέρ των γυναικών το οποίο είναι απαραίτητο για την επίτευξη του τιθέμενου σκοπού, δεν παραβιάζεται η συνταγματική αρχή της ισότητας. Αντίθετα, επιδίωξη της συγκεκριμένης διάταξης είναι να αποκατασταθεί η πραγματική ισότητα των δύο φύλων, όσον αφορά, στην πρόσβασή τους στο αιρετό αξίωμα του βουλευτή¹³⁷.

4.7 Η «ρήτρα εξομάλυνσης» του Νόμου 1907 του 1990 (νόμου Κούβελα).

Ο εκλογικός νομοθέτης, με το μηχανισμό της εξομάλυνσης επιδίωξε να συνδυάσει τη αναλογική εκπροσώπηση των κομμάτων στη βουλή με τη δημιουργία ισχυρής κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας, έτσι ώστε να προκύψει μια αυτοδύναμη κυβέρνηση. Επίσης, με το άρθρο 4 του Ν.1907/1990 ενισχύονται τα μικρότερα κόμματα τα οποία βέβαια έχουν υπερβεί το «κατώφλι του 3%» και διαθέτουν ήδη κοινοβουλευτική εκπροσώπηση. Δηλαδή, αυτά τα κόμματα, μέσω του μηχανισμού εξομάλυνσης, λαμβάνουν τουλάχιστον το 70% των εδρών που θα κατακτούσαν αν ίσχυε το σύστημα της αμιγούς απλής αναλογικής. Η ρύθμιση ισχύει για όλους τους κομματικούς σχηματισμούς είτε αυτοί αποτελούν αυτούσια κόμματα ή συνασπισμούς κομμάτων.

Πιο συγκεκριμένα το εν λόγω άρθρο ορίζει: «Κατά την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου, σε καμία περίπτωση, κόμμα ή συνασπισμός, που δικαιούται να εκλέξει βουλευτή, δεν λαμβάνει λιγότερες από 70% των εδρών που αντιστοιχούν στο ποσοστό των ψήφων του στην επικράτεια, πολλαπλασιαζόμενο επί 300. Το κλάσμα παραλείπεται. Εφ' όσον υπάρξουν κόμματα ή συνασπισμοί που υστερούν, τότε αυτά λαμβάνουν τόσες έδρες, επί πλέον, όσες απαιτούνται για να εξασφαλίζεται η εφαρμογή του πρώτου εδαφίου. Οι έδρες αυτές αφαιρούνται από τα αμέσως κατά σειρά προηγούμενα αυτών, σε έδρες, κόμματα ή συνασπισμούς. Οι πρόσθετες έδρες δίδονται στους δικαιούχους, αρχίζοντας από τους μικρότερους, σε συνολικό ποσοστό ψήφων επικρατείας. Κόμμα ή συνασπισμός, που δικαιούται έδρες, τις λαμβάνει από το αμέσως προηγούμενου αυτού, που προσφέρει έδρες και κατά σειρά από το μικρότερο προς το μεγαλύτερο, μέχρι ικανοποίησης του δικαιώματός του. Τις έδρες αυτές τις λαμβάνει στις εκλογικές περιφέρειες που έχει το μεγαλύτερο αχρησιμοποίητο, μετά την πρώτη κατανομή,

¹³⁷ Γεραπετρίτης Γ, 2007, Ισότητα και θετικά μέτρα, Σάκουλας Αντ.Ν., Αθήνα, σελ.186.

αριθμό ψήφων και υπό την προϋπόθεση ότι δεν πήρε έδρα κατά την δεύτερη κατανομή στην ελάσσονα εκλογική περιφέρεια. Στην περίπτωση που είχε λάβει έδρα κατά την δεύτερη κατανομή, την πρόσθετη έδρα λαμβάνει στην αμέσως επόμενη ελάσσονα εκλογική περιφέρεια που έχει το μεγαλύτερο υπόλοιπο. Από την αυτή εκλογική περιφέρεια δεν διατίθεται έδρα και σε άλλο δικαιούχο κόμμα ή συνασπισμό, αλλά εφαρμόζεται ανάλογα το προηγούμενο εδάφιο. Η Ανώτατη Εφορευτική Επιτροπή εκδίδει την προβλεπόμενη από την παράγραφο 2 του άρθρου 91 του π.δ. 152/1985 απόφασή της, μετά την κατά τις προηγούμενες παραγράφους εξομάλυνση της αντιστοιχίας ψήφων και εδρών».

Η συνταγματικότητα του συγκεκριμένου άρθρου αμφισβητήθηκε έντονα και επιχειρήθηκε να θεμελιωθεί στην αποκατάσταση των αδικιών που δημιουργεί ο εκλογικός νόμος 1907/1990 εις βάρος των μικρών κομμάτων. Δημιουργείται, όμως, το εύλογο ερώτημα αν η προτεραιότητα αυτή που θέτει ο νόμος έρχεται σε αντίθεση με τις καθιερωμένες εκλογικές αρχές όπως της ισότητας της ψήφου, της ίσης μεταχείρισης των πολιτικών κομμάτων και της αναλογικότητας.

Σύμφωνα με απόφαση του Α.Ε.Δ., η οποία εκδόθηκε μετά από αίτηση βουλευτή της “Νέας Δημοκρατίας” εις βάρος εκλεγέντα βουλευτή της “ΠΟΛ.ΑΝ.” του νομού Ηλείας το 1993, το σύστημα εξισορρόπησης και κατανομής εδρών που εισάγει ο εκλογικός νόμος 1907/1990 δεν παραβιάζει την αρχή της ισοδυναμίας της ψήφου¹³⁸. Η ένσταση είχε θεμελιωθεί στο ότι η αφαίρεση εδρών από την πρώτη κατανομή αποτελεί ευθεία αμφισβήτηση της αρχής της ισότητας της ψήφου. Το δικαστήριο, κινούμενο στην ίδια ουσιαστικά γραμμή τεκμηρίωσης που είχε ακολουθήσει και σε προηγούμενες ενστάσεις για διατάξεις νόμων που έθιγαν την αρχή της ισοδυναμίας της ψήφου έκρινε πως ο νομοθέτης μπορεί να διαμορφώνει το εκλογικό σύστημα, σύμφωνα με τις ισχύουσες κάθε φορά συνθήκες, έτσι ώστε αυτό να είναι πρόσφορο και ενδεδειγμένο να αναδείξει μια βιώσιμη κυβέρνηση. Η ουσιαστικά, βέβαια, «άθικτη», από την εξομάλυνση, εκλογική συγκομιδή του πρώτου κόμματος του δίνει τη δυνατότητα να συγκροτήσει αυτοδύναμη κυβέρνηση επιτυγχάνοντας έτσι την επιδιωκόμενη κυβερνητική σταθερότητα. Επιπλέον, κατά την εκτίμηση του δικαστηρίου όλες οι ψήφοι έχουν την ίδια βαρύτητα εφόσον ισχύουν σύμφωνα με ένα κοινό εκλογικό σύστημα. Τέλος, το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι ο βουλευτής, λειτουργεί πρωτίστως, ως εκπρόσωπος του έθνους και όχι αποκλειστικά της ελάσσονος περιφέρειας στην οποία εκλέγεται και δύναται να εκλεγεί σε συνάρτηση των

¹³⁸ Απόφαση ΑΕΔ 1/94.

ψηφών που έλαβε το κόμμα του στην επικράτεια ανεξάρτητα έστω και αν οι «προσωπικοί του ψηφοί», στην πρωτοβάθμια περιφέρεια, υπολείπονται ψηφών άλλων υποψηφίων βουλευτών στην ίδια ή σε άλλη περιφέρεια¹³⁹.

Ζήτημα αντισυνταγματικότητας τίθεται, επίσης, με την αναφορά της διάταξης ότι οι έδρες της εξομάλυνσης αφαιρούνται από το αμέσως προηγούμενο κόμμα ή συνασπισμό που προσφέρει έδρες και κατά σειρά από το μικρότερο στο μεγαλύτερο κόμμα, και όχι από όλα τα προηγούμενα, και ιδίως όχι από το πρώτο κόμμα. Το ερώτημα που προκύπτει είναι γιατί υποχρεωτικά το κόμμα που δίνει έδρες προς κάποιο άλλο να είναι μονίμως το αμέσως μεγαλύτερο. Μέσω της σύνθετης, λοιπόν, διαδικασίας της εξομάλυνσης, πάντα αδικημένο θα είναι το δεύτερο κόμμα, από το οποίο ουσιαστικά θα αφαιρούνται έδρες για να συμπληρωθεί ο απαιτούμενος «προς διάθεση» αριθμός εδρών. Η συνταγματικότητα της διάταξης ενδέχεται να ικανοποιείτο σε σημαντικό βαθμό αν «τεχνικά» προέβλεπε αφαίρεση εδρών όχι μόνο από το δεύτερο κόμμα αλλά και από το πρώτο. Το Α.Ε.Δ. αποδέχτηκε τη συνταγματικότητα της συγκεκριμένης διάταξης, επικαλούμενο την αναγκαιότητα εξασφάλισης αυτοδύναμης και σταθερής κυβέρνησης για την ομαλή διακυβέρνηση της χώρας¹⁴⁰.

Η εξαίρεση του πρώτου κόμματος από την αφαίρεση των εδρών της εξομάλυνσης λειτουργεί καταφανώς εις βάρος των υπόλοιπων κομμάτων και ιδίως του δεύτερου, από το οποίο επέρχεται ουσιαστικά η αφαίρεση των εδρών, και δημιουργεί αμφιβολίες για το κατά πόσο υπηρετείται η αρχή της αναλογικότητας. Η εκφρασμένη άποψη ότι η αρχή της αναλογικής εκπροσώπησης των κομμάτων δε θίγεται διατυπώθηκε και σε απόφαση του Α.Ε.Δ., καθιστώντας έτσι αποδεκτή την ουσία της επίμαχης διάταξης¹⁴¹. Επίσης, η ευνοϊκή μεταχείριση που τυγχάνουν τα μικρά κόμματα από τη ρήτρα εξομάλυνσης, με σκοπό την πιο δίκαιη εκπροσώπησή τους στη βουλή, την καθιστά αποδεκτή, αφού ενισχύεται έτσι η δημοκρατικότητα του Κοινοβουλίου. Όμως, η ίδια ρύθμιση προκλητικά αδιαφορεί για την εκπροσώπηση των κομμάτων που δε συγκέντρωσαν το 3% του συνολικού αριθμού των ψηφών της Επικρατείας και τα οποία όχι μόνο δεν εκπροσωπούνται αναλογικά αλλά δε θα εκπροσωπούνται καθόλου στο Κοινοβούλιο που θα προκύψει.

Η λειτουργία της εξομάλυνσης διακρίνεται από εγγενή προβλήματα, τα οποία υπερέχουν σε ένταση συγκριτικά με αυτά που επιδίωξε να επιλύσει, ενώ η υπέρ της

¹³⁹ Ράικος Γ Αθανάσιος., 1999, «Ο έλεγχος του κύρους των βουλευτικών και των ευροβουλευτικών εκλογών», Ε' συμπλήρωμα του δικονομικού εκλογικού δικαίου, Αντ. Ν.Σάκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 139-140

¹⁴⁰ Απόφαση ΑΕΔ 18/1994.

¹⁴¹ Απόφαση ΑΕΔ 36/1990.

θέσπισης της εξομάλυνσης επιχειρηματολογία, που αναπτύχθηκε από όσους επιδίωξαν την επιβολή της, δεν φαίνεται να είναι πειστική.

Ακόμα και στην αιτιολογική έκθεση του νόμου, γίνεται αποδεκτό ότι η διάταξη δημιουργεί συνθήκες ευνοϊκές για τα μικρότερα κόμματα εις βάρος του δεύτερου. Το δεύτερο κόμμα, κατά κανόνα καταλαμβάνει επιπλέον έδρες από το 70% των εδρών που θα καταλάμβανε με σύστημα απλής αναλογικής, αλλά ο επιπλέον αυτός αριθμός είναι αρκετός για να επιμεριστεί στα μικρότερα κόμματα έτσι ώστε να μη χρειαστεί να θιγεί η συγκομιδή εδρών του πρώτου κόμματος. Κατά συνέπεια ο ρόλος της αξιωματικής αντιπολίτευσης αποδυναμώνεται σημαντικά με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την εύρυθμη λειτουργία ενός δημοκρατικά εκλεγμένου κοινοβουλίου.

Επιπλέον, η αναντιστοιχία ψήφων και εκλεγέντων βουλευτών σε επίπεδο πρωτοβάθμιας περιφέρειας παρουσιάζεται συχνά ως απόρροια της εξομάλυνσης, καταστρατηγώντας ουσιαστικά την αρχή της ισότητας της ψήφου. Άλλωστε και η αφαίρεση εδρών από συνδυασμούς κομμάτων που τις δικαιούνται καθώς και η συνακόλουθη παραχώρησή τους σε άλλα κόμματα των ίδιων εκλογικών περιφερειών που διαθέτουν μικρότερη εκλογικά δύναμη δεν μπορεί να χαίρει καμιά συνταγματικής θεμελίωσης.

Τέλος, η εξομάλυνση ως στοιχείο εκλογικού νόμου της μεταπολίτευσης συναντάται μόνο στο 1907/1990. Λόγω των εμφανών προβλημάτων που προκαλούσε η εφαρμογή της και των εγγενών ελαττωμάτων που τη χαρακτήριζαν καταργήθηκε με τον επόμενο εκλογικό νόμο (3231/2004) και έκτοτε δεν εφαρμόστηκε ξανά.

4.8 Πρώην πρωθυπουργοί και νόμοι της μεταπολίτευσης.

Οι εκλογικοί νόμοι που ίσχυαν στην χώρα μας, από τη δεκαετία του 1990 έως σήμερα (1907/1990, 3231/2004, 3636/2008) και κωδικοποιήθηκαν στα άρθρα των αντίστοιχων Προεδρικών Διαταγμάτων, εμπεριέχουν μια σκανδαλωδώς ευνοϊκή διάταξη για όσους υποψηφίους βουλευτές είχαν διατελέσει πρωθυπουργοί. Σύμφωνα, λοιπόν, με το άρθρο 65 των Π.Δ. 265/1989, 353/1993, 92/1994, 55/1999 και το άρθρο 72 των Π.Δ. 351/2003, 96/2007, 26/2012, προβλέπονται τα εξής: «όσοι έχουν διατελέσει πρωθυπουργοί σε κυβέρνηση που έτυχε ψήφου εμπιστοσύνης της Βουλής και έχουν εκλεγεί βουλευτές καθώς και ο αρχηγός ή ο πρόεδρος αυτοτελούς κόμματος ή, αν πρόκειται για συνασπισμό κομμάτων, ο αρχηγός του συνασπισμού, θεωρούνται ότι

λαμβάνουν σταυρούς προτίμησης το σύνολο των έγκυρων ψηφοδελτίων του συνδυασμού στο ψηφοδέλτιο του οποίου περιλαμβάνονται».

Σε όποια, δηλαδή, εκλογική περιφέρεια συμμετέχει ως υποψήφιος πρώην πρωθυπουργός, τότε αυτός λογίζεται, κατά αμάχητο τεκμήριο, πως λαμβάνει όλες τις ψήφους του συνδυασμού στην εν λόγω περιφέρεια. Αποτέλεσμα αυτής της διάταξης είναι ο αποκλεισμός των λοιπών υποψηφίων από την πρώτη θέση εκλογιμότητας. Η διάταξη αυτή έρχεται σε ευθεία αντίθεση με την αρχή της ισότητας της ψήφου. Το σημαντικότερο είναι ότι δεν τεκμαίρεται από καμιά άλλη αρχή, εκλογική ή μη, η ευνοϊκή μεταχείριση πρώην πρωθυπουργών εις βάρος των υπολοίπων υποψηφίων. Από την άλλη, όπως ήδη έχει αναφερθεί, οποιαδήποτε πρόβλεψη σε εκλογικό νόμο που ενδέχεται να παρουσιάζει στοιχεία αντισυνταγματικότητας, μπορεί να γίνει αποδεκτή αρκεί να επιβάλλεται από κάποιο σπουδαιότερο λόγο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, όμως, κανένας «σπουδαιότερος λόγος» δεν επιβάλλει την καταστρατήγηση της ισότητας της ψήφου, και κατ' επέκταση της δημοκρατικής αρχής αφού ο ένας υποψήφιος ευνοείται καταφανώς εις βάρος όλων των υπολοίπων. Ο βαθμός αδικίας της διάταξης γίνεται ακόμα πιο έντονος όταν ο πρώην πρωθυπουργός-υποψήφιος υπολείπεται σε ψήφους κάποιου συνυποψηφίου του, αλλά καταλαμβάνει την μοναδική έδρα που αντιστοιχεί στο κόμμα του στη συγκεκριμένη περιφέρεια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας τέτοιας εξέλιξης ήταν οι εκλογές του 2004 στην Α' Πειραιώς. Ο υποψήφιος βουλευτής Παναγιώτης Φασούλας, ο οποίος είχε εκλεγεί βουλευτής και κατά τη προηγούμενη εκλογική αναμέτρηση, δεν κατέλαβε την μοναδική έδρα που δικαιούτο το ΠΑ.ΣΟ.Κ. παρόλο που συγκέντρωσε σχεδόν διπλάσιο αριθμό ψήφων από το δεύτερο συνυποψήφιο του και πρώην πρωθυπουργό Κώστα Σημίτη, ο οποίος και εκλέχτηκε βουλευτής.

Το πρόβλημα επιτείνεται από τη δυνατότητα που παρέχεται στον επικεφαλής του κόμματος ή πρώην πρωθυπουργό να είναι υποψήφιος σε περισσότερες από μία εκλογικές περιφέρειες. Το ποια περιφέρεια θα επιλέξει εφόσον βέβαια έχει εκλεγεί σε περισσότερες από μία, αποτελεί μια διαδικασία που ευνοεί τις υπόγειες συμφωνίες μεταξύ των υποψηφίων αλλά και τις σκοτεινές διαδρομές του μαύρου πολιτικού χρήματος.

Επομένως, στους εκλογικούς νόμους της μεταπολίτευσης απαντώνται επιμέρους χαρακτηριστικά που η θέσπισή τους, άλλοτε κινείται στην λογική εξυπηρέτησης μικροπολιτικών συμφερόντων και συγκυριακών δεδομένων και, άλλοτε στην αποτύπωση της όσο το δυνατόν πιο δίκαιης σχέσης εκλογικού αποτελέσματος και κοινοβουλευτικής εκπροσώπησης. Η παρουσία, στους εκλογικούς νόμους, διατάξεων που εξυπηρετούν

συγκεκριμένους σκοπούς έγκειται στο γεγονός πως την δεδομένη χρονική στιγμή κατάρτισης και εφαρμογής, ήταν εφικτό να επιβληθούν λόγω δεδομένων πολιτικών εξελίξεων. Ενδεικτικά τέτοιες διατάξεις είναι: η μεταφορά ψήφων που ήδη έχουν συνυπολογισθεί για την κατάκτηση βουλευτικής έδρας και σε επόμενες κατανομές, ο αποκλεισμός μεμονωμένων υποψηφίων από κατάληψη εδρών ή και ακόμη και η χρήση «λίστας» υποψηφίων. Οι προαναφερθείσες διατάξεις, που δε χρήζουν περαιτέρω εξέτασης στο συγκεκριμένο σημείο της εργασίας, έχουν ήδη αναλυθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο στο οποίο αναπτύσσεται η στρεβλωτική τους επίδραση ως προς το εκλογικό αποτέλεσμα καθώς, επίσης, και ο τρόπος που επηρεάζουν, σε συνάρτηση με μια σειρά άλλων παραγόντων, τη λειτουργία του εκλογικού συστήματος που τις περιέχει.

Κεφάλαιο 5^ο

Προτάσεις για ένα αποτελεσματικότερο εκλογικό νόμο.

Εισαγωγή

Κατά την περίοδο της Μεταπολίτευσης, κυριάρχησε έντονα ο προβληματισμός για την αξιοπιστία του πολιτικού μας συστήματος αλλά και για την εν γένει λειτουργία του κράτους. Ο προβληματισμός αυτός στις μέρες μας, έλαβε χαρακτήρα έντονης αμφισβήτησης και έφτασε ακόμα και στην πλήρη απαξίωση, ιδιαίτερα από τους νέους, του πολιτικού συστήματος που είχε διαμορφωθεί. Έκφραση αυτής της αμφισβήτησης αποτελούν και τα μεγάλα ποσοστά αποχής από την εκλογική διαδικασία, γεγονός που οδήγησε πλέον πολλούς μελετητές να αποδεχτούν την αποχή ως συνειδητή εκλογική στάση¹⁴². Οι αλλαγές που επιβάλλεται να επέλθουν ώστε να ανατραπεί αυτή η δυσμενής εξέλιξη οφείλουν να κινηθούν στη λογική της επαναφοράς της ιεραρχικής σχέσης που προτάσσει την πολιτική έναντι της οικονομίας και αποδυναμώνει με τη σειρά της την εξάρτηση της πολιτικής εξουσίας από τα εξωθεσμικά οικονομικά κέντρα. Οι παθογένειες που απορρέουν από αυτή τη διαμορφωμένη κατάσταση επιφέρουν άμεσα αρνητικές συνέπειες στην ίδια τη Δημοκρατία.

Για να επιτευχθεί, όμως, η πολυπόθητη ενίσχυση της λειτουργίας της Δημοκρατίας και των θεσμών απαιτείται ουσιαστική κατοχύρωση της λαϊκής κυριαρχίας και βελτίωση της αντιπροσωπευτικής διαδικασίας επιλογής των αιρετών αρχόντων. Η βάση που θα αναληφθούν δράσεις προς αυτήν την κατεύθυνση προσδιορίζεται πρωτίστως από το Σύνταγμα και οι όποιες σχετικές πρωτοβουλίες οφείλουν όχι μόνο να προσαρμοστούν

¹⁴² Joan Font et.al.,1995, Electoral Abstention in Europe, The institute de Ciencias Politiques i Socials (icps), σελ. 30.

σε αυτό το δεδομένο αλλά και να εκτιμήσουν τα «επιτρεπόμενα περιθώρια» τροποποίησής του που ενδέχεται να προκύψουν από μια πιθανή Συνταγματική Αναθεώρηση.

Επιπλέον, αποτελεί κοινή παραδοχή ότι η μεταρρύθμιση του εκλογικού συστήματος συνιστά ένα ιδιαίτερο κρίσιμο αλλά και επίκαιρο ζήτημα το οποίο βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με το πολιτικό σύστημα. Η αναμόρφωση και μόνο του εκλογικού συστήματος δεν επαρκεί για να ξεπεραστεί η κρίση αξιοπιστίας της πολιτικής, αλλά μπορεί να συμβάλει προς αυτή, την κατεύθυνση παρέχοντας ρεαλιστικές λύσεις για την πιο εύρυθμη λειτουργία του Κράτους.

Οι τελευταίες, άλλωστε, εκλογικές αναμετρήσεις ανέδειξαν ξεκάθαρα την αδυναμία του ισχύοντος εκλογικού συστήματος να αντιστοιχήσει με δίκαιο τρόπο ψήφους και κοινοβουλευτική παρουσία, να εκλέξει μία βιώσιμη και αυτοδύναμη κυβέρνηση και να αποφύγει τις ακραίες στρεβλώσεις, σε επίπεδο τοπικής εκπροσώπησης.

Το «εκλογικό σύστημα επηρεάζει και διαμορφώνει το κομματικό σύστημα»¹⁴³, αλλά πρωτίστως διαμορφώνεται από αυτό με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τις δυνατότητες που διαθέτει να αναπαραχθεί και να επιβιώσει. Οι παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση και αποκρυστάλλωση του ενός ή του άλλου τύπου κομματικού συστήματος είναι φυσικά ποικίλοι και ετερογενείς. Ως σημαντικότεροι από αυτούς κατά καιρούς έχουν θεωρηθεί και μνημονευθεί κοινωνικοί, ιστορικοί, ιδεολογικοί, θρησκευτικοί αλλά και θεσμικοί¹⁴⁴. Στη χώρα μας, όμως, οι τελευταίες εξελίξεις οδηγούν στο συμπέρασμα πως το παλιό κομματικό σύστημα καταρρέει και στη θέση του αναδύεται ένα άλλο.

Το νέο εκλογικό σύστημα οφείλει να εξασφαλίσει μια σύγχρονη δημοκρατία, αντιπροσωπευτική, άμεση και συμμετοχική που θα εξυψώνει τη θέση του κυρίαρχου Λαού¹⁴⁵ και θα σέβεται, πρωτίστως, τις αρχές της ισοδυναμίας της ψήφου, της ελεύθερης και ανόθευτης εκδήλωσης της λαϊκής θέλησης και της ισότητας των κομμάτων. Η επιδιωκόμενη ενίσχυση της σχέσης κρατικής-λαϊκής βούλησης θα προσφέρει τη νομιμοποίηση της κρατικής εξουσίας και την αποφυγή, σε μεγάλο βαθμό, των όποιων μετέπειτα αντιδράσεων στις κυβερνητικές επιλογές.

Στο κεφάλαιο αυτό, παρατίθεται ένα σύνολο προτάσεων που έχουν εκφρασθεί μέχρι σήμερα και αφορούν στην βελτίωση του εκλογικού συστήματος. Οι προτεινόμενες αλλαγές κινούνται στην λογική τροποποίησης του ισχύοντα εκλογικού νόμου ή είναι ακόμα

¹⁴³ Duverger, Maurice, 1964 Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State, 3-rd edition, London, Methuen, , σελ. 217- 226.

¹⁴⁴ Διαμαντόπουλος Θαν. 1988, σελ. 203, οπ.π

¹⁴⁵ Σβώλος Α., 2008, Το Νέον Σύνταγμα και οι βάσεις του Πολιτεύματος, Σάκουλας Αντ.Ν., Αθήνα, σ.142.

πιο ριζοσπαστικές και απαιτούν για την εφαρμογή τους αλλαγή του υφιστάμενου συνταγματικού πλαισίου και βαθιές τομές στην λειτουργία του κράτους. Οι προτάσεις αυτές οφείλουν να λάβουν σοβαρά υπόψη τους και την εν γένει λειτουργία του πολιτικού συστήματος καθώς και το πώς θα μπορούσαν να το βελτιώσουν αφού σε αντίθετη περίπτωση δεν θα είχαν κάποια ουσιαστική επίδραση.

5.1 Καθιέρωση σταθερού εκλογικού συστήματος συνταγματικά κατοχυρωμένου.

Το ζήτημα συνταγματικής κατοχύρωσης συγκεκριμένου εκλογικού συστήματος τέθηκε, για πρώτη φορά κατά την ψήφιση του Συντάγματος της δεύτερης Ελληνικής Δημοκρατίας¹⁴⁶ όταν η πρόταση για καθιέρωση του συστήματος της αναλογικής δεν έγινε αποδεκτή.

Σύμφωνα με τα ισχύοντα στο άρθρο 54 του Συντάγματος, η Βουλή μπορεί να προβεί άμεσα στη θέσπιση ενός εκλογικού συστήματος που μπορεί να ισχύσει ακόμα και στις επόμενες εκλογές έστω κι αν απαιτείται διευρυμένη «κοινοβουλευτική συναίνεση»¹⁴⁷. Ενδεχόμενη Συνταγματική αναθεώρηση ίσως να επιτείνει την όποια αβεβαιότητα που προκαλείται από τη συγκεκριμένη διάταξη και να ορίσει χαμηλότερο όριο απαιτούμενης κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας για άμεση εφαρμογή του εκλογικού νόμου που σήμερα τοποθετείται στα 2/3 της συνολικής κοινοβουλευτικής παρουσίας. Είτε στην μία είτε στην άλλη περίπτωση, συντηρείται η υφιστάμενη ρευστότητα και επιφυλακτικότητα για το ισχύον κάθε φορά εκλογικό σύστημα, το οποίο παραμένει εξαιρετικά εκτεθειμένο σε μια πιθανή αιφνίδια και εκ βάθρων τροποποίηση.

Η καθιέρωση λοιπόν, ενός σταθερού εκλογικού συστήματος θα αποτρέψει τον εκάστοτε αιφνιδιασμό, όσον αφορά, στη διαμόρφωσή του, ο οποίος κατά κανόνα θίγει την αντιπολίτευση, και θα υποχρεώσει τις κυρίαρχες τουλάχιστον κοινοβουλευτικές δυνάμεις να συναινέσουν μεταξύ τους. Στα θετικά μιας τέτοιας εξέλιξης περιλαμβάνεται αναμφίλεκτα και η νομιμοποίηση του καινούργιου εκλογικού συστήματος στη συνείδηση του μεγαλύτερου μέρους των ψηφοφόρων του εκλογικού σώματος. Έτσι, η εκάστοτε

¹⁴⁶ Δεύτερη Ελληνική Δημοκρατία χαρακτηρίζεται η χρονική περίοδος από το 1924 έως το 1935.

¹⁴⁷ Πρώτη φορά γίνεται αναφορά στο να ισχύει το εκάστοτε νέο εκλογικό σύστημα στη μεθεπόμενη εκλογική αναμέτρηση, στο σχέδιο Συντάγματος για την αναθεώρηση του 1952 κατόπιν πρότασης του πανεπιστημιακού Αλέξανδρου Βαβέτσου.

κυβερνητική ή κοινοβουλευτικά συναινετική πλειοψηφία δε θα είναι σε θέση να θεσπίσει παραμονές εκλογών, νέο εκλογικό νόμο οριοθετώντας έτσι τη βούληση του εκλογικού σώματος με τέτοιο τρόπο που θα αποδεικνυόταν ευνοϊκός για αυτήν. Η σπουδαιότητα του εκλογικού συστήματος για τη λειτουργία του ελληνικού πολιτεύματος και κυρίως για τη διεξαγωγή του « πολιτικού παιχνιδιού» αποδεικνύει η ίδια η συχνή μεταβολή του¹⁴⁸.

Η κατοχύρωση, όμως, συγκεκριμένης μορφής εκλογικού συστήματος, με κανόνα αυξημένης τυπικής ισχύος, επιβάλλεται να υπηρετεί κάποιο συνταγματικό σκοπό και να προσδίδει προστιθέμενη αξία στη λειτουργία του Δημοκρατικού πολιτεύματος. Επιπλέον, τα άρθρα του συντάγματος δεν είναι δυνατόν να αυτοπεριορίζουν την ουσιαστική τους ισχύ, μέσω αυστηρά οριζόμενων πλαισίων εφαρμογής τους, καθώς διακρίνονται από τη δυνατότητα που έχουν να ρυθμίζουν μια σειρά διαφορετικών ζητημάτων. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η ανάγκη προσαρμογής των εκλογικών συστημάτων στις επικρατούσες συνθήκες δίχως να απαιτείται κάθε φορά αναθεώρηση του Συντάγματος.

Ένα «σταθερά» οριζόμενο εκλογικό σύστημα δε θα ήταν δυνατόν να έχει προβλέψει κάθε φορά τις όποιες πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις καθώς και τον τρόπο που αυτές καθορίζουν τα νέα κοινωνικά δεδομένα, τα οποία συνακόλουθα θα εκφραστούν μέσω της εκλογικής διαδικασίας. Ομοίως, δε θα μπορούσε να λαμβάνει εκ των προτέρων υπόψη του τη διαμόρφωση εκείνων των μελλοντικών δεδομένων που θα καθορίσουν την ισορροπία μεταξύ αντιπροσώπευσης και βιώσιμης κυβέρνησης, μιας σχέσης δηλαδή που οφείλει πρωτίστως να υπηρετήσει.

5.2 Καθιέρωση απλής αναλογικής.

Η καθιέρωση της απλής αναλογικής αποτελεί τη συνηθέστερη πρόταση για επιβολή σταθερού εκλογικού συστήματος και η εφαρμογή της συνεπάγεται ριζική τροποποίηση του ισχύοντα εκλογικού νόμου. Ως εκ τούτου, κρίθηκε σκόπιμο να αναλυθεί διεξοδικά η συγκεκριμένη πρόταση σταθερού εκλογικού συστήματος και να αποτυπωθούν οι όποιες θετικές ή αρνητικές συνέπειες της καθιέρωσής της. Η εφαρμογή της, βέβαια, εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο λειτουργίας ενός σταθερού εκλογικού συστήματος, το οποίο και αναλύθηκε διεξοδικά στο προηγούμενο σημείο της εργασίας.

Απλή αναλογική, πρακτικά, δε μπορεί να υπάρξει υπό το πρίσμα της απόλυτης αντιστοιχίας ποσοστού ψήφων και ποσοστού εδρών. Το ενδεχόμενο της πλήρους αντιστοίχισης μπορεί να βρει εφαρμογή μόνο σε συνθήκες θεωρητικής αναφοράς.

¹⁴⁸ Παντέλης Μ. Αντώνης, 1988, σελ. 15, οπ.π.

Επομένως, ζητούμενο αποτελεί ένας πολύ αναλογικότερος εκλογικός νόμος που θα συμβάλει στην αποφόρτιση του σημερινού πολωμένου πολιτικού κλίματος και θα ευνοήσει τις μετεκλογικές συνεργασίες των πολιτικών κομμάτων. Για να επιτευχθεί όμως αυτό, θα πρέπει να συντελεστούν βαθιές διοικητικές τομές όπως η χώρα να αποτελέσει μια ενιαία περιφέρεια ή να χωριστεί σε όσο το δυνατόν πιο ισόρροπες πληθυσμιακά περιφέρειες εξουδετερώνοντας έτσι την στρεβλωτική επίδραση του μεγέθους και του αριθμού των εκλογικών περιφερειών ως προς το τελικό εκλογικό αποτέλεσμα.

Το αίτημα για συνταγματική αναφορά της απλής αναλογικής, ως σταθερού εκλογικού συστήματος, αφού μόνο έτσι μπορεί να εξασφαλιστεί η «σταθερότητα» του, αποτελούσε πάγια θέση των κομμάτων της Αριστεράς¹⁴⁹. Σήμερα όμως, με τη διαμόρφωση των νέων πολιτικών δεδομένων και με τη διάσπαση του δίπολου των συγκεκριμένων κομμάτων που εναλλάσσονταν στην εξουσία του τόπου, κατά τη μεταπολίτευση, προτείνεται η ενίσχυση του αναλογικού χαρακτήρα του εκλογικού συστήματος ακόμα και από τα κόμματα αυτά. Η εφαρμογή μιας όσο το δυνατόν πιο αναλογικής έκφρασης του εκλογικού συστήματος, που θα προσεγγίζει την απλή αναλογική, συνεπάγεται, βέβαια, κατάργηση του bonus των 50 εδρών ως εφάπαξ καταβολή στο πρώτο κόμμα αλλά και του ορίου εκπροσώπησης του 3%.

Το ζήτημα της εφάπαξ καταβολής των 50 εδρών στο πρώτο κόμμα πρέπει να επανεξεταστεί αφού λειτουργεί αποσταθεροποιητικά στην αναλογική έκφραση ψήφων και εδρών. Άλλωστε, έχει αποδειχτεί ότι δεν ανταποκρίνεται πλέον στο σκοπό για τον οποίο θεσπίστηκε αφού η επιδιωκόμενη κοινοβουλευτική αυτοδυναμία δεν επήλθε σε καμία από τις πρόσφατες εκλογικές αναμετρήσεις που αυτό ίσχυσε. Επομένως, το bonus των 50 εδρών έχει καταστεί απρόσφορο για το σκοπό που καθιερώθηκε, ενώ η αφαίρεση των εδρών που απαιτεί, για να συμπληρωθεί, γίνεται ουσιαστικά από το δεύτερο κόμμα, καταστρατηγώντας κάθε έννοια ισότητας της ψήφου και αντιπροσωπευτικότητας. Η συμβολή του μπορεί να αναγνωριστεί μόνο ως διευκόλυνση στο πρώτο κόμμα να συγκροτήσει κυβερνήσεις συνεργασίας αλλά μια τέτοια εξέλιξη σίγουρα εξυπηρετείται καλύτερα από την απλή αναλογική. Μια πιο ήπια προσέγγιση του εν λόγω ζητήματος, πάντα εντός των πλαισίων καθιέρωσης ενός πιο αναλογικού συστήματος, συνιστά η διατήρηση μιας μικρότερης εφάπαξ καταβολής στο πρώτο κόμμα αν αυτό όμως έχει συγκεντρώσει εκλογικά ποσοστά που προσεγγίζουν την αυτοδυναμία και διαθέτει εμφανή διαφορά από τον αμέσως επόμενο εκλογικό σχηματισμό. Με το μέτρο αυτό θα

¹⁴⁹ «Προτάσεις για δημοκρατική και προοδευτική αναθεώρηση του Συντάγματος» της 7/4/1995 του ΚΚΕ.

περιορισθούν φαινόμενα ακυβερνησίας και παρατεταμένης πολιτικής αστάθειας λόγω της αδυναμίας συγκρότησης ισχυρής και βιώσιμης κυβέρνησης.

Αντίστοιχα, το όριο εκπροσώπησης, σύμφωνα με το οποίο απαιτείται από ένα κόμμα να έχει συγκεντρώσει το 3% των συνολικών ψήφων της Επικράτειας, δεν μπορεί να αποτελέσει στοιχείο αναλογικού εκλογικού συστήματος που θα προσεγγίζει την απλή αναλογική. Η δυσμενής αντιμετώπιση των κομμάτων που δε συγκέντρωσαν το εκλογικό όριο έχει ως καθοριστικό αποτέλεσμα την αναντιστοιχία ψήφων και αντιπροσώπευσης και επηρεάζει αρνητικά την εξαγωγή ενός δίκαιου εκλογικού αποτελέσματος. Από καμία, άλλωστε, συνταγματική αρχή δεν προκύπτει η ουσιαστική ακύρωση της ψήφου, εφόσον βέβαια δεν παραβιάστηκε η εκλογική διαδικασία και ό,τι ισχύει, βάσει νόμου. Τέλος, μια τέτοια διάταξη που αγνοεί σημαντικό αριθμό ψήφων είναι αδύνατον να συνάδει με ένα εκλογικό σύστημα που έχει σαν πρωταρχικό στόχο την εξασφάλιση της αρχής της ισότητας της ψηφοφορίας.

Η αναλογική αντιπροσώπευση, λοιπόν, έχει καθιερωθεί, νομολογιακά τουλάχιστον, ως βασική παράμετρος του εκλογικού συστήματος και αποτελεί σταθερή επιδίωξη του εκάστοτε νομοθέτη. Λόγω, όμως, της ιδιαίτερης φύσης των διατάξεων του Συντάγματος και για λόγους που ήδη έχουν επισημανθεί, θα ήταν πιο αποδεκτή μια Συνταγματική αναφορά που θα προέβλεπε ενισχυμένη αναλογική αντιπροσώπευση ή ισχυροποίηση των αναλογικών χαρακτηριστικών του εκλογικού συστήματος, αντίθετα με τη ρητή αναφορά περί καθιέρωσης της απλής αναλογικής ως πάγιου εκλογικού συστήματος. Κάτι ανάλογο συνέβη με το Σύνταγμα του 1925¹⁵⁰ αλλά και απαντάται επίσης σε διατάξεις και άλλων εθνικών Συνταγμάτων όπως το Ισπανικό ¹⁵¹ όπου δε γίνεται, όμως, σαφής αναφορά σε “απλή αναλογική”.

5.3 Η θέση των βουλευτών στο νέο εκλογικό σύστημα.

Ο ρόλος των βουλευτών σε ένα εκλογικό σύστημα που θα σέβεται βασικές καθιερωμένες αρχές, όπως η αρχή της ισοδυναμίας της ψήφου, της ελεύθερης και ανόθευτης εκδήλωσης της λαϊκής θέλησης και της ισότητας των κομμάτων, αποτελεί καθοριστικής σημασίας παράμετρο. Υπό αυτό το πρίσμα καθίσταται κατανοητό το ότι οι περισσότερες προτάσεις ενός βελτιωμένου εκλογικού συστήματος σχετίζονται άμεσα με το βουλευτικό αξίωμα.

¹⁵⁰ Στο εδάφιο α' του άρθ. 35 οριζόταν: «Οι βουλευτές εκλέγονται επί τη βάσει της αναλογικής αντιπροσωπείας».

¹⁵¹ Στην παρ.3 του άρθρου 6 του Ισπανικού Συντάγματος ορίζεται: «Οι εκλογές σε κάθε εκλογική περιφέρεια θα διεξάγονται με βάση την αναλογική αντιπροσώπευση».

Η καθιέρωση ενός ανώτατου ορίου βουλευτικής θητείας ενδέχεται να λειτουργούσε αποτρεπτικά για την αποδοχή και καθιέρωση αντιλήψεων που δημιουργούν συνθήκες επαγγελματισμού στο πολιτικό βίο της χώρας. Θα αποφεύγονταν επίσης φαινόμενα ιδιοποίησης και κληρονομικής ουσιαστικά αποδοχής της βουλευτικής θέσης, αφού οι νέες συνθήκες δε θα ευνοούσαν την ιδιαίτερα συνηθισμένη πρακτική του ορισμού διαδόχου από τα διάφορα κομματικά «τζάκια». Επομένως, πρόβλεψη που θα ρύθμιζε το ζήτημα του ορίου για τους εν ενεργεία βουλευτές, καθιερώνοντας μία μεταβατική περίοδο, θεωρείται απαραίτητη να επιβληθεί για να αποφευχθούν οι αδικίες μεταξύ των βουλευτών. Αποτέλεσμα αυτής της ρύθμισης θα ήταν η συνεχής ανανέωση του αντιπροσωπευτικού σώματος, ο αποτελεσματικότερος έλεγχος των μελών του από το εκλογικό σώμα και ο περιορισμός συντεχνιακών αντιλήψεων, που συντελούν στη διαφθορά και στη διασπάθιση του δημοσίου χρήματος. Στο ίδιο πνεύμα κινείται και η πρόταση ο αποκλεισμός της βουλευτικής υποψηφιότητας να μην είναι διαρκής αλλά να αφορά την αμέσως επόμενη εκλογική αναμέτρηση ή μια σειρά συναπτών βουλευτικών θητειών. Πρέπει, όμως, να σημειωθεί ότι η υπευθυνότητα που επιδεικνύουν οι βουλευτές στα αιτήματα των ψηφοφόρων περιστέλλεται, όταν δεν έχουν κίνητρο επανεκλογής, και ότι, εξαιτίας ενδεχόμενου αποκλεισμού τους, η κοινοβουλευτική τους εμπειρία δεν αξιοποιείται στο βαθμό που θα ήταν δυνατόν.

Η μείωση του αριθμού των βουλευτών αποτελεί, επίσης, προσφιλές θέμα δημόσιας συζήτησης έχοντας μάλιστα πολλούς υποστηρικτές. Το ελληνικό Σύνταγμα παρέχοντας αυτή τη δυνατότητα¹⁵², ευνοεί την δημιουργία καλύτερων συνθηκών αντιπροσώπευσης, αφού πλέον ο ψηφοφόρος θα διαθέτει τη δυνατότητα να προβεί σε πιο ποιοτικές επιλογές, γιατί ο μικρότερος αριθμός βουλευτών συνεπάγεται και μικρότερο αριθμό υποψηφίων. Επιπλέον ένα πιο ευέλικτο κοινοβουλευτικό σχήμα, αποτελούμενο από λιγότερους βουλευτές, θα μπορούσε να λάβει πιο σύντομα αποφάσεις και να αντιμετωπιστεί, έως ένα βαθμό, το πρόβλημα της αδράνειας στη λήψη αποφάσεων που χαρακτηρίζει τη διακυβέρνηση της χώρας σε όλη τη διάρκεια της μεταπολίτευσης¹⁵³. Από την άλλη μεριά, όμως, θα ήταν πιο εύκολο να προωθηθούν οι οικονομικά πιο εύρωστοι βουλευτές και θα περιοριζόταν ο κοινοβουλευτικός έλεγχος αφού, αν ευοδωνόταν η συγκεκριμένη πρόταση, μικρότερος αριθμός βουλευτών θα όφειλε και να ελέγξει ίδιας έκτασης κυβερνητικό έργο αλλά και να επεξεργαστεί τις νέες νομοθετικές προτάσεις.

¹⁵² Παράγραφος 1 άρθρο 51.

¹⁵³ Βιδάλης Τάκης, 2013, Η πρόκληση της Αναθεώρησης του Συντάγματος, Σάκουλας, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, σελ. 106.

Επιπλέον, η κατάργηση του σταυρού προτίμησης προβάλλεται ως μέτρο που θα αντιμετώπιζε τη διακίνηση του μαύρου πολιτικού χρήματος αλλά και θα απέτρεπε την πρόκληση ακραίου ανταγωνισμού μεταξύ των υποψηφίων. Συνήθως προτείνεται από κόμματα που διαθέτουν ισχυρή γραφειοκρατική δομή¹⁵⁴ και οι ηγεσίες τους μπορούν να ελέγξουν απόλυτα την κατάρτιση του ψηφοδελτίου τους. Η καθιέρωση της «λίστας υποψηφίων», αντί του σταυρού προτίμησης, συμβάλει στην ισχυροποίηση του πολιτικού αρχηγού, που ουσιαστικά την καταρτίζει, διαμορφώνει σχέσεις εξάρτησης και υποταγής μεταξύ υποψηφίων και κομματικής της ηγεσίας και τέλος αμφισβητείται έντονα η συνταγματικότητά της¹⁵⁵. Ανάλογης φύσεως προβλήματα, με αυτά που επιφέρει η κατάργηση ή μη του σταυρού προτίμησης, προκύπτουν και με τον θεσμό των βουλευτών Επικρατείας αφού η κατάρτιση του συγκεκριμένου ψηφοδελτίου αποτελεί ουσιαστικά αποκλειστικό προνόμιο του αρχηγού του κόμματος¹⁵⁶, καθιερώνοντας έτσι μια ιδιότυπη εσωτερική ηγεμονία. Επίσης, συνεπάγεται, ιδιαίτερα για τα κόμματα εξουσίας, την απευθείας ανάθεση βουλευτικού αξιώματος στους κατά περίπτωση εκλεκτούς.

Επιβεβλημένη κρίνεται, επίσης, η επαναπροσέγγιση της διάταξης για το ακαταδίωκτο του βουλευτή ειδικά για αξιόποινες πράξεις καταφανώς άσχετες με τη πολιτικής του δραστηριότητα. Η Βουλή σχεδόν ποτέ δεν παρέχει άδεια δίωξης για ποινικές πράξεις των μελών της διαμορφώνοντας έτσι ένα καθεστώς ασυδοσίας και σκανδαλώδους προστασίας για τους αιρετούς άρχοντες. Η καταχρηστική εφαρμογή των σχετικών διατάξεων έχει προκαλέσει ακόμα και την καταδίκη της χώρας μας από το Ε.Δ.Α.Δ.¹⁵⁷. Ως εκ τούτου επιβάλλεται η πλήρης κατάργηση της βουλευτικής ασυλίας ή ο περιορισμός της αποκλειστικώς στα όρια της άσκησης των κοινοβουλευτικών καθηκόντων.

Τέλος, η πρόταση περί εξάντλησης της κοινοβουλευτικής θητείας και αποτροπής με κάθε τρόπο των πρόωρων εκλογών, δε μπορεί ουσιαστικά να βρει εφαρμογή καθώς έρχεται σε ευθεία αντιπαράθεση με έναν από τους βασικούς ρόλους του κοινοβουλίου που είναι ο έλεγχος του κυβερνητικού έργου και η προκήρυξη εκλογών όταν αυτό κριθεί απαραίτητο.

5.4 Αλλαγή του μεγέθους και του αριθμού των εκλογικών περιφερειών.

Σύμφωνα με τον ισχύοντα εκλογικό νόμο η χώρα διαιρείται σε 57 πρωτοβάθμιες εκλογικές περιφέρειες που, εξαιρουμένων των νομών Αττικής και Θεσσαλονίκης,

¹⁵⁴ Πρόταση νόμου της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του ΚΚΕ που κατατέθηκε την 11/05/2010.

¹⁵⁵ Παράγραφος 3 άρθρο 51.

¹⁵⁶ Λοβέρδος Α., 2006, Το Σύνταγμα της Ελλάδας και η αναθεώρησή του, Ποντίκι, Αθήνα, σελ.53.

¹⁵⁷ Ε.Δ.Α.Δ. 16/11/2006 Υπόθεση: “Τσαλκτζής κατά Ελλάδας”.

συμπίπτουν με τα διοικητικά όρια των υπολοίπων 50 νομών. Οπωσδήποτε, το μέγεθος και ο αριθμός των εκλογικών περιφερειών επηρεάζει, σε σημαντικό βαθμό, τη διαμόρφωση του τελικού εκλογικού αποτελέσματος αλλά και την εν γένει λειτουργία του εκλογικού νόμου.

Επιβεβλημένη θεωρείται, λοιπόν, η κατάτμηση των μεγάλων περιφερειών στις οποίες εξάλλου παρατηρούνται και τα πιο έντονα προβλήματα, λόγω αθέμιτου πολιτικού ανταγωνισμού. Η παρουσία, κατά κανόνα των πιο προβεβλημένων στελεχών, από κάθε κόμμα, στις περιφέρειες αυτές συντελεί στο να δημιουργούνται συνθήκες ακραίας πόλωσης αλλά και την ανάπτυξη φαινομένων διαπλοκής. Η κατάληψη μίας βουλευτικής έδρας, υπό αυτές τις συνθήκες, αποτελεί εκλογικό άθλο και για την επίτευξή της πολλές φορές ενεργοποιούνται εξωθεσμικοί μηχανισμοί που σε καμία περίπτωση δεν συνάδουν με το δημοκρατικό εκλογικό ήθος.

Ο προσδιορισμός του αριθμού των βουλευτικών εδρών της κάθε περιφέρειας γίνεται βάσει του πληθυσμού της. Η έννοια του πληθυσμού εμφανίζεται με τρεις διαφορετικές εκφάνσεις και αφορά: το πραγματικό πληθυσμό, το νόμιμο και τον εκλογικό πληθυσμό. Η βασική παράμετρος αυτών των διαφοροποιήσεων συνίσταται στο ότι ο νόμιμος πληθυσμός που αναφέρεται στους εγγεγραμμένους στα δημοτολόγια της κάθε περιοχής διαφέρει σημαντικά από τον εκλογικό, από το σύνολο δηλαδή των ψηφοφόρων που θα ασκήσουν το εκλογικό τους δικαίωμα. Ο αριθμός, επομένως, των βουλευτών της κάθε περιφέρειας είναι ανάλογος του πληθυσμού της και διαφέρει σε μεγάλο βαθμό μεταξύ των διαφόρων περιφερειών. Έτσι, προκύπτει η ανάγκη ο πληθυσμός της κάθε περιφέρειας να είναι εξακριβωμένος και ενεστώς¹⁵⁸, για να καθορισθεί σε μια πιο ρεαλιστική βάση ο αριθμός των βουλευτών που πρέπει να εκλέξει. Ο εκλογικός νόμος για το σκοπό αυτό χρησιμοποιεί τα αποτελέσματα της τελευταίας απογραφής, υπό την προϋπόθεση ότι έχει μεσολαβήσει ένας χρόνος από τη δημοσίευσή τους.

Η αρχή, όμως, της ισότητας της ψήφου εμμέσως επιβάλλει τον ίδιο αριθμό ψήφων για την κατάληψη μιας βουλευτικής έδρας, ανεξάρτητα από την περιφέρεια που αυτή καταλαμβάνεται. Η ψήφος κάθε πολίτη πρέπει να επιδρά όσο το δυνατόν πιο ισότιμα στην διαμόρφωση των επιλογών του εκλογικού σώματος, αποτελώντας ουσιαστικά δικλείδα της λαϊκής κυριαρχίας. Δυστυχώς, στην πράξη κάτι τέτοιο δε συμβαίνει και θα μπορούσε πολύ εύκολα να γίνει κατανοητή η στρεβλωτική επίδραση, που έχει στην βουλευτική εκλογή το μέγεθος των περιφερειών, αν συγκρίνονταν οι ψήφοι που χρειάστηκε για να εκλεγεί ένας

¹⁵⁸ Μάνεσης Αρ., 1991, σελ. 259, οπ.π.

βουλευτής στη Β' Αθηνών με αυτούς που απαιτήθηκαν για την εκλογή βουλευτή σε μία οποιαδήποτε μονοεδρική περιφέρεια. Υπό αυτό το πρίσμα, προτάθηκε η χώρα να αποτελείται από όσο το δυνατόν πιο ισόρροπες πληθυσμιακές εκλογικές περιφέρειες οι οποίες θα έχουν συγκροτηθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να γίνονται σεβαστές οι γεωγραφικές και διοικητικές ιδιαιτερότητες της χώρας. Ο μόνος ίσως περιορισμός στη προτεινόμενη αναδιάρθρωση των εκλογικών περιφερειών έγκειται στο να αποτελέσει η χώρα μια ενιαία εκλογική περιφέρεια¹⁵⁹. Μία πιο ακραία έκφραση αυτής της θέσης αποτελεί η πρόταση ολόκληρη η επικράτεια να διαιρεθεί σε μονοεδρικές, απόλυτα ισοδύναμες πληθυσμιακά, περιφέρειες, οι οποίες θα τροποποιούνται αριθμητικά κάθε φορά που θα γίνεται απογραφή, έτσι ώστε να διατηρείται ένα σταθερός αριθμός εκλογέων.

Στα αρνητικά της πρότασης περί κατάτμησης των μεγάλων περιφερειών και της δημιουργίας εκλογικών περιφερειών όσο το δυνατόν πιο ισορροπημένων πληθυσμιακά συγκαταλέγεται ότι θα ενισχυθεί ο τοπικιστικός χαρακτήρας του εκλογικού συστήματος. Ο μικρός αριθμός βουλευτών της κάθε περιφέρειας ή στην χειρότερη περίπτωση ο ένας και μοναδικός βουλευτής, αναπόφευκτα θα αναπτύξει πιο έντονους δεσμούς εξάρτησης με τους ψηφοφόρους της περιφέρειάς του, ενισχύοντας έτσι την παλαιοκομματική και αναχρονιστική αντίληψη περί πελατειακών σχέσεων. Με αυτόν τον τρόπο, άλλωστε, ο βουλευτής μετατρέπεται σε εκπρόσωπο κυρίως της περιφέρειας στην οποία εκλέγεται ενώ η συνταγματική βούληση επιτάσσει να είναι εκπρόσωπος του έθνους¹⁶⁰.

5.5 Προς τη θεσμοθέτηση ενός «γερμανικού» εκλογικού συστήματος.

Η εφαρμογή ενός εκλογικού συστήματος που να προσομοιάζει του Γερμανικού δεν αποτελεί πρόσφατη πρόταση αλλά συντηρείται έντονα στη πολιτική ζωή του τόπου, για τουλάχιστον δύο δεκαετίες. Η όποια απόπειρα εφαρμογής του, συνεπάγεται τις αναγκαίες τροποποιήσεις και την προσαρμογή του στα δεδομένα του ελληνικού πολιτικού σκηνικού, σεβόμενη πρωτίστως τις Συνταγματικές επιταγές και τις καθιερωμένες πολιτικές αρχές.

Το γερμανικό εκλογικό σύστημα το οποίο αναγνωρίζεται, από τη συντριπτική πλειοψηφία της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας ως το αρτιότερο εκλογικό σύστημα, παρουσιάζει ισχυρές διαφοροποιήσεις συγκριτικά με τις όποιες προτάσεις έχουν γίνει

¹⁵⁹ Βενιζέλου Ευάγ., 2008, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, Αναθεωρημένη Έκδοση, Αντ. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 478.

¹⁶⁰ Παρ. 2 άρθρο 51 του Συντάγματος.

μέχρι σήμερα στη χώρα μας με βάση τον εν λόγω εκλογικό σύστημα, ιδίως σε θέματα κατάργησης της ψήφου προτίμησης¹⁶¹.

Η Γερμανία ως ομοσπονδιακό κράτος, αποτελείται από 16 ομόσπονδα κρατίδια, εκλέγει κεντρική ομοσπονδιακή κυβέρνηση και ακολουθεί, σε γενικές γραμμές, το διοικητικό πρότυπο οργάνωσης το οποίο συναντάται στα περισσότερα ομοσπονδιακά κράτη. Το έργο της κεντρικής ομοσπονδιακής κυβέρνησης ασκείται ουσιαστικά από το Κοινοβούλιο (Bundestag) αλλά και τη Γερουσία (Bundesrat) που αποτελούν τις δύο παράλληλες βουλές, καθώς, εφαρμόζεται σύστημα δικαμεραλισμού. Κάθε ένα από τα 16 κρατίδια εκλέγει συγχρόνως μια τοπική κυβέρνηση αλλά και εκπροσώπους των τοπικών αρχών αυτοδιοίκησης. Εκλέγονται δηλαδή βουλευτές σε επίπεδο ομοσπονδίας, κρατιδίου αλλά και δημοτικών μελών.

Βασική προϋπόθεση της όποιας προσπάθειας καθιέρωσης ενός εκλογικού συστήματος, που να προσομοιάζει με το γερμανικό, αποτελεί ο διαχωρισμός των εκλογικών περιφερειών σε μείζονες και ελάσσονες, κατά το πρότυπο της διεξαγωγής των εκλογών σε δύο διαφορετικά ουσιαστικά επίπεδα κατανομών. Η κυριότερη προσπάθεια που έλαβε χώρα προς αυτήν την κατεύθυνση, αλλά τελικά δεν ευδοκίμησε¹⁶², θα επιτύγχανε το πρώτο καθοριστικό βήμα για μια αλλαγή του εκλογικού νόμου προς την κατεύθυνση ενός Γερμανικού εκλογικού συστήματος.

Η καθιέρωση παραλλαγής του εν λόγω συστήματος που συνεπάγεται δημιουργία μονοεδρικών ή ολιγοεδρικών περιφερειών, θα τόνωνε την αντιπροσώπευση και θα προωθούσε την γνησιότερη έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας. Επιπλέον, η αναδιάταξη των εκλογικών περιφερειών σε μικρότερης έκτασης πάντα σύμφωνα με τα πρότυπα του εξεταζόμενης πρότασης, θα περιόριζε σημαντικά το κόστος της προεκλογικής περιόδου αλλά και τις σχέσεις εξάρτησης μεταξύ υποψηφίων και οικονομικών συμφερόντων.

Μια πιο ρηξικέλευθη προσέγγιση αυτής της θεώρησης, προβλέπει ένα μέρος των υποψηφίων βουλευτών να εκλέγονται μέσω περιφερειακών ψηφοδελτίων και οι υπόλοιποι σε εθνικό ψηφοδέλτιο, επιτρέποντας έτσι στους ψηφοφόρους να επιλέξουν υποψηφίους διαφορετικών κομμάτων. Τα ψηφοδέλτια θα μπορούσαν, επίσης, να ήταν ενιαία με σαφή αναφορά της κομματικής προέλευσης του κάθε υποψηφίου. Τα κόμματα με αυτόν τον τρόπο θα υποχρεώνονταν να προβούν στις καλύτερες δυνατές επιλογές

¹⁶¹ Διαμαντόπουλος Θ. 2009, Ο νέος εκλογικός νόμος, Προβλήματα και διλήμματα: Γερμανικό σύστημα σε μια βαλκανική χώρα, Παπαζήσης, Αθήνα.

¹⁶² Κατά την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, προτάθηκε στην οικεία επιτροπή της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής, να προβλεφθεί Συνταγματική αναφορά που να ορίζει την διάκριση περιφερειών σε ελάσσονες και μείζονες. Η συγκεκριμένη πρόταση δεν έγινε δεκτή.

υποψηφίων αφού σε αντίθετη περίπτωση το εκλογικό σώμα, θα είχε τη δυνατότητα να επιλέξει βουλευτές του αντίπαλου πολιτικού στρατοπέδου, κατανέμοντας τους σταυρούς του σε υποψήφιους άλλων κομμάτων. Έτσι θα αποδυναμώνονταν δραματικά οι κομματικοί μηχανισμοί και ο ρόλος του αρχηγού του κόμματος στην κατάρτιση των ψηφοδελτίων. Ενισχύοντας την αυτονομία του κάθε βουλευτή, θα του επιτρεπόταν να λειτουργήσει πιο κοντά στις προσωπικές του αρχές με ό,τι αυτό συνεπάγεται όμως για τη συντονισμένη λειτουργία μιας συμπαγούς κοινοβουλευτικής ομάδας.

Η καθιέρωση του γερμανικού συστήματος στην Ελλάδα συνάντησε σθεναρές αντιδράσεις από ισχυρά βουλευτικά συμφέροντα, που δεν είχαν κανένα λόγο να ρισκινούν μια αλλαγή, για την οποία δε μπορούσαν να γνωρίζουν τι μελλοντικές συνέπειες θα είχε για αυτούς. Η αντίδρασή τους θεμελιώθηκε στην αναγκαιότητα για εκ βαθέων αναδιάρθρωση της διοικητικής δομής της χώρας, στο τεράστιο κόστος μιας τέτοιας μεταρρύθμισης καθώς και στη σύγχυση που θα προκαλούσε στο εκλογικό σώμα, αρχικά τουλάχιστον, η εφαρμογή μιας τόσο διαφορετικής εκλογικής διαδικασίας. Οι αιτιάσεις αυτές, που, αν και υπερπροβλήθηκαν, ανταποκρίνονταν ως ένα βαθμό στην πραγματικότητα, αποδείχτηκαν τελικά επαρκείς, ώστε να μην ευδοκιμήσει η προσπάθεια για μια τόσο πρωτοποριακή αλλαγή του ελληνικού εκλογικού συστήματος.

5.6 Η δημοκρατικότερη λειτουργία των κομμάτων.

Ένας εκλογικός νόμος που έχει ως σκοπό να μετατρέψει, με όσο το δυνατό πιο δίκαιο τρόπο, τη λαϊκή βούληση σε κοινοβουλευτική παρουσία αλλά και να εξασφαλίσει την διεξαγωγή της εκλογικής αναμέτρησης με θεσμικούς όρους οφείλει να θεσπίσει κανόνες για την δημοκρατική λειτουργία των κομμάτων. Απαραίτητο στοιχείο για το ίδιο το κοινοβουλευτικό πολίτευμα είναι η ύπαρξη πολιτικών κομμάτων¹⁶³.

Τα κυριότερα προβλήματα που συναντώνται, και μάλιστα με ιδιαίτερη ένταση, στη λειτουργία των κομμάτων αφορούν στο έλλειμμα της εσωκομματικής δημοκρατίας καθώς επίσης και την αδιαφάνεια στη διαχείριση των οικονομικών τους¹⁶⁴.

Η ελεύθερη λειτουργία των πολιτικών κομμάτων και η δυνατότητα που έχουν να καθορίζουν τις εσωκομματικές τους διεργασίες αποτελεί συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή. Η επιβολή κυρώσεων από τη μεριά του κράτους για μια ενδεχόμενη αντιδημοκρατική εσωκομματική συμπεριφορά ίσως να προσέκρουε στην αρχή της περί μη επέμβασης του κράτους στα εσωτερικά των κομμάτων. Επειδή η δυνατότητα παρέμβασης

¹⁶³ Παντέλης Μ. Αντώνης, 1988, σελ.12, οπ.π.

¹⁶⁴ Χρυσόγονου Κ, 2009, Η ιδιωτική δημοκρατία, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, σ.186.

του κράτους, στο εσωτερικό των κομμάτων, ώστε να εξασφαλιστεί η δημοκρατική τους λειτουργία δεν προσδιορίζεται με σαφήνεια, θα ήταν προς τη σωστή κατεύθυνση η θέσπιση διάταξης που θα υποχρέωνε τα κόμματα να αναφέρουν στο καταστατικό τους το σεβασμό που οφείλουν να επιδείξουν στις θεμελιώδεις αξίες του δημοκρατικού πολιτεύματος. Έκφραση δημοκρατικότητας μπορεί να θεωρηθεί επίσης η κατάργηση της «λίστας» υποψηφίων στις διάφορες εσωκομματικές διαδικασίες καθώς και η ανάδειξη των υποψηφίων βουλευτών μέσω εσωτερικής ψηφοφορίας, στην οποία θα μπορούν να συμμετάσχουν όλα τα μέλη του κάθε κόμματος, περιορίζοντας έτσι σε σημαντικό βαθμό την παντοδυναμία του αρχηγού του κόμματος, που κατά κανόνα, είναι αρμόδιος για τη συγκρότηση του ψηφοδελτίου.

Στο σημείο αυτό, πρέπει να γίνει αναφορά στο γερμανικό εκλογικό νόμο, που αδιαμφισβήτητα χαρακτηρίζεται από πολλά στοιχεία εσωκομματικής δημοκρατίας. Πιο συγκεκριμένα, κατά την διαδικασία ανάδειξης της Ομοσπονδιακής Βουλής προβλέπονται εσωκομματικές εκλογές το αποτέλεσμα των οποίων υπόκειται μάλιστα σε δικαστικό έλεγχο¹⁶⁵.

Το καθοριστικότερο, όμως, μέτρο για τη δημοκρατική λειτουργία των κομμάτων αποτελεί ο ουσιαστικός κρατικός έλεγχος στα οικονομικά τους. Αδιαμφισβήτητα από όλες τις πτυχές λειτουργίας των πολιτικών κομμάτων, αυτή που την χαρακτηρίζει η μεγαλύτερη αδιαφάνεια αποτελεί η χρηματοδότησή τους αλλά και ο τρόπος που τα ίδια διαχειρίζονται τα οικονομικά τους¹⁶⁶. Η γενική αρχή της ισότητας, της παροχής ίσων ευκαιριών καθώς επίσης και η αρχή του πολυκομματισμού καθιστούν όλα τα κόμματα συνδικαιούχους στην τακτική κρατική χρηματοδότηση¹⁶⁷. Ο νομοθέτης όρισε, όμως ότι δικαίωμα στην τακτική χρηματοδότηση έχουν όσα κόμματα εξέλεξαν βουλευτή ή κατάρτισαν πλήρεις συνδυασμούς τουλάχιστον στο 70% των βασικών εκλογικών περιφερειών¹⁶⁸. Η χρηματοδότηση, λοιπόν, που διατίθεται με σκοπό τα κόμματα να «αντιμετωπίσουν τις λειτουργικές τους και εκλογικές τους δαπάνες» και κατανέμεται τελικά βάσει της εκλογικής δύναμης του κάθε κόμματος. Οι διατάξεις αυτές, όμως, έρχονται σε ευθεία αντίθεση με το δικαίωμα συμμετοχής στην πολιτική ζωή και σαφώς με τη θεμελιώδη εκλογική αρχή της ελεύθερης και ανόθευτης εκδήλωσης της λαϊκής θέλησης αφού η κρατική χρηματοδότηση κατευθύνεται προνομιακά προς τα μεγάλα κόμματα. Οπωσδήποτε, η πρόβλεψη για πιο ισορροπημένη κατανομή της κρατικής χρηματοδότησης,

¹⁶⁵ Παπαδοπούλου Λ., 2007, Το γερμανικό εκλογικό σύστημα και οι προϋποθέσεις εφαρμογής του, Παπαζήσης, Αθήνα, σ.15.

¹⁶⁶ Alen Ware, 1987, Political parties electoral change & structural response, Basil Blackwell Ltd, σελ. 15.

¹⁶⁷ Παπαδημητρίου Γ., 1992, Δίκαιο των πολιτικών κομμάτων, Αντ.Ν.Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ.112.

¹⁶⁸ Παρ. 1 άρθρο 2 του Ν.2429/1996.

σε όσα κόμματα πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις διαφάνειας στην λειτουργίας τους, θα αποκαθιστούσε σημαντικά την αδικία που έχει συντελεστεί εις βάρος των μικρών κομμάτων.

Μία πρόχειρη εξέταση των οικονομικών καταστάσεων, που αποτυπώνουν τη διαχείριση των κομμάτων, αποδεικνύει ότι συντηρούνται κυρίως από ανώνυμες χρηματοδοτήσεις. Οι χρηματοδοτήσεις αυτές γιγαντώνουν το κύκλο της διαπλοκής, ο οποίος σχηματίζεται μεταξύ αυτών που τις χορηγούν και φυσικά των κομμάτων που τις απολαμβάνουν, και δη των κομμάτων εξουσίας. Η ανταπόδοση λαμβάνει διάφορες μορφές και συνίσταται πρωτίστως στην ευνοϊκή μεταχείριση εκ μέρους των κομμάτων όσων προέβησαν σε οικονομική ενίσχυσή τους, εις βάρος των υπολοίπων επαγγελματιών, κυρίως, ανταγωνιστών τους.

Η υποχρέωση για ονομαστικές οικονομικές εισφορές σε συγκεκριμένο λογαριασμό, η απαγόρευση προσφορών σε ρευστό και ο προσδιορισμός μέγιστου ύψους επιτρεπόμενων χορηγήσεων, αν όχι και κατάργηση αυτών, εφόσον πρόκειται για χορηγίες εταιρειών, θα συνέβαλλε καθοριστικά στο μετριασμό της διαπλοκής που αναπτύσσεται μεταξύ των κομμάτων και των επιχειρηματικών συμφερόντων. Για λόγους ισότητας στον πολιτικό ανταγωνισμό τα μικρότερα κόμματα θα μπορούσαν να αποζημιώνονται με μεγαλύτερο ποσοστό της κρατικής χρηματοδότησης συγκριτικά με τα μεγαλύτερα. Επίσης, ορίζοντας ως απαραίτητη προϋπόθεση της αποζημίωσης των κομμάτων τη φορολογική τους και οικονομική τους ενημερότητα, θα υποχρεώνονταν σε πιο συνετή διαχείριση του δημοσίου χρήματος, ενώ ο ανεξέλεγκτος δανεισμός τους από τις τράπεζες, με υποθήκευση μάλιστα της κρατικής αποζημίωσης πρέπει οπωσδήποτε να περιορισθεί. Επιπλέον, επιβεβλημένη κρίνεται η ενίσχυση του ρόλου του Ελεγκτικού Συνεδρίου ως μηχανισμού ελέγχου των οικονομικών των κομμάτων αφού οι μέχρι τώρα θεσμοθετημένοι αντίστοιχοι μηχανισμοί ελέγχου δε φαίνεται να αποδίδουν¹⁶⁹. Ο έλεγχος του Ελεγκτικού Συνεδρίου θα μπορούσε να επεκταθεί και στις χρηματοδοτήσεις φυσικών προσώπων, όπως υποψηφίων βουλευτών αλλά και στο αν οι υποψήφιοι βουλευτές υπερέβησαν τα θεσπιζόμενα από το νόμο επιτρεπόμενα όρια, κατά τη διάρκεια των προεκλογικών εκστρατειών.

5.7 Η ψήφος του απόδημου Ελληνισμού.

Η διεύρυνση της εκλογικής βάσης αποτελεί επιπλέον νομιμοποίηση του εκλογικού αποτελέσματος, ενώ παράλληλα θωρακίζει τη δημοκρατική λειτουργία του

¹⁶⁹ Μικτή επιτροπή (βουλευτές-δικ. λειτουργοί) του εδ.δ' της παρ. 2 του άρθρου 29 του Συντάγματος στην οποία πλειοψηφία αποτελούν οι πολιτικοί επιφέροντας ουσιαστικά ταύτιση μεταξύ ελεγκτή και ελεγχόμενου.

εφαρμοζόμενου εκλογικού συστήματος. Η ενίσχυση, λοιπόν, της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, σχετίζεται άμεσα με την μεγέθυνση του εκλογικού σώματος η οποία με τη σειρά της εξασφαλίζει την πιο έντονη έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας. Σε αυτήν τη λογική κινήθηκε και η θεσπισθείσα ήδη από το Σύνταγμα του 1975¹⁷⁰ διάταξη με την οποία εξουσιοδοτείτο ο κοινός νομοθέτης να οργανώσει τη δυνατότητα άσκησης του εκλογικού δικαιώματος των απόδημων Ελλήνων, των συμπολιτών μας δηλαδή που είτε ζουν μονίμως στο εξωτερικό είτε για οποιουσδήποτε άλλους λόγους (σπουδών, υγείας, τουρισμού) απουσιάζουν από τη χώρα μας την ημέρα διεξαγωγής της εκλογικής διαδικασίας.

Το μεγαλύτερο ίσως εμπόδιο που περικλείει η εν λόγω ρύθμιση αφορά στην καθιερωμένη αρχή της ταυτόχρονης διεξαγωγής της εκλογικής διαδικασίας, η οποία, όμως μπορεί να εφαρμοστεί, μέσω της επιστολικής ψήφου ή των δυνατοτήτων που παρέχονται από τη χρήση του διαδικτύου. Ως προϋπόθεση, όμως, για την εξαγωγή ενός δίκαιου εκλογικού αποτελέσματος τίθεται η υποχρέωση καταμέτρησης των συγκεκριμένων ψήφων, μαζί με όλες τις υπόλοιπες, ώστε να αποφευχθεί ο επηρεασμός της βούλησης μιας μερίδας ψηφοφόρων.

Το επόμενο μεγάλο ερώτημα που τίθεται εφόσον ενεργοποιηθεί η δυνατότητα να ψηφίζουν οι Έλληνες εκτός επικρατείας, είναι σε ποια εκλογική περιφέρεια θα υπολογίζονται οι ψήφοι τους. Το ενδεχόμενο να υπολογίζονται στην εκλογική περιφέρεια όπου είναι εγγεγραμμένος ο εκλογέας ενδέχεται να οδηγήσει σε αλλοίωση του τοπικού αποτελέσματος σε περιοχές με πολλούς μετανάστες και κατ' επέκταση να επιφέρει αλλοίωση και του συνολικού αποτελέσματος. Πρακτικά προβλήματα θα προέκυπταν, όμως, σε σχέση με την επιλογή του χώρου διεξαγωγής της ψηφοφορίας (προξενεία, πρεσβείες, ναοί) καθώς και με τον τρόπο που τελικά θα γινόταν η διαλογή των ψηφοδελτίων από την Κεντρική Εφορευτική Επιτροπή.

Πιο λειτουργικό θα ήταν να καταρτισθούν ξεχωριστές βασικές εκλογικές περιφέρειες, εκτός της ελληνικής επικράτειας όπου θα αναδεικνύονται οι βουλευτές των αποδήμων, ή ένα μέρος των βουλευτών επικρατείας, εφόσον διατηρηθούν σαν θεσμός, να εκλέγονται από τους Έλληνες του εξωτερικού. Οι εκπρόσωποι των ομογενών, επιθυμώντας η ψήφος τους να αποτελεί σαφή πολιτική δήλωση που η έντασή της δε θα αποδυναμώνεται από τις υπόλοιπες εθνικές ψήφους, έχουν ταχθεί υπέρ της δημιουργία ξεχωριστών εκλογικών περιφερειών. Το ενδεχόμενο όμως, ύπαρξης, εκλογικών περιφερειών, εκτός ελληνικής επικράτειας, απαιτεί συνταγματική αναθεώρηση αφού το Ελληνικό Σύνταγμα δεν προβλέπει μια τέτοια δυνατότητα.

¹⁷⁰ Παρ. 4 άρθρο 51 του Συντάγματος του 1975.

Ως αντιεπιχείρημα της θέσπισης εκλογικού δικαιώματος για τους Έλληνες του εξωτερικού αναφέρεται το ότι οι συγκεκριμένοι ψηφοφόροι δεν επηρεάζονται τόσο άμεσα ή διαρκώς από τα τεκταινόμενα στη χώρα μας και, ως εκ τούτου, δεν έχουν την ίδια σαφή εικόνα με τους υπόλοιπους συμπατριώτες τους για το τι συμβαίνει στην πατρίδα μας. Άλλωστε, η εκλογή μίας συγκεκριμένης κυβέρνησης συνεπάγεται τον άμεσο αντίκτυπο των επιλογών της στους πολίτες της χώρας, όχι όμως και σε αυτούς που κατοικούν εκτός επικράτειας, οι οποίοι μπορούν να προβούν σε ακραίες πολιτικές επιλογές αδιαφορώντας για τις συνέπειες που άλλοι ουσιαστικά θα υποστούν.

Επιπλέον, η συμμετοχή της χώρας μας σε διάφορους διεθνείς οργανισμούς και οι απορρέουσες από αυτό υποχρεώσεις της δεν της επιβάλλουν τη θέσπιση διατάξεων για συμμετοχή των Ελλήνων του εξωτερικού στην εθνική εκλογική διαδικασία. Το Ε.Δ.Δ.Α. σε σχετική απόφαση δεν αναγνώρισε την υποχρέωση της χώρας μας να επιτρέψει σε Έλληνες, που διαμένουν μόνιμα στο εξωτερικό, να ψηφίσουν από τον τόπο κατοικίας τους¹⁷¹. Η εκτέλεση, ωστόσο, αυτή καθ' αυτή των αποφάσεων του Ε.Δ.Δ.Α. επαφίεται ουσιαστικά στη καλή θέληση των κρατών μελών, αφού δεν προβλέπονται μηχανισμοί εξαναγκασμού τους προς συμμόρφωση¹⁷². Η νομοθεσία, άλλωστε, των περισσότερων κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, που μέλος της είναι κι η Ελλάδα, επιτρέπει στους υπηκόους τους στο εξωτερικό να ψηφίσουν στις αντίστοιχες εθνικές εκλογές της πατρίδας τους, χωρίς όμως να ακολουθείται μία εναρμονισμένη πρακτική από τις χώρες αυτές. Η συμμετοχή της χώρας μας στο Συμβούλιο της Ευρώπης δε συνεπάγεται όμως ουσιαστικές δεσμεύσεις ώστε να προβεί σε θέσπιση συγκεκριμένων κανόνων δικαίου.

Τέλος χρήζει αναφοράς το γεγονός ότι διεύρυνση του εκλογικού σώματος έχει ήδη επιτευχθεί έστω σε εκλογές επιπέδου τοπικής αυτοδιοίκησης με την αναγνώριση ψήφους σε μετανάστες που διαμένουν μόνιμα στη χώρα μας¹⁷³.

5.8 Ενίσχυση του ρόλου του Π.τ.Δ.

Η ενίσχυση του ρόλου του Π.τ.Δ. προβάλλεται όλο και πιο έντονα στις μέρες μας ως εφιαλτήριο, για να ξεφύγει ο μεταπολιτευτικός κοινοβουλευτισμός από το τέλμα στο οποίο έχει περιέλθει. Μια τέτοια εξέλιξη, που συνεπάγεται δομικές αλλαγές τόσο στο πολιτικό όσο και στο εκλογικό σύστημα, απαιτεί προσεχτική επιστημονική μελέτη, αφού η μορφή του πολιτεύματος ως προεδρευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία δεν επιδέχεται

¹⁷¹ Απόφαση ΕΔΔΑ 15/03/2012, Υπόθεση "Σιταρόπουλος και Γιακουμόπουλος κατά Ελλάδας".

¹⁷² Παπαγιάννης Δον, 2011, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Τέταρτη Έκδοση, Αντ.Ν. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 45.

¹⁷³ Ν. 3823 του 2010.

αλλαγής¹⁷⁴. Άλλωστε, το προεδρικό σύστημα, όπως αυτό συναντάται σε άλλες χώρες όπως στις ΗΠΑ ή στην Κύπρο, δεν είναι συμβατό με την κοινοβουλευτική κουλτούρα του τόπου και για αυτό το λόγο προκαλούνται εύλογες απορίες για την επιτυχή έκβαση ενός τέτοιου εγχειρήματος. Απαραίτητη προϋπόθεση, λοιπόν, για την όποια αλλαγή σε σχέση με το συγκεκριμένο ζήτημα αποτελεί η αδιαπραγμάτευτη αποδοχή του πλαισίου που διαγράφουν τα όρια τη προοδρευόμενης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Η βασικότερη, όμως, ένσταση που προβάλλεται στην πρόταση αυτή έγκειται στο ότι το Σύνταγμα στοχεύει στην ουσιαστική λαϊκή κυριαρχία που επιβάλλει την ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του κυρίαρχου λαού-εκλογικού σώματος και όχι την ενίσχυση των αρμοδιοτήτων μονοπρόσωπων κρατικών οργάνων, όπως ο Π.τ.Δ.¹⁷⁵.

Η πρόταση για ενίσχυση των εξουσιών του Π.τ.Δ. ώστε να αποκτήσει το πολίτευμα χαρακτηριστικά που προσομοιάζουν περισσότερο σε μια προεδρική δημοκρατία θεμελιώνεται από τους υποστηρικτές της στη νομιμοποίηση, αποδοχή, αποτελεσματικότητα και τον έλεγχο ισορροπιών που παρατηρείται όπου εφαρμόζονται ανάλογες μορφές διακυβέρνησης. Η καλύτερη λειτουργία των θεσμών λόγω του σαφούς διαχωρισμού των εξουσιών, που θα φέρει μια τέτοια εξέλιξη, αποτελεί το σημαντικότερο ίσως επιχείρημα που συνηγορεί υπέρ μιας τέτοιας επιλογής.

Οπωσδήποτε, ο μεταπολιτευτικός κοινοβουλευτισμός διακρίνεται από την ανισορροπία μεταξύ των δύο βασικών εκφράσεων της εκτελεστικής εξουσίας που οδήγησαν στην υπερενίσχυση του πρωθυπουργικού χαρακτήρα της διακυβέρνησης και στην ταυτόχρονη αποδυνάμωση του ρόλου του Π.τ.Δ. Παράλληλα και ως απόρροια αυτού ενισχύθηκε και η θέση του πρωθυπουργού-αρχηγού κόμματος με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την εύρυθμη λειτουργία της εσωκομματικής δημοκρατίας. Το πρωθυπουργοκεντρικό μοντέλο, χωρίς ουσιαστικό έλεγχο και κοινοβουλευτικά αντίβαρα, είχε ως αποτέλεσμα, την απαξίωση της εκλεγμένης Βουλής περιορίζοντας κατ' επέκταση την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας. Εντάθηκε, με αυτόν τον τρόπο, η έντονη αμφισβήτηση του πολιτικού συστήματος, που συχνά έπεφτε θύμα και των καλπονοθευτικών πρακτικών που ακολουθούσαν οι εκάστοτε εκλογικοί νόμοι.

Ο Π.τ.Δ., λοιπόν, θωρακισμένος από διατάξεις Συνταγματικής ισχύος και ενισχυμένος με περισσότερες εξουσίες, θα μπορεί να εκλέγεται άμεσα από το λαό. Η ψηφοφορία είναι δυνατόν να διεξάγεται με εκλογικό νόμο που να ορίζει ουσιαστικά

¹⁷⁴ Άρθρα 1 και 110 του Συντάγματος.

¹⁷⁵ Νικολόπουλος Γ. Ηλίας, ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ (α' μέρος): Γενικά & επιμέρους σχόλια επί των σκόπιμα ασαφών προτάσεων του κ. Πρωθυπουργού. 10/5/2014 .

πλειοψηφικό σύστημα και να προβλέπει και δεύτερο γύρο εκλογικής διαδικασίας, αν βέβαια η εκλογή δεν επιτυγχάνεται από τον πρώτο.

Η αναπόφευκτη, τέλος, αποσύνδεση της κυβέρνησης από τη δύναμη των κομμάτων της Βουλής θα επέτρεπε την εκλογή ακόμη και προσωπικοτήτων με υπερκομματικά χαρακτηριστικά, οδηγώντας, με αυτόν τον τρόπο, στην θεσμική ενίσχυση της δημοκρατίας προωθώντας παράλληλα τον πολιτικό πλουραλισμό.

5.9 Πανευρωπαϊκό εκλογικό σύστημα.

Αδιαμφισβήτητα η πιο ρηξικέλευθη πρόταση αναφορικά με τις αλλαγές που θα πρέπει να συντελεστούν ώστε να οδηγηθούμε σε ένα δικαιότερο και αποτελεσματικότερο εκλογικό νόμο, αποτελεί, η πρόταση για καθιέρωση ενός πανευρωπαϊκού εκλογικού συστήματος, που θα υποκαταστήσει ουσιαστικά τους εκλογικούς νόμους των κρατών-μελών. Απαραίτητο στοιχείο, για να εφαρμοστεί ένα τόσο πρωτοποριακό εγχείρημα συνιστά η δημιουργία μιας ενιαίας πανευρωπαϊκής εκλογικής περιφέρειας.

Μια τέτοια εξέλιξη προϋποθέτει, ομολογουμένως, επαναστατικές αλλαγές στη δομή και τον πυρήνα λειτουργίας του ίδιου του κράτους που με τις υπάρχουσες συνθήκες και τον αυξανόμενο ευρωσκεπτικισμό φαντάζουν αδύνατες. Το στοίχημα, όμως, της πλήρους ευρωπαϊκής ενοποίησης αλλά και το όραμα των πρωτοπόρων της ευρωπαϊκής ιδέας επιβάλλει τη συγκεκριμένη προσπάθεια. Η ιδιαιτερότητα, βέβαια, και η επιπλέον δυσκολία που θα έχει να αντιμετωπίσει ένας «πανευρωπαϊκός εκλογικός νόμος», είναι ότι θα οφείλει να εξισορροπήσει πολιτικές τάσεις, που δεν εκπορεύονται μόνο από διαφορετικές ιδεολογικές αφετηρίες αλλά και που εντέλλονται από διαφορετικά εθνικά κίνητρα τα οποία διαθέτουν ισχυρά ερείσματα στο εσωτερικό των χωρών τους. Οι ψηφοφόροι, όμως, έχοντας την ευκαιρία να επιλέξουν υποψήφιους από άλλες χώρες, θα ενίσχυαν το αίσθημα της ευρωπαϊκής ιθαγένειας και θα συνέβαλαν στην πιο στενή συνεργασία των ευρωπαϊκών λαών.

Η επιστημονική, όμως, προσέγγιση του εν λόγω θέματος δε φτάνει στο σημείο περιγραφής των όποιων χαρακτηριστικών που ενδέχεται να είχε ένα τέτοιο εκλογικό σύστημα. Θα ήταν τολμηρό ακόμη και να αναφερθεί ότι ο πανευρωπαϊκός εκλογικός νόμος αποτελεί, στην παρούσα τουλάχιστον φάση, κάτι περισσότερο από μία θεωρητική σκέψη που δύσκολα μπορεί να πείσει ακόμα και τους πιο ένθερμους υποστηρικτές της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η δημοκρατική λειτουργία του κάθε κράτους είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ελεύθερη άσκηση του εκλογικού δικαιώματος. Δεν μπορεί να νοηθεί ύπαρξη δημοκρατικού κράτους όπου οι εκλογές θα καταστρατηγούνται ως προς την έκβασή τους, εξυπηρετώντας με αυτόν τον τρόπο τους σκοπούς όσων έχουν την εξουσία να επιβάλλουν το τελικό εκλογικό αποτέλεσμα. Ο βαθμός που ο Λαός, μέσω των εκλογών, δύναται να επηρεάσει τις ήδη διαμορφωμένες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες αποτελεί μέτρο εκτίμησης της δημοκρατικότητας της αντίστοιχης κοινωνίας αλλά και αποδοχής της λαϊκής βούλησης ως βασικού θεμελίου της πολιτείας. Οι ισχύσαντες εκλογικοί νόμοι της μεταπολίτευσης, επικαλούμενοι την ανάγκη σταθερότητας και δημιουργίας βιώσιμων κυβερνήσεων, λειτούργησαν πολλές φορές καλπονοθευτικά χωρίς να κατορθώσουν να αντιστοιχίσουν με δίκαιο τρόπο τη λαϊκή βούληση με την κοινοβουλευτική παρουσία. Η αναγκαιότητα μιας πιο ισορροπημένης σχέσης μεταξύ λαϊκής αντιπροσώπευσης και καθιέρωσης ισχυρών κυβερνήσεων δε φαίνεται να ικανοποιήθηκε με την εφαρμογή εκλογικών συστημάτων που συλλήβδην ονομάστηκαν «απλή αναλογική». Το έλλειμμα αντιπροσωπευτικότητας που προέκυψε συνέβαλλε, σε συνδυασμό με σειρά άλλων παραγόντων, στην απαξίωση του θεσμού των εκλογών, κυρίως από τους νέους, εξέλιξη ιδιαίτερα δυσμενής για την ίδια τη Δημοκρατία. Τα συνεχώς αυξανόμενα ποσοστά αποχής που παρατηρήθηκαν κατά τις πρόσφατες εκλογικές αναμετρήσεις δεν πρέπει να αφήσουν αδιάφορους τους ιθύνοντες, οι οποίοι οφείλουν να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες ώστε να ισχυροποιηθεί η συμμετοχή στις εκλογές και το αποτέλεσμα που θα προκύψει να έχει την μεγαλύτερη δυνατή νομιμοποίηση και αποδοχή.

Ο ρόλος των κομμάτων ως φορέων της πολιτικής βούλησης είναι καθοριστικής, βέβαια, σημασίας για την εν γένει λειτουργία του Κοινοβουλίου και κατ' επέκταση της κοινωνίας ως συνόλου. Δυστυχώς, κατά την κρίσιμη εξεταζόμενη περίοδο, τα πολιτικά κόμματα εξουσίας δεν κατόρθωσαν να απομακρυνθούν από την επιρροή των διαφόρων συντεχνιακών συμφερόντων, που παραδοσιακά καθένα από αυτά εξέφραζε, και τους αναλογεί μεγάλο μερίδιο ευθύνης για τη θέσπιση εκλογικών νόμων που δε συμφωνούσαν με τις καθιερωμένες εκλογικές αρχές. Πρωταρχικός σκοπός των νόμων αυτών ήταν η διαιώνιση συγκεκριμένων κομμάτων στην εξουσία και ο όσο το δυνατόν μεγαλύτερος

παραγκωνισμός των βασικών τους κομματικών ανταγωνιστών. Αναπτύχθηκε, λοιπόν, μια ισχυρή και ιδιότυπη σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ εκλογικού και πολιτικού συστήματος, που συχνά οδήγησε στον επηρεασμό ή και ακόμη τη χειραγώγηση της λαϊκής βούλησης. Προς τη σωστή κατεύθυνση, θεωρείται ότι κινήθηκε η καθιέρωση όρων διαφάνειας στο πλαίσιο της λειτουργίας των κομμάτων και ιδίως ο δημόσιος έλεγχος των οικονομικών τους, που θα συμβάλει στον απεγκλωβισμό των κομμάτων από τα πάσης φύσεως παγιωμένα συμφέροντα.

Για τέσσερις σχεδόν δεκαετίες παρατηρείτο στην πολιτική σκηνή της χώρας μια συνεχής εναλλαγή των εκπροσώπων του καθιερωμένου κομματικού δίπολου. Το παραπάνω φαινόμενο εξηγείται μερικώς και από τη δυνατότητα που διέθεταν τα εκάστοτε κυβερνώντα κόμματα να καταρτίζουν εκλογικούς νόμους, βάσει των εκτιμήσεων των εκλογικών τους επιτελείων, οι οποίοι θα επέτρεπαν σε αυτά να έχουν τη μεγαλύτερη δυνατή συγκομιδή εδρών ή θα τα καθιστούσαν ιδιαίτερα ισχυρά σε μία μελλοντική εκλογική συμμαχία. Λόγω της πολυπλοκότητας αλλά και των παραλλαγών που συναντώνται στα διάφορα εκλογικά συστήματα, ήταν επιτρεπτή η σύνθεσή τους με τέτοιο τρόπο που οδηγούσε σε υπεραντιπροσώπευση συγκεκριμένων κομμάτων και αναπόφευκτα σε υποαντιπροσώπευση των υπολοίπων. Η εξέλιξη αυτή, που θεμελιωνόταν στην ανάγκη σταθερής διακυβέρνησης, ευνοήθηκε και από δικαστικές αποφάσεις οι οποίες στις περισσότερες των περιπτώσεων αποφάνθηκαν υπέρ της Συνταγματικότητας των επιμέρους χαρακτηριστικών των εκλογικών νόμων. Το βασικό πνεύμα των αποφάσεων, που κινείται στην λογική ότι η ευνοϊκή επίδραση του εκλογικού νόμου που αντανάκλαται στο τελικό αποτέλεσμα δεν αφορά πάντα στο ίδιο κόμμα αλλά σε αυτό που κάθε φορά προηγείται, είναι αίολη αφού σε καμία περίπτωση δεν δικαιολογεί τον άδικο και στρεβλωτικό της χαρακτήρα.

Επίσης, ο νομικός έλεγχος των εκλογικών νόμων γεννά πολλά ερωτηματικά για το αν η δικαστική εξουσία είναι σε θέση να κρίνει και ουσιαστικά να μεταβάλλει το εκλογικό αποτέλεσμα, το οποίο προκύπτει ως απόρροια της έκφρασης της κυρίαρχης λαϊκής βούλησης. Η αναγκαιότητα προσαρμογής του εκλογικού συστήματος στις ευμετάβλητες πολιτικές συνθήκες και η αδυναμία της εκ των προτέρων καθιέρωσης ενός νόμου που θα μπορεί να προβλέπει τις όποιες εξελίξεις δεν αφήνει περιθώρια για καθιέρωση ενός σταθερού εκλογικού συστήματος. Ο κάθε εκλογικός νόμος, που οφείλει να σεβαστεί τις καθιερωμένες εκλογικές αρχές αλλά και τις αποφάσεις των δικαστηρίων είναι θεμιτό να μην μεταβάλλεται με την άνεση που παρατηρήθηκε στην χώρα μας κατά την Μεταπολίτευση και να διακρίνεται από μια συνταγματική καθιερωμένη «σχετική

σταθερότητα» τουλάχιστον ως προς τα βασικά χαρακτηριστικά του. Με αυτόν τον τρόπο, θα μπορούσε να περιορισθεί η ισχύς της δικαστικής εξουσίας επί της βούλησης του Λαού που σε συγκεκριμένες περιπτώσεις ενδέχεται να φτάσει ακόμα και στον έλεγχο των διαθέσεων της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας. Οι δικαστικές αποφάσεις, τέλος, επιβάλλεται να γίνονται σεβαστές από το νομοθέτη όταν προβαίνει στην ψήφιση ενός εκλογικού νόμου, αλλά και αυτές οφείλουν να μην καταστρατηγούν την κυρίαρχη θέση του Λαού ως βασικού πολιτειακού κύτταρου, υπερβαίνοντας έτσι των συνταγματικών ορίων λειτουργίας που αναγνωρίζονται στην δικαστική εξουσία.

Επιπλέον, το σύγχρονο, ευμετάβλητο, πολιτικό σκηνικό αντιμετωπίζοντας πρωτόγνωρες καταστάσεις, για τα ευρωπαϊκά τουλάχιστον μεταπολεμικά οικονομικά δεδομένα, οφείλει περισσότερο από ποτέ να αποκαταστήσει τις σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ κυβερνητικής εξουσίας και Λαού. Ως προς αυτό το σκοπό δεν είναι δυνατόν να μην τεθεί ζήτημα αλλαγής του ισχύοντος εκλογικού νόμου, εξέλιξη που από μόνη της βέβαια δεν μπορεί να αποτελέσει τη λύση για τα φλέγοντα κοινωνικά προβλήματα αλλά θα συμβάλλει ουσιαστικά στην πιο ήπια αποδοχή των αποφάσεων που λαμβάνονται σε κοινοβουλευτικό επίπεδο. Για να αντιμετωπιστεί η διαπιστωμένη απαξίωση του πολιτικού συστήματος, που επήλθε και λόγω της αδυναμίας του να δώσει ρεαλιστικές απαντήσεις στα αδιέξοδα της σημερινής κοινωνίας, απαιτείται η καθιέρωση ενός εκλογικού νόμου που θα θέτει σε προτεραιότητα την δίκαιη αντιπροσώπευση της εκφρασμένης λαϊκής βούλησης. Γι' αυτό το σκοπό κρίνεται απαραίτητο ο νέος εκλογικός νόμος να είναι κατανοητός στην λειτουργία του, να σέβεται τις βασικές καθιερωμένες συνταγματικές αρχές και να είναι προϊόν ευρύτερης πολιτικής συναίνεσης, συμβάλλοντας έτσι στην ομαλοποίηση του σημερινού πολιτικά φορτισμένου κλίματος.

Τέλος, το νέο εκλογικό σύστημα που πρέπει να προέλθει από την πραγματική συνεργασία των διαφόρων κομματικών σχηματισμών, στο μέτρο φυσικά που κάτι τέτοιο είναι εφικτό, δεν οφείλει μόνο να ενισχύσει το δημοκρατικό χαρακτήρα της εκλογικής διαδικασίας, αλλά παράλληλα και να αποδεχτεί την αναγκαιότητα εξασφάλισης ισχυρών κυβερνητικών σχημάτων. Στο πρόσφατο παρελθόν η παρατεταμένη ακυβερνησία της χώρας μας, ως συνέπεια του ισχύοντος τότε εκλογικού νόμου, προκάλεσε ανυπέρβλητα προβλήματα στη λειτουργία του κράτους και μια επανάληψή της θα έχει καταστροφικές συνέπειες ιδιαίτερα υπό τις δεδομένες διεθνείς πολιτικοοικονομικές συνθήκες που επικρατούν σήμερα.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αναστασιάδης Γ.Ο.- Ε.Β. Βενιζέλος-Γ. Κοντογιώργης, 1985, Εκλογικό Σύστημα ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΓΚΥΡΙΑ, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.

Βενιζέλου Ευάγ., 2008, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, Αναθεωρημένη Έκδοση, Αντ. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Βερναδάκης Χριστόφορος - Γιάννης Μαυρής, 1991, Κόμματα και Κοινωνικές Συμμαχίες στην Προδικτατορική Ελλάδα, Εξάντας, Αθήνα.

Βιδάλης Τάκης, 2013, Η πρόκληση της Αναθεώρησης του Συντάγματος, Σάκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.

Βουρνάς Τάσος, 1977, "Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδος", Αφοί Τολίδη, Αθήνα.

Γεραπετρίτης Γ, 2007, Ισότητα και θετικά μέτρα, Σάκουλας Αντ.Ν., Αθήνα.

Γεωργαντάς Μιχ., 1928, Περί αναλογικής εκπροσώπησης μειοψηφιών, β' έκδοση, Αθήνα.

Δερβιτσιώτης Ν. Άλκης, 2005, ΄Σημειώσεις Συνταγματικού Δικαίου, Π.Ν. Σάκουλας, Αθήνα.

Δημητρόπουλος Α., 2004, Γενική συνταγματική Θεωρία, Σάκουλας Ν. Αντ. Αθήνα.

Διαμαντόπουλος Θαν., 1989, ΚΟΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΟΜΜΑΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ Συγκριτική προσέγγιση και θεωρία, ΕΞΑΝΤΑΣ, Αθήνα.

Διαμαντόπουλος Θαν. 2009, Ο νέος εκλογικός νόμος, Προβλήματα και διλήμματα: Γερμανικό σύστημα σε μια βαλκανική χώρα, Παπαζήσης, Αθήνα.

Διαμαντόπουλος Θαν. , 2010, Εκλογικά Συστήματα: Θεωρία και πρακτικές εφαρμογές, Ανάδειξη Κοινοβουλίων και προέδρων Δημοκρατίας: συγκριτική προσέγγιση, Πατάκης, Αθήνα.

Κοντογιώργης Δ. Γιώργος, 1985, Πολιτικό Σύστημα και Πολιτική, Πολύτυπο, Αθήνα.

Λοβέρδος Α., 2006, Το Σύνταγμα της Ελλάδας και η αναθεώρησή του, Ποντίκι, Αθήνα.

Μάνεσης Αρ., 1991, Αι εγγυήσεις τηρήσεως του Συντάγματος, Κλασική Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα-Κομοτηνή.

Μαυριάς Κ. , 2005, Συνταγματικό Δίκαιο, 4^η έκδοση, Σάκουλας Ν. Αντώνης, Αθήνα.

Μυλωνάς Αλ. Γεωργίου, 1946, Εκλογικά Συστήματα, το Τετράδιο, Αθήνα.

Νικολακόπουλος Ηλ., 1989, Εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική των εκλογικών συστημάτων, Σάκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή.

Παντελής Μ. Αντώνη, 1988, ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ (1926-1985) ΣΤΟΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ, Νέα Σύνορα Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα.

Παντελής Μ. Αντώνης, 2007, Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου, Α.Α. Λιβάνης, Αθήνα.

- Παπαγιάννης Δον., 2011, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Τέταρτη Έκδοση, Αντ. Ν. ΣΑΚΟΥΛΑ, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Παπαδημητρίου Γ., 1981, Συνταγματικό Δίκαιο. Τα όργανα του κράτους, τεύχος α', Το εκλογικό σώμα, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Παπαδημητρίου Γ., 1990, Εκλογές και κόμματα στη δεκαετία του '80, ΘΕΜΕΛΙΟ, Αθήνα.
- Παπαδημητρίου Γ., 1992, Δίκαιο των πολιτικών κομμάτων, Αντ.Ν.Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Παπαδοπούλου Λ, 2007, Το γερμανικό εκλογικό σύστημα και οι προϋποθέσεις εφαρμογής του, Παπαζήσης, Αθήνα.
- Παπαναστασίου Αλ., 1923, Δημοκρατία και εκλογικό σύστημα, εκδοτικός συνεταιρισμός ο Προμηθεύς, Αθήναι.
- Ράικος Γ Αθανάσιος., 1997, «Δικονομικόν Εκλογικόν Δίκαιον», Σάκουλας, Αθήνα,
- Ράικος Γ Αθανάσιος., 1999, «Ο έλεγχος του κύρους των βουλευτικών εκλογών της 22^{ας} Σεπτεμβρίου 1996», ΣΤ' συμπλήρωμα δικονομικού εκλογικού δικαίου, Αντ. Ν.Σάκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή
- Ράικος Γ Αθανάσιος., 1999, «Ο έλεγχος του κύρους των βουλευτικών και των ευροβουλευτικών εκλογών», Ε' συμπλήρωμα του δικονομικού εκλογικού δικαίου, Αντ. Ν.Σάκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή,
- Ράικος Γ. Αθανάσιος, 2002, Συνταγματικό Δίκαιο τόμος Ι, Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Ράικος Γ Αθανάσιος., 2007, «Ο έλεγχος του κύρους των βουλευτικών εκλογών της 7^{ης} Μαρτίου 2004», Η' συμπλήρωμα του δικονομικού εκλογικού δικαίου, Αντ. Ν.Σάκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή
- Ράικος Γ. Αθανάσιος, 2011, Γενική Πολιτειολογία και Συνταγματικό Δίκαιο, Αντ.Ν.Σάκουλας Αθήνα- Κομοτηνή,
- Σβώλος Α., 2008, Το Νέον Σύνταγμα και αι βάσεις του Πολιτεύματος, Σάκουλας Αντ.Ν., Αθήνα.
- Σγουρίτσας Χρ., 1965, Συνταγματικόν Δίκαιον, Τόμος Α', Σάκουλας Ν. Αντ., Έκδοσις Τρίτη, Αθήναι.
- Τσάτσος Δ, 1993, Συνταγματικό Δίκαιο, τ.Β', Οργάνωση και Λειτουργία της Πολιτείας, Σάκουλας Αντ. Αθήνα-Κομοτηνή.
- Χατζηβασιλείου Ευάνθης, 2000, «Η ολοκλήρωση του Ελληνικού θαύματος, 1974-75», Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τομ. ΙΣΤ 2000, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα.
- Χρυσόγονος Κ., 1996, Εκλογικό σύστημα και σύνταγμα, Σάκουλας Αντ. Ν., Αθήνα- Κομοτηνή
- Χρυσόγονος Κ, 2009, Η ιδιωτική δημοκρατία, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Richard S. Katz, 1980, A theory of parties and electoral systems, The John Hopkins University Press.
- Andrew Mc Laren Carstairs, 1980, A short history of electoral systems in Western Europe, George Allen & Unwin LTD.

Arend Lijphart, 1994, Electoral Systems and party Systems, study of twenty-seven democracies 1945-1990, Oxford University Press.

Alen Ware, 1987, Political parties electoral change & structural response, Basil Blackwell Ltd.

Ivor Crewe and David Denver, 1985, Electoral change in Western Democracies patterns and sources of electoral volatility, Croom Helm Ltd.

Joan Font et.al.,1995, Electoral Abstention in Europe, The institute de Ciencies Politiques i Socials (icps).

Duverger Maurice, 1964, Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State, 3-rd edition, London, Methuen.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΡΘΡΑ

Βερναδάκης Χριστόφορος, Βουλευτικές Εκλογές 2004: μια αποτίμηση της προεκλογικής περιόδου και των εκλογικών αποτελεσμάτων, Περιοδικό “ΘΕΣΕΙΣ”, τεύχος 87, 2004.

Βερναδάκης Χριστόφορος, Βουλευτικές Εκλογές 2004. Οι κοινωνικές διαφοροποιήσεις στην εκλογική βάση των κομμάτων και η τοπογραφία του κομματικού συστήματος,. περιοδικό ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ, τ. 1,σελ. 11 Αθήνα: Σάκκουλας, 2005.

Βερναδάκης Χριστόφορος, Εκλογές 2007: κρίση του δικομματισμού, κοινωνική διαμαρτυρία και εκλογικές τάσεις, 2007.

Βολουδάκης Κ. Ευάγγελος Γνωμοδότηση, Νομικό περιοδικό “Το Σύνταγμα”, 1991.

Δώδος, Καφετζής, & Νικολακόπουλος (1997). Εκλογές 1996: διαστάσεις πολιτικής συμπεριφοράς και πολιτικής κουλτούρας. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 92, 241-266.

Μαυρής Γιάννης, 2000-2004: Τι άλλαξε στην κοινωνική βάση των κομμάτων, εφημερίδα «Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», 14/5/2004.

Μαυρής Γιάννης, Οι βουλευτικές εκλογές της 16ης Σεπτεμβρίου 2007: προέκταση και φθίνουσα αναπαραγωγή του 2004, Δευτέρα 20 Ιουνίου 2011,(manvis gr).

Μαυρής Γιάννης, Οι εκλογές του 1985,Το απόγειο της εκλογικής-κοινωνικής πόλωσης και η πρώτη ήττα του ελληνικού νεοφιλελευθερισμού, ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ (25/7/2014).

Νικολόπουλος Γ. Ηλίας, ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ (α’ μέρος): Γενικά & επιμέρους σχόλια επί των σκόπιμα ασαφών προτάσεων του κ. Πρωθυπουργού. 10/5/2014.

Ξηρός Θ. , Οι συνασπισμοί κομμάτων στο νέο εκλογικό σύστημα, Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου (2008).

Ράικος Γ. Αθαν., Γνωμοδότηση, Νομικό περιοδικό “ Το Σύνταγμα”, 1991.

Τάσσης Δημ. Χρυσάνθος, «Σοσιαλισμός στις 18» του Αντρέα στην «Αυτοδύναμη Ελλάδα» του Βενιζέλου,Εφημερίδα “ Η Αυγή”, 01.09.2014 .

NOMOI-ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

Νόμοι:

3363/1926, 1878/1951, 3822/1958, 1516 /1985, 1847/1989, 1907/1990, 2429/1996, 2910/2001, 3051/2002 3231/2004, 3434/2006, 3636 / 2008, 3823/2010

Νομοθετικά Διατάγματα:

59/1974, 65 /1974

Προεδρικά Διατάγματα:

626/1977, 152/1985, 265/1989, 353/1993, 92/1994, 55/1999 , 351/2003, 96/2007, 26/2012

NΟΜΟΛΟΓΙΑ

Αποφάσεις Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου :

4,11,14/1944
32,33, 34, 35,36 /1990
1,18/1994
11,13/2004
12/2005

Απόφαση Διοικητικού Εφετείου Αθηνών:

320/1980

Αποφάσεις Εκλογοδικείου:

20,30, 31 /1951
13 /1958

Αποφάσεις Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου :

16/11/2006 Υπόθεση: " Τσαλκιτζής κατά Ελλάδας"
15/03/2012 Υπόθεση " Σιταρόπουλος και Γιακουμόπουλος κατά Ελλάδας"

ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

«Προτάσεις για δημοκρατική και προοδευτική αναθεώρηση του Συντάγματος» της 7/4/1995 του ΚΚΕ.

Πρόταση νόμου της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του ΚΚΕ που κατατέθηκε την 11/05/2010.

Η Καθημερινή, Ιστορικό Λεύκωμα 1981, Έκδοση Καθημερινής, Αθήνα.

Νομικό περιοδικό ‘‘ΑΡΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ’’ (Νομικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης).

Νομικό περιοδικό ‘‘Η ΔΙΚΗ’’ (συγγραφέα Κώστα. Ε. Μπέη).

Σχέδιο Συντάγματος του Ρήγα Φεραίου.